

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANE YAZMALAR KOLEKSİYONU 06
MİL YZ A 3616 NUMARADA KAYITLI ŞİİR MECMÛ'ASI
(İNCELEME-METİN VE MESTAP'A GÖRE TASNİFİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Gülsemin EREN

Çorum -2022

**ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANE YAZMALAR KOLEKSİYONU 06 MİL YZ A
3616 NUMARADA KAYITLI ŞİİR MECMÛ'ASI
(İNCELEME-METİN VE MESTAP'A GÖRE TASNİFİ)**

Gülsemin EREN

**Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Elif AYAN NİZAM

Çorum-2022

Gülsemin EREN tarafından hazırlanan “Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 3616 Numarada Kayıtlı Şiir Mecmû’ası (İnceleme-Metin ve MESTAP’a Göre Tasnifi)” adlı tez çalışması 22/06/2022 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Özer ŞENÖDEYİCİ (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Elif AYAN NİZAM (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Fazile EREN KAYA

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../..... tarih ve sayılı kararı ile Gülsemin EREN’in Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

Prof. Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdür Vekili

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)

Gülsemin EREN

**ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANE YAZMALAR KOLEKSİYONU 06 MİL YZ A 3616 NUMARADA
KAYITLI ŞİİR MECMŪ'ASI
(İNCELEME-METİNVE MESTAP'A GÖRE TASNİFİ)**

Gülsemin EREN

ORCID: 0000-0001-9837-7081

HİTİT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans

Temmuz 2022

ÖZET

Mecmû'alar; tarih, edebiyat, tıp, güzel sanatlar, din, sosyal yaşam ve insanlık gibi pek çok alanda insanlara kaynaklık eden eserlerdir. Böyle önemli eserlerin incelenip gün yüzüne çıkarılması da alan yazını için oldukça önemlidir.

İncelediğimiz *Mecmû'a*, Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 3616 yer numarasında *Mecmû'a-i Eş'âr* adı ile kayıtlıdır. Eser, dinî unsurlar ihtiva etmektedir. İçerisinde 4 mesnevi, halk şiiri nazım şekillerinden koşma biçimiyle ilâhî türünde yazılmış 9 adet koşma, divan şiiri nazım şekliyle yazılmış olan 7 gazel ve biçimi tespit edilemeyen 1 adet ilâhî bulunmaktadır. Mensur kısımlarda ise akıl baliğ olanların bilmesi gereken farzlar, vacipler ve delilleri, Allah hakkında bilinmesi gereken farz ve vacipler, peygamberler, din ve iman vd. hakkında bilinmesi gereken vacipler ve Şeyh Hasan Basrî'den rivayet olunan 54 farz risâlesi bulunmaktadır. Eserin dil özelliklerinden 17. yy.da meydana getirildiği düşünülmektedir.

Çalışmamızda mecmû'alar hakkında bilgiler verilmiş, Türk edebiyatında mecmû'aların öneminden bahsedilmiş ve konu edilen 06 Mil Yz A 3616 numaralı yazma tanıtılarak incelenmiştir. İnceleme sonucu elde edilen veriler, çeviriyazılı metin şeklinde verilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Klasik Türk Edebiyatı, Mecmû'a, Mecmû'a-i Eş'âr, İlâhî, Mesnevi.

Bilim Kodu: 31402

ANKARA NATIONAL LIBRARY MANUSCRIPTS COLLECTION POETRY MECMÛ'A RECORDED
İN 06 MİL YZ A 3616

(REVIEW-TRANSCRIPTION AND CLASSIFICATION ACCORDIN TO MESTAP)

Gülsemin EREN

ORCID:0000-0001-9837-7081

HİTİT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science

July 2022

ABSTRACT

Journals are a source for us in many fields such as history, literature, medicine, fine arts, religion, social life and humanity. It is also very valuable for the literature to examine and unearth such important works.

The *Mecmû'a* we examined is registered under the name *Mecmû'a-i Eş'ârat* the place number 06 Mil Yz A 3616 in the Ankara National Library Manuscripts Collection. The content of the work contains religious elements. It contains 4 masnavi, among the folk poetry verse forms, there are 9 kosma written in the hymn form, 7 ghazals written in the verse form of Divan poetry, and 1 hymn whose form cannot be determined. In the prose sections, there are fards, wajibs and their proofs that those with intelligence should know, fards and wajibs that should be known about Allah, prophets, religion and belief, etc. There are wajibs that should be known about and 54 Farz treatises narrated from Sheikh Hasan Basri. It is thought that the work was created in the 17th century due to its linguistic features.

In our study, information about mecmû'as was given, the importance of mecmû'as in Turkish literature was mentioned, and the manuscript numbered 06 Mil Yz A 3616 was introduced and examined. The data obtained as a result of the examination are given in the form of transcribed written text.

Key Terms: Classical Turkish Literature, Mecmû'a, Mecmû'a-i Eş'âr, Divine, Mathnawi.

Science Code: 31402

TEŞEKKÜR

Tezin hazırlanmasında benden destek ve katkılarını esirgemeyen canım hocam Dr. Öğr. Üyesi Elif AYAN NİZAM'a, mürettibe ait notların çeviriyazısını yapan kıymetli hocam Ali ILICA'ya, bana her daim yardımcı olan değerli arkadaşım Herdem KAYA'ya, yüksek lisans eğitime başlarken beni yüreklendiren sevgili eşim Rıza EREN'e, beni hep destekleyen kız kardeşlerim Yasemin ve Nursemin'e, eğitime maddi manevi her daim destek veren sevgili anne ve babama, zamanından çaldığım biricik kızım Ela'ma ve kitabın mürettibine teşekkürü borç bilirim.

Gülsemin EREN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vi
TABLolar DİZİNİ	ix
KISALTMALAR.....	x

1. BÖLÜM

06 MİL YZ A 3616 NUMARALI MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR'IN NÜSHA TAVSİFİ

1.1. 06 Mil Yz A 3616 Numaralı Mecmû'a'da Adı Geçen Şairler Hakkında Bilgiler.....	6
--	---

2. BÖLÜM

MECMÛ'A-I EŞ'ÂR'IN ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

2.1. Nazım Biçimleri.....	8
2.1.1. Divan şiiri nazım biçimi.....	8
2.1.2. Halk şiiri nazım biçimi.....	19
2.2. Dil ve Söyleyiş	23
2.2.1. Mecmû'a'da tespit edilen ölçüler	25
2.2.2. Manzum kısımlarda bulunan kafiyeler	28
2.2.3. Deyimler	29
2.2.4. Arkaik kelimeler.....	35
2.2.5. Ağız özellikleri.....	41
2.2.6. Kelimelerin ikili kullanımı.....	45
2.2.7. Kelimelerde göçüşme.....	49
2.2.8. Yanlış yazımlar ve harekelemeler.....	50
2.2.9. Dilde sapmalar	55

3. BÖLÜM

MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR'IN İÇERİK YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

3.1. Manzum Kısımlarının İçerik Yönünden İncelenmesi	57
3.1.1. Din.....	57
3.1.2. Cemiyet.....	88

3.2. Mensur Kısımların İçerik Yönünden İncelenmesi.....	95
3.2.1. Ayetler	95
3.2.2. Salâvatlar.....	95
3.2.3. Farz ve Vacip Hakkında Bilgiler.....	95

4. BÖLÜM

ÇEVİRİYAZILI METNİN KURULMASINDA İZLENİLEN YÖNTEM

4.1. Çeviriyazılı Metin.....	104
MESTAP'A GÖRE MECMÛ'A'NIN DÖKÜMÜ	218
SONUÇ.....	224
KAYNAKÇA.....	226
EKLER.....	229

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Gazel nazım biçiminde yazılmış şiirler.....	10
Tablo 2.2. Koşma nazım biçimiyle yazılmış şiirler	20
Tablo 2.3. Ölçüler.....	25
Tablo 3.1. Akıl baliğ olanların bilmesi gereken farzlar, vacipler ve delilleri.....	95
Tablo 3.2. Allah hakkında bilinmesi gereken farz ve vacipler	96
Tablo 3.3. Peygamberler, Din ve İman vd. hakkında bilinmesi gereken vacipler	96
Tablo 3.4. 54 Farz.....	97
Tablo 4.1. Çeviriyazı sistemi	103
Tablo 4.2. 06 Mil Yz A 3616/1 Numaralı Mecmû'a'nın MESTAP Dökümü.....	218
Tablo 4.3. Mensur Bölümler Tablosu	222

KISALTMALAR

Kısaltmalar

Bkz.	Bakınız
Hız.	Hazreti
İ.	İlâhî
M.	Mecmua
md.	Madde numarası
Mes.	Mesnevi
MK	Milli Kütüphane
Örn.	Örneğin
TDK	Türk Dil Kurumu
vd.	ve diğeri

GİRİŞ

Mecmû'a Hakkında Genel Bilgiler ve Türk Edebiyatında Mecmû'aların Önemi

İnsanlar var olduklarından beri üretme ve aktarma eğilimindedirler. İlk insanlar, yalnızca kulağa hitap eden anlatı ile yetinmeyip görsel aktarım açısından da kendilerini geliştirmişlerdir. Bu sebeple avlanmalarını, tasvirlerini ve inanışlarına ait görselleri taşlara resmetmişlerdir. Öyle ki bu resimlerle de yetinmemişler; yazının, matbaanın, kâğıdın bulunmasıyla birlikte yaşanan gelişmeler, insanları anlatmanın yanı sıra yazmaya da teşvik etmiştir. İnsanları anlatmaya ve yazmaya iten şey insana ait olan merak duygusudur. İnsanların bu merakını gidermek için okumaları ise bu işi yapanlar için birer geçim kaynağı olmuştur. Yüzyıllar boyu üzerine eklenenlerle bugünkü yazınsal türler gelişmiş ve son hâlini almıştır. Mecmû'alar da bu aktarma ve yazma dürtüsünün sonucunda ortaya konulan eserlerdir.

Arapça "cem" sözcüğünden türeyen mecmû'a sözlükte; "toplanıp, biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi (Devellioğlu, 2004, s. 596)" şeklinde anlamlandırılmıştır. Edebiyat terimi olarak ise "aynı veya farklı türden seçilmiş çeşitli hacimlerdeki metinlerin ve risalelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan eserlerin ortak adı" (Uzun, 2003, s. 265-268) şeklinde tanımlanır. Bu sebeptendir ki mecmû'alar edebiyatımız açısından incelenmeye ve üzerinde düşünmeye layık görülmüş derleme eserlerdir. Bunlar XV-XX. yüzyıllar arasında oldukça rağbet görmüştür. Mecmû'alar, genellikle bir veya daha fazla kişi tarafından yazılır veya tamamlanır. Çoğu zaman bu yazmaların sahibi ve yazılış tarihleri bilinmemektedir. Bunlar derlenip toparlanmış eserler olduğu için genellikle tek nüshadır. Şekil ve içerikleri her mecmû'aya göre değişiklik göstermektedir. Bu değişiklik, derleyicinin eğitim seviyesine göre Arapça, Farsça, Türkçe olarak yazılmasında da kendini gösterir. Bu mecmû'alar aynı zamanda derleyenin zevkine göre nazım ve nesir karışık da olabilmektedir. Müstensih ya da mürettip kendi hayat anlayışına göre bu yazmaların içeriğini oluşturabilir. Kimileri sistematik hazırlanmışken kimileri de gelişi güzel düzenlenmiştir. İçlerinde her türlü bilgiye rastlamak mümkündür. İçerisinde; dini, din dışı, yazanın ya da düzenleyenin hoşuna giden veya gerekli gördüğü şeyler, faydalı bilgiler, dönemin olayları, inanışlar, hastalık için çeşitli dualar, yaşanan sahada aktarılan anlatılar gibi birçok faydalı bilgi bulunabilir. Mecmû'alar; İslam, edebiyat, hukuk, sanat, tarih, tıp gibi birçok alana kaynaklık eden derleme eserlerdir.

Mecmû'alar aynı zamanda dil ve edebiyat alanında çalışan araştırmacılar için zengin içeriklerle dolu kaynak kitaplarıdır. Çoğu zaman eski edebiyatımızda bir şairin eserinin eksik parçalarının aranmasına, bazen eserlerin mukayesesinin yapılmasına bazen de kayıtlı olmayan yeni bilgilerin bulunmasına aracılık eder. Sadece dil ve edebiyat değil halkbilimi açısından bakılırsa dönemin gelenekleri, toplumsal inanışları, anlatılan menkıbeleri varyantları, atasözleri ve deyimleri, düğünleri, bayramları, şenlik ve törenleri gibi içinde pek çok bilgi barındırdıkları görülür.

Mecmû'aların çeşitli oluşu, sayıca fazla oluşu ve belli bir kıstasının olmayışı bu yazmaların tasnifini oldukça zorlaştırmıştır. Buna rağmen farklı tasnif denemeleri de yapılmıştır. Bu alanda ilk tasnifi Agâh Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde yapmıştır. Tasnif şu şekildedir:

- A. Nazireler mecmû'aları,
- B. Meraklılarca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiirler mecmû'aları,
- C. Türlü konulardaki risalelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmû'alar,
- Ç. Aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmû'alar,
- D. Tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmû'alar (Levend, 1998, s.166-167).

Mecmû'a tasnifine dair ikinci deneme ise Günay Kut tarafından yapılmıştır. Bu tasnif ise şu şekildedir:

- I. Nazire mecmû'aları,
- II. Seçme şiir mecmû'aları,
- III. Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya gelmesi ile oluşan mecmû'alar,
- IV. Karışık mecmû'alar (nazım-nesir karışık olabileceği gibi farklı dillerde de yazılmış olabilir),
- V. Tanınmış kişilerce veya derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecmû'alar (Kut, 1986, s. 170-173).

Semra Tunç, Günay Kut'un yukarıdaki tasnifine "meşrebi aynı şairlere ait şiirlerin toplandığı mecmû'alar" maddesinin de eklenebileceğini söylemektedir (Tunç, 2000, s. 106).

Bir diğer tasnif denemesi de Mehmet Gürbüz'e aittir. Gürbüz, şiir mecmû'alarını esas alarak şu şekilde bir tasnif yapmıştır:

- 1. Şiirlerin şekil özelliklerine göre oluşturulan şiir mecmû'aları,
 - 1.1. Gazel mecmû'aları,
 - 1.2. Kaside mecmû'aları,
 - 1.3. Müstezad mecmû'aları,
 - 1.4. Matla mecmû'aları,
 - 1.5. Beyit mecmû'aları,
 - 1.6. Mısra mecmû'aları,
 - 1.7. Farklı nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerden oluşan mecmû'alar.
- 2. Şiirlerin konularına göre oluşturulan (tematik) şiir mecmû'aları,
 - 2.1. Tarih mecmû'aları,
 - 2.2. Na'at mecmû'aları,
 - 2.3. Mu'amma mecmû'aları,
 - 2.4. Lügaz mecmû'aları,
 - 2.5. Medhiye mecmû'aları,
 - 2.6. Şehrengiz mecmû'aları,
 - 2.7. Farklı konuda yazılmış şiirleri içeren mecmû'alar.
- 3. Nazire mecmû'aları,
- 4. Şairlerin aidiyeti/mensubiyeti esasına göre hazırlanan mecmû'alar,
- 5. Bir mensubiyet ilişkisi gözetmeksizin belirli şairlerin divanlarını/şiirlerini bir araya getirmeyi amaçlayan mecmû'alar (Gürbüz, 2012, s. 108-112).

Bir diğer tasnif çalışması Atabey Kılıç'a aittir. Bu tasnif, mecmû'alar için yapılmış en kapsamlı ve son tasnif çalışmasıdır. Bu tasnif de şu şekildedir:

1. Cilt ve tertip hususiyetleri bakımından
 - 1.1. Cönkler
 - 1.2. Mecnû'alar
 - 1.2.1. Tertip durumuna göre mecnû'alar
 - 1.2.1.1. Mürettep mecnû'alar
 - 1.2.1.2. Mürettep olmayan mecnû'alar
 - 1.2.2. Mürettip durumuna göre mecnû'alar
 - 1.2.2.1. Mürettibi bilinen mecnû'alar
 - 1.2.2.2. Mürettibi bilinmeyen mecnû'alar
 - 1.2.3. Aynı zümreye mensup şahsiyetlerin eserlerinin toplandığı mecnû'alar
2. Şekil bakımından
 - 2.1. Manzum metinler mecnû'aları
 - 2.1.1. Kaside mecnû'aları
 - 2.1.2. Gazel mecnû'aları
 - 2.1.3. Nazire mecnû'aları
 - 2.1.4. Muamma mecnû'aları
 - 2.1.5. Manzum lügat mecnû'aları
 - 2.1.6. İlahi mecnû'aları
 - 2.1.7. Şehrengiz mecnû'aları
 - 2.1.8. Na'at mecnû'aları
 - 2.1.9. Hilye mecnû'aları
 - 2.1.10. Mi'raciyye mecnû'aları
 - 2.1.11. Mersiye mecnû'aları
 - 2.1.12. Matla' mecnû'aları
 - 2.1.13. Çeşitli mesnevilerden seçkileri barındıran mecnû'alar
 - 2.1.14. Güfte mecnû'aları
 - 2.1.15. Müstezad mecnû'aları
 - 2.1.16. Tarih mecnû'aları
 - 2.1.17. Musammat mecnû'aları
 - 2.1.18. Kıt'a ve rubai' mecnû'aları
 - 2.1.19. Divan mecnû'aları
 - 2.2. Mensur metinler mecnû'aları
 - 2.2.1. Lügaz mecnû'aları
 - 2.2.2. Fetva mecnû'aları
 - 2.2.3. Tefsir mecnû'aları
 - 2.2.4. Şerh mecnû'aları
 - 2.2.5. Sakk mecnû'aları
 - 2.2.6. Mekân tasvirlerini içeren mecnû'alar
 - 2.2.7. Münşe'at mecnû'aları
 - 2.2.8. Tek şahsa ait inşa örneklerinden oluşan münşe'at mecnû'aları
 - 2.3. Karışık manzum ve mensur eserler mecnû'aları

- 2.3.1. Fevâid ve eş'ar mecmû'aları
- 2.3.2. Farklı türleri barındıran mecmû'alar
3. Dil bakımından
 - 3.1. Arapça mecmû'alar
 - 3.2. Farsça mecmû'alar
 - 3.3. Türkçe mecmû'alar
 - 3.4. Çok dilli mecmû'alar
4. Muhteva bakımından
 - 4.1. Din
 - 4.2. Tasavvuf
 - 4.3. İlm-i nücum/ fal ve remil
 - 4.4. Hikâye/ latife
 - 4.5. Hezel ve hiciv
 - 4.6. Edviye
 - 4.7. Musiki
 - 4.8. Hat ve kitabe
5. Şahısların tertip ettiği veya şahıslar için tertip edilen mecmû'alar (Kılıç, 2012, s. 81-95).

Yapılan bu tasnif denemeleri mecmû'aları sınıflandırmada araştırmacılara ışık tutmaktadır. Mecmû'aları bu sınıflandırmalara göre incelemek, alan yazını için yadsınamaz bir değere sahiptir. Nitekim bu tasnifler, incelenen bu *Mecmû'a*'nın sınıflandırılmasında da yardımcı olacaktır. Yapılan çalışmanın amacı; klasik Türk edebiyatı için kaynak niteliğindeki mecmû'alardan biri olarak incelediğimiz *Mecmû'a*'nın alan yazınına kazandırılması ve araştırmacılar için kaynak hâline getirilmesidir. Çalışmada kullanılan yöntemler çeviriyazı ve incelemedir.

1. BÖLÜM

06 MİL YZ A 3616 NUMARALI MECMÛ'A-I EŞ'ÂR'IN NÜSHA TAVSİFİ

Tezin konusu olan *Mecmû'a* katalogda 4 farklı yazma şeklinde gözükmektedir. 06 Mil Yz A 3616/1 numaralı "*Mecmû'a-i Eş'âr*" isimli yazma 1b-39b, 06 Mil Yz A 3616/2 numaralı "Elli Dört Farz Risâlesi" adlı yazma 46a-48b, 06 Mil Yz A 3616/4 numaralı "İlm-i Hâl" isimli yazma 41b-48b varakları arasında yer almaktadır. Ancak incelememize konu olan *Mecmû'a* katalogdaki gibi kısımlara ayrılmamış, 1b-48b varakları arasının tamamı bir bütün olarak ele alınmıştır.

06 Mil Yz A 3616/1 numarada kayıtlı *Mecmû'a*, Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu El Yazması ve Nadir Eserler bölümünde *Mecmû'a-i Eş'âr* adı ile kayıtlıdır. *Mecmû'a*'nın dijital katalog fişinde eserin mürettibinin isminin belli olmadığı ve Türkçe olduğu kaydedilmiştir. Kütüphane kayıtlarında eserin 195x140-155x90 mm. ölçülerinde, sırt ve kenarları bordo meşin, kapakları desenli kâğıt kaplı mukavva ciltli olduğu yazılmıştır. Yazı türü, harekeli nesihdir. Kâğıt çeşidi, suyolu filigranlıdır. Eser 39 varak ve 13 satırdan oluşmaktadır. Eserin çeşitli şairlere ait manzumelerden oluşan bir *Mecmû'a* olduğu belirtilmiştir. *Mecmû'a*'nın katalog fişinde 1b-11b varakları arasında "Mevlid-i Nebî" den bir kısım, 13a-24b varakları arasında "Hanefi Destanı"ndan bir kısım ve son olarak 25b-39b varakları arasında ise "Kıssa-i Yasîn", "Kuş ilâhîsi" ve diğer isimsiz unsurlar olduğu belirtilmiştir.

Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda yer alan 06 Mil Yz A 3616/2 numarada kayıtlı, 46a-48b varakları arasını kapsayan "Elli Dört Farz Risâlesi"nin katalog fişinde yazar adı belli değildir. Eser 195x140-135x80 mm. ölçülerindedir. Eser, söz başları kırmızı ile başlayan, Elli dört farzı açıklayan, [41b-46a] İslam'ın şartları ile ilgili Türkçe bir risaledir. Risalenin yalnızca baş kısmı vardır. Konusu İslam dini ve fıkıh olan eser, harekeli nesih ile yazılmıştır. Satır sayısı ise 11'dir. Suyolu filigranlı kâğıt türüne yazılmıştır.

Yine Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda yer alan 06 Mil Yz A 3616/4 numarada kayıtlı, 41b-48b varakları arasını kapsayan "İlm-i Hâl" in katalog fişinde yazarı "İmâm Taberânî" olarak belirtilmiştir. Eser, sırtı siyah meşin, satırları desenli kâğıt kaplı mukavva cilt içinde ve 196x142-135x75 mm. ölçülerindedir. Çiçek filigranlı kâğıda harekeli nesih ile yazılmış eserin satır sayısı 11'dir. Türkçe kaleme alınan eserin konusu ise İslâm dini, İmân ve İslâm'dır.

İncelenen *Mecmû'a* bir bütün olarak açıklanacak olursa; manzum-mensur karışık derleme bir eserdir. *Mecmû'a*'nın iç kapak kısmındaki iki sayfada çeşitli yazılar, şekiller ve karalamalar mevcuttur. Metnin başladığı 1b ve 2a numaralı sayfalar kırmızı cetvellidir. Katalog fişinde 39 varak ve 13 satırdan oluştuğu söylenmektedir; ancak inceleme sonucunda yazmanın 1b-11b varakları arasının 13 satırdan, 14a-39b varakları arasının ise en az 3, en fazla 16 satırdan meydana geldiği tespit edilmiştir. 13b varağının en sağında dikey bir motif bulunmaktadır. Motifin üst tarafında "vallâh" alt tarafında "billâh" yazmaktadır. 1b-11b, 13a-24b, 38a-39b

varakları arasında, 4 adet mesnevi yer almaktadır. 41a varağında "Temre hastalığı" için okunması gereken bir dua yazılmıştır. 25b varağında mürettip tarafından "ilâhî" başlığının verildiği bir bölüm başlamaktadır. Koşma biçiminde yazılmış bazı ilâhîler "fasl" başlığı altında yazılmıştır. 25b-38a varakları arasında, koşma biçiminde yazılmış 9 adet ilâhî, 7 adet de gazel bulunmaktadır. Bu ilâhîlerden birinin biçimi tespit edilememiştir. 41b varağında en üstte yatay kırmızı ve siyah mürekkeple bir süsleme yapılmıştır. 41b-48b varakları arasındaki bölümde delil gösterilen ayet ve dinî unsurlar kırmızı mürekkep ile gösterilmiştir. 41b varağında besmele çekilmiş ve Peygamber'e salât u selâm getirilmiştir. Daha sonra 46a varağına kadar farz ve vaciplerden söz edilmiştir. 46a varağında yazılan başlık, kırmızı ve siyah mürekkeple yatay olarak süslenmiştir. 46a varağından itibaren "54 Farz" başlığı bulunmaktadır. Şeyh Hasan Basrî'den rivayet olunan 54 farz Kur'ân-ı Kerîm'den delil gösterilerek 48b varağına kadar sıralanmıştır. 48a varağının sol tarafında der-kenâr olarak yazılmış "Otuz sekizinci 'miskinlere ve fakirlere Allâhu Te'âlânî'nin birliğin bilmekdür" ibaresi yer almaktadır. Mürettip, 48b varağının en altına siyah mürekkep ile yatay bir çizgi çekmiş; *Mecmû'a*'nın tamamlandığını söylemiştir. Mürettip, kendi adının da "Monla Muhammed" olduğunu *Mecmû'a*'nın sonunda belirtmiştir; ancak yapılan araştırmalar neticesinde kaynaklarda bu isimde birine rastlanmamıştır. 49a varağından itibaren birkaç varakta mürettibe ait, hesap-kitap notlarına rastlanmıştır. *Mecmû'a*'nın 49a varağında bu hesap kitap işlerinin yanında "Safer 98" ifadesi yer almaktadır. Miladi takvime çevrilince "Ocak 1881" yılına denk gelen bir tarih bulunmaktadır. Ancak dil özelliklerinden dolayı *Mecmû'a*'nın 17. yüzyılda tertip edildiği düşünülmektedir. Eserin geneline bakıldığında dinî konuları içermesinden dolayı mürettibin bir tarikata bağlı dergâh müridi olabileceği ve bu tarikatın toplantıları esnasında veya sonrasında söylenenleri tertip ettiği düşünülmektedir.

1.1. 06 Mil Yz A 3616 Numaralı Mecmû'a'da Adı Geçen Şairler Hakkında Bilgiler

Celâl Muhibbî: Celâl Muhibbî'nin hayatı hakkında tezkirelerde ve diğer biyografik eserlerde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bestami Bilge tez çalışmasında Celal Muhibbî hakkında en kapsamlı bilgiyi Vasfi Mahir Kocatürk verdiğini, Necla Pekolcay'ın ise Celâl Muhibbî'nin eserinin Laleli nüshası hakkında bilgi verdiğini ancak hayatı hakkında ise herhangi bir bilgi vermediğini belirtmiştir. Ayrıca Hasan Aksoy'un da Muhibbî'nin hayatı hakkında bilgi vermeden Celal Muhibbî'nin mevlidinin iki nüshasının varlığından bahsettiğini söylemiştir (Bilge, 2014, s. 10). *Mecmû'a*'da bu mahlasla yazılmış 2 adet gazel vardır.

Devrîş: *Mecmû'a*'da bu mahlasla yazılmış 1 adet koşma bulunmaktadır. Kaynaklar tarandığında birden fazla "Devrîş" mahlasını kullanan şair belirlenmiştir. *Mecmû'a*'daki koşmanın hangi şaire ait olduğu tespit edilememiştir.

Yûnus: *Mecmû'a*'da bu mahlasla yazılmış 2 adet koşma bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda bu koşmaların hangi Yûnus'a ait olduğu tespit edilememiştir.

Hüdâî: *Mecmû'a*'da bu mahlasla yazılmış 1 adet gazel bulunmaktadır. Araştırmalarımız sonucunda, birden fazla Hüdâî mahlaslı şair olduğu tespit edilmiş; ancak *Mecmû'a*'da gazeli bulunan şair tespit edilememiştir.

Sâdıkî: *Mecmû'a*'da, 37a-38a varakları arasında yer alan, gazelin mahlas beytinde Sâdıkî'nin adı yer alsa da Ahmet Emin Güven'in¹ ilgili çalışmasında, aslında bu gazelin Sâdıkî'ye değil İbrahim isimli şahsa ait olduğu söylenmektedir. Bu eser dikkate alınırca, incelediğimiz *Mecmû'a*'da İbrahim mahlasının geçtiği beyit eksiktir. *Mecmû'a*'da bu mahlasla yazılmış 1 adet gazel mevcuttur.

¹ Ahmet Emin Güven. *Sâdıkî Şâir-Vâiz Kayserili Şeyh Mustafa Sâdık Baba (Âşık-ı Hahikî- Baba Sâdıkî) Şiirleri-Va'zleri*. Kayseri Yakın Tarihinden Kültürel Araştırmalar XIV. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2013, s.64.

2. BÖLÜM

MECMŪ'A-I EŞ'ÂR'IN ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

2.1. Nazım Biçimleri

2.1.1. Divan şiiri nazım biçimi

2.1.1.1. Gazel

Eski edebiyatımızda önemli bir yeri olan Divan şiiri nazım biçimlerinden gazelin asıl çıkış noktası Arap edebiyatıdır. Sözlük tanımı “kadınlarla sevgi üzerine konuşmak, söyleşmek”² olan gazel edebiyatımızda da sıkça kullanılmıştır. En az 4 en fazla 9 beyitten oluşmaktadır. Bu sayı bazı istisnai durumlarda daha az ya da daha fazla olabilmektedir. Konusu genellikle aşk ve sevgilinin güzelliğidir. Âşık sevgilinin güzelliğini çeşitli yollarla tasvir eder. Bir taraftan sevgiliye kavuşmak ister bir taraftan da sevgili tarafından eziyet görmekten hoşnuttur. Bu eziyet sevgilinin ona ilgi duymasının bir göstergesidir. Bazı gazelerde ise rindane tutum sergilenmektedir. Şair adeta dünyanın gelip geçici olduğunu, aşktan, şaraptan, eğlence ve meclislerden zevk ve sefa etmek gerektiğini beyitlerinde vurgular. Elbette ki Türk edebiyatındaki gazelin konusu yalnızca bunlar değildir. Zamanla gazelin konusu da çeşitlenmiştir. “Dinle ilgili düşünceler, tasavvuf, ham sofularla alay, hayat, dünya ve ahiret hakkında hikmetler”³ gazelerde zaman zaman işlenmiştir. Nitekim incelediğimiz metinde bulunan gazeller de dinî bir konu etrafında şekillenmiştir. Mürettip gazelerde Hz. Peygamber’in doğumu, Allah’ın varlığı ve birliği, *Kur’ân-ı Kerîm*’den bir hadise, Peygambere övgü, Allah’a yalvarıp yakarma ve mahşer gününün kaygısından söz etmiştir.

Mecmû’a’da bulunan 25b varağında başlayan Mevlid türünde yazılmış olan gazel, dize ortalarında kafiyeleme özelliği gösteren Musammat gazele örnek oluşturur. Bu kafiye sayesinde “baştan ya da ikinci beyitten başlayarak bu eşit parçalardan ilk üçü kendi aralarında uyaklanarak her beyit dördümlük biçimini alır”.⁴ İlk mısraı eksik olan 9 beyitlik gazelin kafiye düzeni ?a-xa...xa şeklindedir. İç kafiyesi ise ?a?a-ccca-ddda-eeea-fffa-ggga-hhha-ıııa-ııııa şeklindedir. Gazelden örnek beyit şu şekildedir:

Berekât buldı ħabbâlar tâ key çāk nice ħabbâlar

Yıķıldı kilse ħubbeler Muħammed toğduğu gice (25b/5)

26a varağında başlayan Mevlid türünde yazılmış olan gazelin kafiye düzeni aa-xa-xa-xa-xa-xa-xa-xa-?a-xa-bb-xa-xa-xa-xa-xa-xa şeklindedir. 11. beyit 1. gazelin redifi ile aynı yazılmış ve kafiye düzeni bozulmuştur. Bu sebeple 11. beyitte iç kafiye de bozulmuş daha sonraki beyitlerde

² Haluk İpekten. *Eski Türk Edebiyatı Nazım şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Degâh Yayınları, 2012, s.19.

³ Cem Dilçin. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995, s.109.

⁴ Cem Dilçin. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995, s.120.

Ḳabūl et ḥacetim yā Rabb(i) çü peygamberler ḥaḳḳıçün

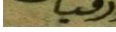
Biri Ādem biri İdris biri ‘İsā biri Būrḥān? (35b/9)

37a varağında başlayan Münâcât konulu 16 beyitten oluşan gazelin kafiye düzeni aa-xa...xa şeklindedir. Matla ve makta beyti şunlardır:

Buyurdı Server-i ‘Ālim Resūl-i Fahr-ı Mevcūdāt

Gelür mü'minler eṭfāli kıyāmetde diler ḥacāt (37a-1)

Ḳamu aḥbābına daḥı atasına anasına

Keremden baḥşı raḥmet et sürerler dürlü (38a/16)

Tablo 2.1. Gazel nazım biçiminde yazılmış şiirler

Gazel Numarası	Varak Numarası	Vezni	Nazım Biçimi-Türü	Şairin mahlası
1.	25b-26a	Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün	Gazel/Mevlid	Muḥibbî
2.	26a-27a	Müstef‘ilün/Müstef‘ilün	Gazel/Mevlid	Muḥibbî
3.	31b-32b	Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün	Gazel/Tevhid	?
4.	32b-33b	Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün	Gazel/Tevhid	Ḥüdāî
5.	33b-34b	Fâ‘ilâtün/ Fâ‘ilâtün	Gazel/Na‘t	?
6.	35a-35b	Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün	Gazel/Münâcât	?
7.	37a-38a	Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün	Gazel/Münâcât	Şādıķı

2.1.1.2. Mesnevi

Klasik Türk edebiyatında yazım kolaylığı sebebiyle sıkça kullanılan nazım biçimlerinden biri de mesnevidir. Mesnevi, "her beyti başlı başına kafiyeli ve başından sonuna kadar aynı vezinde olan manzume" (Devellioğlu, 2004, s. 628) şeklinde tanımlanır. Türk edebiyatının mesnevi ile tanışması ise Arap ve Fars edebiyatı etkisi ile olmuştur. Türkler, bu nazım türünü de zamanla benimsemiş ve eserler vermeye başlamıştır. Her beytin ayrı kafiyeli olması şairler için kolaylık sağlamış ve bu nazım şeklinin rağbet görmesine sebep olmuştur. Böylelikle uzun metinler kolaylıkla yazıya aktarılabilmiştir. Ahmet Kartal, Türkçe mesnevilerin tertip özelliklerine göre üç bölüme ayırmıştır:

I-Giriş bölümü

II- Konunun işlendiği bölüm

III- Bitiş bölümü (Kartal, 2018, s.103).

Ancak Kartal, bazı mesnevilerde bu bölümlerin kesin çizgilerle ayrılmadığını; “ancak ilk dönem mesnevilerinin ekseriyetinde, özellikle de edebi bir gayeyle yazılmayan dini-tasavvufi ve ahlaki mesnevilerin yukarıda belirtilen bölümlerin birbirinden kesin çizgilerle ayrılmadığı görülür (Kartal, 2018, s.104).” şeklinde belirtir. Nitekim incelenen *Mecmû'a*'da da bu bölümlerin bazıları eksiktir. Mesneviler tertip özelliklerine göre “Giriş” bölümünde şu konuları içerebilir:

- 1- Besmele
- 2- Tahmid
- 3- Tevhid
- 4- Münâcât
- 5- Na't
- 6- Mi'râc
- 7- Mu'cizât
- 8- Din ulularına övgü
 - a- Medh-i Çihâr-yâr-i Güzîn
 - b- Hz. Hamza ve Abbâs'a övgü
 - c- Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e övgü
 - ç- Dört mezhep kurucusuna övgü
 - d- Aşere-i mübeşşereye övgü
 - e- 12 İmama övgü
 - f- Diğer din büyüklerine övgü
- 9- Şairlere övgü
- 10- Padişah için övgü
- 11- Devlet büyüğü için övgü
- 12- Sebeb-i te'lîf (Kartal, 2018, s.106).

İncelediğimiz *Mecmû'a*'daki mesnevilerde bu bölümlerin birçoğuna rastlanmamıştır. *Mecmû'a*'daki mesneviler sırasıyla şunlardır:

Birinci Mesnevi [Hazâ Mevlûd-ı Kız]:

Mecmû'a, “Hazâ Mevlûd-ı Kız” başlıklı bu mesnevi ile başlamaktadır. Bu mesnevi, eserin 1b ve 11b varakları arasında yer alır. Mesnevinin vezni Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün şeklindedir. Ancak mesnevi boyunca vezne çok dikkat edilmemiştir. 263 beyitten meydana gelmektedir. Şair mesneviye başlık eklemiştir. Mahlas beyti yoktur. Eserin başka nüshasına rastlanmamıştır. Ayrıca klasik mesnevilerdeki gibi bölümleri yoktur.

Mesnevinin 1. beytinde bahsedilecek olan konunun Hz. Muhammed'in mucizesi olduğu belirtilmiştir:

Diñle imdi bir dağı hem mu'cizāt

Kim Resūlden soñra oldı beyyināt (1b/1)

Mesnevi, 263. beyitte okuyana, yazana ve dinleyene dua edilerek bitirilmiştir:

Oқыanı yazanı diñleyeni

Raħmetiñle yarlığagıl yā Ğanī (11b/263)

Mecmû'a'da mesnevinin özeti şu şekildedir:

Şam'da çok zengin bir Yahudi vardır. Gönlü kibir ve kin ile doludur; Muhammed'e düşmandır. Fakir bir Müslüman komşusu vardır. Allah, Müslüman'a yüzü çok hoş bir eş vermiştir. Müslüman erkek, eşinin bakışına gönlü doymaz. Hak Teâlâ bunlara bela verir. Müslüman adam, karısı ve kızı yokluk içinde kalır. Üç gün üç gece yiyecek bulamazlar. Komşuları olan Yahudi, bunları hâlini bilir ve Müslüman'ın evine gider. Onlara yiyecek verir ve kendisine Halik denmesini isteyerek onları lafa tutar, hâllerini hatırlarını sorar. Müslüman adam, derdi ile ah eder ve durumlarından bahseder. Yahudi, Müslüman adamı dinler, dininden dönmesini ve Musa'nın dinine girmesini ister. Yahudi; "Eğer sözümü dinlersen, dininden dönersen ve kızını bana verirsen sana malımın yarısını veririm. Yoksa üçünüz de açlıktan ölün!" der. Müslüman adam, eşine danışmak için mühlet ister. Karısı Müslüman'a, bu iblisin onu mal ile kandırmasına müsaade etmemesini, dünya malı için canını ateşe atmamasını ve dinini terk etmemesini, söyler. Babası ve annesini duyan kız babasına, "Canımı veririm, dinimi vermem!" der. Kız, dinini bırakmamak için babasına "Beni pazara götür, cariye diye sat!" diye teklifte bulunur. Kızın anası, kızını şehirlide satılması şartıyla bu işe razı gelir. Müslüman adam, kızını pazara götürüp derral eline verir. Şehirliden başkasına vermemesini tembihler; ancak şehirliden kimse kıza talip olmaz. Kıza, bir gözü kör olan garip talip çıkar. Müslüman adam, kızını o garibe satar. Kız, hocadan bir saat mühlet ister. Babasının yanına gider ve şen olmasını, ağlayıp kaygılanmamasını söyler. Anam beni görmek isterse; gösterme, diye tembihler. Babasıyla vedalaşır ve hocanın yanına geri döner. Kızın annesi, kızını sattığına pişman olur. Karısını gören Müslüman adam da pişman olur. Hoca o yiğidin evine varır. Yiğit o gece kızın yanına gitmez. Yiğit uykuya dalar, bir acayip rüya görür. Rüyasında Hz. Muhammed'i görür. Peygamber, yiğidin satın aldığı kızı bağışlamasını yahut kendisine satmasını ister. Yiğit, Peygamber'in dileğini kabul eder; ancak uyanınca halka Peygamber'in rüyasına geldiğini anlatacağını ve kendisine bir nişan vermesini ister. Hz. Muhammed mübarek parmağını yiğidin görmeyen gözüne değdirir. Yiğidin gözü şifa bulur. Yiğit bunun karşılığında kıza azad eder. Yiğit, kıza âşık olmuş ve çok para vermiştir. Gözleri de onun vesilesiyle açılmıştır. Kız olanı biteni

yiğide anlatır. Yiğit bunları duyunca kıza "Gel, kız kardeşim ol!" der; yüz altın vererek evine gönderir. Kız, babasının evine varır ve olan biteni anlatır. Kızın anası babası sevinir.

Araştırmalarımız sonucunda bu mesnevinin başka bir varyantına rastlanmamıştır.

İkinci Mesnevi:

Mesnevinin başlığı ve bölümleri yoktur. 13a ve 24b varakları arasında yer alır. Mesnevinin vezni Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün şeklindedir. Bu mesnevide de vezne çok uyulmamıştır. Beyit sayısı 337'dir. Mahlas beyti de yoktur. Mesnevi bölümlere ayrılmamış, direkt asıl konunun işlendiği bölüm ile başlamıştır:

Ḥanīfenūn sōzin ḵabūl eylesūn

Aña telḵīn ile īmān eylesūn (13a/1)

Mesnevinin çeşitli varyantları tespit edilmiştir.⁵ İncelediğimiz *Mecmû'a*'da konu yarım bırakılmıştır. Aşağıdaki beyitle mesnevi sona ermiştir:

Muḥammed Ḥanefī baḡrım pāresi

Ciger gūşem gözüm çiresi? (24b/337)

Mecmû'a'da mesnevinin özeti şu şekildedir:

Hız. Hanife, Hız. Muhammed'in telkini ile şehadet getirir. Hız. Muhammed, O'nu Ali ile nikâhlar. Hız. Peygamber, kızı Hız. Fatma'ya da bu nikâhı bildirir. Hanife'den Ali'nin bir oğlu doğar. Adını Muhammed Hanefi koyarlar. Çocuk, beş yaşına girince her daim ahiret işine koşar. Yedi yaşına girince işi gücü salâvat ve oruç olur. Dokuz yaşına girince, gaza etme isteği düşer içine. Ali, oğlunun gaza etmesini istemez. Bir gün Ali, Döldül'e binip gaza etmeye gider. Muhammed Hanefi de babasının peşine takılır. Ali, oğlunu öper koklar. Eve dönmesini, cenk etmenin ona farz olmadığını, söyler. Ali, gazaya gider. Muhammed Hanefi de eve döner. Evde çokça ibadet eder. Evde oturmaktan daralır, kimseye haber vermeden eline ok ve yay alarak Medine dağlarını seyran etmeye gider. Bir dağın başında hile ile gazaya uğrar. Önünden bir geyik sıçrar gider. Geyiği canlı yakalayıp Medine'ye götürmek ister. Geyiği canlı yakalayamaz ve bir mağaraya kadar kovalar. Geyik, mağaranın içinde yatar. Mağara, gül bahçesi gibidir; içinde bülbüller şakır, ördekle kaz birbirine karşı öter. Muhammed Hanefi hayran kalır. Geyiği kovalamaktan yorgun düşer, geyiği koruya salar. O sırada uykusu gelir. Geldiği yer, iki yüz erin bekçilik ettiği bir korudur. Kırk bekçi dolaşırken Muhammed Hanefi'ye rast gelir. Bekçiler, çocuğun güzelliği karşısında mest olurlar. Bekçiler söyleşirken Muhammed Hanefi bunları

⁵ Bu konu için bkz. Gülüm, 2014, s.301-348; Koyuncu, 2020, s.133-192; Ünlüer, 2010; Atalan, 2007; Argin, 2021, s.44-45; Çetin, 2002, s.221-257.

duyar ve uyanır. Bekçiler çocuğa gelip beylerinin elini öpmesini ve atını verip kendini kurtarmasını söylerler. Bekçiler, korunun Tâbut'un korusu olduğunu söylerler. Muhammed Hanefî kendisinin Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Ali'nin oğlu, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in kardeşi olduğunu söyler. Bunu duyan bekçiler, iki yüz kâfire haber salarlar. Hepsini birden Hanefî'yi araya alır. Hanefî hemen hamle yapar ve Rabbi'ne duada bulunur. Kılıcını önüne arkasına sallar. Kılıç, her kime gelse ikiye böler. İki yüz bekçinin hepsini öldürür. Beylerinin de başını alıp Medine'ye döner. Meydana kâfirin başını diker. Kesik başı görenler hayran kalır. Bu sırada Ali gazadan döner. Kesik başı gören Ali şaşırıp kalır ve bunu yapan hangi erdir diye sorar. Duyanlar, bunu yapanın oğlu Muhammed Hanefî olduğunu söylerler. Ali eve koşar, oğlunu öper koklar. Muhammed Hanefî olanları bir bir babasına anlatır. Ali, oğlunu bir daha koruya gitmemesi için tembihler. Yine bir gün, Ali kâfir iline Hasan ve Hüseyin ile gazaya gider. Muhammed Hanefî gördüğü geyiği arzuladığından gazaya gitmez. Yine geyiği tutmak için o koruya gider. Muhammed Hanefî o koruda bin bekçi görür. Bekçiler Muhammed Hanefî'yi ortaya alırlar, beylerinin elini öpmesini söylerler. Muhammed Hanefî, cenk etmeye gelmediğini geyiği bulmaya geldiğini söyler. Hem atasının kâfire asla secde kılmadığını, kendinin de beylerinin elini öpmeyeceğini söyler. Bunu duyan kâfirler, çocuğu tutmak isterler; ancak Muhammed Hanefî yayı ve oku ile kimseyi kendine yaklaştırmaz. Oku tükenir, bu sefer de gürzü eline alır. Kâfirler cenk ile baş edemeyeceklerini anlayınca Muhammed Hanefî'ye kemend atarlar. On yedi yerinden yara vururlar. Muhammed Hanefî'nin dermanı kalmaz ve kâfirlere esir düşer. Tâbut'a haber verirler ve yanına götürürler. Muhammed Hanefî'yi davul zurna ile meydana asmaya getirirler. Diğer beyler bu işe razı gelmezler, Muhammed Hanefî ölürse Ali'nin düşmanlığından çekinirler. Mal vererek ve konuşarak kendi dinlerine döndürmek isterler. "Eğer bu şekilde razı olmazsa kızın Mine Hatun'u ver. Eğer bunu kabul ederse oğlanı işler, kendi babasını kendisine öldürtürüz." derler. Bütün beyler bu fikri kabul ederler. Muhammed Hanefî'nin yarasına merhem sürerler, Muhammed Hanefî az zamanda şifa bulur ve meclise götürülür. Tâbut saz ve söz eşliğinde bütün beyleri sarayına toplar. Tâbut, oğlanı yanına çağırır ve altın kadehte şarap teklif eder. Oğlan, "Haramdır içmem, din ve iman perdesini kaldırmam." der. Bunu ceddinin de içmediğini söyler. Tâbut şarabı içmesini, kızını almasını ve dinine girmesini söyler. Kızının güzelliğinden bahseder. Muhammed Hanefî, "Bin kız da versen kabul etmem!" der. Bunun üzerine Tâbut, tez vakit kızının getirilmesini emreder. Mine'ye haber verirler. Mine eve gider, yıkanır, sandıktaki misk ve amber kokulu elbisesini giyer. Altın ve incilerle kendini süsler. Mecliste naz ile salınır. Kızı görenler, güzelliği karşısında ayağa kalkarlar. Tâbut tekrar kızını oğlana vermeyi teklif eder. Muhammed Hanefî; "Dünyayı da versen bana, dinimi terk edip uymam sana! Mümin olan, zevki cennette eder. Buradaki sefanın hepsi yalandır, almam kızını! Hasta vücuduma boşa zahmet etme!" der. Tâbut "Kaldırın bunu! Vurun başını! Ya da darağacına asın!" der. Beyler "Muhammed Hanefî'yi kim öldürür ya da asarsa Ali gelir, göğümüzü keser!" der. Tâbut bunun üzerine zindana atılmasını ve üzerine giydirilen giysinin soyulmasını emreder. Mine de meclisten çıkar ve oğlanın aşkı gönlüne düşer. Mine oğlanın iradesine hayran kalır. Kız "Yalvarayım ya o girsin dinime ya da kabul eylesin beni dinine!" der. Akşam olunca daha fazla dayanamaz ve herkes uyuyunca oğlanın

yanına gider. Kimse görmeden zindancının başını keser, sessizce zindanı dinler. Muhammed Hanefî "*Hel Etâ*" suresini okur. Dua okuduğunu duyunca Mine daha fazla dayanamaz, oğlanı zindandan çıkarır. Kız Muhammed Hanefî'ye "Senin dinini kendi dinim kabul ettim. Sen de kabul et, benim yârim ol!" der. Muhammed Hanefî de "Ey canımın canı! Şehadet getir de şüphem gitsin!" der. Muhammed Hanefî'nin telkini ile Mine Hatun şehadet getirir. Kız oğlanı giydirir, kuşatır; karı koca olmayı teklif eder. Oğlan nikâh olmadan bunun zina olacağını söyler. "Medine şehrine gidip nikâh kıyıp birbirimize helal olalım." der. Mine kılıç kalkan alıp hazırlanır, yanına da üç cariye ve iki hadım alır ve gece yola koyulurlar. Sabah halayıklar kızın ve oğlanın kaçtığını anlarlar. Tâbut bunu duyunca bunların ardından bin kişi gönderir ve "Oğlanı öldürün, kızımı döndürün!" der. Kâfirler kız ile oğlana yetişirler. Muhammed Hanefî kıza "Yeni kavgalar belirdi yine. Sen git, ben onlara varayım, erlik göstereyim azgınlara!" der. Oğlan bin kişi ile savaşır, kâfirlerin yedi yüzünü öldürür. Geriye kalan üç yüz kâfir döner kaçar. Tâbut bu kez dört bin pehlivan seçer. Tâbut "Kim getirirse onu damat edineceğim, bilsin O'nu!" der. Dört bin pehlivan oğlana yetişir. Muhammed Hanefî yara alır. Kâfirlerin çoğu dönüp kaçar. Tâbut askerleriyle yetişir ve oğlanın üzerine gider. Mine oğlanı darda görünce yetişmek ister; ancak cariyeler onu koyuvermezler. Oğlanın savaşmaktan dermanı kalmaz, zayıf düşer ve başlar ağlamaya. Garipseyerek yollara bakar. Allah'a, babası ve kardeşleri gelmesi için dua eder. Tâbut askerlerine, Ali gelmeden oğlanın işini bitirmelerini emreder. Rüstem adındaki pehlivan Tâbut'a varır. "Eğer kızını verirsen bana, oğlanı getiririm ben sana!" der. Rüstem "Akşam oldu bugün. Yarın tek bir gün cenk edeyim!" der. Muhammed Hanefî'yi Mine Hatun kucaklayıp attan indirir. Gül suyu ile amber miski ezerler ve yarasını sararlar. Muhammed Hanefî abdest alıp Allah'a dua eder. Sabah olunca Rüstem atına biner ve meydanda cenk tutar. Mine Rüstem'i görünce kendi savaşmak ister. Muhammed Hanefî, Mine'yi yollamaz. Rüstem ile cenk eder. Rüstem yere düşünce Tâbut tutup kaldırır. Arından, namusundan utanır. Muhammed Hanefî'nin cenk etmeye takati kalmaz ve ağlamaya başlar, Allah'a dua eder. Ali gazadan döner ve düşünde Hz. Peygamber'i gözleri yaşlı görür. Hz. Peygamber, Ali'ye oğlunun darda olduğunu ve tez erişmesi gerektiğini söyler. Ali hemen uykudan uyanır. Yanına oğullarını da alır, gece gündüz yol gider; Tâbut'un iline varır. Mine Hatun üç atlıyı görür ve atının tozunu siler. Hz. Ali, Mine Hatun'dan oğlu için haber ister.

Mecmû'a'daki mesnevinin eksik kısmı Emrah Gülüm'ün çalışmasında 359-399. beyitler arasını kapsamaktadır (Gülüm, 2014, s. 301-348). Mesnevide, Tâbut "Kayser-i Rûm" olarak geçer. Mesnevinin baş kısmı *Mecmû'a*'daki metinle benzerlik göstermektedir. Bu mesnevinin *Mecmû'a*'da eksik olan kısmı, Gülüm'ün makalesinden şu şekilde özetlenebilir:

Hz. Ali oğlu, Hanefî'nin yaşadığını Mine Hâtûn'dan öğrenir öğrenmez oğulları Hasan ve Hüseyin ile birlikte kâfirlerle ceng etmeye başlar. Kâfirlerin çoğunu öldürürler. Kalan diğer askerler de korkudan kaçarlar. En sonunda Hz. Ali, Rum kayserine Müslüman olmasını teklif eder; ancak bu teklifi kabul edilmeyince Rum kayserini öldürür. Geriye kalan askerlerin bir kısmı

Müslüman olur, diğer kısmı ise haraca bağlanır. Hz. Ali kazandığı zafer sonrası Hânefi ve Mine Hatun'u birbirine nikâhlar. İki sevgili birbirine kavuşur.

İncelediğimiz mesnevinin eksik kısımlarının bulunduğu diğer varyant ise Zeynep Koyuncu'nun Muhammed Hanefî-Tabut Cengi ile ilgili hazırlamış olduğu makalede de bulunmaktadır (Koyuncu, 2020, s. 133-192). Bu çalışmada Ankara Milli Kütüphanede 06 Mil Yz A 3158-2 numarada kayıtlı eserin 151b-170a varakları arasında bulunan bu hikâye incelenmiştir (Koyuncu, 2020, s. 157-188). Koyuncu'nun incelediği bu mesnevinin tezimizdeki mesnevi ile farklı ve fazla kısımları şu şekildedir:

Bu mesnevi, 151b-152a varakları arasında bir önsöz ile başlar. Sonra asıl konunun işlendiği bölüme geçilir. 152b varığında Hanefî'nin annesi "Fâtımâ Zehra" olarak zikredilmiştir. Tâbut'un, Rüstem'den başka Davut isminde bir başpehlivanı daha olduğundan söz edilir. Tâbut'un eline esir düşen Hz. Hanefî, zindan içinde derin bir kuyuya atılır. Hz. Ali, Hanefî'yi kurtarmaya gittiğinde oğluna yapılanları Mîne Hâtûn'un hizmetçilerinden haber alır. Hz. Ali oğluna kavuşunca Hanefî, olanı biteni babasına anlatır. Hz. Ali düşmanla savaşmak için kılıç çeker. Tâbut'un elçisi korkar ve aman diler. Hz. Ali elçiden 3 yıllık haraç ve Mine Hatun'u tacı ve tahtıyla beraber ister. Elçi bu haberi Tâbut'a götürür; ancak Tâbut bu teklifi kabul etmez. Tâbut beyleriyle beraber konuşur ve savaşmak istediğini söyler. Beyler, bu savaşta galip gelemeyeceklerini anlarlar ve Tâbut'a kızını zindandan çıkarıp Ali'ye vermesini söylerler. Tâbut bu teklifi kabul eder ve kızını 7 gün içinde Hz. Ali'ye teslim eder. Aralarında anlaşma yapınca Hz. Ali, gelini ve oğullarıyla yurduna dönüp düşün ederler. 170a-170b varaklarındaki hatime bölümü ile mesnevi sonlandırılmıştır (Koyuncu, 2020).

Üçüncü Mesnevi [Haz[â] Kit[â]b-ı İlâhî Kıuşı]:

Mesnevi, 38a ve 39a varakları arasında yer almakta ve 25 beyitten meydana gelmektedir. Mesnevinin vezni Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün şeklindedir. Bu mesnevide de vezne çok uyulmamıştır. Şair mesneviye başlık eklemiştir. Mahlas beyti bulunmamaktadır. Bu mesnevinin çeşitli varyantlarına rastlanmıştır.⁶ *Mecmû'a*'da mesnevi bölümlere ayrılmamış, asıl konunun işlendiği bölüm ile başlamıştır.1. beyit, şu şekilde başlar:

Diñle imdi bir ' acâyib h' oş haber

Gör ne buyurdu Resül-i Mu' teber (38a/1)

Mesnevinin son beyti ise şu şekildedir:

Her kimse hükmiñe fermân olmaya

⁶ Bu konu için bkz. Tören, 2006, s.177-204; Argunşah, 2002, s.11; Aslan, 2006, s. 189-207; Zariç, 2013, s. 134-140.

Mesnevinin özeti şöyledir:

Hız. Peygamber, ikinci namazını kılar, dua eder. Bu sırada sağ tarafından bir kuş uçar, Resul'ün dizine kanlar içinde konar. Güvercin Resul'e, "Ya Resulullah, sana sığınmaya geldim, beni gizle! Bir doğan gelirse gözle! Üç gündür canımı almak için beni bir doğan kovalar. Saklarsan sakla, üç yavrumun üçü de yetim kalır! Saklamazsan, destur ver uçayım, yüce kayalara kaçayım!" der. Hız. Peygamber kuşa, giysisinin içine saklanmasını, bin tane doğan gelse de vermeyeceğini söyler. Güvercin, Peygamber'in giysisine saklanır, bekler. Bu sırada Doğan gökten gelir. Yeri göğü titreterek figan eder. Hız. Peygamber'e, "Ya Resul, benim avımı gizleme! Üç gün oldu havada gezerim. Gece gündüz onun yolunu gözlerim. Altı yavrum aç kaldı, bana bakar. Ya Resul, ya avımı bana geri ver ya da ahirette davacı olurum senden!" der. Hız. Peygamber, doğana güvercini bağışlaması karşılığında koyunlar teklif eder; ancak doğan bin koyun verse kabul etmeyeceğini, güvercinin tadını bulamayacağını söyler. Bu kez Hız. Peygamber, kendi etini doğana teklif eder. Doğan bu işe razı olur. Destur alıp bıçağı getirirler. Sahabeler kaygıya düşerler. Hız. Peygamber bıçağı sağ eline alır, mübarek tenine üç kere bıçağı çalar; ancak bıçak kesmez. "Kesme, dedi, nasıl kessin bıçak? Kesersen Habib'in tenini; cehennem senden beratını alır! Her kimse hükmüne uymazsa, yedi cehennemde teni kaynar!" diyerek mesnevi sona erer.

Hatice Tören tarafından bu mesnevinin bir başka varyantı ile ilgili bir makale çalışması yapılmıştır (Tören, 2006). Tören'in "Kirdecı Ali, Dâsıtân-ı Hamâme-i Ar'ar" başlığını taşıyan bu makedeki hikâyenin, çalışmamıza konu olan *Mecmû'a*'daki mesneviden farklı yönleri şöyledir:

Bu çalışmada mesnevinin yazmanın 58a varağında başladığı anlaşılmaktadır. Hikâye, ilk olarak Hız. Muhammed ile doğanın konuşmasının geçtiği kısımda farklılık gösterir. Doğan, Hız. Peygamber'e avını vermesini, yoksa çok kişiye zarar vereceğini söyler. Peygamber kendi etini vermek için bıçağı kendine çalar; ancak bıçak kesmez. Bu sefer Peygamber bıçağı taşa vurur; bıçak dile gelir. Güvercin Mikâil'e, Doğan Cebrâil'e dönüşür. İkisi birden Peygamber'in sırtını sıvazlar. Allah'ın emri ile geldiklerini söylerler. Melekler gidince bütün ashâb şükre dururlar. Daha sonra 59b varağındaki 8. beyitte destanı söyleyen kişinin "Kirdecı Ali", üstadının ise "Tursun Fakih" olduğu belirtilmiştir. 59b varağının sonunda hatime bölümü ile birlikte mesnevi sonlandırılmıştır (Tören, 2006, s. 177-183). Bundan da bu hikâyenin Kirdecı Ali adında bir şaire ait olduğu anlaşılmaktadır.

Namık Aslan'ın hazırlamış olduğu makale çalışmasındaki farklar ise şu şekildedir:

Mecmû'a'da Peygamber ikinci namazını kılar, Aslan'ın çalışmasında ise öğle namazı kıldığından bahsedilir. Peygamber tenini kesmek ister; ancak bıçak kesmez. Bu olaydan sonra güvercin Mikâîl'e, doğan Cebrâîl'e dönüşür. Mahlas beytinden anlaşılana göre destanı söyleyen ise "Müdâmî" adlı şairdir (Aslan, 2006, s. 189-207).

Dördüncü Mesnevi [Hazâ Serencâmı Hazâ Serencâm?]:

Mesnevi 3 beyitten oluşmaktadır. 4. Beyitte sadece "ecel" kelimesi yazılmış, devamı bulunmamaktadır. Mesnevide, "Hazâ serencâmı" kısmı koyu, "Hazâ serencâm" kısmı soluk yazılmış bir başlık bulunmaktadır. Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün veznedir. *Mecmû'a*'da 39b varlığında yer almaktadır. Bu sayfanın devamının ve 40a varlığının boş olması, mürettibin hikâyeyi tamamlama niyetinde olduğunu düşündürmektedir. Mehmet Oğuzhan KUŞOĞLU'nun bu mesnevi ile ilgili bir çalışması mevcuttur (Kuşoğlu, 2020). Çalışmada mesnevinin 6 nüshası olduğu aktarılmıştır. Mesnevi şu şekilde başlamaktadır:

Eşit imdi ğâfil insân hâliñi

Fevtiñ hâlinde ev aĥvâliñi (39b/1)

Kuşoğlu'nun makalesinden mesnevinin Kitâb-ı Serencâm başlığıyla kıyamet alametlerinden bahseden bir içeriğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Makalede 06 Mil Yz A 8631/1 numaralı Milli Kütüphane nüshasının incelendiği ve mesnevinin bu yazma nüshanın 1b ile 8b varakları arasında yer aldığı belirtilmektedir. Bu çalışmaya göre mesnevi 220 beyitten meydana gelmektedir (Kuşoğlu, 2020, s. 24). İlgili çalışma ile *Mecmû'a*'da yarım bırakılan mesnevi karşılaştırılınca elde edilen farklılıklar şöyledir:

Herkes bir gün ölecek, mal fayda vermeyecek! Peygamber'e salât u selâm getir, sünnetine uy! Yoksa Peygamber sana "Ümmetim!" demez. Namazını kaza etme, orucunu tut! Oruç kabirde melek olur yanına gelir. Ruh teslim edilince şeytan gelir. Harareten dudakların kurur. Ruh teslim edilince teneşir üstünde dostlar bedenini yıkar. Ölen üç kere bağıırır teneşire bedenini koyana yalvarır. "Allah için suyu çok sıcak koymayın. Yaralı tenim Azrail'den yeni kurtuldu." der. O sırada bir melek gelir. "Haram ile tenini besledin mi? Gıybet ettin mi? İsyân ettin mi? Bu amelleri işlediysen sana cehennem müjdeler olsun." der. "Cihanda hiç haram yemediysen yıkanırken Allah'tan sana selam olsun." der. Eğer namazını vaktinde kıldıysan, cenaze namazını kılmaya götüreler. Kabre girince öldüğünü anlarsın. Kardeşini yoldaşını ararsın. "Giyinir, yer içerdim." dersin. Böyle derken Münker ve Nekir gelir. Sual bitince mümin olmayana hemen bir kapı açılır. Kötü koku burnuna dolar. Mümine ise cennetten kapı açılır. Misk-i Kanber mezarına dolar. Elli bin yıl bu hâlde kalırlar. Daha sonra ameller mizana koyulur, sırata giderler. Müminler cennete yollanır; kâfirlere karşıcı olarak zebaniler gönderilir. Cennete giden müminler anası atası olmadan cennete girmek istemez. Allah onlara anasına atasına benzeyen

huriler gönderir. Anasının memesini koklayınca onların huri olduğunu anlarlar. Allah bu sefer müminlerin ana babasını bağışlar. Dünyada Allah yolunda ilerleyenler için sofralar kurulur. Allah müminleri huzuruna kabul eder. Peygamber ile yan yana durdurur. Buradan sonra şair, Peygamber'in yüzü suyu hürmetine doğru yoldan ayrılmama, ana babasının bağışlanması, nimetini esirgememesi için Allah'a dua ederek mesneviyi tamamlamaktadır (Kuşoğlu, 2020, s. 29-38).

2.1.2. Halk şiiri nazım biçimi

2.1.2.1. Koşma

Âşık edebiyatı nazım biçimlerinden biri olan koşma, şairler tarafından en çok benimsenmiş olan biçimlerdenidir. Genellikle 7'li, 8'li ve 11'li hece ölçüsü ile yazılır. Âşıklık geleneğinde, yazılan koşmalar meclislerde saz eşliğinde terennüm edilir. Okunmuş ve ezgilerine göre çeşitli adlar alan koşmanın, konusu genellikle lirik olmasına karşın "aşk duyguları, üzüntüleri, acıları, sevgiliye kavuşma isteği, ayrılıktan yakınma, doğayla ilgili türlü duygu ve düşünceler"⁷ aslında insana ait olan çoğu şey bu biçimle anlatılmıştır. İncelenen bu Mecnû'a'da da koşma biçiminde yazılmış ilâhî türüne rastlanmıştır:

İlâhî; dinî içerikli, kulağa hoş gelen ve müzikalite değeri olan eserlerin tümü ilâhî içerisinde sayılabilir. Kelime manası "Allah'a ait" demek olan İlâhî, Türk Din Musikisi'nde "Dinî ve Tasavvufî duyguları dile getirmek amacıyla, hece vezniyle yazılmış şiirlerin, çeşitli makam ve usullerde bestelenmesinden meydana gelmiş Dinî Musiki eserleri (Demirtaş, 2009, s. 224.)" anlamında kullanılmıştır. İlâhîlerin kulağa hitap etmesi, insanların bu dinî-tasavvufî bilgileri hafızalarına daha kolay naksetmesini sağlamıştır. Bugün bile öğrenmede müziğin sağladığı bir avantaj vardır. Geçmiş zamanlardaki insanların okuryazarlığı da göz önüne alınırsa, dinî duyguların insanlara yansıtılmasını kolaylaştırmıştır. Örneğin; Kur'ân'daki Hz. İsmâ'il'in kurban edildiğinin anlatıldığı olay aktarılırken işin içine musiki katılarak dergâhlarda ve meclislerde halka aktarılmış, insanların bu dinî bilgileri ve duyguları beslenmiştir.

Nitekim bu *Mecnû'a*'da da bu tarz duyguların beslenmesinin ve dinî bilgilerin aktarılmasının amaçlandığı koşma biçiminde yazılmış ilâhî türü de mevcuttur. *Mecnû'a*'daki ilâhîler şu şekilde tablolaştırılabilir.

⁷ Cem Dilçin. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995, s. 305-306.

Tablo 2.2. Koşma nazım biçimiyle yazılmış şiirler

Şiir Numarası	Varak Numarası	Şiirin Ölçüsü	Nazım Biçimi/Türü	Şairin Mahlası
1	27a	4+4=8'li hece ölçüsü	Koşma/İlâhî	?
2	28a	11'li hece ölçüsü	Koşma/İlâhî	Devrîş
3	28a	Serbest ölçü	Koşma/İlâhî	Yûnus
4	29a	Serbest ölçü	Koşma/İlâhî	?
5	29b	11'li hece ölçüsü	Koşma-Şarkı/İlâhî	?
6	30a	Serbest ölçü	Koşma/İlâhî	?
7	30b	Serbest ölçü	Koşma/İlâhî	?
8	35b	Serbest ölçü	Koşma/İlâhî	?
9	30b	8'li hece ölçüsü	Koşma/İlâhî	Yûnus

27a varağında bulunan 1. koşma 8 dörtlükten oluşmaktadır. Dörtlüklerde şairin mahlasına rastlanmamıştır. Hece ölçüsünün 4+4=8'li kalıbıyla yazılmıştır. Kafiye düzeni xaxa-bbba-ccca-ddda-eeee-fffa-ggga-hhha şeklindedir.

Şoyun ğaflet libâsını

Bu qalbiñ girü *Yâ-Sîmî*[i]?

Dilersen Teñriden izzet

Oğu şıdķile *Yâ-Sîmî* (27a/1)

28a varağında başlayan, 5 dörtlükten oluşan 2. koşmanın mahlasının bulunduğu dörtlükten, şairin mahlasının "Devrîş" olduğu tespit edilmiştir. Birinci dörtlüğün ilk mısraı eksiktir. 11'li hece ölçüsü ile duraksız olarak yazılmıştır. Kafiye düzeni ?bba-ccca-ddda-eeee-fffa-ggga şeklindedir.

...

Geliñ hey yârenler biz de varalum

Ayağı tozını yüzler sürelüm

Muhammed düğüyini var cennete (28a/1)

28a varağında başlayan, 13 dörtlükten oluşan 3. koşmanın mahlas dörtlüğünde şairin mahlasının "Yûnus" olduğu tespit edilmiştir. Serbest ölçü ve düzensiz kafiye ile yazılmıştır.

(Seni) çün haber geldi Hâlîle

Görün Hâlîl ne çok ağlar

Seni be[n]den kırbân diler

Oğlum İsmâ' ilüm dimiş (28b/2)

29a varağında başlayan, 4 dörtlükten oluşan 4. koşmada mahlas bulunmamaktadır. Serbest ölçü ile yazılmıştır. Kafiye düzeni bbba-ccca-ddda-eeee şeklindedir.

Hani bizden evvel gelen velîler

Bunı böyle buyurmuş dir ulular

Âb u Kevşer ırmağında tolular

İçer cânı dilden Allâh deyenler (29a/1)

29b varağında başlayan, 5 dörtlükten oluşan 5. koşma, şarkı çeşidinde yazılmıştır. Şiirde mahlas dörtlüğü tespit edilememiştir. Hece ölçüsünün 11'li kalıbıyla duraksız olarak yazılmıştır. Kafiye düzeni baba-ccca-ddda-eeee-fffa şeklindedir.

Bulduñ mı dünyâda derdiñe dermân

Derse Allâh ben ne haber vereyin

Efendiñe ne getürdüñ armağân

Derse Allâh ben ne cevâb vereyin (29b/1)

30a varağında başlayan, 5 dörtlükten oluşan 6. koşmada mahlas dörtlüğü bulunmamaktadır. Serbest hece ölçüsüyle yazılmıştır. Kafiye düzeni xaxa-xxaa-baba-aaxa şeklindedir.

Kâf [u] nûndan on biñ

‘Âlemi var eylediñ

Hikmetiñi kimse bilmez

‘Âlemiñ Yezdânısıñ (30a/4)

30b varağında başlayan 3 dörtlükten oluşan 7. koşmada mahlas dörtlüğü bulunmamaktadır. Serbest ölçü ile yazılmıştır. Kafiye düzeni bbba-ccca-ddda şeklindedir.

Yâ İlâhî ni' metiñ baña ihsân eylediñ

Yetmiş iki millet içre ehl-i îmân eylediñ

Ehl-i îmâ[n] içre yâ Rabb(i) sırr-ı Ni' mân eylediñ

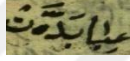
Ĥalk seniñdür yâ İlâhî cümleñiñ Deyyânsıñ (30b/1)

31a varağında başlayan 5 dörtlük ve 3 mısradan oluşan ilâhî türünde yazılmış şiirin hangi nazım biçimiyle yazıldığı tespit edilememiştir. Şiirde mahlas bulunmamaktadır. Serbest ölçü ile yazılmıştır. Kafiyesi ise düzensizdir.

Yâ İlâhî cümleñin mabadısın

Senin ta ezelden yo nadirin

Hem mailin ta k(i) sensin kim yazalı

Çü'n ibadetten? muradım (31/2)

35b varağında başlayan 11 dörtlükten oluşan 8. koşmada mahlas dörtlüğü bulunmamaktadır. Serbest hece ölçüsü ile yazılmıştır. Kafiye örgüsü xaxa-bbba-ccca-ddda-eeee-fffa-gghh-ıııa-ıııı-kkka-llla şeklindedir.

Mü'mîn olan ĥişâb olunca cümle

Bizde ĥaĥķı olur deyü aña ağlaram

Kâfirler gözünden ĥanlı yaş döker

Bu ĥâllere fikr idüp aña ağlaram (35b/1)

36b varağında başlayan 6 dörtlükten meydana gelen 9. koşmanın son dörtlüğünde, şairin mahlasının "Yûnus" olduğu belirtilmektedir. Hece ölçüsünün 8'li kalıbıyla yazılmış olan şiir duraksızdır. Kafiye düzeni xaxa-bbba-ccca-ddda-eeee-fffa şeklindedir.

Yûnus sen zûlm etme şaĥın

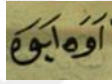

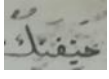
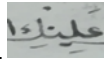
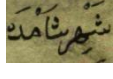

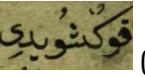
Zûlm idene olma yaĥın

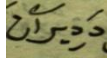

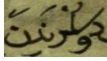
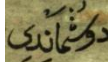

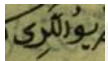

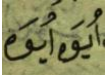

Alursiñ mazlûmîñ haqqîñ

Saña neler eyleyeler (37a/6)

2.2. Dil ve Söyleyiş

Mecmû'a, mürettibin kişisel zevkine, dini değerlerine göre düzenlendiği için nazım ve nesir karışık olarak aktarılmıştır. İçerik neredeyse sistemattir. Manzum ve mensur kısımlar peş peşe verilmiştir. Manzum kısımlarda ilk 2 mesnevi sırasıyla aktarılmış, daha sonra çeşitli türlerde yazılmış 7 gazel, ilâhî türünde yazılmış 9 koşma ve biçimi tespit edilememiş 1 adet ilâhî türü verilmiştir. Daha sonra 2 tane daha mesnevi verilmiş ve daha sonra mensur kısımlara geçilmiştir. Manzum kısımlarda, okuyuculara aktarılmak istenilen dinî bir amaç olduğundan dil ağır değildir. Mensur kısımlarda ise "Temre hastalığı için dua", "Müslümanların bilmesi gereken farz ve vacipler", "54 farz" gibi konular aktarıldığından Arapça kelimeler fazladır. Metinde tespit edilen dil ve söyleyiş özelliklerinden bazıları şöyledir:

- 1 Mürettibin "ive iva" (9b/209-2)" örneğinde olduğu gibi aynı kelimeyi art arda iki farklı şekilde yazdığı da görülmüştür.
- 2 Mürettip "fidâ" (9a/202-1)" örneğinde olduğu gibi bazı kelimelerin Arapça şekillerini kullanmıştır.
- 3 İlgi ekinin "Hanîfenüñ" (13a/1-1), 'Alîmîñ' (13a/5-1)" örneklerinde olduğu gibi iki farklı şekilde kullanımına rastlanmıştır.
- 4 Bazı kelimelerde "pelâ (13a/13-2)" örneğinde olduğu gibi "b-p" değişimine rastlanmıştır. Kelimenin doğru yazımı ise "بلا" şeklindedir.
- 5 "şehr-i Şâmda" (1b/2-1)" örneğinde olduğu gibi çoğu yerde tamlama -i'sini göstermek için hareke koymuştur; ancak metnin bazı yerlerinde de tamlama -i'si harf ile gösterilmiştir: "Faḥr-ı 'âlem" (9b/221-1)".
- 6 -imek fiili ile yazılan sözcükler metinde çoğu yerde bitişik yazılmıştır. Metnin çeviriyazısında bu bitişik yazılar ayrı yazılmıştır: "var idi" (1b/2-1)".
- 7 /y/ yardımcı ünsüzünün bulunduğu kelimeler ise /y/ ünsüzü ile birlikte yazılmıştır: "koñşuyıdı" (1b/4-1)".

- 8 Mürettip bazı yerlerde hem harf hem hareke kullanmıştır: “dediren (9b/218-1)”.
- 9 Mürettip kelimedeki olmaması gereken yerlerde elif (ل) çekmiştir: “yolları (5b/117-2)”.
- 10 Bazı kelimelerde olmaması gereken ünsüz düşmeleri yapılmıştır: “dos[t]larından (1b/6-1)”.
- 11 Mürettip medli hece alabilmek için bazı kelimelerin aslını bozarak araya uzun ünlüler eklemiştir: dūshmān idi (1b/3-2).
- 12 Bazı kelimelerde şedde konulmaması gereken yerlere mürettip şedde koymuştur: “etdiler (1b/13-2), yolları (5b/117-2)”.
- 13 /ç/ (چ) ünsüzü çoğunlukla /c/ (ج) ünsüzü ile yazılmıştır. Türkçe kelime ve eklerdeki c/ç ünsüzlerinin yazımında kelimenin aslına uyulmuştur: “üç (2a/14-1)”.
- 14 /p/ (پ) ünsüzünü çoğunlukla /b/ (ب) ünsüzü ile yazmıştır Türkçe kelime ve eklerdeki b/p ünsüzlerinin yazımında kelimenin aslına uyulmuştur: “olub (2a/ 15-2)”.
- 15 Akuzatif eki olan "nun" harfi bazen düz bazen yuvarlak şekilde yazılmıştır: "sözün (24b/334-1), yüzün (24b/335-2)”.
- 16 Bazı kelimeleri "tuya " örneğinde olduğu gibi "d-ṭ" şeklinde yazmıştır. Çeviriyazıda Eski Anadolu Türkçesinin eklerde kullanılmış belirgin dil özellikleri korunmuştur: (36b/3-1).
- 17 Bazı kelimelerde "p-b" değişimi görülmektedir: "Kabusın "(Kapısını) (7b/165-2).
- 18 "İve iva" kelimesi şeklinde harekelenmiştir (7b/165-2).
- 19 "Erişdi" kelimesi şeklinde elif "ا" harfinden sonra ye "ى" harfi eklenerek ve "e" şeklinde harekelenerek yazılmıştır (7b/167-1).
- 20 "İşit" kelimesi "eşit " şeklinde yazılmıştır (7b/169-2).

2.2.1. *Mecmû'a*'da tespit edilen ölçüler

Edebiyatımızda sıkça kullanılan aruz ölçüsü kalıplarına incelediğimiz *Mecmû'a*'da da rastlanmıştır. “Türklerin İslâmiyet'i kabulüyle beraber edebiyatımıza giren aruz vezni, Türk toplumu tarafından benimsenmiş ve kendi edebi zevkine göre şekillendirilip yumuşatılmıştır. İlk devirlerde hece ölçüsüne çok benzeyen kalıplar seçilerek kullanılmıştır (İpekten, 2012, s. 140.)” *Mecmû'a*'nın manzum kısımlarındaki unsurların bazıları aruz, bazıları ise hece ölçüsü ile yazılmıştır. Mürettip, *Mecmû'a*'daki unsurları genellikle duyduğu gibi aktardığından, aruz veznini başarılı bir şekilde aktaramamıştır. *Mecmû'a*'da tespit edilen ölçüler şöyle tablolaştırılabilir:

Tablo 2.3. Ölçüler

Varak Numarası	Ölçüler	Nazım Biçimi	Açıklama
1b	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Mesnevi	Hazâ Mevlûd-ı Kız
13a	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Mesnevi	-
38a	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün	Mesnevi	Haz[â] Kit[â]b-ı İlâhî Kuşı
39b	Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün	Mesnevi	Hazâ serencâmî hazâ serencâm
25b	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	Celâl Muhibbî
26a	Müstef'ilün/ Müstef'ilün	Gazel	Celâl Muhibbî
31b	Mefâ'ilün / Mefâ'ilün	Gazel	-
32b	Mefâ'ilün / Mefâ'ilün	Gazel	Hüdâî
33b	Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün	Gazel	-
35a	Mefâ'ilün / Mefâ'ilün	Gazel	-
37a	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	Şadıki
27a	4+4=8'li hece ölçüsü	Koşma	-
28a	11'li hece ölçüsü	Koşma	Devriş
28a	Serbest ölçü	Koşma	Yûnus
29a	Serbest ölçü	Koşma	-
29b	11'li hece ölçüsü	Koşma/Şarkı	-
30a	Serbest ölçü	Koşma	-
30b	Serbest ölçü	Koşma	-
31a	Serbest ölçü	?	-

35b	Serbest ölçü	Koşma	-
36b	8'li hece ölçüsü	Koşma	Yûnus

İncelenen metindeki gazel ve mesnevilerin vezin kusurları da tespit edilmiştir. Bu tespitler çeviriyazılı metinde dipnot olarak da verilmiştir. Tespit edilen bu kusurlardan bazıları şunlardır:

2.2.1.1. İmâle

Türkçe kelimelerde yapılan uzatmalara metinde de rastlanmıştır. Normalde kısa okunması gereken hecelerin uzun okunmasıdır.

Aşağıda örnek olarak verilen beytin birçok yerinde imâle bulunmaktadır:

↑ ↑

Çekdi dünyâ**li** bulardan **elini** (_ . _ _ / . . _ _ / . . _)

↑ ↑ ↑

Neye irgür**di** **buların** hâlini (. . _ _ / . . . _ / _ . _) (1b/11-1,2)

İmâleye rastlanılan bir diğer beyit ise şöyledir:

↑↑ ↑↑ ↑

Ataların **analar**ın bulup **anlara** teslim it (. . . _ / . . . _ / . _ _ . / . _ _)

↑ ↑↑↑

Bağışladum **ķamusını** ki **ķıldum** yerlerin rûhât (. _ . _ / / . _ _ _ / . _ _) (38a/12-1,2)

2.2.1.2. Zihaf

Metinde de tespit ettiğimiz zihafın kelime anlamı “asıldan uzaklaştırma, zorla ve sürünerek yürüme” (İpekten, 2012, s. 157) şeklindedir. Yabancı kelimelere uygulanır. Uzun hecelerin zorla kısa okunması durumudur.

Metinde ise aşağıdaki beyitte “dünyâ” kelimesinin “-yâ” hecesinde zihaf yapılmıştır.

Cân(1) gönül **ķoymaz** idi **baķışına** (_ . . _ / _ . . . / . . .)

Gel sen imdi dünyānıñ baq işine (_ _ _ / . _ _ _ / _ . . _)(1b/8-2)

Aşağıdaki beyitte ise "mevlūdı" kelimesinin "-lū" hecesinde yapılmıştır.

Yā Rabb(i) şükür bu kıllarıñ yetişdiler bu mevlūdı (_ . _ / _ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _)

Görüp bu ayda bu yevmi yetişdiler bu mevlūdı (. _ . _ / . . . _ / . _ . _ / . _ . _)(26a/1-2)

2.2.1.3. Med

Diğer adıyla imâle-i memdûdedir. "Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun heceyi ya da sonu iki sessiz harfle veya "hemze" ile biten bir heceyi bir uzun bir kısa olmak üzere iki hece olarak okumak (İpekten, 2012, s.126)" demektir.

Metinde aşağıdaki beyitte med örneği şu şekildedir:

Çün bir gün Düldüle bindi ‘Alī (_ _ / _ . . _ / . . _)

Ya‘nî ğazā etmege tutdı yolu (_ . _ / _ . . _ / . . _) (13a/11-1)

2.2.1.4. Ulama

Kapalı heceleri kendinden sonra gelen ünlü ile başlayan kelime ile ulayarak açma durumudur.

2b varağındaki 38. beyitteki örnekte vezin gereği kapalı olan "bir" kelimesi "ol" kelimesi ile ulanarak açma yoluna gidilmiştir. Örnek şu şekildedir:

‘Avretine bir bir_ol söz söyledi

Söyledi ol mel‘unıñ her sözini (2b/38-1)

2.2.1.5. Kusurlu Vezinlere Örnek

1b varağında başlayan 13. beytin birinci mısraı vezne uyarken ikinci mısraı eksik hece bulunduğundan vezne uymamaktadır.

↑ ↑

Çalmadı bir lokma bunlar yemege (_ . . / _ . _ / . . .)

Ğayrât etdiler dimemege (_ _ _) (1b/13)

13a varağında başlayan 10. beyitte ise 2. mısraı vezne uyarken 1. mısraı eksik hece dolayısıyla vezne uymamaktadır.

‘Alî istemez ğazâ eylese (. _ _)

↑ ↑ ↑

Ol hevâs ider dileyi[n]ce gid[e] (_ . . / _ . . / . . .) (13a/10)

26b varağında başlayan 11. beytin birinci mısraı hece eksikliğinden, ikinci mısraı ise hece fazlalığından vezne uymamaktadır.

Çaşlar ağaşlar ğuşlar hep dile geldi ol gice (_ _ . _ _ _ _)

Sevinişüp muştılamışlar Muħammed toğdıgı gice (. . . _ _) (26b/11)

32a varağındaki 6. beyitte ise birinci mısra vezne uyarken ikinci mısraı hece fazlalığından vezne uymamaktadır.

↑ ↑ ↑

İder Çur’ân şefâ‘ at (hem) hem okıyanı kıyâmetde (. _ _ _ / . _ _ _ / / . _ _ _)

Ki red olmaz şefâ‘ at kabûl ider Te‘âlâ Allâh (. _ _ _) (32a/6)

2.2.2. Manzum kısımlarda bulunan kafiyeler

2.2.2.1. Kulak İçin Kafiye

Bu kafiye anlayışını benimseyen şairler için bir harfin aynı sesi çıkarması kafiye oluşturmak için yeterlidir. Örneğin bu şairler “t” harfi ile “ç” harfi aynı sesi karşıladığından kafiye oluşturabileceği düşüncesini benimsemişlerdir. Metinde bu tür kafiye örnek olabilecek unsurlar aşağıdaki gibidir:

Aşağıdaki örnekte “...-ler idi” redif, “...-n/...ñ” aynı sesi verdiği için dolayı kafiye oluşturulmuştur.

Ol nigârı taşrada dinler idi

Gönlü acından derdile inler idi (3b/56)

Yukarıdaki aynı ses benzerliğine bir diğer örnek ise aşağıdaki gibidir. "...-i" sesi redif, "...n/...ñ" sesleri ise kafiye olarak kabul edilir:

Bir kişiye h̄'od vireceksen beni

Cāriyemdür de şat şağla dīniñi (4a/68)

"...‘ Alīyyü'l-murtaz̄(ā)/... ğazā" kelimelerinde ise "...z̄(ā)/... zā" hecesindeki sesler kulak için kafiye oluşturur.

Yine bir gün ol ‘ Alīyyü'l-murtaz̄(ā)

Gitdi kāfir iline ide ğazā (16a/90)

2.2.2.2. Redif Kafiye

Bazen şiirlerde kafiye bulunmaz. Böyle durumlarda kafiye bulunmadığı yerlerde anlamları ayrı olsa bile redifler kafiye olarak sayılır. Metinde bu duruma örnek olan "... mu ‘cizāt/... beyyināt, ... Cühūd/... hüsūd, ... saçı[nı]/... gücünü/... suçunu, ... velīler/... ulular/... tölular/... deyenler, ... Kerīm/... Raḥīm /... Selīm, ... Allāh/ ... Vallāh/ ... Allāh" sesleri bu kelimelerde redif kafiye olarak bulunmaktadır.

Metindeki örneklerden bazıları ise şunlardır:

Diñle imdi bir daḥı hem mu ‘cizāt

Kim Resūlden soñra oldı beyyināt (1b/1)

Geldi anlarıñ evine ol Cühūd

Diñle imdi ne deyiser ol hüsūd (2a/17)

2.2.3. Deyimler

Mürettip, anlatımı güçlendirmek için *Mecmû'a*'da da deyimlere sıkça yer vermiştir. Kelime anlamı olarak deyim; "Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam

taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir”⁸ anlamına gelir. Mürettip, özellikle mesnevilerinde sıkça deyimlere yer vermiştir. Bu deyimlerin pek çoğunun anlamı için Yeni Tarama Sözlüğü'nden faydalanılmıştır.⁹ Deyimler sırasıyla şöyledir:

Âh etmek: Genellikle kişinin uğradığı haksızlık gibi çeşitli durumlarda karşı tarafa duyulan, öfke ve hayal kırıklığı sonucu acısını ifade etmek için kullanılan “ah etmek” ifadesi metinde şu şekilde geçmektedir:

Ol Müslimân derd ile ah etdi

N'idelüm deyüben Allah eyledi (2a/22-1)

Aklı gitmek: Metinde “aklı gitmek” deyimini, çeşitli olay veya durum sonucunda insanların hayrete düşmesi ve kendinden geçecek kadar şaşkınlık yaşamaları olarak tanımlanabilir. Metinde aşağıdaki gibi geçmektedir:

Eşidicek ' avreti ah eyledi

Düşdi uşşı gitdi yâ Allâh dedi (3a/40-2)

Bağrı yanmak: Günümüzde “ciğeri yanmak” şekliyle de kullanılan “bağrı yanmak” kelimesi metinde de geçmektedir. Genellikle insanları derinden etkileyen olaylar sonucunda yaşananın ağırlığını tarif etmek için kullanılır. Metinde şu şekilde kullanılmıştır:

Ƙırdı kâfirleri ol gün bî-ħisâb

Yandı bağı şusız oldu kebâb (23b/309-2)

Bağrını deldirmek: Çeşitli durumlar sonucunda insanların kendine zarar vererek ağlaması, dövünmesi anlamlarında kullanılan “bağrını deldirmek” deyimini metinde aşağıdaki gibi geçmektedir:

Beni şatduramağa gönderen anam

Derdime bağırını deldüren anam (5b/114-2)

⁸ Türk Dil Kurumu Sözlükleri. “deyim” mad. (<https://sozluk.gov.tr/>) Erişim tarihi: 28.04.2022.

⁹ Cem Dilçin, *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu (TDK), 2018.

Bağrını kesmek: Metinde canından can koparmak, kişi için değerli bir şeyden vazgeçmek gibi anlamlara gelen “bağrını kesmek” deyimini aşağıdaki gibi geçmektedir:

Kişi bağrın(ı) kese şata mı

Dağı varır eyüye yata mı (4a/74-1)

Baş koymak: 1.Can feda etmeye razı olmak. 2. Saygıyla baş eğmek (Dilçin, 2018, s. 37-39).

Ƙız ayıtdı ölse ne ola

Ben başı cānı Ƙomuşam bu yola (3b/58-2)

Başına toprak saçmak: Ölümünü istemek (Dilçin, 2018, s.37-38).

İşidicek Tābūtuñ ‘aƘlı uçar

Vay baña dir başına toprak şaçar (20a/211-2)

Canına boyanmak: İçine işlemek, çok etkilemek (Dilçin, 2018, s.56).

‘Alī ol dem uyƘusından uyanur

Miskle ‘amber cānına boyanur (24b/325-2)

Ciğeri yanmak: İnsanları derinden sarsan durumlar sonucu, yaşanan duygunun derin oluşunu belirtmek için kullanılan “ciğeri yanmak” deyimini metinde şu şekilde kullanılmıştır:

Ol Cühūda verdi haber hālinden

Gözlerinden yaş dökdi hem yandı ciger (2a/25-2)

Doğru yolu bulmak: Genellikle insanlar arasında tasvip edilmeyen şeylerden dönme anlamında kullanılan “doğru yolu bulmak” deyimine metinde şu şekilde rastlanmıştır:

Teñri birdür Muħammedür Resūli

Böyle dirseñ bulursuñ toğrı yolu (20a/203-2)

El sunmak: 1.El uzatmak. 2. Cüret etmek (Dilçin, 2018, s.92-93).

Yā İlāhī saña şundum elümi

Sen bilürsin benim cümle ħālîmi (22b/270-1)

Elden komak: Elden bırakmak, terk etmek, ihmâl etmek (Dilçin, 2018, s.92).

Sen Muḥammed dīnini elden kıoma

Şaqla ĩmānıñı ‘ahdiñi şıma (3a/48-1)

Ele girmek: Ele geçmek, elde edilmek, yakalanmak (Diçin, 2018, s.92).

Siz de beni terk ediñ dīn yoluna

Dīn ele girmez oğul kıız yolına (4b/82-2)

Göğüs kakmak: Göğsünü dövme, elini göğsüne vurmak (Diçin, 2018, s.108).

Mīne Ḥātūn ah ider göğsün kıaqr

Gözi yaşı yüzi üstüne aqr (23a/289-1)

Göze uyku girmemek: Canlıların tedirgin olma, sıkıntı, huzursuzluk gibi durumlarda genellikle uykusu kıaqr. Metinde de bu anlamda kullanılan “göze uyku girmemek” deyimini aşığıdaki gibi kullanılmıştır:

Üç gün üç gice yeyecek bulmadı

Açlıkıdan göze uyku gelmedi (2a/14-2)

Hakkından gelmek: İnsanların veya canlıların, yaşanan olumsuz durumlarda karşıındakine güç yetirme durumu için kullanılan “hakkından gelmek” deyiminde metinde şu şekilde rastlanılmıştır:

Tābūt aydur çāre bulamadıñuz

Oğlanuñ ħaqqından gelemediñüz (22b/272-2)

Hatır kıymak: Sevilen veya saygı duyulan kimselere hürmet gösterme, kalp kırmama, sözünü çığnememe anlamında kullanılan “hatır kıymak” deyimini metinde şu şekilde geçer:

Emānet olsun baba cāniñ için

Hātırın yıķma anamuñ benim için (6b/131-2)

Kan yutmak: Pek çok sıkıntı, ıstırap çekmek (Dilçin, 2018, s.135-136).

Çünkü bunlar üç gün üç gece ac yatdılar

‘Āciz olub nice kanlar yutdılar (2a/15-2)

Kaygu yemek: Gam çekmek, endişe etmek tasalanmak (Diçin, 2018, s.143).

Oİ Cühūd aydur aña kaygu yeme

Teñri seni dir göre bir ħ̄oş deme (2a/26-1)

Kendinden geçmek: Kendini kaybetmek, bayılmak (Dilçin, 2018, s.145).

Mīne Hātūn eşitdi ‘Alī sözün

Ferāhından yitirdi kendi özün (24b/334-2)

Kulak tutmak: 1.Kulak vermek, dikkatle dinlemek. 2. Kulak dikmek, kulağı dik tutmak (Dilçin, 2018, s.159).

Geldi kız zindān apusunda urur

Zindān içine ula utup urur (19b/196-2)

Kulak vurmak: 1. Kulak vermek, dinlemek. 2. Önem vermek (Dilçin, 2018, s.159).

Söyleşürken anlar ula urur

Uyanup şıçrayup arşu urur (14b/46-1)

Oda vurmak: Ateşe vermek, yakmak (Dilçin, 2018, s.171).

Dönme dīniñden şaılgıl dīniñi

Kendülikle oda vurma cāniñi (4a/67-2)

Kar eylememek: Söylenilenlere kulak tıkmamak, ikna olmamak ve doğru yola döndürememek anlamında kullanılan “söz kâr etmemek” kelimesi metinde şu şekilde geçer:

Söylediler aña söz kar eylemez

Bildiler kim ol meger ‘âr eylemez (20b/221-1)

Suç dilemek: Suçunu itiraf edip af dilemek, özür dilemek, suçunun bağışlanmasını istemek (Dilçin, 2018, s.205).

Beglik olur orıya her kim gele

Öp begimüz elini suçunñ dile (14b/46-2)

Yüz urmak: 1. Başvurmak, müracaat etmek. 2. Yüz sürmek, secdeye kapanmak, yere kapanmak. 3. Yüz tutmak, yönelmek. 4. Rağbet etmek. 5. Aksetmek, yansımak (Dilçin, 2018, s.267-268).

Nāgihān açıldı ol körce gözi

urdu ol dem oprağa vurdu yüzi (9a/200-2)

Yabana atmak: Dikkate almamak, hiçe saymak, değer vermemek (Dilçin, 2018, s.241).

Eger şatar iseñ şehirliye şat

aribiñ al bey‘ ini yabana at(4b/85-2)

Yavu kılmak: Kaybetmek, yitirmek (Dilçin, 2018, s.251).

Yavı ılıp beni bulmayan anam

anda getdiğini bilmeyen anam (5b/115-1)

Yol gözlemek: Genelde sevilene kavuşmak için beklemek anlamında kullanılan “yol gözlemek” deyimini metinde şu şekilde geçer:

Bir daı yüz[i] gözi görmeyiben

Görmeyem çevre yaña yol gözleyem (6b/134-2)

Yüz srtnmek: Yüz sürmek (Dilçin, 2018, s.267-268).

Gerçek ‘ Al sen misin deyü Şorar

Atının ayağına yüzin sürer (24b/335-2)

Yüzünü kara çıkarmak: İnsanların karŐısındakine aŐırı güvenmesi ve güveninin bir Şekilde boşa çıkması sonucu kullanılan ‘yüzünü kara çıkarmak’ deyimini metinde Şu Şekilde geçer:

Őırdı ‘ askerimi aldı kızıımı

Őalk içinde kara etdi yüzümi (22a/258-2)

2.2.4. Arkaik kelimeler

Günümüzde kullanımdan düŐmüŐ olan arkaik kelimelerin bazılarına *Mecm’a*’da da rastlanılmıştır. Kelime olarak ‘konuŐulan ve yazılan dilde, kullanımdan düŐmüŐ olan (eski söz veya deyim)’¹⁰ anlamına gelir. Bu arkaik kelimelerin geçtiği ilgili yerler aşağıda metinden örnekler verilerek gösterilecektir. Kelimelerin anlamları için Osmanlı Türkçesi Szlđ¹¹, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lgat¹² ve Yeni Tarama Sözlüğü’nden faydalanılmıştır. Bu unsurlar sırasıyla Şunlardır:

‘**Aceble-**: Günümüzde ‘ŐaŐırmak’ kelimesini karşılayan ‘aceblemek’ kelimesi metinde aşağıdaki gibi kullanılmıştır.

Dike Őodı meydn içine başı

‘ Acebledi ol başı gören kişi (15a/66-2)

Aldamak: Aldatmak, kandırmak, oyun etmek (Dilçin, 2018, s.19).

ŐŐbu oğlana tımr eyleyelüm

Aldayalum aa çok syleyelm (17b/142-2)

Bu: Zaruret, felaket, sıkıntı, gam, kasavet, Őiddetli ihtiyaç (Dilçin, 2018, s.52).

Bu demidür al bizim elmizi

¹⁰ ‘arkaik’ mad., Türk Dil Kurumu. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

¹¹ İsmail Parlatır (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınları.

¹² Ferit Devellioğlu (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

‘ Alīye bildir bizim hālimizi (23a/291-1)

Depsermek [tepsermek]: (Dil, dudak, yara, meyve hakkında) Kuruyup buruşmak (Dilçin, 2018, s.76).

Gözleri göremez dudakları tebserir

‘ Avretine katına geldi girür (6b/142-1)

Dürüşme: Çaba, gayret (Dilçin, 2018, s.87).

İkisi meydāna girdi tūruşur

Birbirine hāmle idüp uruşur (23b/299-1)

Egin [eyin]: Sırt, arka (Dilçin, 2018, s.90).

Tābūt aydur varñ zindāna koyuñ

Egnine geydürdiğim tonı şoyuñ (19a/ 183-1)

Görklü, [görüklü]: Güzel, temiz, iyi, mübarek, çekici, gösterişli (Dilçin, 2018, s.110).

Görklü yüzinde dutar bedr-i tamām

‘ Aşıkdur cümlesi hāşı ‘ām (8a/176-1)

Göyünmek, [göynemek, göynüme, gövünmek, göyenmek]: Yanmak (Dilçin, 2018, s.111).

Ġarīblıkdan daħı göyüندی özi

Hāqkıñ dergāhına döndürdi yüzün (23a/287-1)

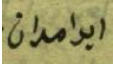
Güyegü: “Damat” anlamında kullanılan kelime, metinde “güyegü” şekliyle kullanılmıştır.

Tābūt aydur kim getirürse anı

Güyegü idineyüm bilsün anı (21a/230-2)

Irılmak: 1. Ayrılmak, uzaklaşmak, uzaklaşıp kaybolmak. 2. Yorulmak, yorgunluk duymak (Dilçin, 2018, s.122).

Siz varıñ oğlanıñ ardınca yürüñ

Iramadan? tez tutun aña irüñ (21a/232-2)

İürmek [ergirmek, ergürmek, ırgirmek, ırgürmek]: Ulaştırmak, eriştirmek (Dilçin, 2018, s.129).

Çekdi dünyâ lik bunlardan elini

Neye ire gördi bunlarıñ hâlini (1b/11-2)

Kakımak [kahımak]: 1. Öfekelenmek, kızmak. 2. İtiraz etmek, karşı gelmek. 3. Azarlamak, tekdir etmek (Dilçin, 2018, s.134).

Zinhâr anıñ yüzine çağırmağıl

Kaқыup anı söğüb urmağıl (6a/127-2)

Karañu [karağı, karañılık, karanug, karañuluh, karañuluk]: Karanlık (Dilçin, 2018, s.139).

Gice oldı karañu oldı cihân

Uyğuya vardı uyudı cümle cihân (19b/193-1)

Karşucı: “Haberci, ulak” anlamlarında kullanılan kelime, metinde “karşucı” şekliyle kullanılmıştır.

Karşucı gönderdi bile biñ kişi

Didiler uzatmayasız bu işi (17a/129-1)

Kokımak [kohımak]: 1. Kokmak. 2. Koklamak (Dilçin, 2018, s.154).

‘Alî ol dem öpdi çoğıdı anı

Dedi şağlasun belâdan Hağ seni (13a/13-1)

Kucuş-: Günümüzde “kucaklama” anlamı taşıyan kelime, metinde “kucuşmak” şekliyle karşımıza çıkar:

Geydürüp kuşaddı sedire? ol dem

Öpüşelüm kucuşalum didi hem (20a/205-2)

Örü turmak [-durmak]: Ayağa kalkmak, ayakta durmak (Dilçin, 2018, s.181).

Atasın esenleyüp turdı örü

Hocasınıñ katına geldi girü (6b/140-1)

Şakılğıl: “Saklamak” kelimesi metinde “sakılğıl-” şeklinde kullanılmıştır.

Dönme dīniñden şakılğıl dīniñi

Kendülikle oda vurma cāniñi (4a/67-1)

Seviniş-: Günümüzde “sevinmek” anlamında kullanılan kelime, metinde “sevinişmek” şekliyle geçmektedir.

Öyle hāliyle esīr oldı ‘ ayān

Sevinişir buncalar ider şād-mān (17a/124-2)

Sınuk, sınık [sınık, sınık]: 1. Kırık. 2. Mağlup, yenik, bozguna uğramış (Dilçin, 2018, s.198).

Çekdi geldi Tābūt ‘ askerin dirüp

Beyhud(e) oldı ‘ askerin şınık görüb (21b/243-2)

Şüci: İslam dinince içilmesi haram olan ve sarhoşluk veren “içki”, metinde “şüci” şeklinde geçmektedir:

İçmedi atam elinden bir şüci

Zehī er kim kendüye kılar güci (19b/187-1)

Ťañulamak: Kelimenin doğru yazımı “tanımak” şeklindedir. Mürettip, metinde “tañulamak” şeklinde kullanmıştır.

Baņa kızım deme tañulamasunlar

Bu işde heç [kim]sene añlamaya (3b/64-1)

Tura tur-: Bekleyedur, biraz bekle (Dilçin, 2018, s. 225).

Kim Muḥammed dīnini ṭurı ṭurma

Yarın anıñ dīzārına varmaya (3a/52-1)

Udlu [udlı, utlu]: 1. Utangaç, mahcup. 2. Utanılacak (Dilçin, 2018, s.229).

Biñ daḥı ṭoğan gelse vermeyem

Ḳıyametde senden utlu olmayam (38b/9-2)

Uğra: “Taraḥ” anlamı taşıyan kelime metinde “ugra” şeklinde karṣımıza çıkar.

Kāfir ‘askeri sözünü ṭutdılar

Bir uğradan aña ḥamle etdiler (23b/306-2)

Uş-: Günümüzde “üşüşmek” anlamı olan “uşmak” kelimesi metinde aṣğıdaki gibi kullanılmıştır.

Bir yerinden aña kemend atdılar

Uşdılar başına anı ṭutdılar (17a/122-2)

Yağlık: Yağ silmeye yarayan, bez, mendil veya peçete (Dilçin, 2018, s.242).

Gördi Tābūt Rüstemi de şağladı

Yağlığın yüzine ṭutdı ağladı (23a/303-2)

Yedemek (Yidmek): Çekerek peşinden götürmek, yedeğinde götürmek, yanında beraberinde götürmek (Dilçin, 2018, s. 257).

Ḥūri ğilmān anda ḥizmet iderler

Diledikleri yere giderler

Burağın yularını kimler yederler

Bunları fikir idüp aña ağlaram (36a/11-3)

Yilmek [Yelmek]: Koşucu, koşan (Dilçin, 2018, s. 258).

Gâh oturur gâh turur gâh yeler

Dört yanına bakar hâcetler diler (24a/316-1)

Yiñ [yeñ]: Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı (Dilçin, 2018, s. 258).

Resûl aydur gir yeñüme yâ Hümâm

Buraya geldiñ her işiñ oldı tamâm (38b/8-1)

Yunmak: Yıkanmak (Dilçin, 2018, s. 265).

Yundı arındı berķ oldı kız

Altuna incüye ğarķ oldı kız (18b/170-1)

Yügrüş: Hız, sürat, koşuş (Dilçin, 2018, s. 265).

Yer gök nür ile tıldı melekler yigrüşüp geldi

Cemî^ç şâz(i) olup güldi Muhammed tığdıgı gice (25b/3-1)

Zarlanmak: Ağlayıp, sızlamak (Dilçin, 2018, s. 269).

Elvedâ^ç babasına ol nigâr

Nice zamân ağladı ol zâr zâr (6b/139-2)

Zırlık: “Ağlamak, sızlamak, zırlamak” gibi anlamlarda kullanılan kelime, metinde “zırlık” şekliyle kullanılmıştır.

İşideler meleklerden bu sözi ideler şayhaya

Fiğâni zırlıklara kıanı ağlaşlar kerrât (37b/7-2)

Zızılaş-: Genellikle gerçek anlamıyla kullanıldığında canlıların vücudunun herhangi bir yerinin ağrması veya sızlaması için kullanılan “sızılmak” kelimesi metinde “zızılaşmak” şeklinde kullanılmıştır.

Ol güzeller şâhı cânlar pâresi

Akar kıamı zızılaşur yarası (17a/123-2)

2.2.5. Ağız özellikleri

Her dönemde ve her dilde olduğu gibi insanlar dillerine sonradan giren veya var olan mevcut kelimeleri, söyleyiş kolaylığı açısından evirip çevirmiş ve kendi aralarında yeni şekliyle kullanmışlardır. Mürettip de *Mecmû'a*'da bazı kelimelerin orijinal şeklini değil, halk ağzında yaygın kullanımlarını tercih etmiştir. Bu kelimelerden bazıları şunlardır:

Günümüzde “ayağa kalkmak” anlamında kullanılan kelime, metinde “ayak üzere gelmek” şekliyle kullanılmıştır:

Oturanlar ayak üzere geldiler

Ol kızın hüsnine hayrân oldılar (19a/173-1)

Günümüzde çeşitli cisimleri bir araya getirmeye ve bağlamaya yarayan ip anlamında kullanılan “bağcık” kelimesi metinde “bağcak” şekliyle kullanılmıştır:

Bağcağıla bağladı

Uğrunca uğrunca ağladı

Emriñe kıyilem didi

Oğul İsmâ' ilüm demiş (28b/6-1)

“Düğümlemiş şeylerin açılması” anlamında kullanılan “çöz- [چوزمك]” kelimesi, metinde “çez” şekliyle kullanılmıştır:

Elini bağlar babası

Gelir melekleriñ cümlesi

Dimesinler Hâkka ' âşi

Baba elim çez gel demiş (28b/7-4)

“Yabancı, kimsesiz” kelimeleri için de kullanılan “garîb [غرب]” kelimesi metinde aşağıdaki gibi kullanılmıştır:

Ayağlarım kervân oldu yollara
Söyleyeyim destân olsun dillere
Ben de qarîb düşdüm kırbete ellere
‘ Aklı perişân oldu aña ağılaram (35b/2-3)

İnsanların doğduğu veya kendini ait hissettiği yerlerden uzak kalma durumu için kullanılan “gurbet” kelimesi, metinde “kurbet [غربت]” şekliyle kullanılmıştır:

Çekerem kırbeti on üç yaşından
Elüm eksik değil hergün başımdan
Cenneti gördüm birgün düşümden
Dünyâ yalan imiş aña ağılaram (35b/5-1)

Çeşitli ağaç veya bitkilerde oluşan “meyve veya yemiş” anlamına gelen kelime, metinde “veyva” şekliyle kullanılmıştır:

Kitâbın okup ‘ amel idenler
Hakkıñ doğru yollarına gidenler
Tübâ ağacından tâze fidanlar
Veyvâsını yesem deyü ağılaram (36a/9-4)

Namazda çeşitli uzuvlarını yere koymaya “Secde [سجده]” adı verilir. “Secde [سجده]” kelimesi metinde değişime uğramış ve “secide” şeklinde kullanılmıştır:

Peygamber bunlara tuya
Pes andan secideye vara
Ümmet olanı kırtara
‘ Aşilere neyleyeler (36b/3-2)

Mürettip, bazı kelimeleri yazım bilgisine göre değil de duyduğu gibi aktarmıştır. Bu da metinde bazen anlam ve vezin sorunu oluşturmuştur. Bunlara örneklerden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Ağaç [آغاج]” kelimesinde birbirinin karşılığı olan "ç-ş" ünsüzlerinde değişim görülmektedir:

Ṭaşlar ağaşlar ğuşlar hep dile geldi ol gice

Sevinişüp muştılamışlar Muhammed toğdıgı gice (26b/11-1)

İnsanların ölünce ruhlarının sonsuza kadar kalacağı yer olan “Âhiret (آخرت)” kelimesinde Mürettip "i" ünlüsünü düşürmüş ve şeklinde harekelemiştir. Mürettip "dost" kelimesinin "t" harfini kimi yerde yazmış kimi yerde de yazmamıştır:

Yâ Resûl benim avım vergil baña

Yarın âhretde da^ç vacım ben saña (39a/15-2)

Teñri dos[t]larından idi ol kişi

Gice gündüz zahid taḳvâ idi işi (1b/6-1)

Anlamı "herkes" olan kelimenin aslı "hâşş ü ‘âm" şeklinde yazılır (Devellioğlu, 2004, s.336):

Görklü yüzinde dutar bedr-i tamām

‘Âşışdur cümlesi ḥâşî ‘âm (8a/176-2)

Günümüzde karşılıklı fiziki veya sözlü tartışma, itişme anlamları olan “gavga (غوغا)” kelimesinin sözlük anlamı; "kavga, dövüşme, vuruşma; gürültü (Devellioğlu, 2004, s. 280)." şeklindedir. Metinde "ğavḳa" şeklinde geçmektedir:

Bile çıḳdı ol ğazāya gitmege

Atasıyla ceng [ü] ğavḳa etmege (13a/12-2)

Günümüzde “endişe” kelimesini karşılayan “kaygu (قائغو)” kelimesinin sözlük anlamı; "Hüzün, keder, gam, tasa (Parlatır, 2011, s. 866)." şeklindedir. Metinde kullanılan şekilde "ḳ-ğ" ünsüzlerinde değişme olmuştur.

Destür oldu bıçağı getürdiler

Cümle aşḫâb ğayḳuya otu[r]dılar (39a/21-2)

“Kovalamak” anlamında kullanılan kelime, metinde “koğmak (قوغمق)” şekliyle kullanılmıştır.

Anlamı "arkasına düşmek, takip etmek (Parlatır, 2011, s. 915)." olan kelime metinde bu şekilde yazılmıştır:

Üç gün oldı beni bir toğan koğar

Canım almak qaşdına oldı sivâr? (38b/5-1)

“Kuş [قوش]” kelimesi yukardaki örnekte "k-ğ" değişimine uğramıştır.

Taşlar ağaşlar guşlar hep dile geldi ol gice

Sevinişüp muştılamışlar Muhammed toğdıgı gice (26b/11-1)

Günümüzde “taban” anlamında kullanılan kelime metinde “daban (طابن, طابان)” şekliyle karşımıza çıkar. Yine bu örnekte "t-d" arasında tonlulaşma meydana gelmiştir:

Yine gitdi geyigi tutmak qaşdına

Çıkdı baqdı ol dabanuñ üstüne (16a/94-2)

“Takmak, çıkarmak, koymak” anlamlarına gelen “tak-“ kelimesi metinde yukardaki gibi kullanılmıştır. "taç-" fiili burada ünsüz değişmesine uğramış ve "daú-" şeklini almıştır:

Ben adımı daqmışam qaravuş[a]

Bilmezem ki ne gele ğarīb başa (6b/132-1)

Mürettip “zincîr, [zencîr] (زنجیر)” kelimesini Farsçadaki şekli ile kullanmıştır:

Tâbût aydur cebir idüp getüresiz

Çatıma zencîr ile yaturasız (17a/127-2)

“Tükenmek, bitmek, sona ermek” gibi anlamları olan kelime metinde “dükenmek” şekliyle ve “tükeninceye kadar” anlamına gelecek olan ve günümüzde kullanılmayan “-ice” zarf-fiil ekiyle yazılmıştır:

Dükenice atdı küffâra oğun

Kırdı kâfirlere iki yüz(e) yakın (16b/113-1)

2.2.6. Kelimelerin ikili kullanımı

Mecmû'a'da bazı kelimelerin ikili kullanımlarına rastlanmıştır. Bunun sebebi; ya Mürettip başkalarından duyduklarını aktarırken onların söyleyiş şekillerine bağlı kalmış ya da kelimelerin doğru yazımına hâkim olmadığı için iki şeklini de kullanmayı tercih etmiştir. Bu ikili kullanımlar şöyledir:

Metinde “ağaç [اڭاچ]” kelimesinin ikili kullanımına rastlanmıştır. Birinci dörtlükte “ağaç” şekliyle kullanılırken ikinci dörtlükte “ağaç” şeklinde kullanılmıştır:

Ṭaşlar ağaşlar ğuşlar hep dile geldi ol gice

Sevinişüp muştılamışlar Muḥammed toĝdıĝı gice (26b/11-1)

Kitâbın okup ‘amel idenler

Ḥaqqıñ toĝrı yollarına gidenler

Ṭübâ ağacından tâze fidanlar

Veyvâsını yesem deyü aĝlaram (36a/9-3)

“Dost [دوست]” kelimesi örnekteki birinci beyitte “dos[t]” şekliyle yazılmıştır. Mürettip bu kelimeyi ya duyduğu gibi ya kendi kullandığı şekliyle aktarmış ya da “t” ünsüzünü yazmayı unutmuştur. İkinci örnekte ise kelimenin doğru yazımını tercih etmiştir:

Teñri dos[t]larından idi ol kişi

Gice gündüz zahid taqvâ idi işi (1b/6-1)

Cânına kıydı dînine kıymadı

Dostu koyup düşmana uymadı (8b/189-2)

“Dünya [دنیا]” kelimesi de metinde iki şekilde yazılmıştır. Birinci örnekte mürettip kelimenin aslında olmayan “u” ünlüsünü kelimeye eklemiştir. İkinci örnekte ise kelimenin doğru yazımını tercih etmiştir:

Dedi bu faķīr odında ben yanam

Hāşā dūnyā dīnimden benim (10a/229-2)

Bunlar oğlan anadan ęođmuş degil

Böyle maĥbūb **dūnyā** gelmiş degil (14b/45-2)

“Er- [ارمك]” fiilinın metinde iki şekilde yazıldığı ve harekelendiği tespit edilmiştir. Birinci örnekte “er-“ şekli kullanılırken ikinci örnekte “ir-“ şekli kullanılmıştır:

Yigidiñ ĩatına geldi erişdi

Anıñla ĩarşu varuben görüşdi (7b/167-1)

Biñ ĩişi gönderdi ardından iriñ

Oğlanı öldürüñ ĩızım döndürüñ [20a/212-1]

“Güvercin [كوجرن،كوجرن]” kelimesi metinde üç farklı şekilde kullanılmıştır; birinci örnekte “güvircin”, ikinci örnekte “gögercin” ve üçüncü örnekte “güvercin” şeklinde kullanılmıştır:

Şağ yanından bir güvircin uçar

ĩondı Resūliñ dizine ĩanlar şaçar (38b/3-1)

Gögercin girdi Resūliñ yeñin(e)

Baĩındı sen Mevlāniñ tağdirine (38b/10-1)

Resūl aydur ĩoyunlar virem saña

Gel bağışla bu güvercini baña (39a/16-2)

“Kanlı [قائلى]” kelimesi metinde iki şekilde karşımıza çıkar. İlk olarak “kanlı” şeklinde kullanılmış ve ünsüzlerde göçüşme meydana gelmiştir. İkinci dörtlükte ise kelimenin doğru yazımı tercih edilmiştir:

Yine ‘aklı gelüben şordı oturur

Gözlerinden ڭalı yaşı döküp geldi girür (3a/41-2)

Mü'min olan hışab olunca cümle

Bizde haqqı olur deyü aña ağlaram

Kâfirler gözünden ڭalı yaş döker

Bu hâllere fikr idüp aña ağlaram (36a/7-3)

“Söz” anlamına gelen “kavl [قول]” kelimesi metinde iki şekilde kullanılmıştır. İlk olarak “kalv” şeklinde kullanılmış ve kelimenin ünsüz harflerinde göçüşmeye rastlanmıştır. İkinci örnekte ise kelimenin doğru yazımı tercih edilmiştir:

Râzı oldu toğan iş bu ڭalv ile

Yer Resülin etin alup (39a/20-1)

"Evvelâ şehâdetiñ delîli budur ڭavlihi Te‘ âlâ..." (42b)

“Merhem [مرهم]” kelimesi birinci örnekte “melhem” şeklinde kullanılmıştır. İkinci örnekte ise kelimenin doğru yazımı tercih edilmiştir:

Ayrılık düşdi ata araya

Nice melhem ulaşır bu yaraya (6b/133-2)

Miskile gül şularını ezdiler

Yarasın şarmağa merhem düzdiler (18a/150-2)

Misk ve anber kelimesi birinci örnekte “misk ile ‘anber” şeklinde “ile” bağlacıyla kullanılırken ikinci örnekte ise “misk-i ‘anber” olarak Farsça tamlama şeklinde kullanılmıştır. Ayrıca “anber” kelimesinde “n/m” seslerindeki değişim ve ikili yazım göze çarpmaktadır:

Kız eve vardı şandüğünü açar

Geydi libāsın misk ile ‘anber şaçar (18b/169-2)

Gül şuyıla misk-i ‘anber ezdiler

Yaresin şarmağa merhem düzdiler (23a/284-1)

İnsanların toplu şekilde yaşadığı ve rahat yaşam şartlarının bulunduğu kent anlamına gelen “şehr [شهر]” kelimesi metinde hem ünlü türemesiyle “şehir” hem de yanlış söylemiyle “şehar” şeklinde karşımıza çıkmaktadır:

Eger şatar iseñ şehirliye şat

Ġaribiñ al bey‘ ini yabana at (4b/85-1)

Düşdi yüzi üstüne yüzi kıara

Şanasın şeherde yıkıldı mināre (23b/302-2)

“İ‘râz [اعراض]” kelimesi 32b/1-2 örneğinde şeklinde yazılmışken 32b/1-2 örneğinde

 şeklinde yazılmıştır:

Çün eşitdi Ādem Ĥavvā t̄ariķinden Ĥaķķiñ i‘ rāz

Bî- i‘ rāz etdiler anı neler kıldı baķiñ i‘ rāz (32b/1-2)

“Ver [ور]” kelimesi metinde iki şekilde kullanılmıştır. Birinci örnekte “ver” şekliyle kullanılırken ikinci örnekte “vir” şeklinde kullanılmıştır:

Yâ Resûl benim avım vergil baña

Yarın aḥretde da‘ vacım ben saña (39a/15-1)

Resûl aydur ḳoyunlar virem saña

Gel bağışla bu güvercini baña (39a/16-1)

2.2.7. Kelimelerde göçüşme

İnsanlar başka dilden kendi dillerine kelime aktardıklarında, aldığı kelimeleri kendi söyleyiş kolaylıklarına göre düzenlerler. Bu da kelimelerin aslında değimlere sebep olur. “Bazı hallerde kelime içindeki iki sesin yerleri değişir. (torpak<toprak) Genel olarak söyleyişi kolaylaştırma yönünde meydana gelen bu değişikliğe (metathèse) adını veririz (Hacıeminoğlu, 1996, s.9).” Kelimelerde göçüşmenin olduğu *Mecmû‘a*’dan örnekler aşağıdaki gibidir:

“Kanlı [قائلی]” kelimesi metinde “kalnı” şeklinde kullanılmıştır:

Yine ‘ aḳlı gelüben şordı oturur

Gözlerinden şalnı yaşı döküp geldi girür (3a/41-2)

Söz anlamına gelen “kavl [قول]” kelimesi metinde “kalv” şeklinde kullanılmıştır:

Râzı oldu toğan iş bu şalv ile

Yer Resûliñ etin alup (38b/20-1)

Mahlas olarak kullanılmış olan “Dervîş [درویش]” kelimesi, metinde “Devriş” şeklinde kullanılmıştır:

Devriş dedim aydur ḥublar içinde

Misk-i ‘ amber ḳoęar anıñ şaçında

Firdevsi bağçesinde cennet içind(e)

Cân Aḥmediñ düğüyini var cennede (28a/5-1)

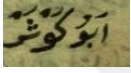
Aslı “yönelmek” olan kelime halk ağzında “yölenmek” şeklinde de kullanılabilir. Genelde yan yana gelen “l/n” sesleri arasında meydana gelen “göçüşme” olayı, istisnai bir durum olarak *Mecmû’a*’da hece göçüşmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır:

"Ve dağı kıbleye yölenmeniñ delîli budur kıvlihi Te‘ âlâ..." (43a)

2.2.8. Yanlış yazımlar ve harekelemeler

Mecmû’a meydana getirilirken mürettibin ya duyduğu şekilde aktarması ya da eğitim düzeyinden kaynaklı olarak yazmada yazım ve harekeleme yanlışlarına rastlanmaktadır. Bu örneklerden bazıları şöyledir:

Âb-ı Kevser [اب كوثر]: İnanışa göre cennetteki ırmaklardan biri olan “Âb-ı Kevser”, metinde

şeklinde yazılmıştır:

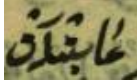
Hani bizden evvel gelen velîler

Bunı böyle buyurmuş dir ulular

Âb u Kevşer ırmağındañ tolular

İçer cânı dilden Allâh deyenler (29a/1-3)

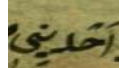
‘Âbid [عابد]: Allah yolunda ibadetle meşgul olan kişiler için kullanılan “‘âbid [عابد]” kelimesi,

metinde şeklinde yazılmıştır:

Velî ‘ ilminiñ fażlı ki yegdir biñ ‘ âbitden

Var imdi sen kıyâs eyle ‘ ilimdir luţf-ı Fazlullâh (32b/12-1)

‘Ahd [عہد]: “Yemin “anlamında kullanılan “‘ahd [عہد]” kelimesi, metinde şeklinde yazılmıştır:

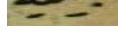
Dediler kim niçün şayduñ Hüdâiniñ ahdini şakın

Qanı ol ‘ izzeti ikrâm qanı ol ni‘ met-i feyyâz (33a/8-1)

Âteş [آتش]: Metinde şeklinde yazılmıştır:

‘ Işkıñ ‘ atâşı düşdi anuñ cânına

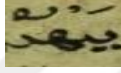
Gice ile gitdi anuñ yanına (19b/194-1)

Billâh[بِاللّٰه]: Allah için (Parlatır, 2011, s.199). Metinde şeklinde yazılmıştır.

Billâhi ey yüzi ay yañağı güli

Gel baña helâl eylegil bu müşkili (10a/223-1)

Bî-hûde [بیهوده]: “Boşuna, boş yere” anlamları için kullanılan “bî-hûde [بیهوده]” kelimesi,

metinde halk ağzında kullanıldığı gibi şekli ile yazılmıştır:

Çekdi geldi Tâbût ‘ askerin dirüp

Beyhud(e) oldı ‘ askerin şınık görüb (21b/243-2)

Bî-namâz [بنماز]: Namaz kılmayanlar için kullanılan bir söz olan ve halk söylemiyle “bey-namâz [بنماز]”, doğru söylemiyle “bî-namâz” metinde “biye-namâz” şeklinde yazılmıştır.

Abdesti almadiñ kılmadiñ namâz

Yalvarup Allâh[a] etmediñ namâz

Ben seniñ Rabbiñ degilin bey-namâz

Derse Allâh ben ne haber vereyin (29b/3-3)

Burâk [براق]: İslâm inancına göre Hz. Muhammed’in Mirâc’a yükselirken bindiği binek olan

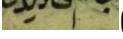
“Burâk [براق]”, metinde şeklinde harekelenmiştir:

Saña cennet turaq o[l]sun

Binidiñ hem Bırâk o[l]sun

Yüzüñ maşşerde aq olsun

Oğu şıdķile Yâ-Sîni (27b/4-2)

Cân u dil: İçten gelerek yapılan şeyler için söylenen genel bir tabirdir. Metinde (câni dilden) şeklinde yazılmıştır:

Namâz didikleri Allâhuñ nûrı

Yañılmaz yolına hem ٲođrı varı

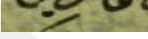
Ėabir su'âline cevâbın veri

Veri câni dilden Allâh deyenler (29b/2-4)

Da'vâ [دعوا، دعوى]: Metinde şeklinde yazılmıştır:

Ol dağı ĥaml(e) eyledi anlara

Pehlivânlık da'vası kılanlara (14b/57-2)

Fârûk [فاروق]: Hz. Ömer'in lakabı olan "Fârûk [فاروق]" kelimesi, metinde şeklinde yazılmıştır:

Bizi ĥaşır eyleğil yâ Rabb(i) Şu dört kimse ile ancak

Biri Őiddık biri Fârık biri Ėaydar biri 'OŞmân (35a/4-2)

Hazırlanmak [حاضر لائق]: "Hazır olmak" anlamına gelen kelime metinde şeklinde yazılmıştır.

Ėaldı ĥazırlandı ol demde Mîne

Ėılıĥ ĥalkın silâh aldı yine (20a/208-1)

Hîç [هیچ]: Olumsuz cümlelerde fiilin anlamını pekiştirir (Parlatır, 2011, s.634). Metinde olarak yazılmış ve harekelenmiştir.

Üç gün üç gece yemek bulmadılar

Ėaĥ yolında heç melül olmadılar (11a/252-2)

İsmâ'îl [اسماعيل]: Hz. İbrâhîm'in Allah için kurban etmek istediği oğlu olan "İsmâ'îl [اسماعيل]", metinde şeklinde yazılmıştır:

Hiġâbetden âvâz geldi
Bıçağa destür almadı
Allâh böyle buyurmadı
Kesme İsmâ' ilüm dimiş (29a/10-4)

'İzzet-i ikrâm [عزت اكرام]: "Sunmak, misafiri hakkıyla ağırlamak" anlamına gelen bu tamlama, metinde şeklinde yazılmıştır:

Sevinişüp cümle ħâşî'âm ederler ' izzet ikrâm
İd(e) alup biz daġı Muġammed toġdıġı gice (26a/8-1)

Karavaş [قراواش]: Cariye, halayık (Parlatır, 2011, s.846). Metinde şeklinde yazılmıştır:

Ben adımı daġmışam ħaravaş[a]
Bilmezem ki ne gele ġarîb başa (6b/132-1)

Karındaş [قارنداش]: "Kardeş" kelimesi "kırandaş" şeklinde yazılmıştır:

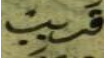
Ķız ħarındaşım ol baña sen ey nigâr
Şimdi ana gel atâl derdiñ çeker (10b/237-1)

Kervân [كروان]: "Bir memleketten başka bir memlekete yük ya da yolcu taşıyan yük hayvanı katarı" olarak tanımlanan "kervân [كروان]" kelimesi, metinde şeklinde yazılmıştır:

Ayaġlarım kervân oldu yollara
Söyleyeyim destân olsun dillere

Ben de arīb dūşdūm urbete ellere

‘ Aıl perişān oldu aa alaram (35b/2-1)

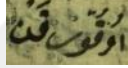
Garīb [غريب]: “Kimsesiz, yalnız” gibi anlamlarda kullanılan “garīb [غريب]” kelimesi, metinde halk azında kullanıldıı gibi şeklinde yazılmıştır:

Ayalarım kervān oldu yollara

Söyleyeyim destān olsun dillere

Ben de arīb dūşdūm urbete ellere

‘ Aıl perişān oldu aa alaram (35b/2-3)

Okurken: “Okurken” kelimesindeki “-ken” zarf fiil eki (okurken) şeklinde yazılmıştır:

abirde oudur Allāh ouran ölen insānı

Gelür iki melek anda ourlar bi-izni'llāh (32a/8-1)

Peşimān [پشیمان]: Günümüzde “pişman” anlamında kullanılan “peşimān [پشیمان]” kelimesi, metinde şeklinde harekelenmiş ve yazılmıştır:

Baa adın aravuş dediren yār

Dedigüme beni peşmān eden yār (9b/218-2)

Süngü [سونگو]: Mürettip bazı kelimelerde kelimenin aslında olan harfi yazmayı unutmuştur:

Bi kişi amle eyledi aa cümle? bile

ılı ile sü[n]gü ile gürz ile (20b/222-2)

Şefā‘at [شفاعت]: İslam dininde insanların çeşitli şekillerde Allah tarafından baışlanması anlamında kullanılan “şefā‘at [شفاعت]” kelimesi, metinde şeklinde harekelenmiştir:

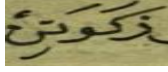
Belâlarda ola biz de
Şifâ ola kamu derde
Şifâ' at ide maşşerde
Oķu şıdkile Yâ-Sîni (27b/3-3)

Tatlı [طالئى]: Metinde şeklinde yazılmıştır:

Resûl aydur söz eşit söz kuşludur
Âdem eti cümlesinden taşlıdur (39a/18-2)

Ümmet [امت]: Metinde kelimenin aslında olmayan “و” ünlüsü eklenerek şeklinde yazılmıştır.

Ümmet olan bunu böyle kıldılar
Ol nebîlerden şefa' at buldılar (11a/253-1)

Zekevât [زكوات]: İslâm'ın beş şartından biri olan “zekât” kelimesinin çokluk biçimi olan “zekevât [زكوات]” kelimesi, metinde şeklinde yazılmıştır:

Hem daķı zekavetin vermeyeler
Hak yolında yedürüp yemeyeler (11b/262-1)

2.2.9. Dilde sapmalar

Mürettibin, metinde bazı yabancı kelimelere Türkçe ekler getirdiği görülmüştür. Bu olay “gerek sözcüklerin ses ve biçim özelliklerinde gerek dilin sözdizimi açısından niteliklerinde bilinçli olarak değişikliklere gitme ve dilde bulunmayan yeni sözcük ve anlatım biçimlerini kullanma eğilimi (Akıpınar ve Gökşen, 2018, s.433)” olarak tanımlanır. Metinde bu olaya örnek teşkil edecek kelimeler şu şekilde geçmektedir:

Kişinin şaşkınlığını ifade eden "acep" kelimesine Türkçe ek getirilmiş ve yeni bir kelime türetilmiştir:

Dike odı meydān iine başı

 Acebledi ol başı gren kişi (15a/66-1)

İnsanların topluluk halinde yaşadığı yer anlamına gelen kelimeye "-li" eki getirilerek yeni bir kelime tretilmiştir:

şehirlden kimse aberdār olmadı

şehirl alkı ur aldı (5a/95-2)

Farsa bir kelime olan "namaz" Trke ekler getirilerek dilde sapma meydana getirilmiştir:

Resl ikinci namāzın ılmış idi

Du ā idp el yze srm idı (38b/2-1)

Arapa "gayr" kelimesi Trke ekler alarak yeni bir ifade oluşturulmuştur:

Yā Resl benim avım gizleme

Bunı oyup ayrısına gzleme (38b/12-1)

3. BÖLÜM

MECMŪ'A-İ EŞ'ÂR'IN İÇERİK YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Mecmū'a'nın içeriğine bakılacak olursa *Mecmū'a*'nın dinî konular etrafında şekillendiği görülmektedir. İçeriğin genelinin dinî unsurlardan oluşması, mürettibin bir dergâh müridi olduğu ve burada duyduklarını aktardığı düşüncemizi destekler niteliktedir. *Mecmū'a* manzum-mensur karışık olduğundan, metin manzum ve mensur olarak iki ayrı şekilde incelenecektir.

3.1. Manzum Kısımlarının İçerik Yönünden İncelenmesi

Mecmū'a'nın manzum kısımlarını oluşturan mesneviler, gazeller ve koşmalarda, İslam dini, ahiret inancı, melekler, kitaplar, peygamberler gibi pek çok konu tespit edilmiştir. Bunlar sırasıyla aşağıda açıklanacaktır.

3.1.1. Din

3.1.1.1. Allah

Mecmū'a, genel itibariyle dinî içeriğe sahip olduğundan dolayı yaratıcının isim ve sıfatları pek çok yerde geçmektedir. Mürettip, beyit ve dörtlüklerde Allah'ın isim ve sıfatlarını kullanarak anlamı kuvvetlendirmiştir. Metinde geçen örnekler sırasıyla şöyledir:

"*Qarārü'l-Emîn* (5b/108-1), *Qādir* (7b/159-2), *Pādişāh*(7b/159-2), *Çalab* (9a/204-2), *Hū* (9a/208-2), *Rahmān* (27b/2-1), *Rabb-i zū'l-izzet* (27b/7-1), *Yezdān* (30a/4-4), *İlāh* (30b/1-1), *Rabb* (30b/1-3), *Deyyān* (30a/1-4), *Ġufrān* (30b/2-4), *Rāūf* (30b/3-1), *Kerīm* (30b/3-1), *Sabūr* (30b/3-2), *Şekūr* (30b/3-2), *Ġafūr* (30b/3-2), *Rahīm* (30b/3-2), *Sübhān* (30b/3-4), *Zāt-ı Pāk* (31b/6-1), *Ĥazret-i Ĥallāk* (31b/1-1), *Ĥaḡ* (31b/1-2), *Allāh* (31b/1-2), *Ĥazret-i Rezzāk* (31b/1-3), *Te'ālā* (31b/2-4), *Zū'l-Celāl Allāh* (31b/3-4), *Cemālullāh* (32a/7-4), *Velī* (32a/12-1), *Luṭf-ı Fażlullāh* (32a/12-4), *Kemāl(e) Allāh* (32a/13-4), *Celā(l) Allāh* (32a/14-4), *Nev(ā)l Allāh* (32a/15-4), *Bedī' -i Fıṭratı Feyyāz* (33a/6-4), *Heybet-i Feyyāz* (33a/7-4), *Ni' met-i Feyyāz* (33a/8-4), *Ĥikmet-i Feyyāz* (33b/9-4), *Qudret-i Feyyāz* (33b/10-4), *Kirdigār* (33b/3-4), *Şehriyār* (34b/12-4), *Teñri* (34b/15-2), *Bārī* (35a/3-1), *Ĥasībān* (35a/5-2), *Ĥudā* (37B/6-2), *Ġanī* (37B/11-2), *Mevlā* (38b/10-2)".

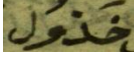
Allah'ın isim ve sıfatlarının geçtiği örneklerden bazıları şunlardır:

Ĥāzır u nāzırsın bu işe

Bir meded eyle buña *Qādir Pādişāh* (7b/159-2)

Yek çeşimiñ derd(i) yā Rabb(i) yā Rāūf yā Kerīm

Yā Sabūr yā Şekūr yā Ġafūr yā Rahīm

Ol bed-fi' āliñ eyle mekrinden selīm

Tā şığındım saña yā Rabb(i) cümleniñ Sübhānısñ (30b/3-2,3,4)

Yapışa pes 'arşa İbrāhim Mūsā kırkıdan

Hem yapışa 'arşa 'İsā kırkıdan ey Şehriyār (34b/12-2)

3.1.1.2. Melekler

Mecmû'a'da dört büyük melekten yalnızca Hz. Cebrâ'îl'in adı geçmektedir. "Allah ile peygamberleri arasında elçilik ifâ etmesi ve Allah'ın emir ve vahiylerini tebliğe memur mukarreb dört melekten biridir (Pala, 2011, s.303)." Aynı zamanda inanışa göre ilk öğretmen de Hz. Cebrâ'îl'dir. İnsanların içine üretme becerisi ve ilham, Hz. Cebrâ'îl vasıtasıyla nakşedilir. *Mecmû'a*'da Hz. Cebrâ'îl'in adının geçtiği örnekler şunlardır:

Ĥüdā Cebrā' il(e) emir etdi gögi cenneti yaratdı

Ĥüriler ĥizmet(e) getdi Muĥammed doğdıgı gice (25b/2-1)

Ĥaĥ Te' āla Cebrā' il(e)

Gelsün Cebrā' ilüm demiş

Varuñ söyleyiñ Ĥalīle

Görsün 'ahd-i yolum demiş (28a/1-1,2)

Ĥoĥ kıuzı gönderdi Ĥalīl[e]

Öñünde Cebrā' il delīl

Ben senden cömerdin Ĥalīl

Ĥaldır İsmā' ilim demiş (29a/11-2)

Muşavver kıldı insanı idüpdür aña iĥsānı

Getürdi cümle Ĥur'ānı ki Cebrā'îl-i emīn Allāh (31b/4-2)

Mecmû'a'da adı geçen diğer melekler ise şunlardır:

3.1.1.2.1. Ferište

Dinî metinlerin genelinde olduğu gibi *Mecmû'a*'nın çeşitli yerlerinde de ferişte adına değinilmiştir. *Mecmû'a*'da ferişte ya da ferîştah olarak geçer ve kelime olarak günahsız olan melekleri karşılar:

Kelime anlamı "melek" olan ferişte, nurdan yaratılmış olan melekler dişi ve erkek değildirler; yemezler, içmezler, uyumazlar. Hâlleri başka yaratılmışlara benzemez. İlâhî emirlerin gerçekleştirilmesinden sorumludurlar. Allah bunlara kudret vermiştir. Daima tesbîh ve zikr içindedirler (Pala, 2011, s.153-303).

Metinde 10a/222-1, 14b/44-2, 26b/7,4, 33a/6-2 ve 33b/9-2 varaklarında geçer. Bunlardan birkaç örnek aşağıdaki gibidir:

Hûri misin yâ ferîşteh misin ey yâr

Ne kişisin ver baña toğrı haber (10a/222-1)

Şu gördi dil uzatdılar dedi kim yâ Ferîştehler

Esirgegil merhamet idiñ bu idi Hikmet-i Feyyâz (33b/9-1)

3.1.1.2.2. Hûrî

Klasik Türk edebiyatında sıkça kullanılan "huri" kelimesine *Mecmû'a*'da da değinilmiştir. Genellikle göze hoş gelen, güzel ve alımlı genç kızlar için kullanılır. Sözlük anlamı ise "cennet kızı, hurî. Gözlerinin akı karasından çok olan, ceylân gözlü kız (Pala, 2011, s.213)" anlamlarına gelen kelimeye metinde, 5a/95-2, 8b/185-2 ve 8b/187-1 numaralı varaklarda rastlanmaktadır:

Şehirlüden kimse haberdâr olmadı

Şehirlü halkı hûrî aldı (5a/95-2)

Ol gice kıziñ yanına varmadı

Ol hûriniñ şöhetine irmedi(8a/170-2)

3.1.1.2.3. Gilmân

Yine Klasik Türk edebiyatında genç ve civan oğlanların güzelliğini tasvir etmek için tercih edilen bir kelimedir. "Tüyü ve bıyığı çıkmamış delikanlı anlamına gelen kelime cennet hizmetkârları yerine kullanılır. Güzellik ve sâfiyet timsâli olan gilmânın çocukken ölenlerden olacağı rivayeti vardır (Pala, 2011, s.167)." Metinde bu kelimeye iki kez rastlanmıştır.

Umaram cennet içinde şu dört nesnei gör melek

Biri dîzâr biri vilden biri hûri biri ğılmân (35a/2-2)

Hûri ğılmân anda hizmet iderler

Diledikleri yere giderler

Burağın yularını kimler yederler

Bunları fikir idüp aña ağlaram (36b/11-1)

3.1.1.2.4. Gulâm

Klasik Türk edebiyatında köleler için kullanılan kelime *Mecmû'a*'da da "kul, köle, esir, bende" (Pala, 2011, s. 170) anlamlarında kullanılmıştır. Hz. Muhammed'in doğumunun anlatıldığı gazelde şu şekilde geçmektedir:

Muhibbî ver dâ'im selâm ol servere şubh u şâm

Hizmet ider cümle ğulâm ferîştehler bu mevlûde (26b/7-2)

3.1.1.2.5. Şeytan

Allah'ın emirlerine uymaması sonucu lanetlenen ve kıyamete kadar mühlet verilen meleğin adıdır. Bir rivayete göre; bir meclis kurulacağı, Allah'ın insanı yaratıp ruh üfleyeceği ve bütün meleklerden o insana secde etmelerini isteyeceği haberi meleklerle gelmiştir. Bunu öğrenen şeytan, böyle bir şeyin yaşanmaması için bütün melekler adına dua etmiş ancak kendini bu duaya dâhil etmeyi unutmuştur. Bunun üzerine Hz. Âdem'e secde etmeyip lanetlenen melek kendisi olmuştur. *Mecmû'a*'da "iblis-i la'în" ya da "mel'ûn" olarak nitelendirilen şeytanın adı, 1b/3-2, 2b/39-1, 3a/44-1, 3a/50-1, 15a/69-1, 15b/83-2, 17b/132-2 ve 26b/6-1,2 varaklarında geçmektedir. Bu şiirlerden bazıları şunlardır:

Ol mel'ûn ne dediyse söyledi

Avretine sözi ma'lûm eyledi (2b/39-1)

Key şakın seni iblis-i la'în

Aldamasun mâlile terk etme dîn (3a/44-1)

Dikdiler t̄ar ağacın meydâna

Aşmak istediler uydılar şeytâna (17b/132-2)

Şeytân ile oğlanları dağı hem ağvâneleri

Ey nice dîn dūşmânları danıřdılar bu mevlüde (26b/6-1)

3.1.1.3. Kitaplar

Mecmû'a'da, peygamberlere indirilen 4 büyük ilâhî kitaptan yalnızca Hz. Muhammed'e Allah tarafından Cebrâ'îl vasıtasıyla indirilen Kur'ân-ı Kerîm'in adı geçmektedir. Kur'ân'dan ise İnsan (Hel Etâ), Yâ-Sîn ve Zümer surelerine rastlanmıştır. "İnsan" (Hel Etâ) suresi genelde Alevi-Bektâşîler tarafından darda kalınca ferahlık için okunduğu söylenir. "Zümer" suresi ise ferahlığa erme ve Allah'a şükretmek için okunur. "Yâ-Sîn" suresi için ise Kur'ân'ın kalbi olduğu söylenir. 27a varağında "Yâ-sîn" için ayrı bir koşma da mevcuttur. Bu örnekler aşağıda verilmiştir:

Zindân içinde Muğammed Ğanefî

Hel Etâ sūresin ođur ol řafî (19b/197-2)

Şoyun ğaflet libâsını

Bu řalbiñ girü Yâ-Sîn[i]?

Dilerseñ Teñriden ' izzet

Oğu řıdķile Yâ-Sîni (27a/1-2,4)

Zümerden dirler anıñ yapusun

Misk-i ezferden derler řoķusun

Kendi eliyle cennet şapusun

Açar câmı dilden namâz kılanlar (29b/4-1)

Muşavver kıldı insanı idüpdür aña işsâni

Getürdi cümle Ğur'ânı ki Cebrâ'îl-i emîn Allâh (31b/4-2)

3.1.1.4. Peygamberler

Allah tarafından, İslam dinini yayması için seçilmiş kişiler olan peygamberlerin kelime anlamı; "haber getiren; Allah'ın buyruklarını insanlara haber veren, rasûl, nebî" (Pala, 2011, s.370) olarak tanımlanmaktadır. *Mecmû'a*'da peygamberlerin bazılarının isimlerine de rastlanmıştır. *Mecmû'a*'da geçen peygamber isimleri şu şekilde sıralanabilir:

3.1.1.4.1. Hz. Muhammed

İslam inancına göre Allah'ın insanlık için gönderdiği son peygamberdir. Hz. Muhammed'in peygamber seçilmesiyle birlikte kıyametin yaklaştığına da inanılmaktadır. Hz. Muhammed'in doğumuyla beraber çeşitli olaylar yaşanmış ve bunun üzerine mevlidler söylenmiştir:

Hz. Muhammed, milâdî 571 senesinde, Rumî aylardan Nisan ayları içerisinde, Kamerî Rebiyülevvel ayının on ikinci pazartesi gecesi sabaha doğru dünyaya gelmiş; o gece gün doğmadan âlem nur ile dolmuştur. İlk peygamber ve ilk insan Hz. Âdem'den itibaren evlâttan evlâd'a geçen "son peygamberlik nûru" O'nda sahibini bulmuştur" (Pala, 2011, s.330).

Mecmû'a'da da Hz. Muhammed'in adının ve sıfatlarının geçtiği örnekler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Resûl (1b/1-2), Mustafâ (1b/5-2), Ahmed (3a/47-2), Muhammed (3a/52-1), İki [cihân] serveri (8a/172-2), Faḥr-ı Cihân (8a/173-1), İki cihân faḥrı (8a/181-1), Nebîler Serveri (8b/195-1), Resûlullâh (8b/196-1), Cihân Sultânı (9a/207-2), Resûl-i pür-şafâ (9b/219-2), Faḥr-ı 'âlem (9b/221-1), Muhammed (24a/318-1), Ḥabîb (27a/15-2), Server-i 'Âlim (37a/1-1), Resûl-i Faḥr-ı Mevcûdât (37a/1-2), Resûl-i Mu'teber (38a/1-2).

Metinden birkaç örnek aşağıda verilmiştir:

Diñle imdi bir daḥı hem mu'cizât

Kim Resûlden soñra oldı beyyinât (1b/1-2)

Faḥr-ı 'âlem bu gice geldi baña

Gözümü açup dilek etdi saña (9b/221-1)

Diñle imdi bir 'acâyib ḥ'oş ḥaber

Gör ne buyurdı Resûl-i Mu'teber (38a/1-2)

Ayrıca *Mecmû'a*'daki mesnevilerde Hz. Peygamber olayların içinde bizzat yer almaktadır. 1b-11b varağı arasını kapsayan birinci mesnevide, Hz. Muhammed genellikle dinî kimliği ile anılır. Müslüman kız, bir gözü görmeyen gence cariye olarak satınca Hz. Muhammed Müslüman gencin rüyasına girer, aldığı cariyenin inançlı bir mü'mine olduğunu söyler ve azad etmesini ister. Bu isteğe karşılık Müslüman genç, Peygamber'den rüyasına girdiğine dair nişan ister. Hz. Muhammed de gencin görmeyen gözüne parmağını değdirir ve gencin gözü açılır.

Çün görür düşinde Muḥammed gelür

İki [cihân] serveri Aḥmed gelür (8a/172-1,2)

Mübârek barmağın degirdi Muṣtafa

Rüşen oldı gözleri buldı şafa (9a/199-1)

Mecmû'a'daki ikinci mesnevide ise Peygamber'imizin adı torununa verilmiştir. Hz. Muhammed'in torunu bir tuzağa düşer, Hz. Muhammed de damadı olan Hz. Ali'nin rüyasına girer ve Muhammed Hanefî'nin durumunu Ali'ye bildirir. Peygamber'imizin adı çeşitli yerlerde yine zikredilir.

Düşünde Muḥammedi gördi ' Alî

Gözleri yaşlu gördi ol velî (24a/318-1)

Resûl aydur muşîbet geldi baña

Daḥı Muḥammed Ḥanefî oğluñ saña (24a/320-1)

Üçüncü mesnevide ise Hz. Muhammed, bir güvercin ve doğan arasında gerçekleşen hadisede hakem olmuştur. Peygamber, güvercini yememesi karşılığında kendi etini kesip doğana vermeyi teklif eder. Daha sonra bıçağa "kesme!" emri gelir. Mesnevide Hz. Muhammed'in geçtiği yerlerden birkaç beyit aşağıda verilmiştir:

Resûl ikindi namâzın kılmış idi

Du' â idüp el yüze sürmüş idi (38b/2-1)

Yâ Resûl benim avım gizleme

Bunı koyup ğayrısına gözleme (38b/12-1)

3.1.1.4.2. Hz. İbrâhîm

İslam dininde ve Müslümanlar arasında Hz. İbrahim, Allah'a olan bağlılığı ve emirlere itaatkârlığı temsil eder. Aynı zamanda kardeşi ile aralarında geçen bir kıssa sebebiyle bereketin simgesidir. Allah'ın dostu anlamına gelen "Halilullah" adı ile anılır. "Hayatı ve kıssaları hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de geniş malumat vardır" (Pala, 2011, s. 224). İbrahim Peygamber *Mecmû'a*'da müstakil olarak zikredildiği gibi 28a varlığında bulunan koşmada, oğlunu kurban etmesi ile anılmaktadır:

Yapışa pes ʿarşa İbrāhim Mūsā kırkudan

Hem yapışa ʿarşa ʿİsā kırkudan ey Şehriyār (34a/12-1)

Hāq Teʿāla Cebrāʿ il(e)

Gelsün Cebrāʿ ilüm demiş

Varuñ söyleyiñ Hālile

Görsün ʿahd-i yolum demiş (28a/1-3)

3.1.1.4.3. Hz. İsmâʿil

Hz. İbrahim'in ilk oğludur. Hz. İbrahim, Hz. İsmâil'i Allah için kurban edecekken Allah tarafından kurban edilmek üzere koç ve kuzular gönderilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de de Allah yolunda kurban edilmek istenmesi ile anılır. Hz. İbrahim ve Hz. İsmail, Allah'a olan iman ve itikatın timsalidir. Hz. İsmail, Allah'a olan bağlılığının yanı sıra "babasının şeriatıyla amel eden bir peygamber idi. Yemen'de Amelika kavmine peygamber oldu. 137 yıl ömür sürdü. Annesinin Hicr'deki kabri yanında medfundur" (Pala, 2011, s.238). Hz. İsmâʿil'in adının geçtiği bazı örnekler şöyledir:

Seni çün haber geldi Hālile

Görüñ Hālil ne çok ağlar

Seni be[n]den kurbân diler

Oğlum İsmâʿ ilüm demiş (28b/2-4)

İsmâʿ ile çaldı bıçak

Kesme deyü emir etdi Hāq

Tamām üç kerr(e) çaldı bıçak

Kesm(e) didi nice kessiñ bıçak (28b/9-1)

3.1.1.4.4. Hz. Hârun

Hz. Mūsâ, peygamber olarak seçildiğinde Allah'tan, kardeşi Hz. Hârun'u da yanında istemiştir. Bunun sebebi olarak Hz. Mūsâ'nın dilinde bir problem olması ve insanlar tarafından anlaşılama endişesi olduğu söylenmektedir. Bunun üzerine Hz. Mūsâ'nın isteği kabul edilmiş ve kardeşi de yanına verilmiştir:

Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi yerde adı geçmekle birlikte hayatı ve faaliyetiyle ilgili fazla bilgi bulunmayan Hârûn umumiyetle Hz. Mûsâ ile beraber zikredilmektedir. Hârûn Tevrat'ta da fazla yer almamakta ve Hz. Mûsâ'nın yanında ikinci planda kalmaktadır (Harman, 1997, s.254-256).

Mecmû'a'da da yine kardeşi Mûsâ ile beraber anılmaktadır. 34b varağındaki örnek aşağıdaki gibidir:

Onda İbrâhim anda oğlu İsmâ' ilini

Çardaşı Hârûn(ı) Mûsâ Meryem-i 'Îsâ ey yâr (34b/13-2)

3.1.1.4.5. Hz. 'Îsâ

Hıristiyanlar için ölümü şüphelidir. Kimilerine göre Hz. 'Îsâ, Allah tarafından göğe çekilmiş, kimileri tarafından çarmıha gerilmiş, kimilerince ise çarmıha gerilen o değil ona benzeyen başka birisidir. Hz. 'Îsâ için kaynaklarda şu şekilde bilgiler verilmektedir:

İsrailoğulları'nın son peygamberi. Kendisine İncîl indirilmiştir. 'Îsâ peygamber bir mucize olarak Meryem'den babasız olarak doğdu. Bu olaylar Kur'ân-ı Kerîm'de teferruatıyla anlatılır. 'Îsâ, Cebraîl'in Meryem'e üflediğı ruhtur. Bu nedenle neye dokunsa ona can verir, ölüleri diriltir. Körlerin gözünü açmak, çamurdan kuşlar yapıp can vererek uçurmak, bebekken konuşmak, su üstünde yürümek gibi mucizeler göstermiştir. 30 yaşında kendisine peygamberlik verilmiştir (Pala, 2011, s.235).

Mecmû'a'da Hz. 'Îsâ'nın adının zikredildiğı örnekler aşağıdaki gibidir:

Yapışa pes 'arşa İbrâhim Mûsâ çorçudan

Hem yapışa 'arşa 'Îsâ çorçudan ey Şehriyâr (34b/12-2)

Onda İbrâhim anda oğlu İsmâ' ilini

Çardaşı Hârûn(ı) Mûsâ Meryem-i 'Îsâ ey yâr (34b/13-2)

3.1.1.4.6. Hz. Mûsâ

Adına yazılmış özel bir bölüm bulunmamakla birlikte Mecmû'a'da adı geçmektedir. Allah tarafından peygamber olarak seçilmiş ve kendisine kitap indirilmiştir. Dilinde bir problem olduğundan peygamberliğini kardeşi ile beraber sürdürmüştür. Bugün Müslümanlar arasında Hz. Mûsâ'nın dilini açan dua olarak bilinen ve konuşamayanlar için okunan bir dua da mevcuttur. Hz. Mûsâ hakkında, kaynaklardaki bilgiler ise şöyledir:

İsrailoğulları'na gönderilen ve kendisine Tevrat indirilen peygamber. Hem Yahudilik ve Hıristiyanlığa hem de İslâm'a göre büyük bir peygamber ve İsrailoğulları'nı Firavun' un zulmünden kurtarıp hürriyete kavuşturan bir liderdir. Hakkında Ahd-i Atîk'in Tevrat dışındaki bölümleriyle Ahd-i Cedîd'de kısmen bilgi bulunmakla

birlikte onunla ilgili yegâne kaynak Tevrat ile Kur'ân-ı Kerîm'dir. Tevrat'ın hemen hemen tamamı Hz. Mûsâ'nın ve önderliğini yaptığı İsrâiloğulları'nın tarihinden ibarettir. Yaşadığı döneme ait diğer kaynaklarda kendisinden bahsedilmemekte, Kitâb-ı Mukaddes'te onun dışında bu adı taşıyan başka bir kimse bulunmamaktadır (Harman, 2020, s.207-213).

Mecmû'a'da Hz. Mûsâ'nın adının geçtiği örnekler şöyledir:

Yapışa pes 'arşa İbrâhim **Mûsâ** korğudan

Hem yapışa 'arşa 'İsâ korğudan ey Şehriyâr (34a/12-1)

Yeryüzünde en çok inananı bulunan dört dinden biri olan Yahudilik, metinde de zikredilmiştir. Kelime anlamı; "Musevîlik, Hz. Mûsâ dinine girme durumu veya bu dine inanma (Parlatır, 2011, s. 1808)" olan Yahudilik, metinde şu şekilde geçmektedir:

Dön dîniñden gel bizimle bile ol

Mûsâ dînin tut bizimle yâr ol (2b/30-2)

3.1.1.4.7. Hz. Âdem

Allah'ın yarattığı ilk insan ve peygamber Hz. Âdem'dir. Allah, Hz. Âdem'in göğüs kemiğinden ona bir eş yaratmış ve cennette yaşamalarını buyurmuştur. Allah, cennette yaşamaları karşılığında onlara cennetteki bir meyveyi yasaklamıştır. Ancak Hz. Âdem ve Hz. Havva bu yasağı çiğnemeleri üzerine cennetten kovulmuş ve ölümlü birer insan olarak dünyaya sürgün edilmişlerdir. Edebiyatımızda da ilk insan oluşu, yasak meyveyi yemesi ve cennetten kovulması gibi türlü şekillerde anılır. *Mecmû'a*'da da Hz. Âdem'e yer verilmiştir:

Çünkü Hâzret-i Âdemi şâm ki delil durur

Muhammed enbiyânîñ hâtemi

Ümmetimden olduğuma iftihârım var benim

Yek-çeşimi der ki yâ Rabb(i) dâ'im efkâr (31a/5-1)

Huşûşâ cenneti'l-me'vâ dağı hem Âdem Hâvvâ

Cem' -i kâ'inâtı hem yaratdı zü'l-Celâl Allâh (31b/3-1)

3.1.1.4.8. Hz. İdris

Edebiyatımızda ilk terzi olarak Hz. İdris peygamberin adı anılır. Ona terziliği de Hz. Cebrâ'il öğretmiştir. "Şît peygamberden sonra gelmiştir. Kendisine 30 sahîfe ilâhî emir gönderilmiştir. İlk

defa rakam ve yazı yazıp elbise diken odur. Bu yüzden kâtip ve terzilerin pîri sayılır” (Pala, 2011, s.227). *Mecmû'a*'da adına müstakil bir başlık açılmamıştır. *Mecmû'a*'daki örnek aşağıdaki gibidir:

Қабұл et һәcetim yâ Rabb(i) çü peygamberler һаққıçün

Biri Âdem biri İdris biri ʿİsâ biri Burһân (35b/9-2)

3.1.1.4.9. Hz. Burһân

Kaynaklarda böyle bir isme rastlamamakla birlikte *Mecmû'a*'da bir yerde adı geçmektedir:

Қабұл et һәcetim yâ Rabb(i) çü peygamberler һаққıçün

Biri Âdem biri İdris biri ʿİsâ biri Burһân (35b/9-2)

3.1.1.5. Dört Halife

Müslümanlar için önemli dört büyük şahsiyettir. “Hz. Peygamber’den sonraki ilk dört halife. İslâm tarihinde Resûl-i Ekrem’in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir’e biat edilmesiyle başlayan, daha sonra Hz. Ömer ve Osman’ın hilâfetleriyle sürüp Hz. Ali ile sona eren döneme Hulefâ-yi Râşidîn devri denilir” (Fayfa, 1998, s.324-338). Klasik edebiyatımızda sıkça dört halifeden bahsedilir. *Mecmû'a*'da da dört halifenin her birinin ismi ve lakabı geçmektedir. Aşağıda sırasıyla örnekler verilmiştir:

Ebû Bekir ʿ Ömer ʿ Oşmân ʿ Alî

Қатına Muşтаfâ ile dört yâri (8a/178-1)

Bizi һаşır eyleğil yâ Rabb(i) şu dört kimse ile ancak

Biri Şıddıқ biri Fâriқ biri Һaydar biri ʿ Oşmân (35a/4-2)

3.1.1.5.1. Hz. Ebû Bekir

Allah’a ve Peygamber’e son derece bağlılığı ile bilinir. Malını ve servetini Allah yolunda harcamıştır. “Dört büyük halifenin birincisi. Adı Abdullah’tır. Ebu Kuhâfe’nin oğlu olup Ashâb-ı kirâm ve aşere-i mübeşşere (cennetle müjdelenen 10 kişi)nin en üstünüdür. Künyesi Ebu Bekr, lâkabı Sıddîk ve Atîk’tir” (Pala, 2011, s.131). *Mecmû'a*'da birinci mesnevinin 178. beytinde adı, 16 numaradaki gazelin 4. dörtlüğünde ise "Sıddîk" lakabı geçmektedir.

Ebû Bekir ʿ Ömer ʿ Oşmân ʿ Alî

Қатına Muşтаfâ ile dört yâri (8a/178-1)

Bizi haşır eyleğil yâ Rabb(i) şu dört kimse ile ancak

Biri Şiddîk biri Fâriğ biri Haydar biri ‘Osmân (35a/4-2)

3.1.1.5.2. Hz. ‘Ömer

Müslümanlar arasında adaletin timsalidir. Kadılık vazifesinde bulunurken devletin ona tahsis ettiği maaşı bile kendisi için harcamamış, mesai saati bitince devletin verdiği mumu söndürüp kendi mumunu yaktığı söylenenler arasındadır. Hz. ‘Ömer ile ilgili kaynaklardaki bilgiler şu şekildedir:

İslâm'ın ikinci halifesidir. Mekke'li Hattab'ın oğludur. Milâdî 591 yılında dünyaya gelmiştir. Önceleri koyu bir İslâm düşmanı iken 26 yaşında kırkinci kişi olarak Müslüman olmuştur. Halifeliği zamanında divân ve kadılık müessesesi kuruldu. Doğruluk ve adâletiyle herkesi hayran bıraktı ve İslâm'a hizmet etti. Bu yüzden kendisine "Fâruk (haklıyı haksızdan ayıran)" lâkâbı verildi (Pala, 2011, s. 367).

Mecmû'a'da, birinci mesnevinin 178. beytinde adı, 35a vараğındaki gazelin 4. beytinde ise "Fâruk" lakabı geçmektedir.

Ebû Bekir ‘Ömer ‘Osmân ‘Alî

Çatına Muşafâ ile dört yâri (8a/178-1)

Bizi haşır eyleğil yâ Rabb(i) şu dört kimse ile ancak

Biri Şiddîk biri Fâriğ biri Haydar biri ‘Osmân (35a/4-2)

3.1.1.5.3. Hz. ‘Osmân

Mecmû'a'da ismi geçen üçüncü halife Hz. Osman'dır. *Mecmû'a*'da birinci mesnevinin 178. beytinde ve 16 numaradaki gazelin 4. dörtlüğünde ismi geçmektedir. Hz. Osman ile ilgili bilgiler ise şu şekildedir:

İslâm'ın üçüncü halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Mekkeli Beni Ümeyye ailesinden Affan'ın oğludur. Milâdî 574 yılında doğdu. Beşinci Müslüman'dır. Hz. ‘Ömer'in şehid edilmesinden sonra halife olmuştur. İslâm tarihinde Kur'ân-ı Kerîm'i çoğalttırıp önemli merkezlere göndermesiyle önemli bir hamle yapmıştır (Pala, 2011, s. 365).

Ebû Bekir ‘Ömer ‘Osmân ‘Alî

Çatına Muşafâ ile dört yâri (8a/178-1)

Bizi haşır eyleğil yâ Rabb(i) şu dört kimse ile ancak

Biri Şıddık biri Fâriğ biri Haydar biri ‘ Oşmân (35a/4-2)

3.1.1.5.4. Hz. ‘Alî

Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fâtımâ ile evlidir. *Mecmû‘a*'da adı ve lakapları sıkça geçer. *Mecmû‘a*'da oğlu Muhammed Hanefî ile ilgili olan mesnevîde hikâyeye kahramanlarından biri olarak yer almaktadır. Hz. Ali hakkındaki bilgiler ise şöyledir:

Ali b. Ebî Tâlib. Dört büyük halifenin sonuncusu. Hz. Muhammed'in amcazadesi ve damadıdır. İslâm dinini kabul eden ilk dört kişiden biridir. 8-10 yaşlarındayken İslâm'ı kabul ettiği ve yüzünü hiç puta döndürmediği için "kerremallahu veche", diye tazîm edilir. Künyesi Ebu'l-Hasan (Hasan'ın babası), Ebu Turâb (Toprağın babası) ve Murtaza (seçilmiş, gözde) olarak bilinir. Lakabı esedu'llah (Allah'ın aslanı), el- Gâlib (üstün gelen) ve Haydar (aslan)'dır (Pala, 2011, s. 18).

Mecmû‘a'da Hz. Ali'nin isminin geçtiği şiirlerden birkaçı örnek olarak verilmiştir:

Anı ol ‘ Alîye nikâh eyledi

Fâtımaya dahı vardı söyledi (13a/4-1)

Benim atamdur ‘ Alîyyü'l-Murtażâ

Cedim adıdur Muḥammed Muştafâ (14b/53-1)

Bizi haşır eyleğil yâ Rabb(i) şu dört kimse ile ancak

Biri Şıddık biri Fâriğ biri Haydar biri ‘ Oşmân (35a/4-2)

3.1.1.6. Sahabe

Mecmû‘a'da belli yerlerde "ashâb" kelimesine rastlanmıştır. *Mecmû‘a*'da bireysel olarak sahabelerin ismi anılmamakla birlikte genel anlamda ashâb kelimesi kullanılmıştır.

Sözlükte "bir kişiyle birlikte bulunmak, onunla dost ve arkadaş olmak" anlamındaki sohbet kökünden türeyen sahâbe, sâhibin çoğuludur. Sahâbî, sahâbe ve ashap kelimeleri İslâmiyet'le birlikte, Resûl-i Ekrem'i görüp ona inanan kimseler için kullanılmaya başlanmıştır (Efendioğlu, 2008, s. 491-500).

Bu unsurun geçtiği örnek şu şekildedir:

Destür oldı bıçağı getürdiler

Cümle aşhâb gaykuya otu[r]dılar (38b/21-2)

3.1.1.7. Dinî Şahsiyetler

3.1.1.7.1. Hanîfe

Mecmû'a'daki ikinci mesnevide Hz. Ali ile nikâhlanmasıyla adı geçmektedir. Hz. Muhammed, kızı Hz. Fâtımâ'ya haber vermiş; Hz. Ali ve Hz. Hanîfe'yi nikâhlamıştır. Muhammed Hanefî'nin annesidir. Metindeki örnekler şunlardır:

Ḥanîfenün sözün kabûl eylesün

Aña telkîn ile îmân eylesün (13a/1-1)

Döndi Ḥanîfeye söyledi Resûl

Dilegün hep cümlesi oldu kabûl (13a/2-1)

3.1.1.7.2. Hz. Fâtıma

Hz. Muhammed'in Hz. Hatice'den olan kızı; aynı zamanda Hz. Ali'nin eşidir. "Peygamber'imizin soyu ondan devam etmiştir" (Pala, 2011, s.149). *Mecmû'a*'da ikinci sıradaki mesnevide adı zikredilmektedir:

Anı ol ' Alîye nikâh eyledi

Fâtımaya daḡı vardı söyledi (13a/4-2)

3.1.1.7.3. Muhammed Hanefî

Mecmû'a'da Muhammed Hanefî adına 13a-24b varakları arasında, mürettip tarafından başlıklandırılmamış müstakil bir mesnevi mevcuttur.

Havle binti Ca'fer el-Hanefiyye'nin oğlu olan Muhammed b. Hanefiyye, 16/637 yılında Medine'de dünyaya geldi. Adı Muhammed; künyesi Ebü'l-Kâsım'dır. Annesi Benî Hanîfe esirlerinden Havle binti Ca'fer el-Hanefiyye olduğu için "Muhammed b. Hanefiyye" ya da "İbnü'l- Hanefiyye" şeklinde anılmıştır (Ünlüer, 2010, s.13).

Mecmû'a'daki isminin geçtiği beyitlerden örnekler şöyle verilebilir:

Muḡammed Ḥanefî ad virdiler aña

Yüzünü gören kişi alur aña (13a/6-1)

Muḡammed Ḥanefî aydur ey Mîne

Yeñi avgalar belirdi ol yine (20a/214-1)

3.1.1.7.4. Hz. Hasan

Hz. Muhammed'in torunu ve Hz. Ali'nin Hz. Fâtımâ'dan olan oğludur. "Lakâbı Müctebâ'dır. İslâm halifelerinin beşincisidir; on iki imamın da ikincisidir" (Pala, 2011, s.195). Metinde adı ve lakabının her ikisi de kullanılmıştır:

Çatına geldi anıñ ol Muştafa

Müctebâ vü Murtaza vü ya Şafa (8a/174-2)

Hasan Hüseyin benim kardaşlarım

Alî ile gazâda yoldaşlarım (14b/54-1)

3.1.1.7.5. Hz. Hüseyin

Hz. Ali'nin, Hz. Fâtımâ'dan olan ve Klasik edebiyatta Kerbelâ'da şehit edilmesinden dolayı adına Kerbelâ mersiyeleri yazılan oğullarıdır. "On iki imamın üçüncüsü olarak bilinir. Ehl-i beytin beşincisidir. 628 yılında doğdu ve 683 Muharrem'in onuncu günü Kerbelâ'da şehit edildi" (Pala, 2011, s.218). Hz. Hüseyin'in adının geçtiği beyit şu şekildedir:

Hasan Hüseyin benim kardaşlarım

Alî ile gazâda yoldaşlarım (14b/54-1)

3.1.1.7.6. Âsiye

Hz. Mûsâ'yı Nil nehrinden kurtarıp evlad edinmesi ile adından söz edilir. Firavun'un karısıdır. "Allah'a inanmış, Hz. Mûsâ'nın dinini kabul etmiştir" (Pala, 2011, s. 36). Cennetle müjdelenen dört kadından biridir. Hz. Âsiye'nin adı bir koşmada kendisi cennette Hz. Muhammed'in yanında zikredilmektedir:

Ayağıma giyer nürdan na' lını

Hem melekler kınalamış elini

Âsiye ana ile Meryem anay(1)

İkisiniñ düğün(ü) var cennette (28a/3-3)

Âsiye ana sübürge eyler saçı[nı]

Geliñ seyr idelüm anuñ gücünü

Bağışladur ümmetleriñ suçunu

Muhammed düğünü var cennede (28a/3-4)

3.1.1.7.7. Hz. Meryem

Klasik edebiyatta saflık ve temizlik deyince akla gelen ilk isimdir. Adı genellikle babasız dünyaya getirdiği Hz. İsa peygamber ile beraber anılır.

Davûd Peygamber'in soyundan İmran adlı bir zatın kızıdır. Anne-babasının çocuğu olmamış. Onlar da çocukları olursa mabede bağışlamayı adanmışlar. Meryem doğunca oranın imamı Zekeriyya Peygamber'e teslim etmişler. 15 yaşındayken, adı Kur'ân'da geçen (Yâsin/20) Yusuf Neccâr'a nişanlanmış ise de ona varmadan Cebra'îl vasıtasıyla üflenip gebe kalmıştır (Pala, 2011, s.307).

Hz. İsa'yı doğurduktan sonra da çok sıkıntılar çekmiştir. Hz. Meryem'e atılan iftiralar, Hz. İsa'nın daha bebekken gösterdiği mucizelerle boşa çıkmıştır. Cennetle müjdelenen dört kadından bir diğeridir. Metinde Hz. Asiye ile birlikte Peygamber efendimizin yanında ismi geçmektedir:

Ayağına giyer nürdan na' lını

Hem melekler kınalamış elini

Âsiye ana ile Meryem anay(1)

İkisiniñ düğün(ü) var cennetde (28a/3-3)

Onda İbrâhim anda oğlı İsmâ' ilini

Karadaşı Hârun(ı) Mûsâ Meryem-i ' İsâ ey yâr (34b/13-2)

3.1.1.7.8. Hz. Havva

Hz. Âdem'in eşidir. "Âdem cennette uykuda iken sol kaburgasındaki bir eğe kemiğinden yaratılmıştır. 'Ümmü'l-beşer (insanlığın annesi)' lâkabıyla anılır" (Pala,2011, s.199). Hz. Âdem ve Hz. Havva cennette iken Allah'ın yasak ettiği meyveden yemiş ve cennetten kovulmuştur. Bundan sonra dünyaya sürgüne gönderilmiş ve onlara ölüm, doğum, hastalık gibi insanî özellikler verilmiştir. Metinde isminin geçtiği yerlerden örnekler aşağıda verilmiştir:

Huşûşâ cenneti'l-me'vâ dağı hem Âdem Havvâ

Cem' -i kâ'inatı hem yaratdı zü' l-Celâl Allâh (31b/3-1)

Buyurdı bunlara Allâh ki cennetden çıkardılar

Didi Havvâya bes senden bulasın hecr ile emrâz (32b/2-2)

3.1.1.8. İslâm'ın ve İmanın Şartları

3.1.1.8.1. Namaz

İslâm'ın beş şartından biri de namazdır. Müslümanlar üzerine farz olan, kendi içinde şartları ve vacipleri bulunan namaz; Allah'a kulluk etmek, şükretmek, hacette bulunmak gibi amaçlarla yerine getirilmektedir. Namaz kelimesi 23a/286-1, 29b/3-1, 29b/4-4, 29b/3-1, 2, 3 ve 38b/2-1 varaklarında tespit edilmiştir. Aşağıda namaz kelimesinin geçtiği birkaç örnek verilmiştir:

Başladı âbdest alup kıldı namâz

Allâh(a) yalvardı eyledi niyâz (23a/286-1)

Namâz didikleri Allâhîñ nûrı

Yañılmaz yolına hem toğrı varı

Qabir su'âline cevâbın veri

Veri cânı dilden Allâh deyenler (29b/2-1)

Abdest

Müslümanlar, ibadetten önce ve genel anlamda her an ölüme hazırlıklı olmak amacıyla abdestli gzmeyi tercih ederler. İslâm'da üç türlü abdest vardır: birincisi gusul abdesti, ikincisi namaz abdesti ve sonuncusu da teyemmüm abdestidir. Metinde "abdest" kelimesi yalnızca iki yerde geçmektedir. Metinde bahsedilen abdest ise namaz abdestidir:

Dura geldi abdest ald ederler oturur

Erteye dek şalavât Hû getürür (9a/208-1)

Abdesti almadiñ kılmadiñ namâz

Yalvarup Allâh[a] etmediñ namâz

Ben seniñ Rabbiñ degilin bey-namâz

Derse Allâh ben ne haber vereyin (29b/3-1)

Kible, kiblegâh

Hız İbrahim ve Hız İsmail'in inşa ettiği kutsal mekânlardan biri olan Ka'be, insanların yeryüzünde Allah'a yöneleceği yönün göstergesidir. Aynı zamanda Allah'ın evi olarak bilinir. Bir köşesinde

cennetten getirildiği rivayet edilen bir taş bulunmaktadır. Ka'be kelimesini karşılayan "kıble" kelimesi metinde bir yerde tespit edilmiştir:

Görün imdi bu sulţanı

Qıbleye dönderdi yöni

Belki ol dem incidem seni

Baba elim bağla dimiş (28b/5-2)

Du'â

İnsanların darda kaldığında, bir dileği olduğunda, affını istediği bir günahta veya başka bir sebepten Allah'a yönelmesi durumudur. "Du'â" kelimesi, 13b/24-1, 27b/6-3, 28b/8-2 ve 38b/2-1 numaralı varaklarda tespit edilmiştir:

Hem du'â kıldı ayıtdı yâ Allâh

Saňa şıgındım meded kıl Pâdişâh (13b/24-1)

Resül ikindi namâzın kılmış idi

Du'â idüp el yüze sürmüş idi (38b/2-1)

3.1.1.8.2. Zekât

İslâm'ın beş şartından bir diğeri de zekât vermektir. Müslümanların malının bir kısmının ihtiyaç sahiplerine verilmesi durumudur. "Zekât" kelimesi metinde "zekâvet" şekli ile yalnızca bir kez zikredilmiştir. Orada da zekât vermeyenlerin ve Allah yolunda yardım etmeyenlerin durumundan bahsedilmektedir:

Hem dağı zekavetin vermeyeler

Hâq yolında yedürüp yemeyeler (11b/262-1)

3.1.1.8.3. Hac

İslâm'ın beş şartından biri olan hac, yılın belli bir ayında yapılan ibadettir. *Mecmû'a*'da hac ile ilgili direkt bir bilgi olmamasına karşın hac ile ilintili kavramlara rastlanmıştır. Bunlar sırasıyla aşağıda açıklanacaktır;

Ka'be

Müslümanlar için ayrıca önemli olan ve Allah'ın evi olarak adlandırılan, Müslümanların kiblegâhıdır. Hz. İbrâhim ve Hz. İsmâ'il tarafından yapılmıştır. Ka'be'nin bir köşesinde cennetten geldiği rivayet edilen bir taş mevcuttur. Ka'be, metinde yalnızca iki yerde geçmektedir:

Diniñi terk eyle bizim dîne dön

Gel büte tap Ka'beye eyleme yön (2b/29-2)

Ağçesi olan odunca vermeyeler

Gizleyeler Ka' beye varmayalar (11b/261-2)

'Arafat

Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın dünyaya sürgün edilmesi sonucu ikisi birbirini aramış ve rivayete göre birbirine Arafat dağında kavuşmuşlardır. Aynı zamanda "Kurban Bayramı'ndan bir gün önce vakfeye durulan yer ve Mekke yakınındaki dağ" (Parlatır, 2011, s. 93) anlamına gelmektedir. Metinde kelime, Kâbe'yi yeniden inşa ederek Hac görevini yerine getiren Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'i anarken geçmektedir:

'Arafata varsañ Hâlîl

Her ne dirseñ kıldum kabûl

Emrimi tutdı İsmâ' il

Yoğdur benim zulumüm dimiş (29a/11-1)

3.1.1.8.4. Oruç

İslâm'ın beş şartından biri olan oruç, Müslümanlar tarafından Ramazan ayında yerine getirilir. Oruç ibadeti sayesinde maddi ve manevi temizliğe erişildiği kabul edilir. Oruç kelimesi metinde "şıyâm" şekli ile yalnızca bir yerde geçmektedir.

Yedi yaşına girince ol imân

İşi güci oldı şalavât şıyâm (13a/8-2)

3.1.1.8.5. Kurban

Belli şartlara uyularak Allah'ın rızasını kazanmak için yapılan ibadetlerden biridir. Kur'ân'da bununla ilgili bir olay da mevcuttur. Nitekim Kur'ân'da geçen Hz. İsmâ'il'in kurban edilmesi olayı

Mecmû'a'da 3a varağında başlayan 1 numaradaki mesnevide ve 28a varağında başlayan koşmaya da konu edilmiştir. Metinde "qurbân" kelimesi 3a/51-2, 9a/202-2, 20b/220-1, 28b/2-3, 28b/3-1, 28b/3-3, 28b/3-4, 29a/13-1ve 34b/17-1 varaklarında tespit edilmiştir. Tespit edilenlerden bazıları şunlardır:

Qo sen biz bu açlıgile ölelüm

Dinimiz yolına qurbân olalum (3a/51-2)

‘Aşkıña dağı fidâ kılam cânı

Saňa qurbân eyleyem cânı teni (9a/202-2)

Bayram

Dinî açıdan kutsal sayılan günlerin genel adıdır. "Bayrâm" kelimesine *Mecmû'a*'da, 19a/176-2 ve 29a/13-1 varaklarında rastlanmıştır:

Al kızımı ‘işretsin sen bugün

Her günün olsun? seniñ bayrâm düğün (19a/176-2)

Yûnus bayrâm günü et qurbânı

Olur her dertlere dermân

Şırâta giçmeñiz âsân

Qorqmasın qullarum dimiş (29a/13-1)

3.1.1.9. Ahiret ile İlgili Mefhumlar

3.1.1.9.1. Âhiret

İmanın altı şartından biridir. Kıyametin kopması ile birlikte ruhların bir araya toplanıp sonsuza kadar yaşayacağı yer, hak dünya olarak bilinir. "Âhret" kelimesi metinde 13a/7-2 ve 39a/15-2 varaklarında geçer:

Çün ‘ömri erişdi hem beş yaşına

Düşdi ol dem dâ'im âhret işine (13a/7-2)

Yâ Resûl benim avım vergil bâña

Yarın ahretde da' vacım ben saña (39a/15-2)

Mahşer

Kıyametin kopup bütün ruhların bir araya toplandığı gün olarak bilinir. İnsanların mahşer gününde, dünyada işlediği iyi ve kötü amellerden sorgulanacağına inanılır. Metinde 36b/1-1, 37b/11-3 ve 30b/2-3 varaklarında geçer:

Belâlarda ola biz de

Şifâ ola kamu derde

Şifâ' at ide mahşerde

Oķu şıdkile Yâ-Sîni (27b/3-3)

Yâ İlâhî devr-i ' âlem açre açre ahvâlim benim

Yedd-i kârı kizb-i ğayb cümle ahvâlim benim

Kim bilür çün rûz-ı mahşer içre ahvâlim benim

Sen bilürsün yâ İlâhî cümleñiñ Ğufrânıñ (30b/2-3)

Mizân

Mahşer gününde sorgulanan ruhların sevabının ve günahının tartılacağı terazi olarak bilinir. Metinde yalnızca 35a/5-4 varığında geçmektedir:

Şu dört di kıl bize âsân keremler birle Ğasibân

Biri su'al biri ' azâb biri Şırât biri Mizân (35a/5-2)

Su'al

Ölen kişinin ruhunun iki mekânda sorgulanacağına inanılır. İlk sorgu mezarda; ikinci sorgu ise mahşerdedir. Bu sorgu su'al sonucu insanların cennete veya cehenneme gideceği belli olur. "Su'al" kelimesi metinde 29b/2-3, 35a/5-3 ve 36b/1-4 varaklarında geçmektedir. Bunlar şu şekildedir:

Şu dört di kıl bize âsân keremler birle Ğasibân

Biri su'al biri ' azâb biri Şırât biri Mizân (35a/5-2)

Yarın ol maḥşer yerinde
Bu ḥalkı cem^ç eyleyeler
N'eyleyüben n'etdiñ deyü
Bir bir su'âl eyleyeler (36b/1-4)

Şefâ'at

Müslümanlar dualarının kabulü, günahlarının affı gibi sebeplerle Allah'a dua ederler. Dua ederken Allah'ın sevdiği kullarının hatırı için kabul olmasını isterler. Bu bir nevi Allah ile kul arasında bir başkasının aracılığı ile olmaktadır. Bu aracılık da şefâ'at olarak adlandırılır. İslamiyet'e göre de kıyamette kendisine tâbî olanlara şefaathçi olacak kişi Hz. Muhammed'dir. *Mecmû'a*'da "şefâ'at" kelimesi Hz. Muhammed'le bağlantılı olarak 27b/3-3, 36a/10-2, 38a/13-3, 11a/253-2, 32a/6-1, 32a/6-3 varaklarında geçmektedir:

Ümmet olan bunı böyle kıldılar
Ol nebîlerden şefâ^ç at buldılar (11a/253-2)

Belâlarda ola biz de
Şifâ ola ḳamu derde
Şifâ^ç at ide maḥşerde
Oḳu şıdḳile Yâ-Sîni (27b/3-3)

Berat

Maḥşer günü sevaplarının ve günahlarının yazılı olduğu defterin sağ tarafından verilmesi kişinin beratını alması sayılır. Müslümanlar arasında yılın yalnızca bir gününde, mübarek gün ve gecelerden sayılan Berat Kandili de kutlanmaktadır. İnsanlar bugünde Allah'tan bağışlanma dilerler. Berat kandilinde kimin öleceği, başına ne iş geleceği, cennete mi cehenneme mi gideceğinin belirlendiğine inanılır. "berât" kelimesi metinde 32b/11-3 ve 39a/24-2 varaklarında geçmektedir:

Melekler ḳanadın düşer ayaklarınıñ altına
Yazar anıñ berâtına biliñ kim çok şevâb Allâh (32b/ 11-2)

Keseriseñ Ĥabibiñ tenini

Alur seniñ cehennem berätını (39a/24-2)

Cennet

İslâm inancına göre öldükten sonra insanların kitaplarının sağdan verilmesi ile mümin kulların gideceğine inanılan yerdir. Cennetin 7 kat olduğu söylenmektedir. Herkesin mertebesine göre gireceği cennet ve o cennetlerin kapıları vardır. Edebiyatımızda da cennetle ilgili mefhumlara sıkça yer verilmiştir. *Mecmû'a*'da da pek çok yerde cennetle ilgili diğer isimler geçmektedir:¹³ Tespit edilenlerden bazıları şunlardır.

Rıdvan uçmağların(1) açdı kokuşın ' âleme şaçdı

Savâ bahri yere geçti Muḥammed toğdıgı gice (25b/4-1)

Devriş dedim aydur ĥublar içinde

Misk-i ' amber kokuşar anıñ şaçında

Firdevsi bağçesinde cennet içind(e)

Cân Aḥmediñ düğüyini var cennede (28a/5-3)

Ḥani bizden evvel gelen veliler

Bunı böyle buyurmuş dir ulular

Āb u Kevşer ırmağından tölular

İçer cānı dilden Allāh deyenler (29a/1-3)

Ḥuşūşā cenneti'l-me'vā daḥı hem Ādem Ḥavvā

Cem' -i kâ'inātı hem yaratdı zü' l-Celāl Allāh (31b/3-1)

Cehennem

Cehennem, dünyada kötü işler yapanların, Allah'ın emir ve yasaklarına uymayanların ve pek çok dinî gerekliliği yerine getirmeyen insanların cezalandırılmak için gönderilecekleri yer olduğuna

¹³ Cennet kelimesine 4b/79-2, 4b/80-2, 8b/187-1, 18b/165-2, 19a/178-1, 25b/1-4, 27a/11-4, 27b/4-1, 28a/1-4, 28a/2-1, 28a/2-4, 28a/3-4, 28a/4-4, 28a/5-3, 28a/5-4, 29b/4-3, 31b/3-1, 32b/15-2, 33a/5-2, 33a/6-1, 35a/1-4, 36a/5-3, 36b/10-4, 37a/5-4, 37a/3-2, 37a/4-4, 37b/9-2 ve 37b/10-4 varaklarında rastlanmıştır.

inanılır. Metinde pek çok yerde geçmektedir. Arapça ve Türkçe cehennem ifadelerine örnekler aşağıda verilmiştir:¹⁴

Her kimse hükmiñe fermān olmaya

Yedi cehennemde teni kaynaya (39a/25-2)

Gider imān şöyle alur bī-gümān

attā tā-ebed ılır amuda hemān (4b/79-2)

Zebānī

Cehennemdeki hizmetkārılara verilen isimdir. İnsanların cehennemdeki cezalarını ekmelerinden sorumludurlar. “Zebānī” kelimesine metinde üç kez rastlanmıştır. Bunlar da şunlardır:

Halkanıñ birine yetmiş biñ zebānī yapışa

Şol zebānīler ki biri ider ağı ğubār (34a/8-1,2)

ünk(i) yıllık yollara yūriye halk üstüne

Boşana nāgāh zebānīler elinden ıztırār işbu (34a/10-2)

3.1.1.10. Diğer İtikadī Mefhumlar

3.1.1.10.1. Ölüm, ecel

İnanışa göre; Hz. Âdem ve Hz. Havva cennette iken ölümsüzdü. Cennetten kovulunca dünyaya gönderildiler ve ölümlü oldular. Allah yarattığı her canlıya ölümü tattırır. Allah'ın kuluna biçtiği ömür tükenince Azrail vasıtasıyla verdiği canı geri alır. Bu durum ise ölüm olarak adlandırılır. Metinde ölüm, fevt, ecel olarak ifade edilen bu kelime üç yerde geçmektedir:

Muadder eyledüm seni ki oğlanlar oğa senden

Ölüm acısı adup göresin kahr ile ihlāş (33a/4-2)

Eşit imdi ğāfil insān hāliñi

Fevtiñ hālinde ev avāliñi (39b1-2)

¹⁴ Cehennem ifadesi 33b/3-1, 33b/3-3, 33b/4-1, 34a/9-1, 37a/6-3, 39a/24-2 ve 39a/25-2 varaklarında geçmektedir.

Ecel... (39b/4)

3.1.1.10.2. Kabir

Vadesi yetip Allah'ın canını aldığı kulların gömüldüğü yerdir. Rivayete göre ölenlerin kabre koyulması, Hâbil ile Kâbil hikâyesine dayanır. Kâbil, kardeşi Hâbil'i kışkandığı için öldürmüştür. Kâbil daha sonra pişman olmuş, kardeşinin cenazesi yanında beklemeye başlamıştır. Bu sırada bir karga, ölmüş başka bir kargayı kazdığı çukura gömmüştür. Bunun üzerine Kâbil de kardeşinin nâşını kazdığı kabre koymuş ve üzerini toprakla örtmüştür. "Kabir" kelimesi metinde yalnızca iki yerde geçer. Bunlar şöyledir:

Namâz didikleri Allâhın nûrı

Yañılmaz yolına hem toğrı varı

Çabir su'âline cevâbın veri

Veri cânı dilden Allâh deyenler (29b/2-3)

Çabirde oğudur Allâh oğurken ölen insânı

Gelür iki melek anda oğurlar bi-izni'llâh (32a/8-1)

3.1.1.11. Din ile ilgili çeşitli mefhumlar

3.1.1.11.1. İslâm

Hz. Muhammed'in yaydığı dindir. Hak din olarak bilinir ve bu dinin mensuplarına da Müslüman adı verilir. İslam dini Hz. Muhammed'e gönderildiği için metinde buna gönderme yapılmıştır:¹⁵

Yoğsuluñ hâli gibi [hâl] çanda var

Ağmediñ dîni gibi dîn çanda var (3a/47-2)

Ben miyim size muvâfiğ olmayan

Yâ Muğammed dîn[i] üzre olmayan (3b/60-2)

¹⁵ Metinde 3a/47-2, 3b/60-2, 5b/110-2, 9b/214-1, 10a/230-2 ve 10a/231-2 varaklarda bulunmaktadır.

Nikâh

İslâmiyet'te birbirine helal sayılan iki insanın bir araya gelmesi veya evlenmesi için gerekli sayılan sözleşmedir. Gerekli görülen şartlar sağlandığında iki insan birbirine bu yolla helal sayılır. Metinde "nikâh" kelimesi 13a/4-1, 20a/206-2 ve 20a/207-2 varaklarında geçer:

Anı ol ' Aliye nikâh eyledi

Fâtımaya dağı vardı söyledi (13a/4-1)

Parmak kaldırmak

İslâmiyet'te parmak kaldırmanın amacı; Allah'ın bir olduğuna işaret etmektir. Bir nev'i "kelime-i şهادet" getirmektir. Metinde 13a/3-2 ve 20a/204-2 varığında geçmektedir. Şهادet getirme anlamında kullanılmıştır.

İkrâr idüp h̄oş şهادet eyledi

Barmağın kaldırdı tevḥîd söyledi (13a/3-2)

Mîne Hâtûn dağı bile söyledi

Ḳaldurup barmağın tevḥîd söyledi (20a/204-2)

Haram

Allah'ın yasak kıldığı şeylerin tümüne verilen isimdir. Bu bazen bir yiyecek bazen bir içecek bazen bir durum veya hâl olabilir. Metinde 7a/154-1 ve 18b/159-1 varaklarında geçmektedir:

Ḥarâm olsun baña bu altun gümüş

Ana var mı evlâdın şatmış yemiş (7a/154-1)

Oğlan aydur bu ḥarâmdur içmezem

Bu dîn [ü] imân perdesini açmazam (18b/159-1)

Tevhîd

"Tevhîd" kelimesi *Mecmû'a*'da yalnızca iki yerde geçmektedir. Allah'ın varlığına ve birliğine inanma, "kelime-i şهادet" anlamındadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

İkrār idüp h̄oş şehādet eyledi

Barmağın kaldırdı tevḥīd söyledi (13a/3-2)

Mīne Ḥātūn daḥı bile söyledi

Ḳaldurup barmağın tevḥīd söyledi (20a/204-2)

Şehadet

“Tevhid” kelimesinin bir benzeridir. Allah’ın varlığını ve birliğini dile getirme anlamında kullanılır. Bu kelime metinde iki kez geçmektedir.

İkrār idüp h̄oş şehādet eyledi

Barmağın kaldırdı tevḥīd söyledi (13a/3-1)

Muḥammed Ḥānefī aydur ey cānım

Şehādet getür de gitsün gümānım (20a/202-2)

İman etmek

“Kelime-i şehadet getirmek”, “tevhid söylemek” ve “iman etmek”, İslâm’ı kabul etmek anlamında kullanılmıştır. Metinde bu kelime yalnızca bir kez kullanılmıştır:

Ḥalk eyledüm seni gönderdüm anda

Zerrece imān da var mıdur sende

Ṭurma mü'min ḳullarımñ yanında

Derse Allah ben ne cevāb vereyin (30a/5-2)

3.1.1.11.2. Din, İman, Mümin, Müslüman

Din

Sorgulayıcı doğası gereği insanlar, yaratılışından itibaren kendisini bir şeylere ve bir yerlere ait olduğunu bilmek isterler. Bu sebeple çeşitli inanışlar, dinler ve ilahlar edinmişlerdir. Kimileri bu inanışları ve yaratıcıyı kendisi arayıp bulmuş kimi ise sahih kaynaklardan faydalanmıştır. İslâmiyet de akıl etme esasına dayalı, seçilmiş kişiler vasıtasıyla insanlar arasında yayılması sağlanan ve indirilmiş bir kitabı bulunan dindir. Metinde bahsi geçen “din” kelimesi de Hz.

Muhammed'in yaydığı din, hak din ve İslâmiyet'i karşılamaktadır.¹⁶ Aynı zamanda Yahudilik inancı da birinci mesnevide zikredilmektedir. Örneklerden bazıları şunlardır:

Key şaķın seni iblīs-i la'ın

Aldamasun mālile terk etme dīn (3a/44-2)

Yoķsuluñ hāli gibi [hāl] ķanda var

Aķmediñ dīni gibi dīn ķanda var (3a/47-2)

İman

"İman etme" kelimesi burada İslâm'ı kabul etmek anlamında kullanılmıştır. İmanın da kendi içinde altı şartı bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir; Allah'a inanmak, meleklerle inanmak, peygamberlere inanmak, kitaplara inanmak, ahirete inanmak ve kadere inanmaktır.¹⁷ "İman" kelimesiyle ilgili örnek beyit aşağıda verilmiştir:

Sen Muķammed dīnini elden ķoma

Şaķla imānıñı 'ahdiñi şıma (3a/48-2)

Mümin

"Mümin" kelimesi İslâmiyet'e inananlar, Allah'ın emir ve yasaklarına uyanlar, Allah yolunda ibadet edenler için kullanılan bir kelimedir. Bu kelimeyle ilgili birkaç örnek şöyledir:¹⁸

Zevķ(e) cennede ider mü'min olan

Bundağı şafā hep cümle yalan (19a/178-1)

Zālīm begler yaķup mü'min cānına

Şefā'atle görüp cennet yolına

¹⁶ "Din" kelimesine metinde 2b/29-1, 2b/30-1,2, 3a/44-2, 3a/45-2, 3a/47-2, 3a/48-1, 3a/49-1, 3a/50-2, 3a/51-2, 3a/52-1, 3b/59-2, 3b/61-1,2, 4a/66-1,2, 4a/67-1, 4a/68-2, 4b/80-1, 4a/81-1, 4a/82-1,2, 8b/189-2, 8b/191-2, 9a/203-1,2, 9b/214-2, 10a/226-2, 10a/227-1, 10a/229-2, 10a/230-1,2, 10a/233-2, 11a/249-1, 11a/250-2, 11a/254-1, 18b/159-2, 18b/163-1, 18b/166-1, 19a/177-2, 19b/188-1, 19b/190-2, 19b/191-1, 20a/201-1, 26b/6-3, 36a/4-1 varaklarında rastlanmıştır.

¹⁷ "İman" kelimesi 3a/48-2, 4b/79-1, 13a/1-2, 13a/8-1, 16b/108-2, 18b/159-2, 27a/15-4, 30b/1-2, 35b/3-3 varaklarında tespit edilmiştir.

¹⁸ Bu kelime 19a/178-1, 30a/5-3, 36a/6-3, 36a/10-1, 37a/5-3, 37a/1-3 ve 37b/8-3 varaklarında tespit edilmiştir.

On? bu dünyā kadar ednā ulına

Cennet vereceğini bilüp aña aqlaram (36a/10-1)

Müslüman

İslâm'a mensup, mümin ve mümine kulların geneline verilen isimdir:¹⁹

Bir Müslimān oñşuyıdı ol ite

Ol Yahūdi mel'ūna ol la'nete (1b/4-1)

Yeyecek verdi aña dedi

Ey Müslimān baña Hālik de dedi (2a/18-2)

3.1.1.11.3. Günah, tövbe

"Günah" kelimesi, insanların Allah'ın emir ve yasaklarına uymama davranışını göstermesi durumunda kullanılan bir kelimedir. İnsanların işlediği bu günahlar sonucunda bağışlanma dilemesi ise "tövbe" olarak adlandırılır. Metinde kelimenin doğru şekli olan "tevbe" şekliyle de geçmektedir:²⁰

Emir eyledüm sen emrimi utmaduñ

Ço günāhlar etdiñ tevbe etmeduñ

Ben de seni defterime atmadun

Derse Allāh [ben] ne cevāb vereyin (29b/2-2)

3.1.1.11.4. Gazā, ceng, kavga

Genel olarak devletlerin, milletlerin veya şahısların anlaşmazlık sonucu yaptığı maddi ve manevi savaş anlamına gelen bu kelimeler, *Mecmū'a*'da "Allah yolunda savaşma" anlamında kullanılmıştır.²¹ Bu kelimelerle ilgili örneklerden bazıları aşağıda verilmiştir:

¹⁹ *Mecmū'a*'da bu kelimeye 1b/4-1, 1b/5-1, 2a/18-2, 2a/21-2, 2a/22-1, 2b/28-1, 2b/36-1, 2b/37-1ve 3b/53-1 varaklarında rastlanmıştır.

²⁰ "Günāh" kelimesine metinde 29b/2-2, 29b/4-2, 37a/5-4 varaklarında rastlanmıştır.

"Tövbe" kelimesine ise metinde 29b/2-2 ve 39b/3-2 varaklarında rastlanmıştır.

²¹ "Gazā", "ceng" ve "kavga" kelimelerine 13a/9-2, 15a/67-2, 15b/77-2, 16b/103-1, 17a/115-1, 16b/117-1, 21b/246-1, 21b/249-1, 21b/251-2, 22a/259-2, 22b/280-2, 23a/293-2, 24a/312-1, 24a/321-2 ve 24a/322-1 varaklarında rastlanmıştır.

Ṭoḳuza geçdi irişdi onına
Ġazāniñ ṭamāhı düşdi cānına (13a/9-2)

Kāfirler beni araya aldılar
Benüm ile ceng (ü) ġavġā kıldılar (15b/77-2)

Hel Etâ okumak

Kur'ân-ı Kerim'de "İnsan" suresi birinci ayette geçen ilk ifadedir. *Mecmû'a*'da ikinci mesnevinin 197. beytinde geçen bu ifade Muhammed Hanefî'nin ferahlık için okuduğu bir duadır. Örnek beyit şu şekildedir:

Zindān içinde Muḫammed Ḥanefî
Hel Etâ sūresin oḳur ol şafî (19b/197-2)

3.1.1.11.5. 'Ahd

İnsanlar arasında Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak ve yemin etmek olarak bilinir. Sözlükte ise " 1. söz verme. 2. and." (Devellioġlu, 2004, s.15) gibi anlamlara gelen kelime, metinde iki yerde geçmektedir:

Sen Muḫammed dīnini elden ḳoma
Şaḳla ġimānıñı ' ahdini şıma (3a/48-2)

Ḥaḳ Te'āla Cebrā' il(e)
Gelsün Cebrā' ilüm demiş
Varuñ söyleyiñ Ḥalīle
Görsün ' ahd-i yolum demiş (28a/1-4)

3.1.1.11.6. Rahmet

Allah'ın yarattıklarına karşı acıması, bağışlaması ve mağfiret etmesi olarak kullanılan bir kelimedir. Bu kelime *Mecmû'a*'da yedi yerde geçmektedir.²² Örneklerden bazıları şunlardır:

²² 11b/263-2, 26a/7-1, 26b/9-1, 27a/11-3, 29b/3-2, 32a/5-2 ve 38a/16-3 varaklarında tespit edilmiştir.

Okıyanı yazanı diñleyeni

Rahmetiñle yarlıgagıl yā Ğanī (11b/263-2)

Beşāretdür bu ümmete arar Ğaḫḫ Ğaḫḫ sa‘ ādete

Bu ‘ ālem batdı rahmete Muḫammed toğdıgı gice (26a/7-2)

3.1.1.11.7. Kâfir

Allah’a inanmayan ve ortak koşan din düşmanları için kullanılan bir ibaredir. “1. Hakkı tanımayan, bilmeyen. 2. Allah’ın varlığına ve birliğine inanmayan (Devellioğlu, 2004, s. 480).” gibi anlamları da olan kelimeye metinde, "küffār, kâfir, bi-đin, mülhid" gibi şekilleriyle birlikte 29 yerde geçmektedir.²³ “Kâfir” kelimesi ve onunla ilgili kelimeler aşağıda örneklendirilmiştir:

Çünkü bir acılıgıla bir aluruz

aş(ı)d ile olsañ kâfir oluruz (4a/77-2)

Dükenice atdı küffāra oun

ırdı kâfirlere iki yüz(e) yaın (16b/113-1,2)

Kilise

Genellikle Hıristiyanları ibadethanelerine verilen isimdir. Metinde "kilse" ve "ubbe" şekliyle geçmektedir. Yalnızca bir örneğ rastlanmıştır. Örnek şu şekildedir:

Berekāt buldı abbālar tā key āk nice abbālar

Yııldı kilse ubbeler Muḫammed toğdugu gice (25b/5-1)

Büt

Farsça “put” anlamına gelen “büt” kelimesi metinde “puta tapmak” anlamında kullanılmıştır. Birinci mesnevide Yahudi olan adam Müslüman komşusuna puta tapması için telkinde bulunur. Bu kelimeye *Mecmû’a*’da bir kez rastlanmıştır. Örnek şu şekildedir:

²³ 3a/77-2, 4a/77-2, 4b/80-1, 14b/55-2, 14b/56-2, 15a/63-1, 15b/78-1, 15b/84-2, 16a/90-2, 16b/104-1, 16b/107-1, 16b/108-2, 16b/109-2, 16b/110-1, 16b/111-1, 16b/112-2, 16b/113-1,2, 16b/115-2, 16b/116-2, 17a/120-1, 17a/121-1, 20b/223-1, 20b/224-1, 20b/226-2, 20b/227-1, 21b/247-1, 23b/309-1, 24a/321-2, 24a/322-1 ve 33b/5-4 varaklarında geçmektedir.

Diniñi terk eyle bizim dīne dön

Gel büte tap Ka‘beye eyleme yön (2b/29-2)

‘Âsî olmak

Genellikle Allah'ın emir ve yasaklarına uymayanlar ve karşı gelenler için kullanılan "‘Âsî" kelimesi, metinde iki kez geçmektedir. Allah'a âsî gelmenin sonucu dinden çıkmak olarak tanımlanabilir. Metindeki örnekler şunlardır:

Yâ İlâhî ‘adliñ ile

‘Âşîye nâr eylediñ

Ol behiştî fazlıñ ile

‘Âbidi yâr eylediñ (30a/3-2)

Peyğamber bunlara tuya

Pes andan secideye vara

Ümmet olanı kırtara

‘Âşîlere neyleyeler (36b/3-4)

3.1.2. Cemiyet

3.1.2.1. Şahıslar

3.1.2.1.1. Müslümanlar

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin

Hz. Ali'nin Hz. Fâtımâ'dan olan çocukları; Muhammed Hanefî'nin ağabeyleridir. İsimleri *Mecmû'a*'da ikinci mesnevide geçmektedir. Muhammed Hanefî'nin ağzından Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in kendisinin ağabeyleri olduğu söylenmiştir. Muhammed Hanefî tuzağa düşünce, babası Ali ile beraber kardeşleri Hasan ve Hüseyin de onu kurtarmaya gelir:

Hasan Hüseyin benim kardeşlerim

‘Alî ile ğazâda yoldaşlarım (14b/54-1)

Hasan ile Hüseyin el bile

Tez eriş oğluña bin Düldüle (24a/324-1)

Hz. Fâtımâ

Hz. Muhammed'in Hz. Hatice'den olan kızı, Hz. Ali'nin eşi ve Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in annesidir. İkinci mesnevide Hz. Muhammed'in Hz. Ali ile Hanife'ye nikâh kıydığını Hz. Fatıma'ya haber vermesiyle ismi zikredilir:

Anı ol ʿ Aliye nikâh eyledi

Fâtımaya dağı vardı söyledi (13a/4-2)

Muhammed Hanefî

Hz. Ali'nin Hanife'den olan oğludur. İkinci mesnevide Tâbut ile olan cengi anlatılır. Burada adı sıkça zikredilir:

Muḥammed Ḥanefî ad virdiler aña

Yüzünü gören kişi alur aña (13a/6-1)

Şöyle ceng etdi Muḥammed Ḥanefî

albi albe ur şâflara? şâfî (21b/349-1)

Müslüman kadın

1b-11b varağında geçen birinci mesnevide, cariye olarak satılan kızın annesidir. Eşine, dinini para için satmaması gerektiğini dile getirir:

ʿ Avreti aydur ey Maḥremim

Ey benüm sevgülü demim hem-yırım (3a/42-1)

Müslüman erkek

Birinci mesnevide cariye olarak satılan Müslüman kızın babasıdır. Yahudi komşularının kızını kendine istemesi ve dininden dönmesini teklif etmesiyle zikredilir:

Bir Müslimân oñşuyıdı ol ite

Ol Yahüdi mel'una ol la'nete (1b/4-1)

Yeyecek verdi aña dedi

Ey Müslimân baña Ḥâlik de dedi (2a/18-2)

Müslüman kız

Birinci mesnevide adı geçer. Ailesi aç kalınca babasına kendisini cariye olarak pazarda satmasını ve parasıyla yiyecek almalarını söyler. Hz. Peygamber sayesinde cariyelikten kurtulup ailesine kavuşur:

Er 'avret kızları üç kişi

Haqq Te'ālā gör ne kıldı bu işi (1b/12-1)

Kız ayıtdı ölsem ne ola

Ben başı cānı kıomuşam bu yola (3b/58-1)

Müslüman yiğit

Birinci mesnevide, Müslüman kızı kendine cariye olarak alan, tek gözü görmeyen bir gençtir. Mesnevide Hz. Peygamber'in mucizesine nail olarak gözünün açıldığı anlatılır:

Şehrlü degil bir yigit aldı şatun

Anı iletüp adına der hātūn (6a/119-1)

İki cihān faħrını gördi yigit

Zī-ğanīmet aña erdi yigit (8a/181-1)

Sahabeler

Peygamberi görmüş kişilere verilen isim olan "sahabe" kelimesi; 38a-39a varağındaki ikinci mesnevide genel olarak anılır. Bireysel olarak herhangi bir sahabe ismi zikredilmemiştir:

Destūr oldı bıçağı getürdiler

Cümle aşhāb ğaykuya otu[r]dılar (38b/21-2)

3.1.2.1.2. Sonradan Müslüman olanlar

Mīne Hātūn

Üçüncü mesnevideki Tābut'un kızıdır. Muhammed Hanefi'ye âşık olduktan sonra şehadet getirip Müslüman olmuş ve Muhammed Hanefi'yle evlendirilmiştir:

Mīne Hātūn daħı bile söyledi

Kaldurup barmağın tevħīd söyledi (20a/204-1)

3.1.2.1.3. Diğer dinden olanlar

Cühûd

Birinci mesnevideki Yahudi'dir. Müslüman komşusundan mal ve erzak karşılığında kızını kendisine vermesini ister. Müslüman aileye dinlerinden dönmeleri için telkinde bulunur:

Şehr-i Şâmda var idi hem bir cühûd

Mâl-ı esbâb(ı) çoğidi ol hasûd (1b/2-1)

Tâbût

İkinci mesnevideki kâfirdir. Muhammed Hanefî ile cenge tutuşmuştur. Muhammed Hanefî'yi dininden döndürmek için kızıyla evlendirmeyi teklif eder ancak bu konuda başarılı olamaz.

Tâbût aydur sözümi tut iç buni

Bir kıızım var saña vireyin anı (18b/162-1)

Rüstem

İkinci mesnevideki Tâbût'un baş askerlerinden ve pehlivanlarından biridir. Rüstem, Muhammed Hanefî'yi öldürmesi karşılığında Tâbût'tan kızını ister. Tâbût bunu kabul eder ancak bu işte başarılı olamaz:

Vardı bir pehlivân Rüstem adı

Geldi bu sözi Tâbût didi (22b/277-1)

3.1.2.2. Kavimler

3.1.2.2.1. Arap kavmi

İkinci mesnevide, Tâbût tarafından Muhammed Hanefî'nin kavmi için söylenmiştir. Örnek şu şekildedir:

Tâbût aydur ey kavim n'oldı size

‘ Arab kavmi hep gülüşürler bize (22a/256-2)

3.1.2.3. Hayvanlar

3.1.2.3.1. Bülbül

Klasik edebiyatta sıkça zikredilen bülbül kelimesi Mecmû'a'daki ikinci mesnevide geçer. Muhammed Hanefî'nin takip ettiği geyiğin girdiği mağarada bulunurlar. Örnek şu şekildedir:

Bağdı gördi anda var bir gülistân

Çığırşup bülbüller ider dâstân (14a/35-2)

3.1.2.3.2. Güvercin

Mecmû'a'daki üçüncü mesnevide zikredilir. Doğan tarafından kovalanınca Hz. Peygamber'e sığınır. Örnek beyit şöyledir:

Resûl aydur koyunlar virem saña

Gel bağışla bu güvercini baña (39a/16-2)

3.1.2.3.3. Ördek, kaz

İkinci mesnevide Muhammed Hanefî'nin girdiği mağarada bulunurlar. Örnek beyit şu şekildedir:

Hem öter anda çamu ördekle kaz

Biri birine karşı verir âvâz (14a/36-1)

3.1.2.3.4. Doğan

Mecmû'a'daki üçüncü mesnevide güvercini kovalayan hayvandır. Güvercini bağışlaması karşılığında, Peygamber'in kendi etini kesip vermesi teklifini kabul eder. Bu hikâyenin diğer varyantlarında doğan ve güvercinin hayvan kılığına girmiş melekler olduğu söylenmektedir. Metindeki örnek şu şekildedir:

Gördiler kim gökden endi bir toğan

Yeri göği titredüp kıldı fiğân (38b/11-1)

3.1.2.3.5. Burak

Hz. Peygamber'in Mirâc'a yükselirken bindiği binek olarak rivayet edilir. Bu binek *Mecmû'a*'ya şu şekilde konu edilmiştir:

Saña cennet turağ o[l]sun

Binidiñ hem Burâğ o[l]sun

Yüzüñ mahşerde aķ olsun

Oķu şıdķile Yā-Sīni (27b/4-2)

3.1.2.3.6. Koç, kuzu

Hız. İbrahim, oğlu İsmâil'i kurban edecekken Allah tarafından kurban edilmek üzere gönderilir. Metinde Şu Şekilde zikredilir:

Hāķ beni ķurbān dilerse

Baba ne ķekersiñ ğuşŞa

Ķoç ķuzu ķurbān olursa

Ķurbān olsıñ cānım dimiş (28b/3-3)

3.1.2.3.7. Döldül (at)

Hız. Ali'nin atının adıdır. Rivayete göre çok hızlı ve söyleneni anlayan bir binektir. Dinî konulu hikâye ve şiirlere sıkça konu edilmiştir. Metinde, ikinci mesnevide zikredilir:

Ķün bir ğün Döldüle bindi ' Alī

Ya' nī ğazā etmege tıtdı yolu (13a/11-1)

3.1.2.3.8. Geyik

Mecmû'a'da ikinci mesnevide adı geçer. Halk edebiyatı açısından bakılırsa Muhammed Hanefî'yi tuzağa çeken aldatıcı bir unsurdur. Muhammed Hanefî geyiğin güzelliğine dayanamaz ve peşine düşer. Geyik onu hem tuzağa çekmiş hem de bir yönden sevdiği kızı bulmasına vesile olmuştur. Metindeki örnek Şu Şekildedir:

Şıçradı çıķdı öñünden bir geyik

Şöyle güzel anasın emmiş büyük (13b/27-1)

3.1.2.3.9. At

İnsanlık için önem arz eden bineklerden biri olan at, *Mecmû'a*'da da karşımıza çıkar. İkinci mesnevide Muhammed Hanefî'nin bineğidir. Geyiğin peşine bu ata binip gider. Örnek Şöyledir:

Kemendiñ bir ucun bıraķdı yire

Sürdi atı geyige ire ire (14a/29-2)

3.1.2.4. Bitkiler

3.1.2.4.1. Tûbâ ağacı

Cennette bulunduğu rivayet edilen ağaçtır. “Kökü yukarıda, dalları aşağıda olmak üzere bütün cenneti gölgeleyen bir ağaçtır (Pala, 2011, s. 459).” Metinde şu koşmada geçer:

Kitâbın okup ‘amel idenler
Hâkîmîñ toğrı yollarına gidenler
Tûbâ ağacından tâze fidanlar
Veyvâsını yesem deyü ağlaram (36a/9-3)

3.1.2.5. Diğer Unsurlar

3.1.2.5.1. Düş görme

İslam dini ile ilgili anlatılarda önemli yere sahip olan “düşte görme” inanışına *Mecmû‘a*’da da rastlanmıştır. Dinî metinlerde genelde düşte hayırlı veya şer olaylar görülür. Darda, müşkülde olanlar rüyada birbirinden meded umar ya da haber verir. “Düşte görme” motifi metinde iki mesnevide tespit edilmiştir. İki rüyada da Hz. Muhammed görülmüştür. Birinci mesnevide, Müslüman gencin rüyasına girmiş ve aldığı cariyenin salınmasını tembihlemiştir. İkinci mesnevide ise Hz. Muhammed, damadı Hz. Ali’nin rüyasına girmiş ve oğlunun dara düştüğünü bildirmiştir. *Mecmû‘a*’daki örnekler şu şekildedir:

Çün görür düşinde Muḥammed gelür
İki [cihân] serveri Aḥmed gelür (8a/172-1)

Düşünde Muḥammedi gördi ‘ Alî
Gözleri yaşlu gördi ol velî (24a/318-1)

3.1.2.5.2. Mucize

Peygamberlerin gösterdiği olağanüstü hâlleri nitelendirmek için kullanılan bir kelimedir. *Mecmû‘a*’da birinci mesnevide Hz. Muhammed, Müslüman gencin rüyasına girer ve rüyada gencin görmeyen bir gözüne parmağını değdirerek açar:

Mübârek barmağın degirdi Muştafa
Rüşen oldı gözleri buldı şafa (9a/199-1)

3.2. Mensur Kısımların İçerik Yönünden İncelenmesi

3.2.1. Ayetler

Mecmû'a'nın dini içerikli olması sebebiyle pek çok ayete yer verilmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'ın varlığını ispat etmeyi amaçlayan delillerden çoğunlukla ayet diye söz edilir. Kelâm ve felsefede ihtirâ, gaye ve nizam gibi adlar verilen bu deliller *Kur'an*'da Allah'ın varlığı ile ilgili ayetlerin ana konusunu teşkil eder (Yavuz ve Çetin,1991, s. 242-244).

Mürettip mensur bölümlere besmele çekerek başlamış ve Hz. Muhammed'e salât ve selam getirerek devam etmiştir. Daha sonra akıl baliğ olanların bilmesi gereken farz ve vacipleri, 32 farzdan bazılarını, Allah ve Peygamber hakkında bilinmesi gerekenleri ve 54 farzdan bazılarını *Kur'ân-ı Kerîm*'den delil göstererek açıklamaktadır. Bu bölüm 41b ve 46b varakları arasında kapsamaktadır.

3.2.2. Salâvatlar

Hz. Peygamber'e ve onun soyundan gelenlere saygı gösterme amacıyla söylenen söylemlerdir. Mürettip, nesre başladığı 41a varağında bir hastalık için duayı aktardıktan sonra 41b varağında besmele çekerek Peygamber'e salât ve selam getirmiştir. Peygamber'e salât *Mecmû'a*'da yalnızca bir kere rastlanmıştır. Salât ve selam şu şekildedir:

"Bi'smi'llâhi'r-raḥmani'r-raḥîm

El-ḥamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn ve's-şalavatü's-selâm. 'Alâ Seyyidinâ Muḥammed ve alihi ve şaḥbihi ecma'in (41b)."

3.2.3. Farz ve Vacip Hakkında Bilgiler

İslam dininde *Kur'ân-ı Kerîm*'de açıkça bildirilmiş olan emirlere farz, sahih kaynaklardan aktarılmış ve yapılması veya yapılamaması gereken işlere vacip denir. *Mecmû'a*'da da bu farz ve vaciplere değinilmiştir.

Tablo 3.1. Akıl baliğ olanların bilmesi gereken farzlar, vacipler ve delilleri²⁴

1	Şehâdetin delîli	"Fâ'lemennehu lâ-ilâhe illâllâhukânet 'ale'l-mü'minîne kitâben mevḳûten.
2	Şavmîñ delîli	"Kutibe 'aleykemü's-şıyâmu"
3	Ḥaccîñ delîli	"Ve lillâhi 'ale'n-nâsi ḥıccu'l-beyt"
4	Zekatîñ delîli	"Ve âtü'z-zekâte"

²⁴ *Kur'ân-ı Kerîm*'den alınan ayetlerin anlamları ve alındıkları yerler çeviriyazılı metin bölümünün dipnotunda verildiği için burada tekrar verilmemiştir.

5	Abdestiñ delîli	"Yâ eyyühe'l-lezîne âmenû izâ kumtüm ilâ's-şalati feğsilü vüçüheküm ve eydiyeküm ile'l-merâfîkı ve'msehu bi-ru'ûsikum ve ercülekküm ile'l-ka' beyni"
6	Ġuslün delîli	"İn küntümcünubenfe't-ţehherü"
7	Teyemmümün delîli	"Fe teyemmemû şa' iden tayyiben"
8	Esbâbın ve bedenın ve mekânın pāk etmek delîli	"Ve şiyâbeke fetahhir"
9	‘Avretö[r]tünmeniñ delîli	"hüzü zineteküm ‘inde külli mescidin"
10	Ķibleye yölenmeniñ delîli	"Fe velli vecheke şaţra'l-mescidi'l-hârami ve hayşü mâ-kuntüm. Fevellü vüçüheküm şaţrahu"
11	Vaqt bilmeniñ delîli	"fe-sübhân Allâhi ħinetumsune ve ħine tuşbiĥün ve leĥu'l-ĥamdu fi's-semavâti ve'l arđı ve ‘aşıyyen ve ħine tuşhırün"
12	Nıyyet etmeniñ delîli	"Ve mâ umuru illâ li' budu'l-lâhe muĥlişine le hud dîne ħunefâ "
13	İftitâĥ tekbiriniñ delîli	"rabbeke fe-kebbir"
14	Ķıyâmın delîli	"ĥumu lillâhi kânitün"
15	Ķıra'atın delîli	"faĥreu mâ teyessere mine'l-Ķur'ân "
16	Rükü'ün ve sücüdün delîli	"yâ eyyühe'l-lezîne ve'sucudü va' budü rabbekum vef' alu'l-hayre le' allekum tufliĥün"
17	Ķa' de-i âĥırde oturmaĥ delili	"Ellezîne yezkirünallâhe kıyâmen ve ĥu'üden ve alâ cunûbihim [ve] yetefekkerüne

Tablo 3.2. Allah hakkında bilinmesi gereken farz ve vacipler

1	Allâhu Te'âlânın varlığına delîli	" innenî ena'llâhu"
2	Ķadîmine delîli ve beĥâsına delîli	"Hüve'l-evvelü ve'l-âĥiru"
3	Ķıyâm bi-nefsihiniñ delîli	"Yâ eyyuhe'n-nâsu entumu'l-fuĥarau ilallâhi vallâhu hüve'l-ġaniyyu'l-ĥamîd"
4	Muĥâlefetün lil-ĥavâdiş delîli	" İeyse kemişlihi şey'un"
5	Vaĥdâniyyetiniñ delîli	"ĥul huvallâhu eĥad"
6	Ĥayâtün delîli	"lâ ilahe illâ hüve'l-ĥayyü'l-ĥayyüm"
7	‘İlmiñ delîli	"‘âlimu'l-ġaybi ve's-şehâdet"
8	Sem' in delîli	" ve hüve's-semi'ü'l-‘âlim"
9	Ķudretiñ delîli	" inna'llâhe ‘alâ kulli şey'in ĥadîr"
10	İrâdetiñ delîli	"yef' alu mâ yeşâ' ", "yeĥkumu mâ-yürîd"
11	Kelâmın delîli	"Ve kellemallâhu Mûsâ teklimâ"

Tablo 3.3. Peygamberler, Din ve İman vd. hakkında bilinmesi gereken vacipler

1	[Peygamberlere itaatın delili]	"ve mâ âtâkumu'r-resûlu fe-ĥuzûhu ve mâ neĥaküm ‘anhu fentehü"
---	--------------------------------	--

2	Mü'min bihiñ delîli	" ve lakinne'l-birre men âmene bi'llâhi ve'l-yevmi'l-âhîri ve'l-melâ'iketi [ve'l-kitâbi] ve'n-nebiyyin" ilâ-âhîrihi ve fî innehu âhîri? "yu'minün bi'llâhi ve'l yevmil ahîr"
3	Bir bilüp zikretmeniñ delîli	"Yâ eyyuhe'l-lezîne âmenüzkurû'll âhe zikren keşîrâ."
4	Peygamber[e] muţî'î olmaniñ delîli	"etîu'llâhe ve'r-resûl"
5	İmāniñ delili	"Fe-âminü bi'llâhi ve resûlihi"
6	Dîniñ delîli	"İnne'd-dîne 'ında'llâhi'l-İslâm"
7	Zinâ etmeniñ delîli	"ve lâ yeznün ve men yef' al zâlîke yelqa eşâmâ"
8	Şarâb içmeniñ delîli	"Yâ eyyuhe'l-lezîne âmenü inneme'l-hamrû ve'l-meysîrû ve'l-enşâbu ve'l-ezlâmu ricsün min 'ameli's-şeytâni fectenibûhu"
9	Helâl yemeniñ delîli	"kulû mimmâ fi'l-arđı halâlen"
10	Tevbe etmeniñ delîli	"tübü ila'llâhi tevbeten naşûha"
11	Şükr etmeniñ delîli	" ve le'in şekertüm le-ezîdenneküm"
12	Yalan söylememeniñ delîli	" künü me' a'ş-şâdıķın"

Tablo 3.4. 54 Farz

06 Mil Yz A 3616		A. K. Üstün ²⁵
1	Allâhu Te'âlâ'yı bir bilüp zıkr etmekdür.	Allah'ı bir bilip zikretmek.
2	Helâlden pāk libās giymek.	Helâlinden libas (elbiseler) giymek.
3	Âbdest almağdür.	Abdest almak.
4	Beş vaķt namâzı kılmakdur.	Beş vakit namaz kılmak.
5	Cenâbetden ğusl etmek.	Cenabetten gusletmek.
6	Her kişiniñ rızķına Allâhu Te'âlâ kefiledür anı haķķ bilmek.	Rızık hakkında Allah'ın vaadetine itimat ve O'nun zatına tevekkül etmek. ²⁶
7	Ķanâ' atetmekdür.	Rızķı helâlinden yiyip içmek. ²⁷
8	Helâlden yemekdür.	Kanaat etmek. ²⁸
9	Tevekkül etmekdür.	Allah'a tevekkül etmek. ²⁹
10	Allâhu Te'âlâ'dan her gelen każâya râzı olmağdür.	Kazâ-i İlâhîye (Allah'ın hükmüne) razı olmak. ³⁰
11	Ni' mete şükr etmekdür.	Nimetler karşılığında şükretmek. ³¹
12	Şiddete şabr etmekdür.	Belalara sabretmek. ³²

²⁵ 54 Farzın karşılaştırılmasında A. K. Üstün'ün *Ellî Dört Farz Şerhi* adlı eserinden faydalanılmıştır (İstanbul: Semerkand,2011, s.4-495).

²⁶ *Mecmû'a*'da söylem farklıdır.

²⁷ Bu madde *Mecmû'a*'da 8. sıradadır.

²⁸ Bu madde *Mecmû'a*'da 7. sıradadır.

²⁹ "Allah" kelimesi *Mecmû'a*'da geçmemektedir.

³⁰ *Mecmû'a*'da söylem farklıdır.

³¹ *Mecmû'a*'da söylem farklıdır.

³² *Mecmû'a*'da söylem farklıdır.

13	Şevâb etmektür.	Günâhlardan tövbe etmek. ³³
14	‘İbâdeti ihlâşla etmektür.	İbadetleri ihlâs ile işlemek.
15	Şeytânı düşmân dutunmağdur.	Şeytanı düşman bilmek. ³⁴
16	‘İbâdetinde Qur’ân[ı] hüccet tutmağdur.	Kur’ân-ı Kerîm’e uygun hareket etmek. ³⁵
17	Ölümi haqq bilmek.	Ölüm için hazırlık. ³⁶
18	Haqq Te‘âlâ’nın dostların dost bilüp düşmânların düşmân tutmağdur.	Allah için sevip Allah için buğzetmek. ³⁷
19	Emir bi'l-ma‘rûf ve nehiy ‘ani'l-münker ³⁸ etmektür.	İyiliği emredip kötülükten sakındırmak (Emr-i ma‘rûf ve nehy-i münker etmek).
20	Anaya ve ataya eyilik etmektür.	Gıybet etmemek. ³⁹
21	Nikâh-ı şâhîh olmayan akrabâyı ziyaret etmektür.	Anneye, babaya itaat ve iyilik etmek. ⁴⁰
22	Emânete hıyânet etmemektür.	Sıla-i rahim (akrabaya iyilik) etmek. ⁴¹
23	Ferah[ı] terk etmektür.	Emanetleri koruyup hıyanet etmemek. ⁴²
24	Allâhu Te‘âlâ’ya ve peygamberlere itâ‘ at etmektür.	Meşru olmayan latifelerden sakınmak. ⁴³
25	Günâhdan kaçup ‘ibâdete meşğûl olmağdur.	Allah'a ve Resûl'üne itaat etmek. ⁴⁴
26	Allâhu Te‘âlâ’dan korçmağdur.	Zarar ve tehlikeden Allah'a sığınmak. ⁴⁵
27	‘İbretle nazâr etmektür.	Allah'tan korkmak. ⁴⁶
28	Tefekkür etmektür.	Her şeye ibret gözüyle bakmak. ⁴⁷
29	Günâhdan kendin hıfz etmektür.	Eşya üzerinde tefekkür etmek. ⁴⁸
30	Yaramaz işlerden kaçmağdur.	Dili fena sözlerden korumak. ⁴⁹
31	Müslümân qarındaşınıñ hâtununa nazâr etmemektür.	Kötü huylardan ve çirkin işlerden sakınmak. ⁵⁰

³³ *Mecmû‘a*’da böyle bir farz yoktur.

³⁴ *Mecmû‘a*’da söylem farklıdır.

³⁵ *Mecmû‘a*’da söylem farklıdır.

³⁶ *Mecmû‘a*’da söylem farklıdır.

³⁷ *Mecmû‘a*’da söylem farklıdır.

³⁸ “İyiliği emredip kötülükten vazgeçirmeye çalışma yönündeki faaliyetler için kullanılan dinî, ahlâkî ve hukukî bir tabir” (Mustafa Çağrı (1995). Emr-i ma‘rûf ve nehy-i münker etmek. *TDVİA*, Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/emir-bil-maruf-nehiy-anil-munker> Erişim tarihi: 19.04.2022).

³⁹ *Mecmû‘a*’da böyle bir farz yoktur.

⁴⁰ *Mecmû‘a*’da söylem farklıdır ve bu farz *Mecmû‘a*’da 20. sıradadır.

⁴¹ *Mecmû‘a*’da söylem farklıdır ve bu farz *Mecmû‘a*’da 21. sıradadır.

⁴² *Mecmû‘a*’da bu farz 22. sıradadır.

⁴³ *Mecmû‘a*’da böyle bir farz yoktur.

⁴⁴ *Mecmû‘a*’da bu farz 24. sıradadır.

⁴⁵ *Mecmû‘a*’da böyle bir farz yoktur.

⁴⁶ *Mecmû‘a*’da bu farz 26. sıradadır.

⁴⁷ *Mecmû‘a*’da bu farz 27. sıradadır.

⁴⁸ *Mecmû‘a*’da söylem farklıdır ve *Mecmû‘a*’da bu farz 28. sıradadır.

⁴⁹ *Mecmû‘a*’da böyle bir farz yoktur.

⁵⁰ *Mecmû‘a*’da söylem farklıdır ve bu farz 30. sıradadır.

32	Bir kimse[y]i maskaralara almamağdur.	Kimseyi alaya almamak.
33	Her helâlde şâdık olmağdur.	Gözleri harama bakmaktan sakınmak. ⁵¹
34	Ƙulağını yaramaz nesne diñlemekden şağınmağdur.	Allah ve müminler hakkında suizanda bulunmaktan sakınmak. ⁵²
35	İlm taleb etmeğdür.	Her hâl ve durumda doğru olmak. ⁵³
36	Ƙilesin ve terâzûsın hağ üzere dutmağdur.	Ferahı terk etmek. ⁵⁴
37	Allâhu Te'âlâ'nıñ mekrinden emîn olmamağdur.	Çirkin ve yasak şeyleri dinlemekten sakınmak. ⁵⁵
38	Miskînlere ve fağrlara şadağa virmeğdür.	İlim tahsiline çalışmak. ⁵⁶
39	Allâhu Te'âlâ'nıñ rağmetinden umudun kesmemekdür.	Tartı ve ölçüde hakkı gözetmek. ⁵⁷
40	Nefs hevâsına tâbi' olmamağdur.	Allah'ın mekrinden emîn olmamak. ⁵⁸
41	Fî Sebîl'ullâh ta'âm ittifağ etmeğdür.	Fakir ve miskinleri reddetmemek. ⁵⁹
42	Ƙifâyet miğdârı rızğ taleb etmeğdür.	Allah'ın rahmetinden ümit kesmemek. ⁶⁰
43	Zekâtın edâ etmeğdür.	Nefse ve hevâya uymamak. ⁶¹
44	Hayz u nifâs hâlinde 'avret ile cem' olmamağdur.	Kendi rızkıdan muhtaçlara nafaka vermek. ⁶²
45	Cemi'-i me'âşdan çalbin arı etmeğdür.	İsraftan sakınmak. ⁶³
46	Tekebbürlük terk etmeğdür.	Verilen şeyi başa kakmamak. ⁶⁴
47	Yetim mâl[ı] yememekdür.	Hayız veya nifas halindeki hanıma yaklaşmamak. ⁶⁵
48	Tâze civân oğlanlara yakın olmamağdur.	Kalbi her türlü günahdan temiz kılmak. ⁶⁶
49	Beş vağt namâzı hıfz etmeğdür.	Tekebbür etmemek (kibirilenmemek). ⁶⁷
50	Ƙulmile yetim mâlin yememekdür.	Yetimlere iyilik etmek. ⁶⁸
51	Hağğ Te'âlâ'ya şerik koşmamağdur.	Beş vakit namazı korumak. ⁶⁹
52	Zinâdan ve livâğdan şağınmağdur.	Allah'a şirk koşmamak. ⁷⁰

⁵¹ *Mecmû'a*'da söylem farklıdır.

⁵² *Mecmû'a*'da böyle bir farz yoktur.

⁵³ *Mecmû'a*'da söylem farklıdır ve *Mecmû'a*'da bu farz 33. sıradadır.

⁵⁴ *Mecmû'a*'da bu farz 23. sıradadır.

⁵⁵ *Mecmû'a*'da söylem farklıdır ve *Mecmû'a*'da bu farz 34. sıradadır.

⁵⁶ *Mecmû'a*'da söylem farklıdır ve *Mecmû'a*'da bu farz 35. sıradadır.

⁵⁷ *Mecmû'a*'da söylem farklıdır ve *Mecmû'a*'da bu farz 36. sıradadır.

⁵⁸ *Mecmû'a*'da söylem farklıdır ve *Mecmû'a*'da bu farz 37. sıradadır.

⁵⁹ *Mecmû'a*'da böyle bir farz yoktur.

⁶⁰ *Mecmû'a*'da bu farz 39. sıradadır.

⁶¹ *Mecmû'a*'da söylem farklıdır ve *Mecmû'a*'da bu farz 40. sıradadır.

⁶² *Mecmû'a*'da söylem farklıdır ve *Mecmû'a*'da bu farz 41. sıradadır.

⁶³ *Mecmû'a*'da böyle bir farz yoktur.

⁶⁴ *Mecmû'a*'da böyle bir farz yoktur.

⁶⁵ *Mecmû'a*'da böyle bir farz yoktur.

⁶⁶ *Mecmû'a*'da böyle bir farz yoktur.

⁶⁷ *Mecmû'a*'da bu farz 46. sıradadır.

⁶⁸ *Mecmû'a*'da böyle bir farz yoktur.

⁶⁹ *Mecmû'a*'da bu farz 49. sıradadır.

⁷⁰ *Mecmû'a*'da söylem farklıdır ve *Mecmû'a*'da bu farz 51. sıradadır.

53	Ĥamr içmekden Őaĥınmaĥdur.	Zinadan sakınmak. ⁷¹
54	Allāhu Te'ālā[ya] ĥasem etmemekdür.	SarhoŐ edici Şeyleri içmekten sakınmak. ⁷²
55		Yalan yere yemin etmekten sakınmak. ⁷³

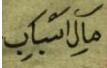
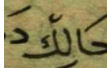
⁷¹ *Mecmū'a*'da söylem farklıdır ve *Mecmū'a*'da bu farz 52. sıradadır.

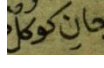
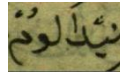
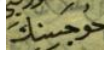
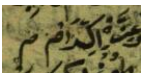

⁷² *Mecmū'a*'da söylem farklıdır ve *Mecmū'a*'da bu farz 53. sıradadır.

⁷³ *Mecmū'a*'da böyle bir farz yoktur.

4. BÖLÜM

ÇEVİRİYAZILI METNİN KURULMASINDA İZLENİLEN YÖNTEM

1. *Mecmû'a*'nın varakları Milli Kütüphane (MK)'de daha evvel numaralandırıldığı için varak numaraları değiştirilmemiş, yazmada günümüz rakamlarıyla sol üst köşeye verilen varak numaralarına uyulmuştur.
2. *Mecmû'a*'daki nazım şekillerinin sıralanmasında mürettibin tertibine uyulmuştur. Metindeki unsurlar, nazım ve nesir olarak ayrılmış, metindeki yer sırasına göre incelemeye alınmıştır. *Mecmû'a*'daki unsurların varsa varyantları ile karşılaştırma yapılmıştır.
3. İnceleme sonucunda elde edilen verilere (1b/1) ve (1b/1-1,2) şeklinde numaralandırmalar yapılmıştır. 1b metnin varak, 1 ise beyit numarasını, -2 ise beytin 1 veya 2. mısraları anlamına gelmektedir.
4. Mürettip eğer nazım ve nesir kısımlarındaki unsurlara başlık eklediyse başlıklar köşeli parantez [...] içerisinde örn.: [Hazā Mevlūd-ı Kız], [Haz[ā] Kit[ā]b-ı İlahî Kūşu] şeklinde gösterilmiştir. Eğer mürettip unsurlara başlık koymadıysa yine köşeli parantez içerisinde üç tane soru işareti [???] şeklinde gösterilmiştir.
5. Metindeki şiirlerin bazılarında mürettip tarafından "İlahî" başlığı eklenmiştir. Mürettip tarafından başlık atılmayan şiirlerin biçimleri köşeli parantez içinde, örneğin; [Gazel], [Koşma], [Koşma/Şarkı] şeklinde yazılmıştır.
6. Metinde şairin mahlası bulunan şiirlerin başına köşeli parantez ile şairin mahlası eklenmiştir. Örneğin; [Celāl Muhibbî], [Yūnus], [Şādıķî] gibi.
7. *Mecmû'a*'nın çeviriyazısı yapılırken genellikle harekeye uyulmuştur. Mürettibin bunu bazen vezne uydurmak için yaptığı anlaşılmaktadır. Metinde olmayıp anlam gereği tarafımızdan eklenen harf ve kelimeler ise köşeli parantez [] içerisinde yazılmıştır. Örneğin; "eyzā[n]" (33b/4-2); māl-ı esbāb(i) (1b/2-2), Hālik de (2a/18-2).
8. Metindeki okunamayan kelimeler kelime veya kelime grubunun ekran görüntüsü alınarak çeviriyazıya eklenmiştir. Metindeki eksik kelime, cümle ya da beyitler üç nokta (...) ile gösterilmiştir. Çevrisinde emin olunamayan kelimelerin ya da cümlelerin sonuna soru işareti (?) konulmuştur.
9. *Mecmû'a*'da yalnızca bir varakta "der-kenâr" bulunmaktadır ve peş peşe sayılan "54 Farz"ın maddelerinden ikisinin tekrarıdır. Bu yüzden metne eklenmemiş, dipnot olarak verilmiştir.
10. Dipnot işaretleri, manzum kısımlarda şiirin akışını bozmamak için her mısraın sonunda verilmiştir.
11. Dipnot işaretleri gösterilirken hangi beytin hangi mısraı olduğu araya tire (-) konularak gösterilmiştir: 8-1, 37-2...

12. Bağlaç olarak kullanılan “ü” harfi bazı yerlerde mürettep tarafından yazılmamıştır. Bu durumlarda doğrusu köşeli parantezle tarafımızdan bağlaç eklenmiştir: kibr [ü] kîn (1b/3-1).
13. Mürettepten kaynaklı yanlış yazımlar dipnotta belirtilmiştir. Örn. 5b/117-2'deki dipnot.
14. Mürettepten kaynaklı bağlaç olan "u" yerine tamlama -i'si hareke ile gösterilmiştir ancak çeviriyazıda bu hata düzeltilmemiş ve metne sadık kalınmıştır: cân (i) gönül (1b/8-1).
15. Vezin gereği ses düşmeleri kesme işareti ile gösterilmiştir: n'idelüm (2a/22-2).
16. Özel adlar büyük harfle başlamış, bu adlara gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmamıştır: İsmâ'ilini (34b/13-2), Muḥammed Muştafâniñ (36a/8-1), Ḥudāya (37b/6-2).
17. Mürettep *Mecmû'a*'da “ح” ve “خ” harflerini çoğunlukla karıştırmıştır. Bu harflerin bulunduğu sözcüklerin çeviriyazısı yapılırken doğru yazımları tercih edilmiştir: (7b/163-2).
18. Vezinler, şiirlerin başında italik biçimde gösterilmiştir.
19. *Mecmû'a*'da Kur'ân-ı Kerîm'den yapılmış alıntılar dipnotta “sure adı, numarası/ayet numarası” şeklinde gösterilmiştir (Tevbe 9/119 gibi). Ayetlerin mealleri dipnotta belirtilmiştir. Ayetlerin mealleri için "Diyanet İşleri Başkanlığı/Tefsir <https://kuran.diyanet.gov.tr/Tefsir/> " adlı web siteleri kullanılmıştır.
20. Mürettep, *Mecmû'a*'daki unsurları genellikle duyduğu gibi aktardığından çeşitli yazım yanlışları, kelime, mısra ve beyit eksiklikleri görülmektedir. Çoğu yerde metne bağlı kalınmıştır.
21. Mürettep, *Mecmû'a*'da satırlar alt alta gelmediğinde mısraın sonundaki kelimenin son harfini iki kez yazmaktadır: (26a/7-4).
22. Mürettep bazı kelimelerde hem harf hem hareke kullanmıştır. Dönemin dil özelliği dikkate alınarak hareke esas alınmıştır. Örneğin; "verdi" (8a/180-2).
23. Mürettep bazı kelimelerin aslında olan harfleri yazmamış, sadece hareke ile göstermiştir. Örneğin; "inanmaz" (9a/197-1). Kelimenin doğru yazımı "اينانماق" şeklindedir.
24. “Sen” zamirinin ikili kullanımı tespit edilmiştir: “sen” (13b/16-1), “señ” (13b/16-2).
25. Metinde aşağıdaki çeviriyazı sistemi uygulanmıştır.

Tablo 4.1. Çeviriyazı sistemi

آ, ا	ā, a, e	‘	'	ث	s
ح	ḥ	خ	ḫ	ذ	z
ص	ṣ	ض	ẓ, ḍ	ط	ṭ
ظ	ẓ	ع	‘	غ	ġ
ق	q	ك	k, ḵ	و	v, ū
ى	y, ī, î				

4.1. Çeviriyazılı Metin

1

[Mesnevi]

[1b] Hazā Mevlūd-ı Kız

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

1 Diñle imdi bir dağı hem mu'cizāt
Kim Resūlden soñra oldı beyyināt

2 Şehr-i Şāmda var idi hem bir cühūd
Māl-ı esbāb(1) çoğıdi ol ıhasūd

3 İllā gönli ıtolu idi kibr [ü] kīn
Mustafāya düşmān idi ol la'īn

4 Bir Müslimān koñşuyıdı ol ite
Ol Yahūdi mel'ūna ol la'nete

5 Müslimānıñ eli yoqluqtar idi
Mustafayı aşkile sever idi

6 Teñri dos[t]larından idi ol kişi
Gice gündüz zühd ü taqvāydı işi⁶⁻²

7 Hakk Te'ālā aña vermiş h'oş 'ayāl⁷⁻¹

⁶⁻² zühd ü taqvāydı işi: Metinde "zühd ü taqvāydı işi" şeklindedir. Vezin gereği düzeltilen mısralar bundan sonraki dipnotlarda bu şekilde verilecektir.

⁷⁻¹ vermiş h'oş 'ayāl: Metinde "vermiş idi bir h'oş 'ayāl" şeklindedir.

Hüsni çok hüb idi şāhib-i cemāl

8 Cān(1) gönül toymaz idi başışına⁸⁻¹

Gel sen imdi dūnyānıñ baq işine

9 Hāqq Te'ālā bunlara verdi belā⁹

Ne çāre ol işe kim Hāqqdan gele

10 Ol atası miskin ü yoğsul idi

Ol Cühūduñ hāli katı bol idi

11 Çekdi dūnyāli bulardan elini¹¹⁻¹

Neye irgürdi bularıñ hālını¹¹⁻²

12 Er ü 'avret kızıları üç kişi

Hāqq Te'ālā gör ne kıldı bu işi

13 Kalmadı bir loğma bunlar yemege¹³⁻¹

Ġayrāt etdiler dimemege¹³⁻²

[2a]

14 Üç gün üç gice yeyecek bulmadı

⁸⁻¹ Cān(1) gönül: Bu ifadenin aslı "Cān u gönül" şeklindedir. Mürettibin söyleyiş şekline uyulmuştur. Ayrıca mürettip, vezine uydurmak için bu şekilde harf değil sadece hareke ile yazmıştır. Metnin çoğu yerinde bu durum mevcuttur. Vezin gereği bu hareketlerin bazıları kullanılmış bazıları atlanmıştır.

⁹ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur. Mürettip bunun farkındadır ve "belā" kelimesini "b" ile yazmaya çalışmıştır.

¹¹⁻¹ dūnyāli bulardan: Metinde "dūnyā lik bunlardan" şeklindedir.

¹¹⁻² irgürdi bularıñ: Metinde "irgüre gördi bunlarıñ" şeklindedir.

¹³⁻¹ bunlar: Metinde "bunlarda" şeklindedir.

¹³⁻² dimemege: Metinde "dimege" şeklindedir. Kelime anlam gereği düzeltilmiştir. Mısrada vezin tutmamaktadır.

Açlıktan göze uyku gelmedi¹⁴⁻²

15 Çünkü üç gün üç gice aç yatdılar¹⁵⁻¹

‘Āciz olup nice kanlar yutdılar

16 Koñşusu olan Cühūd hālın bilür¹⁶⁻¹

Tez evinden anların evin gelür¹⁶⁻²

17 Geldi anlarıñ evine ol Cühūd¹⁷⁻¹

Diñle imdi ne deyiser ol hüsūd

18 Yeyecek verdi aña dedi¹⁸⁻¹

Ey Müsilmân baña Hâlik de dedi¹⁸⁻²

19 Yemeği yerken söze tutar aña

Ey koñşısı severem ben de seni¹⁹⁻²

20 Cühud aydur dirligün ola seniñ²⁰⁻¹

Ğuşşada mı yâ feraħda mı cânıñ

21 Çünkü şordı ol Cühud hālını²¹⁻¹

¹⁴⁻² Şair Türkçe “aç” kelimesine med yapmıştır.

¹⁵⁻¹ Çünkü üç gün üç gice aç yatdılar: Metinde “Çünkü bunlar üç gün üç gice aç yatdılar” şeklindedir.

¹⁶⁻¹ hālın: Metinde “hālını” şeklindedir.

¹⁶⁻² evin: Metinde “evine” şeklindedir.

¹⁷⁻¹ Geldi anlarıñ evine ol Cühūd: Metinde “Geldi anlarıñ evine ol oturur Cühūd” şeklindedir.

¹⁸⁻¹ Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹⁸⁻² Müsilmân: Metinde “Müslimân” şeklindedir. Bu mesnevide vezin gereği kelime bu şekilde okunacaktır.

¹⁹⁻² Ey koñşısı severem ben de seni: Metinde “Ey koñşısı severem ben de seni” şeklindedir.

²⁰⁻¹ Cühud aydur dirligün ola seniñ: Metinde “Cühūd aydur dirligün ne ola seniñ” şeklindedir.

²¹⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

Ol Müsilmān dedi kendi hālını

22 Ol Müsilmān derd ile āh etdi
N'idelüm deyüben Allah eyledi

23 Faqr odından yüregimiz oldı hūn²³⁻¹
Açlıđ ile key kıatı olduđ zebūn

24 Aç olıser ' avretimle hem kızım
Tā budur ki saña söyledim sözim²⁴⁻²

25 Ol Cühūda verdi hālinden haber²⁵⁻¹
Gözlerinden dökdi yaş yandı ciger²⁵⁻²

26 Ol Cühūd aydur aña kayđu yeme^{26-1,2}
Teñri seni dirgüre bir h' oş deme²⁶⁻²

[2b]

27 Saña bir söz söyleyeyin ıtasın
Ėuşşadan hem şādılığa batasın²⁷⁻²

28 Ol Müsilmān dir aña n'itmek gerek
İşbudur kim çünkü nice jtmek gerek

²³⁻¹ faqr: Metinde "faqr" şeklindedir.

²⁴⁻² sözim: Metinde "sözümü" şeklindedir.

²⁵⁻¹ Ol Cühūda verdi hālinden haber: Metinde "Ol Cühūda verdi haber hālinden" şeklindedir.

²⁵⁻² Gözlerinden dökdi yaş yandı ciger: Metinde " Gözlerinden yaş dökdi hem yandı ciger" şeklindedir.

^{26-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²⁶⁻² dirgüre: Metinde "dir göre" şeklindedir.

²⁷⁻² Ėuşşadan hem şādılığa batasın: Metinde "Ėuşşadan hem şādılığa batasın" şeklindedir.

29 Dīniñi terk eyle bizim dīne dön
Gel büte ʔap Ka' beye eyleme yön

30 Dön diniñden gel bizimle bile ol³⁰⁻¹
Mūsa dīnin ʔut bizimle yār ol³⁰⁻²

31 Tā ki cümüle malıñ yarısını³¹⁻¹
Saña verem eşidirseñ sözümü

32 Mālımıñ yarısını al sözü ʔut³²⁻¹
Bāy olursuñ ger ʔutariseñ öğüt³²⁻²

33 Hem daḥı ol kıızıñı ver gel baña
Sözümü ʔutup uyarisañ baña³³⁻²

34 Bu sözüm rāzī olup vir kıızıñı³⁴⁻¹
Yoğ deriseñ bileyin ben söziñi³⁴⁻²

35 Gel bu işde benümile rāzī oluñ³⁵⁻¹
Yoğsa üçüñüz de açlığdan ölüñ

³⁰⁻¹ diniñden: Metinde "dīniñden" şeklindedir.

³⁰⁻² Mūsa: Metinde "Mūsā" şeklindedir.

³¹⁻¹ cümüle: Metinde " cümle" şeklindedir.

³²⁻¹ sözü: Metinde "sözüm" şeklindedir.

³²⁻² Bāy olursuñ ger ʔutariseñ öğüt: Metinde "Pāy olursuñ eger ʔutarsañ öğüt" şeklindedir.

³³⁻² Sözümü ʔutup uyarisañ bana: Metinde "Sözüm ʔutup uyarisañ baña" şeklindedir.

³⁴⁻¹ Bu sözüm rāzī olup vir kıızıñı: Metinde "Bu sözüme rāzī olup vir kıızıñı baña" şeklindedir.

³⁴⁻² Yoğ deriseñ bileyin ben söziñi: Metinde "Yoğ derseñ bileyin söziñi" şeklindedir.

³⁵⁻¹Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

36 Ol Müsilmān dedi mühlet ver baña³⁶⁻¹

Bir göreyim hātunım ne der baña³⁶⁻²

37 Ol Müslimān evine vardı eşit

Söyledi ne kim dediyse ol pelit³⁷⁻²

38 ʿ Avretine bir bir ol söz söyledi³⁸⁻¹

Söyledi ol melʿ unıñ her sözini³⁸⁻²

39 Ol melʿ ün her ne dediyse söyledi³⁹⁻¹

ʿ Avretine sözi maʿ lüm eyledi

[3a]

40 Eşidicek ʿ avreti āh eyledi

Düşdi uşşı gitdi yā Allāh dedi

41 Yine ʿ aklı gelüben şordı soru⁴¹⁻¹

Gözlerinden kanlı yaş dökdü girü⁴¹⁻²

42 ʿ Avreti aydur ey Maḥremim⁴²⁻¹

Ey benüm sevgülü demim hem-yārım

³⁶⁻¹ Ol Müsilmān dedi mühlet ver baña: Metinde " Ol Müslimān mühlet ver dedi baña" şeklindedir.

³⁶⁻² hātunım: Metinde " hātunım" şeklindedir.

³⁷⁻² pelit: Şair kafiye gereği bu şekilde yazmıştır. Kelimenin aslı "pelid" şeklindedir (Parlatır, 2011, s. 1349).

³⁸⁻¹ söz: Metinde "sözi" şeklindedir.

³⁸⁻² Söyledi ol melʿ unıñ her sözini: Metinde "Söyledi ol melʿ ünıñ her sözün hemān" şeklindedir.

³⁹⁻¹ Ol melʿ ün her ne dediyse söyledi: Metinde " Ol melʿ ün ne dediyse söyledi" şeklindedir.

⁴¹⁻¹ Yine ʿ aklı gelüben şordı soru: Metinde "Yine ʿ aklı gelüben şordı soru oturur" şeklindedir.

⁴¹⁻² Gözlerinden kanlı yaş dökdü girü: Metinde "Gözlerinden kanlı yaş döküp geldi girür" şeklindedir.

⁴²⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

43 Bunca yıldır geçiniriz böyüle⁴³⁻¹
Sen berü gel etme bunlar öyüle⁴³⁻²

44 Key şağın seni ol iblīs-i la'īn⁴⁴⁻¹
Aldamasun mālile terk etme dīn

45 Dūnya için cānīn oda atmağıl^{45-1,2}
Dūnya için dīnīni terk etmegil

46 Biz bu yoğsulluğa rāzī olmuşuz
Bu hāle hem şükr kanā' at kılmışuz⁴⁶⁻²

47 Yoğsuluñ hāli gibi [hāl] kında var
Ağmediñ dīni gibi dīn kında var

48 Sen Muğammed dīnini elden kıoma
Şağla īmānīnī 'ahdiñi şıma

49 Olmasun anīn sözün[i] tutasın
Dīnīni dūnyālık için şatasın

50 Ol la'īnīn sözüni gel tıtma sen^{50 50-1}
Cān fidā olsun Muğammed dīnīne

⁴³⁻¹ böyüle: Metinde "böyle" şeklindedir.

⁴³⁻² bunlar öyüle: Metinde "bunlar ile" şeklindedir.

⁴⁴⁻¹ seni ol iblīs-i la'īn: Metinde "seni iblīs-i la'èin" şeklindedir.

^{45-1,2} dūnyā: Şair metinde "dūnyā" olarak yazmıştır.

⁴⁶⁻² şükr: Metinde "şükür" şeklindedir.

⁵⁰ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

⁵⁰⁻¹ sözüni gel tıtma: Metinde "sözünü tıtma" şeklindedir.

51 Sen o biz bu alıgile lelm
Dīnimize yolına urbān olalum

52 Kim Muammed dīni urı urmaya⁵²⁻¹
Yarın anıñ dīdārına varmaya⁵²⁻²

[3b]

53 Ol Müslimān ‘avretine dir sözün
Eyi söz illā hali n'ola kızın

54 Bizcileyin alıgıa ol doya mı
İşbu yolda ben de lem diye mi

55 Ay yzili ala gzli ter yrek⁵⁵⁻¹
Cigerin alıgıa dymeye gerek⁵⁵⁻²

56 Ol nigārı aşrada dinler idi
Gnl acından derdle iñler idi⁵⁶⁻²

57 Gördi adden geçdi bunlarıñ sözi
Babasına söyledi kendi ızı

58 ız ayıtdı lsem hem ne ola⁵⁸⁻¹
Ben başı cānı omuşam bu yola

⁵²⁻¹ dīni urı urmaya: Metinde "dīnini urı urma" şeklindedir.

⁵²⁻² dīzārına: Metinde "dīdārına" şeklindedir.

⁵⁵⁻¹ Ay yzili ala gzli ter yürek: Metinde "Ay yzli elā gzli ter yüzün" şeklindedir.

⁵⁵⁻² alıgıa: Metinde "alıgı ile" şeklindedir.

⁵⁶⁻² derdle: Metinde "derdile" şeklindedir.

⁵⁸⁻¹ lsem hem ne ola: Metinde "lsem ne ola" şeklindedir.

59 İslām ehl-i dīn[i] elden kıya mı
Ölmek için kimse dīne kıya mı

60 Ben miyim size muvāfık olmayan
Yā Muḥammed dīn[i] üzre olmayan

61 Ben bu dīn ayrılığına ermeyem
Cānı virem ben dīnimi vermeyem⁶¹⁻²

62 Der baba sözü[m] eşit sen benim
Siziñ için kurbān olsun cān benim⁶²⁻²

63 Ben size bir söz deyin bi'llāh tutuñ
Beni bāzāra iletüñ ü şatuñ⁶³⁻²

64 Baña kızım deme tañlamayalar⁶⁴⁻¹
Bu işi heç [kim]sen añlamayalar⁶⁴⁻²

65 Cāriyemdür şataram bunu degil
Hem behāmile buğuday al yegil⁶⁵⁻²

[4a]

66 Gel beni terk it dīni terk eyleme⁶⁶⁻¹

⁶¹⁻² dīnimi: Metinde "dīn" şeklindedir.

⁶²⁻² cān: Metinde "cānım" şeklindedir.

⁶³⁻² iletüñ ü şatuñ: Metinde "iletüñ şatuñ" şeklindedir.

⁶⁴⁻¹ tañlamayalar: Metinde "tañulamasunlar" şeklindedir. Metinde "hiç" kelimesi de "hec" olarak harekelenmiştir.

⁶⁴⁻² Bu işi heç [kim]sen añlamayalar: Metinde "Bu işde heç [kim]sen añlamaya" şeklindedir. Mısrada vezin tutmamaktadır.

⁶⁵⁻² buğuday al: Metinde "buğday alup" şeklindedir.

⁶⁶⁻¹ dīni: Metinde "dīniñi" şeklindedir.

Şakla dīniñi key me' bün eyleme

- 67 Dönme dīniñden şakılğıl dīniñi
Kendülikle oda vurma cāniñi
- 68 Bir kişiye h'od vireceksen beni
Cāriyemdür de şat şakla dīniñi⁶⁸⁻²
- 69 Tır beni ilet bāzāra ey ata
Ver beni dellāl eline ol şata
- 70 Sözüm eşit maşlaḥat eyledün
Ol Cühūdñ boynun kim
- 71 Eşiddi bu sözi atası⁷¹⁻¹
Ey dir aña ay cānım cānāni
- 72 Göñlüm eglencesi görgülü nigār⁷²⁻¹
Hec kıya mı seni şatmağa ciger
- 73 Ne dileyeler nice şatam seni⁷³⁻¹
Düşme ḥasret odına yaḫma beni
- 74 Kişi [hiç] bağrın(ı) kese şata mı

⁶⁸⁻² Bu mısradadır. vezin tutmamaktadır.

⁷¹⁻¹ Bu mısradadır. vezin tutmamaktadır.

⁷²⁻¹ Göñlüm: Metinde "göñlümüñ" şeklindedir.

⁷³⁻¹ şatam seni: Metinde "şatam ben seni" şeklindedir.

Dağı [hiç] varır eyüye yata mı

75 Kız ayudur sen atana kılalum⁷⁵⁻¹

Nice açlıgıle yana kılalum

76 Üç kişi katı 'âciz bir loğma yok

Sâkin olmaz nefsin olmayacak tok

77 Çünkü bir açlıgıla bir çaluruz

Kaş(1)d ile olsañ kâfir oluruz

78 Her kim ol kaş(1)d eyledi kend'özine

Öyle kim zâlim oldu üzerine⁷⁸⁻²

[4b]

79 Gider îmân şöyle çalur bî-gümân

Ĥattâ tâ-ebed kıılır çamuda hemân⁷⁹⁻²

80 Dîni dūnyâ için şatup olma bî-dîn^{80-1,2}

Görürsün yarın ol çamu diyin

81 Dîn yolına şat beni şaçla dîni⁸¹⁻¹

Çomuşam yolunuza başı cānı

82 Siz de beni terk ediñ dîn yoluna

⁷⁵⁻¹ Kız: Metinde "Ol kız" şeklindedir.

⁷⁸⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

⁷⁹⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

^{80-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

⁸¹⁻¹ dîni: Metinde "dîn" şeklindedir.

Dīn ele girmez oğul kıız yolına

83 Anası nādem olup uydu söze⁸³

Ƙızını ŧatmađa verdi rızā⁸³⁻²

84 Dedi bārī ŧatma ğarīb ehline⁸⁴

ŧatariseñ ğarībe olduñ fidā

85 Eger ŧatar iseñ ŧehirliye ŧat⁸⁵⁻¹

Ġarībiñ al bey' ini yabana at

86 ŧehirliye ŧat kim göre tırdım yüzini^{86-1,2}

Vaħte bārī eŧid(i) tıram sözini

87 Ol ğün ol işi ħoyar yārına^{87-1,2}

Kim kıızını ilete Tımiŧħ bāzarına⁸⁷⁻²

88 Tā ħaravuşlar gibi kıızın ŧata

Aldı verdi bāzāra ğörüñ ata

89 Verdi ol kıızını dellāl eline

Yā İlāhī sen bilürsin cümlesiñ ħāline⁸⁹⁻²

⁸³ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

⁸³⁻² Ƙızını: Metinde "Ƙızın" şeklindedir.

⁸⁴ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

⁸⁵⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

^{86-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{87-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

⁸⁷⁻² Dımıŧħ: Suriye'de ŧam ŧehriniñ adı (Parlatır, 2011, s. 343).

⁸⁹⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

90 D nyada kim bu h l başa gelmes n⁹⁰⁻¹
Kimse bunlar gibi misk n olmasun⁹⁰⁻²

91  n kızıını Şatmağa vardı ġar b^{91 91-1}
Dedi ey dall l benim s z m işit

[5a]

92 Őehrl den artık kişiye ŐatmaĐıl
Key ŐaŐın ġar be  ul etmegil

93 Aldı dell l eline  ıldı mez d
Őehrl den he  kimse  ılmadı z d⁹³⁻²

94 Ayrıca bunlar etdiler tetb r^{94 94-1}
 ll  Te ri ta d ri bozdı anı

95 Őehrl den kimse ġaberd r olmadı
Őehrl  ġalkı ġ ri aldı⁹⁵⁻²

96 M Őteri oldu  ızına bir ġar b
Ol dağı bir g zli idi key   acay b⁹⁶⁻²

⁹⁰⁻¹ D nyada kim bu h l başa gelmes n: Metinde "D nyada her kim bu h l başa gelmes n" Şeklindedir.

⁹⁰⁻² Kimse bunlar gibi misk n olmasun: Metinde "Kimse he  bunlar gibi misk n olmasun" Şeklindedir.

⁹¹ Bu beyitte kafiye d zeni bozulmuştur.

⁹¹⁻¹  n kızıını Şatmağa vardı ġar b: Metinde " n kızıını Şatmağa vardı ol ġar b" Şeklindedir.

⁹³⁻² Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

⁹⁴ Bu beyitte kafiye d zeni bozulmuştur.

⁹⁴⁻¹ Metinde "Tetb r" Şeklinde ge mektedir. Mısradada vezin tutmamaktadır.

⁹⁵⁻² Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

⁹⁶⁻² Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

- 97 Ol ğarīb bir idi hemān gözi⁹⁷⁻¹
Anasından öyle ʔoĝmıŝdi özi⁹⁷⁻²
- 98 Şol ʔadar müŝterī oldu ol ğarīb
Aldı anı atasından yalvarup
- 99 Verdi ʔızını ol ğarībinī eline^{99-1,2}
Aldı ʔızı ol da girdi yola
- 100 Hoca aldı ʔızı tā gide^{100-1,2}
Şatun aldı tā kim eve gide
- 101 Döndi aña ey māh-ı münir¹⁰¹⁻¹
Hoca bir sā^ç at baña destūr ver
- 102 Yā hālā'yıĝ dilerem verüp aña
Ol ʔiŝiden kim beni Őatdı saña
- 103 Anuñ içün ben anuñ evine¹⁰³⁻¹
Küçücükden gelmiŝidim yanına
- 104 Hāĝĝı vardır benim üzerimde ʔoĝ
Kerāmıñdan destūr alsun dime yoĝ¹⁰⁴⁻²

⁹⁷⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

⁹⁷⁻² ʔoĝmıŝdi: Metinde " ʔoĝmıŝ idi" şeklindedir.

^{99-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{100-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹⁰¹⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹⁰³⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹⁰⁴⁻² destūr alsun dime yoĝ: Metinde "destūr o alsun dime yoĝ" ŝeklindedir.

[5b]

105 Verdi destür var eyleme gel tez
Girü gel tez gidevüz yola biz

106 Ne derseñ söyle gel varup eglenme¹⁰⁶
Girüye gel katıma anı çoğıl¹⁰⁶⁻²

107 Vardı dedi atasına sen şād ol
Ağlayup kayğudan āzād ol¹⁰⁷⁻²

108 Çün beşāret kıldı Qarārü'l-emīn
Zāyi⁶ olmaz dedi ecrü'l-miḥenīn

109 Zāhirīni görmek zaḥmetdür anuñ¹⁰⁹⁻¹
Bāḥını gör ne rāḥattadır anuñ

110 Sen benim sevgümi gönlüñden çıkar
Kıl yā Muḥammed dīnin sen üstüvār¹¹⁰⁻²

111 Ol baña eyilik şanan anam^{111-1,2}
Faḫīr elinden bağı bışmış anam

112 Gözleri başına ğar(ı)k olmuş anam

¹⁰⁶ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

¹⁰⁶⁻² Girüye gel katıma: Metinde "Girüye tez gel" şeklindedir.

¹⁰⁷⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹⁰⁹⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹¹⁰⁻² dīnin: Metinde "dīnini" şeklindedir.

^{111-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

Firkatim odına tutuşmuş anam

113 Hasetimden yüregın yağan anam

Çevre yana yollara bağan anam

114 Beni şatdurmağa gönderen anam¹¹⁴⁻¹

Derdime bağrını deldüren anam

115 Yavı kılp benı bulmayan anam

Çanda getdiğini bilmeyen anam

116 Firkatüm ağusını içen anam

Düşde görmegile geçinen anam

117 Beni ğurbet el[[er]e şatan anam

Ğitdiğim yolları gözleyen anam¹¹⁷⁻²

[6a]

118 Ger şorar olursa benim ħālımı¹¹⁸⁻¹

Diyesin ħoşdur de aħvālımı¹¹⁸⁻²

119 Şehrlü degil bir yigit aldı şatun¹¹⁹⁻¹

Anı iletüp adına der ħātün

120 Zinhār ey baba şorar ise saña

¹¹⁴⁻¹ şatdurmağa: Metinde "şatduramağa" şeklindedir.

¹¹⁷⁻² Metinde "yolları" kelimesi şeklinde yazılmıştır.

¹¹⁸⁻¹ Ger: Metinde "Eger" şeklindedir.

¹¹⁸⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹¹⁹⁻¹ Şehrlü: Metinde "Şehirlü" şeklindedir.

Saña nice ʈon giydürdi der saña¹²⁰⁻²

121 Cümle ebrîşim geydürdiler ʈonı¹²¹⁻¹

Yâ ğuşşa ile geçmesün ğünü

122 De sen aña zinhâr evden çıkmasun

Ķız ‘ayâlleri yüzine baĶmasun¹²²⁻²

123 Ta kim ol benim gibi kızlar göre

Cânın Ķasret odına vüre

124 Aralarında beni görmeye¹²⁴⁻¹

Gide ‘aĶlı kend'özini dermeye

125 Gözü çevre yaña yollara baĶa

Derdim Ķasret odlara yaĶa¹²⁵⁻²

126 Göresi gelüp beni ister ise

Kime şattuñ baña göster der ise

127 Zinhâr anıñ yüzine çağırmaĶıl

ĶaĶıyup anı söĶüp urmaĶıl

128 Anasından ayrılınca Ķızılar

¹²⁰⁻² Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

¹²¹⁻¹ Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

¹²²⁻² yüzine baĶmasun: Metinde "yüzine ol baĶmasun" şeklindedir.

¹²⁴⁻¹ Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

¹²⁵⁻² Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

Anaları ister olur özüler

129 Bu işi dünyâ gören deli olur¹²⁹⁻¹

Çuzusından ayrılan meler çalır

130 Çuzudan ayrıldı o da meleye

Çevre yaña gözedüben dileye¹³⁰⁻²

[6b]

131 Emânet olsun baba cânıñ için

Çatırın yıkma anamuñ benim için¹³¹⁻²

132 Ben adımı dağmışam çaravuş[a]¹³²⁻¹

Bilmezem ki ne gele ğarīb başa

133 Ayrılık düşdi ata araya

Nice melhem ulaşır bu yaraya

134 Bir dağı yüz[i] gözi görmeyiben¹³⁴

Görmeyem çevre yaña yol gözleyem

135 Ğurbetlikde ana ata gözleyem¹³⁵⁻¹

...¹³⁵⁻²

¹²⁹⁻¹ Metnin genelinde "dünyâ" kelimesi "dünyâ" olarak yazılmaktadır. Vezne uyuyorsa yazımında metne uyulmuştur.

¹³⁰⁻² gözedüben: Metinde "gözedeyüben" şeklindedir.

¹³¹⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹³²⁻¹ çaravuş M6b: çaravaş (Parlatır, 2011, s. 846).

¹³⁴ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

¹³⁵⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹³⁵⁻² Bu beytin ikinci mısraı metinde bulunmamaktadır.

136 Bu yañadan yeller eserse söyleyem¹³⁶⁻¹

Ana ata kızusını isteyem

137 Yel getüre çoğun[1] imdi baña

Şimd[i] baba elvedā^ç olsun saña

138 Tatlu cānım nice tenden ayrıla

Bir kıyās it gör ki hāl nice ola¹³⁸⁻²

139 Elvedā^ç babasına ol nigār¹³⁹⁻¹

Nice zamān ağladı ol zār zār

140 Atasın esenleyüp tırdı örü

Hocasınıñ katına geldi girü¹⁴⁰⁻²

141 Hocasıyla çünkim girdi yola¹⁴¹⁻¹

Qaldı anda atası şaqla yola

142 Gözleri göremez dudakları tebserir¹⁴²⁻¹

ç Avretine katına geldi girür

143 Altun görmedi kızını görmedi^{143-1,2}

Uşşı getdi düşdi ç aklı deremedi

136-1 Bu mısradan vezin tutmamaktadır. yaña: yañadan M6b.

138-2 ola: olur M6b.

139-1 Elvedā^ç: Metinde "Eyledi elvedā^ç" şeklindedir.

140-2 "خواجه" kelimesi halk ağzında kullanıldığı gibi "حوجه" şeklinde yazılmıştır.

141-1 Bu mısradan vezin tutmamaktadır.

142-1 Bu mısradan vezin tutmamaktadır.

143-1, 2 Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

[7a]

144 Tıtdı belin zârı kı lup ağladı
Ey der aña mûnisim kıanı dedi

145 Kıand[a] göre m ey gözüm nûrı seni
Kendjelümle nice redd etdüm seni¹⁴⁵⁻²

146 Ey nigârım ğayr(1) görünmez bize
Bu günümüz bu kıara gündür bize

147 Kıanda getdiñ ey ciger-küşem benim
Bağrımı pâreleyüp yađdıñ cânım

148 Kıanda getdiñ kıanda bulayım seni
Yavricığım kıanda bulayım seni

149 Ey kıuzum ne desem dileyem¹⁴⁹⁻¹
Derdime nice melhem eyleyem

150 Kıaravuşlar ihtiyâr eden kıuzı
Bahâsını bize yedüren kıuzı

151 Fırkıati vâ fırkıate düşdi kıuzı
Hâsret odına beni yağan kıuzı

152 Ey kıoğusı burnıma kıoğan kıuzı

¹⁴⁵⁻² Bu mısırada vezin tutmamaktadır.

¹⁴⁹⁻¹ Bu mısırada vezin tutmamaktadır.

- Şehir içinde seni söylediler [kuzı]
- 153 Ana degil saña düşmān olmışam
Cigermi derd ile kan kılmışam
- 154 Hārām olsun baña bu altun gümüş
Ana var mı evlādın şatmış yemiş
- 155 Öyle der ‘aqlı gider deyem saña
Ol er-i miskīn nazım eyler saña¹⁵⁵⁻²
- 156 ‘Avretini öyle gördi kıldı āh
Didi eyveh kim işim oldu tebāh
- [7b]**
- 157 Kızım elden getdi ‘avretim bile^{157-1,2}
Ey der hem işim hārāb oldu kendüm bile
- 158 De kim Şāni‘ o şems ü kâmer
K̄o ellerin fi‘lin bilen h̄ayr u şer¹⁵⁸⁻²
- 159 H̄azır u nāzırsın bu işe¹⁵⁹
Bir meded eyle buña K̄ādir Pādişāh¹⁵⁹⁻²
- 160 Senin ol kızcağazım şatdıran
Adını ol dem qaravuş k̄odıran

¹⁵⁵⁻² “Er-i” kelimesinde tamlama ekini “y” harfiyle göstermiştir.

^{157-1,2} Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹⁵⁸⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹⁵⁹ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

¹⁵⁹⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

161 Dilerem ben düşmişem kaldırasın
Muhammed(e) sırrımı bildiresin

162 Muşafâ ʿ ışkına şatıldı kızım
ʿ Avretimden dağı çıktım kend(i) özüm

163 Kız atası hazretine döndi yüzün^{163-1,2}
Eşid imdi kız ile hocasının sözün

164 Aldı ol kızı getürdi ol hoca
Şatın aldı hâlin edem nice

165 Kudretiyle erdi çün hoca eve
Kapusın açar idi ive ive

166 Hocanın bir koñşıcağı var idi
Ol yigidi katı sever idi

167 Yigidiñ katına geldi erişdi^{167-1,2}
Anıñla karşı varuben görüşdi

168 Hoca yigidi evine çağırır
Ol dağı sözünü şaymaz bile varur¹⁶⁸⁻²

^{163-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{167-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹⁶⁸⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

169 Ol gice kim ol eve vardı yigit
Yatır anda bir sözi key eşit

[8a]

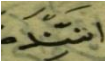
170 Ol gice kızın yanına varmadı
Ol hūriniñ şöhetine irmedi

171 Yigit anda yaşdığına baş urur
Uyqu arasında bir ‘ acāyib düş görür¹⁷¹⁻²

172 Çün görür düşinde Muḥammed gelür
İki [cihān] serveri Aḥmed gelür

173 Geldi ol gice Faḥr-ı Cihān^{173-1,2}
Kim anın için oldı bu kevn-i mekān

174 atına geldi anın ol Muṣtafa
Müctebā vü Murtaza vü yā Şafa

175 Cemālin gördi bedr-i aya beñzer
 kara aşı yaya beñzer

176 Görklü yüzinde dutar bedr-i tamām
‘ Āşıdur cümlesi ḥāşı ‘ ām¹⁷⁶⁻²

¹⁷¹⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

^{173-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹⁷⁶⁻² ḥāşı ‘ ām M8a: ḥāş u ‘ ām (Devellioğlu, 2004, s. 336).

177 Yüzi nūrından ʿāciz erişmez kamer¹⁷⁷⁻¹

Lezzet-i luḫfindan almışdur şeker

178 Ebū Bekir ʿÖmer ʿOsmān ʿAlī

Ḳatına Muştafā ile dört yāri

179 Çün erişdi ol yigidiñ^{179 179-1}

Muştafā baḳdı anuñ şūretine

180 Ol yigit bunları ber-tamām

Şefḳatile Muştafā verdi selām

181 İki cihān faḫrını gördi yigit

Zī-ḡanīmet aña erdi yigit

182 Muştafā dedi ki bildiñ mi beni

Yigit aydur nice bilmeyem seni

[8b]

183 Sensin āḫir ol Muḫammed bī-gümān

Dos[t]luḡıyla yaradıldı bu cihān

184 Peyḡamberimüz yeter ol sâʿ at aña¹⁸⁴⁻¹

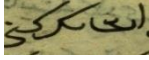
Yā yigit bir ḫācete geldim saña

¹⁷⁷⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹⁷⁹ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

¹⁷⁹⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹⁸⁴⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

- 185 Yoğ deme ol ĥacetimi baña
Ĥürĩ ĥuşūrı vere Teñri saña¹⁸⁵⁻²
- 186 Ol ĥaravuş aldıñ dünki gün^{186-1,2}
Baña bağışla yāĥud ver baña şatun
- 187 Sen bulasın cennette ĥürĩ ĥuşūr
Ol ĥızı āzād ur
- 188 Ümmetimdür bu şatılan ĥaravuş¹⁸⁸
Dĩn yolına ĥoyan cānı başı
- 189 Cānına ĥıydı dīnine ĥıymadı
Dostu ĥoyup dūşmāna uymadı
- 190 Dost içün cāna ĥıyan şād olur
Ĥul iken dost yolına āzād olur
- 191 Saña dilek edegeldim anı
Dĩn yolına ĥaravuş olanı
- 192 Dilerem ki añı ver baña sen
Ne dilerseñ maĥşūdıña alda sen

¹⁸⁵⁻² ĥürĩ: Metinde "Kim ĥürĩ" şeklindedir.

^{186-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹⁸⁸ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

193 Ol yigit bay kıldum kabül¹⁹³⁻¹
Cân dirîğ olmaya senden yâ Resûl

194 Çünkü sen dilek idegeldiñ baña
Bir qaravuş n'ola vermeyem saña

195 Yigit aydur ey Nebîler Serveri
Ben za'îfîñ var dileği¹⁹⁵⁻²

[9a]

196 Yâ Resûlullâh eger halka yarın¹⁹⁶
Dirsem gördüm Nebîler Serveri

197 Ben bilürem halk inanmaz baña
N'ola bir nişân verseñ baña

198 Ol yigidiñ kim bir gözi görüpdi
Nice yıllar şöyle körce dururdu

199 Mübârek barmağın degirdi Muştafa¹⁹⁹⁻¹
Rüşen oldu gözleri buldı şafa

200 Nâgihân açıldı ol körce gözi
Turdı ol dem toprağa vurdu yüzi

¹⁹³⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹⁹⁵⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹⁹⁶ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

¹⁹⁹⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

- 201 Aydur yâ Resûlullâh kıızı kıldum^{201 201-1,2}
Âzâd versin imdi kend'özi
- 202 ' Aşkıña dağı fidâ kılam cânı
Saña kırbân eyleyem cânı teni
- 203 Ey ' âşîler dîne dermân olan
Oğlını dîne kırbân eden²⁰³⁻²
- 204 Vücûd-ı Raḥmeten-li'l-' Âlemin²⁰⁴⁻¹
Ey Çalabın cümle gencine emîn
- 205 Çün Resûle söyler iken ol revân
Uyқudan uyanup geldi o zamân
- 206 Çün uyandı uyқudan kend'özi
Baқdı gördi görmüş ol körce gözi
- 207 Şâz olup şöyle sevindi cânı
Görünce mu' ciz kıldı iki Cihân Sultânı²⁰⁷⁻²
- 208 Dura geldi abdest aldı oturur
Erteye dek şalavât Hû getirür

[9b]

²⁰¹ Bu beyitte kâfiye düzeni bozulmuştur.

^{201-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²⁰³⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²⁰⁴⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²⁰⁷⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

- 209 Erte oldu ol yigit tırdı öri
İve ive ol kıza geldi girü
- 210 Şatun aldıķda gönül vermiş idi
Anuñ için çok bahā şaymış idi
- 211 Biñ kızıl altun şaymış idik bahā
Cān sevmiş idi ol şehā²¹¹⁻²
- 212 Geldi gördi baķdı ay yüzün²¹²⁻¹
Diñle imdi yigidiñ aña sözün
- 213 H̄asret odında cigeri kebāb olan yār^{213-1,2}
Gözüm görmesine sebep olan yār
- 214 Muḥammed dīnine toğrı giden yār^{214-1,2}
Dīn yolına başı cānı koyan yār
- 215 Gelüp beni koñşı alup giden yār
Muḥammed Muştafa dilek iden yār
- 216 Benim körce gözimi gördiren yār
Beni faḥr-ı cihāna ergüren yār

²¹¹⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

²¹²⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

^{213-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{214-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

217 Atasıyla anası zār eden yār
Şatılup ben ğayrılıqdan giden yār

218 Baña adın qaravuş dediren yār
Dedigüme beni peşmān eden yār

219 Kimini āyet-i hüküm-i Muştafā
Geldi baña ol Resül-i pür-şafā

220 Düşde gördüm ben cemālin anuñ
Ne kişisin nedür aḥvālīñ senüñ

221 Faḥr-ı ‘ālem bu gice geldi baña
Gözümü açup dilek etdi saña

[10a]

222 Hūri misin yā ferīşteh misin ey yār²²²⁻¹
Ne kişisin ver baña toĝrı ḥaber

223 Bi'llāhi ey yüzi ay yañaĝı güli^{223-1,2}
Gel baña ḥelāl eylegil bu müşkili

224 Ol kız aydur aña kendi ḥālīni²²⁴⁻¹
Atasıyla ol cühūd aḥvālīni

225 Ana ata ki faḫīr olduĝımı

²²²⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

^{223-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²²⁴⁻¹ aydur aña: Metinde "aydur dedi aña" şeklindedir.

Cühūd anlarıñ ħālın bildüğini

226 Cühūd anı çağırıp topladığın
Dīniñden dön deyü söyledigin

227 Gel dīniñden dön bizim dīne gel dedigin^{227-1,2}
Kızıñı ver saña māl vireyin dedigin

228 Anası miskīn bu sözi işidüp
Yere düşüp ‘ aklı başından gidüp

229 Dedi bu faķır odında ben yanam^{229-1,2}
Ĥāşā dūnyā dīnimden benim

230 Dīn yolına fidā olsun cānim²³⁰
Kim Muħammed dīnidir ĥaķ dīn dedi

231 Baña toğrı yārisen bunı deme
Ol Muħammed dīni elden ķoma

232 ‘ Āciz oldı ķünki bunca yerler^{232 232-1}
Derdliere bulamadılar ķāre

^{227-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{229-1,2} Dedi bu: Metinde "Dedi ķo bu" şeklindedir.

²³⁰ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

²³² Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

²³²⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

233 aravuş deñ beni şatuñ beni²³³⁻¹
Bahā mı yeñ dīn içün Őaklañ beni

234 Çün yigid eşiddi ol kıızıñ sözün
Ađlamađdan dūŐirmez kend'özün

[10b]

235 Ey nigārım elāl eylegil baña
Kim aravuş dedi idim ben saña²³⁵⁻²

236 aa ıldım ben iŐimi bildim
Yüz sūrüp izmetkār ermedim²³⁶⁻²

237 ız arındaŐım²³⁷⁻¹ ol baña sen ey nigār²³⁷⁻¹
Şimdi ana gel atāl? derdiñ çeker

238 Şol yüz altun dağı bađŐiŐ verem saña^{238-1,2}
İmdi varđıl eviñizden yaña

239 uru gelüp sevinüp Şöyle gider
Ayağı ozına yeller yetiŐmeyüp Şöyle gider²³⁹⁻²

240 Çünkü geldi atası gördi anı
Teñriye Şükr etdi sevindi cānı

233-1 Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

235-2 dedi idim: Metinde "dedim" Őeklinededir.

236-2 Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

237-1 Metinde "arındaŐım" Şeklinde yazmaktadır.

237-1 Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

238-1,2 Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

239-2 Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

241 Dedi kızım nice kırtulduķ ' aceb
Bu eve geldiñ nedür sebep²⁴¹⁻²

242 Hālını kız atasına söyledi
Yigidiñ düş gördüğün şerh eyledi

243 Gördi düşünde Resūli ol
Beni āzād eyleyüben oldı şāz

244 İşde yüz altun daħı bağışladı
Teñri beni aña luţif işledi

245 Anası da geldi gördi kızını
Şükr edüben yere sürdi yüzini

246 Dedi ey kılmışdur meded iden²⁴⁶⁻¹
Kullarınıñ gönli ditresin virān

247 Hāsretümi baña gösterdiñ şükür
Göñlümün kayķuların giderdi şükür²⁴⁷⁻²

[11a]

248 Sen daħı ger dileriseñ ey peri²⁴⁸⁻¹
Teñri lutfından seni sevindüre

²⁴¹⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

²⁴⁶⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

²⁴⁷⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

²⁴⁸⁻¹ dileriseñ: Metinde "dilerseñ" şeklindedir.

- 249 Cān verüp ʿaşk ile dīn aldı şatun
Ger kocasin key yigidsiñ ger hātūn²⁴⁹⁻²
- 250 Şağın kim dūnyā içün dutma kīn²⁵⁰⁻¹
Dūnya seven kişide olmaya dīn
- 251 Çünki üç gün üç gice aç yatdılar
ʿĀciz olub nice qanlar yuttılar
- 252 Üç gün üç gice yemek bulmadılar
Haq yolında heç melül olmadılar²⁵²⁻²
- 253 Ümmet olan bunı böyle kıldılar
Ol nebīlerden şefāʿ at buldılar
- 254 Şimdiki hālde bu halk-ı dūnyāçün^{254-1,2}
Dīni qoyup yelerler dūnyāçün
- 255 Ören-i dūnyāya dūnyā demezler
Öreni? bir loqma bunlar yemezler
- 256 Faqr-ı ʿālem arpa etmeg ile kötileyidi^{256-1,2}
Āhır bir azuqun ümmet gele dedi

249-2 yigidsiñ: Metinde "yigidisiñ" şeklindedir.

250-1 Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

252-2 M11a: hiç.

254-1,2 dūnyāçün: Metinde "dūnyā için" şeklindedir.

256-1,2 Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

257 Buğday etmegi idüben yediler
Kuru yenmez buña katık deyeler

258 Besleyeler nefslerin etler ile²⁵⁸⁻¹
Uradılar? kazı hem atlılar ile²⁵⁸⁻²

259 ‘ Anberler toptolu şahil ola
Fuğarāya vermeyeler bañil ola²⁵⁹⁻²

260 Ürediler hem şı[ğ]rı hem koyunu
Dürlü dürlü düze çoşa kend'özini²⁶⁰⁻²

[11b]

261 Aqçesi olan odunca vermeyeler²⁶¹⁻¹
Gizleyeler Ka‘ beye varmayalar

262 Hem dağı zekavetin⁷⁴ vermeyeler
Hağ yolında yedürüp yemeyeler

263 Okıyanı yazanı diñleyeni
Raħmetiñle yarlıgağıl yâ Ğani²⁶³⁻²

[12a-b]⁷⁵

[13a]

²⁵⁸⁻¹ Nefslerin: Metinde “Nefislerin” şeklindedir.

²⁵⁸⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²⁵⁹⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²⁶⁰⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²⁶¹⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır. Mürettip metinde “olan” kelimesi yerine “olmayanlar” yazmış, daha sonra kelimenin üzerine çizerek yukarıya “olan” kelimesini yazmıştır.

⁷⁴ Kelimenin doğru yazımı “zekāt” şeklindedir. Çokluk biçimi olan “zekevāt” “زكوات” şekli kullanılmıştır.

²⁶³⁻² yarlıgağıl yâ Ğani: Metinde “ yarlıgağıl yağını” şeklindedir.

⁷⁵ Mecmû‘a’da bu varaklar boştur.

[Mesnevi]**[???***Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün*

- 1 Ḥanīfenūñ sözün qabūl eylesün
Aña telqīn ile īmān eylesün
- 2 Döndi Ḥanīfeye söyledi Resūl
Dilegūñ hep cümlesi oldı qabūl
- 3 İkrār idüp ḥ'oş şehādet eyledi
Barmağın qaldırdı tevḥīd söyledi
- 4 Anı ol ' Alīye nikāḥ eyledi⁴⁻¹
Fāṭımaya daḥı vardı söyledi
- 5 Ḥanīfeden ' Alīniñ oğlı ṭoğdı^{5-1,2}
Yüzünüñ nūrı ' arş(a) ṭoğdı
- 6 Muḥammed Ḥanefī ad virdiler aña⁶⁻¹
Yüzünü gören kişi qalır ṭaña
- 7 Çün ' ömri erişdi hem beş yaşına
Düşdi ol dem dā'im āḥret işine⁷⁻²

4-1 Anı ol ' Alīye: Metinde "Anı ' Alīye" şeklindedir.

5-1,2 Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

6-1 Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

7-2 āḥret: Metinde "āḥiret" şeklindedir.

- 8 Yedi yaşına girince ol ĩmān
İŖi gŭci oldu Ŗalavāt Ŗıyām
- 9 Toķuza geÇdi iriŖdi onına
Ėazānıñ Ŗamāhı dŭŖdi cānına
- 10   Alĭ istemez Ėazā eylese¹⁰⁻¹
Ol hevās ider dileyince gide¹⁰⁻²

11  n bir gŭn Dŭldŭle bindi   Alĭ¹¹⁻¹
Ya  nĭ Ėazā etmege Ŗtdı yolu

12 Bile  ıķdı ol Ėazāya gitmege
Atasıyla ceng [ŭ] Ėavķa etmege

13   Alĭ ol dem  pdi ķoķıdı anı¹³
Dedi Ŗaķlasun belādan Haķ seni

[13b]

14 Dedi d ngil var eve sen ey oğul
Saņa Ŗimdi ceng etmek lāyık degil¹⁴⁻²

15 Sen Ŗıfılsın Ėazā farz degil saņa
MuŖafādan yādigersin sen baņa

¹⁰⁻¹ Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

¹⁰⁻² dileyince gide: Metinde dileyice gid" Ŗeklinededir.

¹¹⁻¹ Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

¹³ Bu beyitte kafiye dŭzeni bozulmuŖtur.

¹⁴⁻² Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

- 16 Ey ciger-güşem döngil sen eve
Tarlıgın? señ döngil eve
- 17 ‘ Alī ğazāya ive ive
Muḥammed Ḥanefī döndi ive¹⁷⁻²
- 18 Hem oturdı evde bir nice gün^{18-1,2}
Çok ‘ ibādet eyledi kend'özün
- 19 Ol Muḥammed Ḥanefī turmağıla
Tarlıgandı evde oturmağıla
- 20 Babam baña dimişidi ev idem
Hem Medīne tağların seyrān idem
- 21 Böyle didi oğ ile yay aldı hem
Gürz(i) kalğanile ata bindi hem
- 22 Bir kişiye dimed(i) gidem bile
Bir kemter aldı oğu ile yayla²²⁻²
- 23 Medīneniñ gün toğdıısından yaña²³⁻¹
Sürdi atı Hıağ ide yardım aña

¹⁷⁻² döndi ive: Metinde "döndi gitdi ive" şeklindedir.

^{18-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²²⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²³⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

24 Hem du'ā kıldı ayıtdı yā Allāh
Saña şıgındım meded kıl Pādişāh

25 Bir tađıñ başına çıkdı nāgihān
Hıoş teferrüc kıldı tağı bir zaman

26 Seyr iderken bir ğazāya uğradı
Ne ğazā mekrile ele uğradı

27 Şıçradı çıkdı öñünden bir geyik
Şöyle güzel anasın emmiş büyük

28 Kendüye aydur dirice tutayım
Medīneye bir ' acāyib ilteyim

[14a]

29 Kemendiñ bir ucun bırağdı yire²⁹⁻¹
Sürdi atı geyige ire ire

30 Kemend geçdi boğazına nāgihān
Şıçradı çıkdı geyik dağı hemān

31 Ol geyik şıçrar kemenden tez çıkar
Yine kaçamaz döner döner bağar

32 Oğ yayı aldı eline ol dem hele
Diledi kim ura anı oğ ile

²⁹⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

- 33 Yine aydur anı diri tutayım
Medīneye bir ʿacāyib ilteyim
- 34 kova kova bir maaraya yeter
Geyik maaranıñ içinde yatar³⁴⁻²
- 35 Badı gördi anda var bir glistān
ıgırıup bülbüller ider dāstān
- 36 Hem ter anda amu ördekle az
Biri birine aru verir āvāz³⁶⁻²
- 37 Ol Muammed Hānefı̄ gördi anı
Hāyrān oldu ʿaceb aldı cānı
- 38 Geyii ovarken yoruldu atı³⁸⁻¹
Atdan endi orıya aldı atı
- 39 Uyu geldi uyudu ol dem hemı̄n
Rāat oldu ayu yo yle emı̄n
- 40 Geldii yer bir oru imi meger
Bekler imi orıyı iki yüz er
- 41 Ol iki yüz kiiniñ ır(ı) hemı̄n

³⁴⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

³⁶⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

³⁸⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

Ṭolaşurken añā vardılar yaqın

42 Gördiler kim bir oğlan uyur qatı⁴²⁻¹

Kendi uyur qoruya şalmış atı

43 Kendi maḥbūb hem yaraşur ṭutları

Şanki Ḥaḳ bile yaratdı anları

[14b]

44 Didi bunlar biri birine o dem

Ferişte mi ḥūri mi yoḥsa ādem⁴⁴⁻²

45 Bunlar oğlan anadan toğmuş degil⁴⁵⁻¹

Böyle maḥbūb dünyāya gelmiş degil

46 Söyleşürken anlar qulaq urur^{46-1,2}

Uyanup şıçrayup qarşu ṭurur

47 Dediler kim ey ṭıfıl gelgil berü⁴⁷⁻¹

Öp begimüz elini ṭur ilerü

48 Beglik olur qorıya her kim gele

Öp begimüz elini şuçuñ dile

⁴²⁻¹ Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

⁴⁴⁻² Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

⁴⁵⁻¹ Bunlar: Metinde "Ki bunlar" şeklindedir.

^{46-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

⁴⁷⁻¹ ṭıfıl: Metinde "ṭıfl" şeklindedir.

- 49 Vir atuñı kırtar beliñ başıñ⁴⁹⁻¹
Yoķ deriseñ dükedür bunda işiñ
- 50 Tābutuñdur bu kıorı yılmaz mısıñ
Yoķsa sen andan ĥazer kılmaz mısın
- 51 İki yüz kışı bekleriz biz bunı⁵¹⁻¹
Gel begimüze iledelüm seni⁵¹⁻²
- 52 Muĥammed Ĥanefī aydur siz biliñ
Ķoñ siz benim elimden emin oluñ⁵²⁻²
- 53 Benim atamdur ‘ Alīyyü'l-Murtażā
Ceddim adıdur Muĥammed Muştafa
- 54 Ĥasan Ĥüseyin benim kıardaşılarım
‘ Alī ile ĝazāda yoldaşılarım
- 55 ‘ Alīniñ oĝlu idigin bildiler
İki yüz kāfire ĥaber şaldılar
- 56 Bir uğradan anı ĥamle kıldılar^{56-1,2}
İki yüz kāfire araya aldılar

⁴⁹⁻¹ Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

⁵¹⁻¹ Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

⁵¹⁻² iledelüm seni: Metinde “iledelüm biz seni” şeklindedir.

⁵²⁻² Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

^{56-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

57 Ol dağı ħaml(e) eyledi anlara⁵⁷⁻¹

Pehlivānlık da' vası kılanlara

[15a]

58 Didi yā Rabb(i) ŧıđındım ben saña

Sen virirsın nuşreti öñden soña

59 Yā İlahī biñ bir adn ħađđıçün

Ceddimün mühr-i nübüvvet ħađđıçün

60 Atamñ himmetü yoldaş it baña

Nuşreti fırsatı ħardaş it baña

61 Böyle didi girdi meydān içine

Şaldı ħılıcı öñine ħıçına

62 Şağına şolına ħılıç şalardı⁶²⁻¹

Her kim(e) urısa iki böler idi

63 İki yüz kāfiriñ ħalmadı biri

ħalmadı iki yüzden biri diri⁶³⁻²

64 Vardı kesdi pehlivānlarıñ başın

El yüze silince bitirdi işin

65 Begleriniñ başın alup döndi ol

⁵⁷⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

⁶²⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

⁶³⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

Şağ selāmet Medīneye geldi ol

66 Dike odı meydān iine başı

‘ Acebledi ol başı gren kişi

67 Ol başı gren kişi ayrān alur

azādan dndi ‘ Alī eve gelr

68 ‘ Alī aydur eyledim bunca azā

Eylemişem cānlarına o cezā

69 Kesmedim bunca la‘ īn boyuñ başı

Zehī erdir bu başı kesen kişi

70 Didiler ođluñ Muammed anefī

Gittiği gn gelmedi bizden anefī⁷⁰⁻²

71 anda gittini bilmedik ‘ ayān

Bu başı kesmiş getrmiş ol hemān

[15b]

72 Sylemedi ayır şer nesne bize

Aña soruñ n cevāb vire size

73 Eve geldi grdi ‘ Alī oğlmu

pdi gzlerin didi cānım cānı

⁷⁰⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

- 74 Ol ne başdur söylegil anı baña
Kanda rāst kıldıñ şataşdıñ aña
- 75 Haber verdi qorıya varduğımı
Tābūtuñ bekcilerin kırduğımı
- 76 Evden çıkdım bir geyik gördüm didi⁷⁶⁻¹
Kova kova qorıya vardım didi
- 77 Kāfirler beni araya aldılar⁷⁷⁻¹
Benüm ile ceng (ü) ğavġā kıldılar
- 78 Kırdım iki yüz kāfir anda yatur
Baba eksigi var ise sen yetür
- 79 Anları kırdım iki yüz kişidür
Gördigün baş beglerinün başıdur
- 80 Çün eşiddi ‘ Alī oğlundan anı
Didi oğul ey benim cānım cānı
- 81 Didi kendügi tehlike urmağıl⁸¹⁻¹
Bir dağı sen ol qoruya varmağıl

⁷⁶⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

⁷⁷⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

⁸¹⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

82 İşbu dünyā ʔolu dūşmāndur bize⁸²
Eylemişem cānlarına ʔok cezā

83 Ol Tābūt daḡı ulu dūşmān durur
Kendi heybetlü ulu mel‘ ūn durur

84 Ƙırdıñ ise ʔorusından iki yüz
Ol kāfir ʔomaz ʔorusını ıssız⁸⁴⁻²

85 ‘ Askerini ʔırdıḡuñ bilmiş ola
Belki daḡı kāfir göndermiş ola

86 Kāfiriñ ‘ askeri ʔatı ʔok durur
Yedi yüz biñden daḡı artuḡ durur

87 Zinhār oḡul ol ʔoruya varmaḡıl
Dünyaya gezmek dilersen şaḡ esen ol⁸⁷⁻²

[16a]

88 Ol geyik kim saña görüñdi ‘ ayān
Şeytān durur saña getürür ziyān

89 Hıoş vaşıyyet eyledi aña ‘ Alī
Epsem oldı diñledi ibn-i ‘ Alī

90 Yine bir gün ol ‘ Alīyyü'l-murtaz(ā)

⁸² Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

⁸⁴⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

⁸⁷⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

Gitdi kâfir iline ide ğazā

91 Hāsan Hüseyn götürdi bile^{91-1,2}
Muḥammed Ḥanefī gelmedi dile

92 Muḥammed Ḥanefī eve ārzūladı^{92-1,2}
Daḥı gördiği geyiği ārzūladı

93 Geyigün naqş(ı) anuñ aqlın alur
Hem ḥayāli daḥı gözünde qalur

94 Yine gitdi geyiği tutmaq qaşdına⁹⁴⁻¹
Çıqdı baqdı ol dabanuñ üstüne

95 Tābūta meger ḥaber olmuşıdı
Ol qoruya biñ kişi gelmişıdı

96 Gice gündüz çevre yürürler idi
Yād kişi gelür mi görürler idi

97 Qaşıdları daḥı Muḥammed Ḥanefī⁹⁷⁻¹
Tutup öldürmek muradları anı

98 Gördiler kim geldi anda bir civān

^{91-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{92-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

⁹⁴⁻¹ Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

⁹⁷⁻¹ Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

Dişleri inci yüzi māh-ı t̄abān

99 Yüzine baksañ gözler kamaşur⁹⁹⁻¹

Anı gören şoḥbetine ulaşur

100 Biñ kişi ortaya aldılar anı

Ya' nī t̄utup öldürelor civānı

101 Didiler kim in atūndan ey civān

Öp begimüz elini tez çık hemān

[16b]

102 Muḥammed Ḥanefī dir çok söylemeñ^{102-1,2}

Kendü kendüñiz(e) kaçd eylemeñ

103 Ben siziñle ceng etmeg(e) gelmedim¹⁰³⁻¹

Bir geyik yitürdim anı bulmadım

104 Hem ğayr(ı) kāfire beg bilmezem¹⁰⁴⁻¹

İzzet idüp aña hürmet kılmazam

105 Atam buna ašlā secde kılmadı

Kāfiriñ hiç birini beg bilmedi

106 Gördiler kim eylemez sözi kabül

⁹⁹⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

^{102-1,2} Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹⁰³⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹⁰⁴⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

Sözlerine göre cevāb virir ol

107 Biñ kāfir aşıd etdi utmaga aña¹⁰⁷⁻¹

Yalñuzca bir ıfıl aldı aña

108 Ol güzeller āhı da bildi hemān

ırdı kāfirlere virmez imān

109 Eline aldı hemān yayın oun

Varamadı kāfirler aña yakın

110 Didi kāfir biz daı o atalum

Kimisi der ki dirice ıtalum

111 Biñ kāfir oldı ovaya yazıya

anki biñ urt aşıd etdi uzıya

112 Ol daı ol arada urur idi

Kāfirlere o ile urur idi

113 Dükenice atdı küffāra oun

ırdı kāfirlere iki yüz(e) yakın

114 ırdı yādı etdi ou almadı

Gürzün aldı ele ār(e) bulmadı

¹⁰⁷⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

115 Gr zile pes cengeddi hemn¹¹⁵⁻¹
ırdı kfirlere hiç vermez amn

116 Kfirlerin üstüne atdı oun^{116-1,2}
ırdı kfireleri iki yüz(e) yaın¹¹⁶⁻²

[17a]

117 Gördiler ceng ile ıılmaz baa
Kemend atdılar ger taa taa

118 On yedi yerinden yara urdılar^{118-1,2}
evre yanından cümle güce gördiler

119 anı o açdı çalmadı resi¹¹⁹⁻¹
Arada çaldı o cnlar presi

120 Yoruldu kfirleri çala ala¹²⁰⁻¹
Aırıldı olları çala ala¹²⁰⁻²

121 ırdı  yüz kfiri ngihn
Eridi bu kez az-y sumn¹²¹⁻²

122 Bir yerinden ana kemend atdılar

¹¹⁵⁻¹ Bu msrada vezin tutmamaktadır.

^{116-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹¹⁶⁻² Bu msrada vezin tutmamaktadır.

^{118-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹¹⁹⁻¹ Bu msrada vezin tutmamaktadır.

¹²⁰⁻¹ Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹²⁰⁻² Aırıldı: Metinde "Aırıldı" şeklindedir.

¹²¹⁻² Bu msrada vezin tutmamaktadır.

Uşdılar başına anı tıtdılar

123 Ol güzeller şāhı cānlar pāresi

Aķar ķanı zızılaşur yarası¹²³⁻²

124 Öyle ħāliyle es̄ir oldı ʿ ayān

Sevinişir buncalar ider şād-mān¹²⁴⁻²

125 Tābūta muştu şaldılar yaʿ nī^{125 125-1,2}

Didiler kim tıtduķ biz bu oğlanı

126 Cebir idüp size getürelüm mi^{126-1,2}

Yoĥsa bunda işin bitürelüm mi

127 Tābut aydur cebr idüp getüresiz¹²⁷⁻¹

Ķatıma zencir̄ ile yaturasız

128 Ben anı kendü elümle öldürem

Cümle ħalkā öldüđiņi bildirem

129 Ķarşucı gönderdi bile biñ kişi

Didiler uzatmayasız bu işi

[17b]

¹²³⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹²⁴⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹²⁵ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

^{125-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{126-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹²⁷⁻¹ cebr: Metinde “cebir” şeklindedir.

- 130 Başladılar beşâretler çalmağa
İl vilâyet tutulduğun bilmege¹³⁰⁻²
- 131 Oğlanıñ tutulduğun bildiler¹³¹⁻¹
Hep siyâset meydânına geldiler
- 132 Dikdiler t̄âr ağacın meydâna
Aşmaq istediler uydılar şeytâna¹³²⁻²
- 133 Getürdiler meydâna âheng ile^{133-1,2}
T̄abl zurna şâz ile gülbeng ile
- 134 Buyurur Tâbüt fi'l-hâl aşalar
Dünyâdan umudunu keseler
- 135 Baqdı begler Tâbütuñ işine
‘ Aqıl-dânlar uşdılar başına¹³⁵⁻²
- 136 Didiler râzî degülüz bu işe
Diler bizi qanı dilerseñ bu işe¹³⁶⁻²
- 137 Şimdi sen bu oğlanı öldüresin¹³⁷⁻¹
Cümle halk(ı) kendüñi güldüresin

¹³⁰⁻² Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

¹³¹⁻¹ Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

¹³²⁻² uydılar: Metinde “uyarlar” şeklindedir.

^{133-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹³⁵⁻² Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

¹³⁶⁻² Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

¹³⁷⁻¹ öldüresin: Metinde “öldürsin” şeklindedir.

138 Didi öldürmek sehlice iş durur^{138-1,2}

İllâ ölü dirilmek çatı güç durur

139 Oğlunñ öldüğünü ‘ Alî bile

Zü'l-fikârı çekdide bunda gele

140 İşler ide sefer eyleyeler gülüşe¹⁴⁰⁻¹

‘ Alîye kim karşı vara tıruşa

141 Uşak dimez yigit dimez yâr dimez^{141-1,2}

Kökümüz keser kırar heç kımaz

142 İşbu oğlana tımâr eyleyelüm

Aldayalum aña çok söyleyelüm

143 Mâl virelüm gönünü kındıralum

Hem anı dînimüze döndürelüm

[18a]

144 Eger mâl virmek ile olmaz ise¹⁴⁴⁻¹

Ol bizim dînimüze girmez ise

145 Kıznıñ Mîne Hâtünü viresin aña^{145-1,2}

Eger kıznıñ alursa işler aña

^{138-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹⁴⁰⁻¹ Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

^{141-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹⁴⁴⁻¹ Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

^{145-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

- 146 Senüñ ile ħ̣oş idersen başın
Kendi bitürür babasınüñ işin
- 147 ‘ Alī adı dünyādan götürülür¹⁴⁷
İl vilāyet cümle saña ħ̣ul olur
- 148 Cümlesi bu sözi maħbül gördiler
Muħammed Ħanefīyi getürdiler¹⁴⁸⁻²
- 149 Ħazīn olup geldi orta yere^{149-1,2}
Zızılaşur tenindeki yara
- 150 Miskile gül şularını ezdiler
Yarasın şarmaġa merhem düzdiler
- 151 Az zamānda ħ̣oşça oldu ol civān
İllā za‘ ĩf idi aħmış idi ħ̣ān¹⁵¹⁻²
- 152 Yine getürdiler meclis(e) anı¹⁵²⁻¹
Za‘ ĩf idi titrer idi teni
- 153 Tābūt aydur çeşteciler geleler
Ne ħ̣adar çalġu var ise çalalar

¹⁴⁷ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

¹⁴⁸⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

^{149-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹⁵¹⁻² aħmış idi: Metinde " aħmış da idi" şeklindedir.

¹⁵²⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

154 Cümle begler geldiler yığıldılar
Hep Tābūtuñ sarayına ʔoldılar

155 Güzel oğulanlar arada gezer¹⁵⁵⁻¹
Çeştecciler çeşteniñ kılm düzer

156 Ta‘ām yendi götürüldi şofralar
Geldiler ʔadehler ile şākīler

157 Tābūt aydur oğlan yaqın gel baña^{157-1,2}
Kendü elümle şarāb vereyüm saña

[18b]

158 Elüne aldı Tābūt altun ʔadeh
Al bunı iç göñlüne gelsün ferah

159 Oğlan aydur bu ʔarāmdur içmezem
Bu dīn [ü] īmān perdesini açmazam¹⁵⁹⁻²

160 Bunı ceddım ki Muḥammed içmedi
Atam ‘Alī yöresinden geçmedi

161 İçmezem ben öküz? çok söyleme¹⁶¹⁻¹
Ḥaste vücūdıma zaḥmet eyleme

¹⁵⁵⁻¹ oğulanlar: Metinde "oğlanlar" şeklindedir.

^{157-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹⁵⁹⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹⁶¹⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

- 162 Tābūt aydur sözümi tut iç bunı
Bir kızım var saña vireyin anı
- 163 Dīnime gir sözümi eyle kabūl
Mīne Hātūn qaravuş ben saña kul
- 164 Güzelliği şây olmuşdur ‘āleme¹⁶⁴⁻¹
İstediler virmedim çok adama
- 165 Kızım gibi güzel yoğdur bu zamān^{165-1,2}
Vardur anda cennet hūrisinden nişān
- 166 Oğlan aydur dīnimi terk etmezem
Biñ kız virseñ birin kabūl etmezem¹⁶⁶⁻²
- 167 Tābūt aydur tez getürüñ kızımı
Kızımı görürse tutar sözümi
- 168 Vardılar Mīneye haber virdiler
Babañ saña çağırır gel didiler¹⁶⁸⁻²
- 169 Kız eve vardı şandugımı açar^{169-1,2}
Geydi libāsın misk ile ‘anber şaçar

¹⁶⁴⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır. (şây M18b: şâyi‘)

^{165-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹⁶⁶⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹⁶⁸⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

^{169-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

170 Yandı arındı berķ oldu kız^{170-1,2}
Altuna incüye ğarķ oldu kız

171 Şalındı meclise çıķdı nāz ile^{171-1,2}
Çağrışır ayağınd(a) ħalħal şāz ile

[19a]

172 Boyı uzun beli ince ķaşı yay
Şank(i) endi gökden yire ıolu ay¹⁷²⁻²

173 Oturanlar ayak üzre geldiler
Ol kızını ħüsnine ħayrān oldılar

174 Tābūt aydur bu kızını virem saña
Sözüm ıtutup uyar iseñ baña¹⁷⁴⁻²

175 İki maħbūb birbirūñüz bulasız
Ğice gündüz zevķ-i ıışret bulasız

176 176 Al kızımı ıışretsin sen bugün¹⁷⁶⁻¹
Her ğünüñ olsun? seniñ bayrām düğün

177 Oğlan aydur dünyāyı virseñ baña
Dīnimi ter[k] eyleyüp uymam saña

^{170-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{171-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹⁷²⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹⁷⁴⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹⁷⁶⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

178 Zevk(e) cennede ider mü'min olan
Bundağı şafâ hep cümle yalan¹⁷⁸⁻²

179 Almazam kızını o ok söyleme
Haste vücûdına zamet eyleme

180 Tâbût aydur unki tıtmaz sözümi
Hem daı tıtmadı benüm sözümi

181 aldırın buni varın başın kesin¹⁸¹⁻¹
Ya iledüp âr ağacına aşın

182 Didiler kim öldürür ya kim aşar
‘ Alî gelür ise kökümüz keser

183 Tâbût aydur varın zindâna oyun¹⁸³⁻¹
Egnine geydürdigim onı şoyun

184 Egninde olan onları şoydılar¹⁸⁴⁻¹
İledüp anı zindâna oydılar

185 Mîne Hâtün daı meclisden ıar
Oğlanın ‘ ışk(ı) anuñ için yaar

[19b]

¹⁷⁸⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹⁸¹⁻¹ başın: Metinde “baş” şeklindedir.

¹⁸³⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹⁸⁴⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

186 Mīne aydur işbu oğlan zāt
Zehī şabır zehī muḥkem i' tıķāt

187 İçmedi atam elinden bir süci
Zehī er kim kendüye kılar güci

188 Kendüye kıydı dīnine kıymadı
Almadı beni babama uymadı

189 Kendüne kılmaz mı beni qabül¹⁸⁹⁻¹
Ben qabül etdüm ki benim yārim ol

190 Yalvarayım gire yanum dīnime
Ol girmesse ben gireyim dīnine¹⁹⁰⁻²

191 Dīnine girem eylerse qabül
Ben qaravuş isem ol da baña kul

192 Mīne Ḥātūn n'eyleyesin bilmedi
Aḥşam olunca qararı qalmadı

193 Gice oldı qarañu oldı cihān
Uyuquya vardı uyudı cihān¹⁹³⁻²

¹⁸⁹⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹⁹⁰⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹⁹³⁻² Uyuquya vardı uyudı cihān: Metinde "Uyuquya vardı uyudı cümle cihān" şeklindedir.

194 ‘Işkıñ ‘atāşı düşdi anuñ cānına¹⁹⁴⁻¹

Gice ile gitdi anuñ yanına

195 Erişip kesdi zindāncınuñ başın^{195-1,2}

Kimse bilmez ol bitirdi işin

196 Geldi kız zindān apusunda urur

Zindān içine ula utup urur

197 Zindān içinde Muammed anefī

Hel Etā sūresin our ol şafī

198 ünkü ouduğın işiddi anuñ

almadı şabr(1) arārı Mīneniñ

199 Bir taş omuşdı apuya on kişī^{199-1,2}

Yalıñuzca atdı Mīne ol dem taşı

200 ıardı zindān içinden civānı²⁰⁰⁻¹

Aydur aña ay benim cānım cānı

[20a]

201 Dīniñi hem kendüñi ıldım abūl

Sen de abūl eyle benim yārim ol

¹⁹⁴⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

^{195-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{199-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²⁰⁰⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

202 Muḥammed Ḥanefī aydur ey cānım²⁰²⁻¹
Şehādet getür de gitsün gümānım

203 Teñri birdür Muḥammedür Resūli^{203-1,2}
Böyle dirseñ bulursuñ ıoğrı yolu

204 Mīne Ḥātūn dađı bile söyledi
Kaldurup barmağın tevḥīd söyledi²⁰⁴⁻²

205 Geydürüp kuşaddı sedire? ol dem²⁰⁵⁻¹
Öpüşelüm kucuşalum didi hem

206 Oğlan aydur kim zinā etmek vebāl
Nikāḥ ile olalum iki ḥelāl

207 Medīne şehrine gidelüm nā-gāḥ
Babam etsün hem seni baña nikāḥ

208 Kaldı ḥāzırlandı ol demde Mīne
Kılıç kalkan silāḥ aldı yine²⁰⁸⁻²

209 Üç cāriye iki ḥādım aldı ol
Atlara binüp gice ile tutdı yol²⁰⁹⁻²

²⁰²⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

^{203-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²⁰⁴⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

²⁰⁵⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

²⁰⁸⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

²⁰⁹⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

210 Çün şabāh oldı ħalāyıklar geldiler²¹⁰⁻¹

Ƙız ile oğlan(ı) kaçmış gördiler

211 İřidicek Tābūtuñ ‘ aklı uçar

Vay baña dir başına toprak şaçar

212 Biñ kişi gönderdi ardından iriñ

Oğlanı öldürüñ kıızım döndürüñ²¹²⁻²

213 Ʀurmadılar biñ kişi at sürdiler

Anlara yağında iken irdiler

214 Muĥammed Ħanefī aydur ey Mīne²¹⁴⁻¹

Yeñi ğavđalar belirdi ol yine

[20b]^{20b}

215 Sen ğit ben varayın anlara^{215-1,2}

Erlik göstereyin ol azđunlara

216 Biñ kişi anlara tez eriřdiler²¹⁶⁻²

Nedir seniñ etdiđiñ iş didiler

217 Sen bir on yaşda oğulan olasıñ²¹⁷⁻¹

²¹⁰⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²¹²⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²¹⁴⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

^{20b} Bu sayfanın ikinci beytinden 21a'nın 8. beytine kadar metin harekesiz yazılmıştır.

^{215-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²¹⁶⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²¹⁷⁻¹ oğulan: Metinde "oğlan" şeklindedir.

Bir pādişāhıñ kızın çalasın²¹⁷⁻²

218 Kıızı koyuviresinde git işiñe²¹⁸⁻¹

Yoḥsa şimd[i] ip taqarlar başıña

219 Oğlan aydur veriñ gerü ayru dönüñüz^{219-1,2}

Qırılmadan başıñuz önüñüz

220 Ol kıızıñ yolına ben qurbān olam

Qız virilmez size meger ben ölem

221 Söylediler aña söz kār eylemez

Bildiler kim ol meger ‘ār eylemez

222 Biñ kişi ḥamle eyledi aña cümle? bile²²²⁻¹

Qılıç ile sü[n]gü ile gürz ile

223 Düşdi kāfirler anuñ yöresine

Qaşd etdiler ol cānlar pāresine²²³⁻²

224 Yalıñuz yürüdi kāfirler içine^{224-1,2}

Urdı qılıç öñine qıçına

²¹⁷⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²¹⁸⁻¹ Kıızı: Metinde "ol kıızı" şeklindedir.

^{219-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²²²⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²²³⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

^{224-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

225 Şağına Şolına kılıĥ Çalar^{225-1,2}

Her kime urursa iki böler

226 Yaz gününde şağa düŐmüŐ od gibi

Ėırdı kfirleri acıĥmıŐ şurt gibi²²⁶⁻²

227 Yedi yüz kfir ĥılıĥdan geĥdiler

ĥ yüzi dönüp gerye řaĥdılar

[21a]

228 Tbta varup anı bildrdiler

Biz ĥaĥķından gelemedik dediler

229 Seĥdiler bu kez dört biņ pehlivn²²⁹⁻¹

Her birisi Şanasın Őhib-ĥırn

230 Tbt aydur kim getrrse anı

Güyegü idineym bilsün anı

231 Beg ideyüm şutar ise sözümi

Gyegmdr virem aņa ĥızumı

232 Siz varıņ ođlanıņ ardınca yrn²³²⁻¹

Iramadan tez şutun aņa irn

^{225-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²²⁶⁻² Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

²²⁹⁻¹ Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

²³²⁻¹ varıņ ođlanıņ: Metinde "varıņ ol ođlanıņ" Őeklinindedir.

- 233 Ardıñuzca ben de varayum bile
‘ Askerimle dağı çok āheng ile
- 234 Dört biñ ‘ asker ata binüp sürdiler
Bir yazıda aña gine erdiler
- 235 Hāmlle kıldılar yine Hāķ dostuna
Yürüdiler atı tutmaķ kaşdına
- 236 Aña yardımcı yoğ idi orada
Yalıñuzca kıaldı ol dem arada
- 237 Kāfiriñ de düşmiş idi umudı²³⁷
Ya kız ala veyāhud beglik ide
- 238 Dört yanından uşdılar saldıra?^{238-1,2}
Başından ayağın(a) dek olmuş yara
- 239 Kāfirler arasına girer çıkar
Kān kılıçdan oluķ gibi aķar²³⁹⁻²
- 240 Yaralandı kend'özi aķdı kani
Şaķlar idi yaradan Allāh anı

[21b]

²³⁷ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

^{238-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²³⁹⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

- 241 Her kime ursa iki biçer idi²⁴¹⁻¹
Kâfir önünden bölük bölük kaçar idi²⁴¹⁻²
- 242 Kâfirlerin çoğı dönüp kaçdılar^{242-1,2}
Silâhların anda yere saçdılar
- 243 Çekdi geldi Tâbüt ' askerin dirüp
Beyhud(e) oldı ' askerin şınık görüp²⁴³⁻²
- 244 Çaldırup tabı naķâresin ķamu^{244-1,2}
Cümle ' askerin dirmiş ey ' Amū
- 245 Yüz biñe yakın ' asker idi bir cāna^{245-1,2}
Yalñuzca on beş bir oğlana
- 246 Ceng iderken ol arslanı gördiler^{246-1,2}
Pehlivānlar meydāna at sürdiler
- 247 Bunca kâfirler hücūm etdiler²⁴⁷⁻¹
Kimi sün[g]ü kimisi oķ atdılar
- 248 Ol erenler şāhı arada ķalur

241-1 ursa: Metinde "urursa" şeklindedir.

241-2 Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

242-1,2 Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

243-2 Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

244-1,2 Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

245-1,2 Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

246-1,2 Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

247-1 Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

Şanki koyun içine aç kırt budur

249 Şöyle ceng etdi Muḥammed Ḥanefī

Ḳalbi ḳalbe ur şāflara? şāfī²⁴⁹⁻²

250 Tābūt ʿ askerine aydur tez oluñ

Bu oğlanıñ ḥaḳḳından siz tez gelüñ²⁵⁰⁻²

251 Ğayret(e) geldi küffārlar yine^{251-1,2}

Oğlanuñ cengini gördi ol Mīne

252 Mīne Ḥātūn daḥı bindi atına

Ğar? oluben geydi ceng ālātına

253 Cāriyeler ḳoyuvirmediler

Görelüm neyler bu oğlan didiler

254 Muḥammed Ḥanefī araya düşer^{254-1,2}

Bir arslanıñ başına biñ gelir uşar

[22a]

255 Tābūt bir yüce yere çıkar baḳar

ʿ Ār-ı ğayret odı cānını yaḳar

256 Tābūt aydur ey ḳavim n'oldı size

²⁴⁹⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

²⁵⁰⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

^{251-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{254-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

‘ Arab kavmi hep gülüşürler bize²⁵⁶⁻²

257 ‘ Ār-ı ğayret yok mıdur sizde hemān

Size n'etdi on yaşında bir oğlan

258 Kırdı ‘ askerimi aldı kızımı

Halk içinde kara etdi yüzümi

259 Yine oğlan(ı) araya aldılar

Ceng idüp üstüne atlar sürdiler

260 Kimi kıovar kimi öñünden kaçar

Kime urursa ol iki biçer²⁶⁰⁻²

261 Bir yañadan girer bir yanından çıkar

Yaralandı oğlanuñ kanı aķar

262 Şanki kan deryāsına talmışdı^{262-1,2}

Başından ayag(a) dek kan olmuşdı

263 Kılıç şalmağa kalmadı tãkati²⁶³⁻¹

Ža‘ if oldı ara yerde ol kıatı

264 Başladı ağlamağa kanı aķar

²⁵⁶⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

²⁶⁰⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

^{262-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²⁶³⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

Ġarībsedi bu kez yollara baġar²⁶⁴⁻²

265 Mīneyi ańdı da bir āh eyledi
Yürekden bir kerre yā Allāh dedi²⁶⁵⁻²

266 Mīne ile ben murādım ermedim
Şaġ selāmet Medīneye varmadım

267 Dedi yā Rabb şıġındım ben sańa²⁶⁷⁻¹
Atamı ġardaşıımı şal sen bańa

268 Gelsün erişsin ġardaşlarım²⁶⁸⁻¹
Tamām oldu bunda benim işlerim

[22b]

269 Kāfirler gövdeme urdılar çoġ yare²⁶⁹⁻¹
Za^ç īf oldum şöyle ġaldım bī-ġāre

270 Yā İlāhī sańa şundum elümi
Sen bilürsin benim cümle ġālimi²⁷⁰⁻²

271 Atamı ġardaşlarımı şal yāri²⁷¹⁻¹
Benim za^ç īfligüme ġılsa yāri

²⁶⁴⁻² Bu mısra da vezin tutmamaktadır.

²⁶⁵⁻² Bu mısra da vezin tutmamaktadır.

²⁶⁷⁻¹ Bu mısra da vezin tutmamaktadır.

²⁶⁸⁻¹ Bu mısra da vezin tutmamaktadır.

²⁶⁹⁻¹ Bu mısra da vezin tutmamaktadır.

²⁷⁰⁻² Bu mısra da vezin tutmamaktadır.

²⁷¹⁻¹ Bu mısra da vezin tutmamaktadır.

272 Tābūt aydur çāre bulamadıñuz
Ođlanuñ haqqından gelediñüz²⁷²⁻²

273 Sizi öldürücek kıra kıra²⁷³⁻¹
Bunca er qābil degilsiz bir ere

274 ‘ Alī gelmeden işini bitürüñ
Tez oluñ oğlanı ele getürüñ

275 ‘ Alī gelürse size vermez amān
Yegin imiş sizden bir torba şaman

276 Gāh oturur gāh turur yerinden^{276-1,2}
Çok ağladı nāmūsından arından

277 Vardı bir pehlivān Rüstem adı
Geldi bu sözi Tābūt didi

278 Eger kızını virirseñ sen baña
Oğlanı didi getürem ben saña

279 Bildigiñ gibi anı öldüresin
Adını nām il(e) taldurasın²⁷⁹⁻²

²⁷²⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

²⁷³⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

^{276-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²⁷⁹⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

280 Rüstem aydur aḥşam oldu bugün^{280-1,2}

Erte bir ceng uram bir tek gün

281 Muḥammed Ḥanefī döndi yine²⁸¹⁻¹

Ẓa'îf olmuş çün anı gördi Mīne

[23a]

282 Mīne Ḥātūn çün aña karşı varır

Ḳucaḳlayup anı atdan endirir

283 Aldı atından hemān ḳodı yere

Başından ayağdañ olmuş yare²⁸³⁻²

284 Gül şuyıla misk-i 'amber ezdiler

Yaresin şarmağa merhem düzdiler

285 Yudılar pāk şuyıla murdār ḳanı

Sildiler ḥarīrler ile nāzik teni²⁸⁵⁻²

286 Başladı ābdest alup ḳıldı namāz

Allāh(a) yalvardı eyledi niyāz

287 Ğarīblikdan daḫı göyüندی özi²⁸⁷²⁸⁷⁻¹

Ḥaḳḳıñ dergāhına döndürdi yüzün

^{280-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²⁸¹⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²⁸³⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²⁸⁵⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²⁸⁷ Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

²⁸⁷⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

- 288 Hem atasın arzūladı ol civān
Bir meded irgüre idi nāghān
- 289 Mīne Ḥātūn āh ider gögsün қақар
Gözi yaşı yüzi üstüne aқar
- 290 İkisi daḥı niyāz eylediler
Bir meded eyle İlāhī didiler
- 291 Buñ demidür al bizim elümüzizi
‘ Alīye bildir bizim ḥālimizi
- 292 Şol қadar aғladı bunlar ay yaşı?
Geydükleri libāslar batdı yaşı²⁹²⁻²
- 293 Şabāḥ oldı Rüstem bindi bir ata^{293-1,2}
Meydāna geldi ol bir ceng tuta
- 294 Biñ kişiye şayarlardı anı^{294-1,2}
Erişdi tūtmağa ol oğlanı
- 295 Rüstemi meydānda göricek Mīne
Ben varayın didi Rüstem cengine

[23b]

²⁹²⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

^{293-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{294-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

296 Seniñ kanuñ aqđı çäreñ yoğ durur²⁹⁶⁻¹

Babamıñ ‘askeri dağı çođ durur

297 Muğammed Һanefı ayıtdı aña²⁹⁷⁻¹

Seni göndermek lâyığ değil baña

298 Gel sen otur Rüsteme ben varayın

Tâ ölünce aña kılıç urayın

299 İki meyđana girdi ıruşur

Birbirine Һamle idüp uruşur

300 Çaldı altmış kez ol bunı³⁰⁰⁻¹

ıolmış idi Rüstemiñ kötü kıanı

301 Rüsteme bir kılıç urdı ol

Kesdi atanın atınıñ belin dađı³⁰¹⁻²

302 Düşdi yüzi üstüne yüzi kıara

Şanasın şeherde yıkıldı minäre³⁰²⁻²

303 Gördi Tábüt Rüstemi de şağladı

Yağlığın yüzine ıtıtdı ağladı

²⁹⁶⁻¹ Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

²⁹⁷⁻¹ Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

³⁰⁰⁻¹ Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

³⁰¹⁻² Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

³⁰²⁻² Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

304 Tābūt aydur ey dirīgā ben n'idem
Bu ʿārile ben nereler(e) gidem

305 ʿAskerine didi tez ʿurmañ yürün
Bu oğlanıñ ʿaḳ[k]ından gele görün³⁰⁵⁻²

306 Kāfir ʿaskeri sözünü ʿutdılar
Bir uğradan aña ʿamle etdiler³⁰⁶⁻²

307 Yürüdi üstüne yigit hem ʿoca
Yalıñuz ortada ʿaldı ol ʿoca

308 Ol daḳı dört yanına ʿılıç ʿal[l]ar
Her kime urursa iki böler³⁰⁸⁻²

309 ʿırdı kāfirleri ol gün bī-ʿisāb
Yandı bağı şusız oldu kebāb³⁰⁹⁻²

310 Yana yareler oldu yeñi aña³¹⁰⁻¹
Tāḳati ʿalmadı baḳdı dört yaña

[24a]

311 Hem ʿılıç ʿal[l]amağa ʿalmadı ʿäre^{311-1,2}
ʿanı aḳar zızılaşur bunca yäre

³⁰⁵⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

³⁰⁶⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

³⁰⁸⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

³⁰⁹⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

³¹⁰⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

^{311-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

- 312 Cengi odı ağlamağa başladı
Gözi yaşı ağlamağa başladı
- 313 Didi yā Rabb(i) ben nereye varayın
Sen var iken ben kime yalvarayın
- 314 Dört yaña bağarın babam gelmedi³¹⁴⁻¹
Bu benim derdime āre olmadı
- 315 Mīne Hātūn dađı ađıtdı yařı
Orta yerde aldı eşi yoldaşı
- 316 Gāh oturur gāh urur gāh yeler
Dört yanına bağar hācetler diler
- 317 Alī dağı ğazādan gelmiş idi
Medīneye üç onağ almış idi
- 318 Düşünde Muğammedi gördi Alī^{318-1,2}
Gözleri yaşlu gördi ol velī
- 319 Alī aydur yā Resūl yařlu gözün
Yine muřībete mi düşdi özün
- 320 Resūl aydur muřībet geldi baña

³¹⁴⁻¹ Bu mısırada vezin tutmamaktadır.

^{318-1,2} Bu mısırada vezin tutmamaktadır.

Dağı Muḥammed Ḥanefī oğluğ saña³²⁰⁻²

321 Şimdi Tābūt ʿ askeri üstündedir

Kendi dağı kāfiriñ cengindedir

322 Çevre yanın aldı kāfir ceng ider

Tez eriş ođluña yoğsa cān gider

323 Ğarībsidi şimdi yollara bağar

Seniñ için gözlerinden kan açar

324 Ḥasan ile Ḥüseyn el bile^{324-1,2}

Tez eriş ođluña bin Düldüle

[24b]

325 ʿ Alī ol dem uyđusından uyanur

Miskle ʿ amercānına boyanur

326 Eve gelmeden revān oldu revān

Ḥasan ile Ḥüseyn(i) aldı hemān³²⁶⁻²

327 Gice gündüz gitdi ol dem yolına

Vardı erişdi Tābūt iline³²⁷⁻²

328 Muḥammed Ḥanefī hem qalmış idi³²⁸⁻¹

³²⁰⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

^{324-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

³²⁶⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

³²⁷⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

³²⁸⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

Öni çıkmaz oldu bu gelmiş idi

329 Mîne Hâtûn çevreye bakar idi

Hasret odı cânımı yaçar idi

330 Gördi Mîne Hâtûn üç atlu gelür

Gelür illâ katı heybetlü gelür

331 Mîne Hâtûn atlarınıñ tozun siler³³¹⁻¹

Anlarıñ kim idigin bilmek diler

332 Mîne aydur kimler siz ey ulu^{332 332-1}

Bunda gelmiş siz tutup toğrı yolu

333 ‘ Alî aydur ben ‘ Alîyim ey cânım

Hasan Hüseyin benim ođlanlarım³³³⁻²

334 Mîne Hâtûn eşitdi ‘ Alî sözün^{334-1,2}

Ferâhından yitirdi kendi özün

335 Gerçek ‘ Alî sen misin deyü şorar

Atınıñ ayağına yüzün sürer

336 ‘ Alî aydur Hâkķ sevindire seni

³³¹⁻¹ Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

³³² Bu beyitte kafiye düzeni bozulmuştur.

³³²⁻¹ Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

³³³⁻² Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

^{334-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

Bir haber vir sen de sevindir beni

337 Muḥammed Ḥanefī bağrım pāresi^{337-1,2}

Ciger gūšem gözüm çiresi?

[25a]⁷⁶

[25b]

3

[Gazel]

[Celāl Muḥibbī]

Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün

1

...⁷⁷

Yaradılmış dile geldi Muḥammed doğduğu gice

2

Ḥüdā Cebrā' il(e) emr etdi göği cenneti yaratdı

Ḥüriler ḥizmet(e) getdi Muḥammed doğduğu gice

3

Yer gök nūr ile tıldı melekler yigrüşüp geldi³⁻¹

Cemī' şāz(i) olup güldi Muḥammed tığdığı gice

4

Rıdvān uçmaqların(ı) açdı Koğusun 'āleme şaçdı⁴⁻¹

Savā bahri yere geçti Muḥammed tığdığı gice

5

Berekāt buldı ḥabbālar tā key çāk nice ḥabbālar

Yıķıldı kilse ḥubbeler Muḥammed tığdugu gice⁵⁻²

^{337-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

⁷⁶ *Mecmū'a*'da bu varak boştur.

⁷⁷ *Mecmū'a*'da bu mısra eksiktir.

³⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

⁴⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

⁵⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

6 Yıkıldı tāk(ı) Kısranıñ büküldi belı Şeytānıñ⁶⁻⁴
Şeref(i) artdı İslāmıñ Muḥammed toğdığı gice

7 Beşāretdür bu ümmete arar Ḥaḫḫ Ḥaḫḫ sa' ādete
[26a] Bu ' ālem batdı raḫmete Muḥammed toğdığı gice

8 Sevinişüp cümle ḥāşı' ām ederler ' izzet ikrām^{8-1,2}
İd(e) alup biz dağı Muḥammed toğdığı gice

9 Gider Muḥibbī ğafleti cān ile sev Muḥammedi
mevlūd-ı Aḫmedi Muḥammed tođdıđı gice⁹⁻²

4

[Gazel]

(Yā Rabb(i) Şükür)

[Celāl Muḥibbī]

Müstef'ilün/ Müstef'ilün

1 Yā Rabb(i) şükür bu ḫullarıñ yetişdiler bu mevlūdı
Görüp bu ayda bu yevmi yetişdiler bu mevlūdı¹⁻²

2 Bu ayda bil peygamberi oldılar anasından beri²⁻¹
Gök ehliniñ cümle varı yetişdiler bu mevlūdı

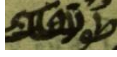
⁶⁻⁴ Mürettip bir sonraki mısraın ilk kelimesini yanlışlıkla buraya da yazmış, yanlışının farkına varıp buraya ait olmadığını yuvarlak içine alarak belirtmiştir.

^{8-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

⁹⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

- 3 Doğıcağ ol Hakkıñ haşı hayretde ƣaldı anası
Hüriler oldı t̄ayası yapışdılar bu mevlüdi
- 4 T̄oğdı dem Nebī serveri yere göge t̄oldı nūrı⁴⁻¹
[26b] Sevinışüp cümle hūrī yetişdiler bu mevlüdi
- 5 Ol şafālar ol zamān bil muḥabbeti ederler beyyān^{5-1,2}
Cürḥa görüp nūh āsumān sevinışdiler bu mevlüdi⁵⁻³
- 6 Şeytān ile oğlanları daḥı hem aġvāneleri?
Ey nice dīn dūşmānları danışdılar bu mevlüde⁶⁻⁴
- 7 Muḥibbī ver dā'im selām ol servere şubḥ u şām^{7-1,2}
Hizmet ider cümle ġulām feriştehler bu mevlüde
- 8 Yüz biñ şükür ediñ gine Muḥammediñ mevlüdına
Ümmet iseñ Muḥammediñ imānıla t̄ola⁸⁻²
- 9 ...⁷⁸
İzzet ƣılan raḥmet bula Muḥammediñ mevlüdına

4-1 Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

5-1,2 Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

5-3 (cürḥa): Çarḥa.

6-4 Redif hep “mevlüdi” şeklinde ilerlerken bu mısradā yazım yanlış yapılmamış “mevlüde” şeklinde yazılmıştır.

7-1,2 Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

8-2 Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

⁷⁸ *Mecmū'a*'da bu mısra eksiktir.

- 10 Bu ayda hem Hâkdan dilek   Arşı k rsi-yi yedi felek¹⁰⁻¹
Kul oldılar h r  melek Mu ammedi  mevl dına
- 11 Taşlar aĝaşlar ĝuşlar hep dile geldi ol gice^{11-1,2}
Seviniş p muştılamışlar Mu ammed toĝdıĝı gice
- 12 [27a]Ra met yeli bu   alemin t ldurur cennet ko kusun¹²⁻¹
Şa dı h r ler gevherin Mu ammedi  mevl dına
- 13 Uy yuyu bug n yabana gel imdi derd ile yana
Havz-ı şah rından  ana h rmet iden mevl dına
- 14 Toĝmayile ad almadı varan y d olmadı¹⁴⁻¹
Bal(a) diyicek dad olmadı Mu ammedi  mevl dına
- 15 Bu nice ha a n  di ki ne l yıkız biz a maga
  İzzet kılan sensin ya Rabb(i) H b bi sebepimi  mevl dına¹⁵⁻²
- 16 H b bi  h rmeti n c mle  m n ehli bile¹⁶⁻¹
Mu hibb yi hem baĝışlagil Mu ammedi  mevl dına¹⁶⁻²

¹⁰⁻¹ Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

^{11-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹²⁻¹ Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

¹⁴⁻¹ Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

¹⁵⁻² Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

¹⁶⁻¹ ehli: Metinde “ehili” şeklindedir.

¹⁶⁻² Bu mısrada vezin tutmamaktadır.

[Koşma]**[İlâhî]**

(Yâ-Sîni/ Faşl)

[???

- 1 Şoyun ğaflet libâsını
 Bu qalbiñ girü Yâ-Sîn[i]?
 Dilerseñ Teñriden ‘izzet
 Oqu şıdķile Yâ-Sîni

[27b]

- 2 Bu sûre Qalb-i Qur'andır
 Bu sûre sırra Raḥmândur
 Bu sûre Celb-i Ğufrândur
 Oqu şıdķile Yâ-Sîni

- 3 Belâlarda ola biz de
 Şifâ ola qamu derde
 Şifâ‘ at ide maḥşerde
 Oqu şıdķile Yâ-Sîni

- 4 Saña cennet turaq o[l]sun
 Binidiñ hem Bırâq o[l]sun
 Yüzüñ maḥşerde aq olsun
 Oqu şıdķile Yâ-Sîni

- 5 Ararsañ derdiñe dermân
 Dilerseñ Teñriden iḥsân
 Ola her müşkiliñ âsân

Oķu Őıdkıle Yā-Sīni

6 Kerem-yābın kiŐād eyle

Ėamu ervāh(1) Őād eyle

Du'ā yād eyle

Oķu Őıdkıle Yā-Sīni

7 Saña ĕün Rabb-i zū'l-ĕ izzet⁷⁻¹

Viribdūr ĕ ilm ile devlet

Eliñden ĕitmeden furŐat

Oķu Őıdkıle Yā-Sīni

8 Derūn-ı deriñ dūŐüne

Kitābın ala destine

Ölürsem ĕabrim üstüne

Oķu Őıdkıle Yā-Sīni

[28a]

6

[Koşma]

[İlāhî]

[Devriş]

1

...

Geliñ hey yārenler biz de varalum

Ayaĕı Őozını yüzler sürelüm¹⁻³

Muĕammed dūĕüyini var cennete

⁷⁻¹ Mürettip, kelimelerin aslında olmayan yerlere elif ĕekmektedir.

¹⁻³ Kelime metinde "sürdüm" Őeklinindedir. Ancak ölçü ve anlam gereĕi "sürelüm" Şeklinde deĕiŐtirilmiŐtir.

2 Cennetiñ kapusı top tolu mısın
Güzel Muḥammed maḥzani nûrusiñ
Seni seven qardaş şalavât versiñ²⁻³
Muḥammed dügüyini var cennete

3 Ayağına giyer nûrdan na^c lını
Hem melekler kınalamış elini
Âsiye ana ile Meryem anay(ı)
İkisiniñ dügün(ü) var cennetde³⁻¹

4 Âsiye ana sübürge eyler saçı[mı]
Geliñ seyr idelüm anuñ gücünü⁴⁻²
Bağışladur ümmetleriñ suçunu
Muḥammed dügünü var cennede

5 Devriş dedim aydur ḥublar içinde⁵⁻¹
Misk-i ^c amber қоқар anıñ saçında
Firdevsi bağçesinde cennet içind(e)
Cân Aḥmediñ dügünü var cennede⁵⁻⁴

7

[Koşma]

[İlâhî]

(Faşl)

²⁻³ Kelime metinde "qarındaş" şeklindedir. Ancak ölçü gereği "qardaş" şeklinde değiştirilmiştir.

³⁻¹ İkisiniñ: Metinde " İkisiñ" şeklindedir.

⁴⁻² seyr: Metinde "seyir" şeklindedir.

⁵⁻¹ ḥublar: Kelimenin aslı "خوب" şeklindedir (Parlatır, 2011, s. 645).

⁵⁻⁴ dügünü: Metinde "dügüyini" şeklindedir. Ancak ölçü gereği değiştirilmiştir.

[Yūnus]

- 1 Hāḫ Te‘ āla Cebrā‘ il(e)
Gelsün Cebrā‘ ilüm dimiş
Varuñ söyleyiñ Ḥalīle¹⁻³
Görsün ‘ ahd-i yolum dimiş
- 2 (Seni) çün ḥaber geldi Ḥalīle
Görüñ Ḥalīl ne çok ağlar
[28b] Seni be[n]den ḫurbān diler
Oğlum Īsmā‘ ilüm dimiş
- 3 Hāḫ beni ḫurbān dilerse
Baba ne çekersiñ ğuşşa
Ḳoç ḫuzu ḫurbān olursa
Ḳurbān olsıñ cānım dimiş³⁻⁴
- 4 Gelicegiz bayram günü
Titirer Ḥalīliñ cānı
Dosta gönderdiydüm seni⁴⁻¹
Oğul Īsmā‘ ilüm dimiş
- 5 Görüñ imdi bu sulṭānı
Ḳıbleye dönderdi yöni
Belki ol dem incidem seni
Baba elim bağla dimiş

¹⁻³ söyleyiñ: Metinde "söyleñ" şeklindedir.

³⁻⁴ olsuñ: Metinde "olusuñ" şeklindedir.

⁴⁻¹ gönderdiydüm: Metinde "gönderdüm" şeklindedir.

- 6 Bağçağıla bağladı
Uğrunca uğrunca ağladı
Emriñe kâyilem didi
Oğul İsmâ' ilüm dimiş
- 7 Elini bağlar babası
Gelir melekleriñ cümlesi
Dimesinler Hakkâ 'âşi
Baba elim çez gel demiş
- 8 Elini çezdi babası
Müstecâb oldu du'âsı
Yüzüñe bakup kıyamam seni
Baba eñsemden çal dimiş
- 9 İsmâ' ile çaldı bıçak
Kesme deyü emir etdi Hakk
- [29a]** Tamâm üç kerr(e) çaldı bıçak
Kesm(e) didi nice kessiñ bıçak
- 10 Hişâbetden âvâz geldi
Bıçağa destür olmadı
Allâh böyle buyurmadı
Kesme İsmâ' ilüm dimiş
- 11 Koç kuzu gönderdi Halîl[e]
Öñünde Cebrâ' il delîl

Ben senden cömerdin Ḥalîl

Ḳaldır İsmâ' ilim dimiş

12 'Arafata varsañ Ḥalîl

Her ne dirseñ ḳıldum ḳabûl

Emrimi tutdı İsmâ' il

Yoḳdur benim zûlmüm dimiş

13 Yûnus bayrâm günü et ḳurbân

Olur her dertlere dermân

Şırâḩa giçmeñiz âsân

Ḳorḳmasın ḳullarum dimiş

8

[Koşma]

[İlâhî]

(Faşl)

[???

1 Ḥani bizden evvel gelen velîler

Bunı böyle buyurmuş dir ulular

Âb u Kevşer ırmağından ḩolular

İçer cânı dilden Allâh deyenler

[29b]

2 Namâz didikleri Allâhıñ nûrı

Yañılmaz yolına hem ḩoğrı varı

Ḳabir su'âline cevâbın veri⁴⁺¹

⁴⁺¹ Mürettip "su'âl" kelimesini şeklinde yazmıştır.

Veri cānı dilden Allāh deyenler

- 3 Kılısan bu namāzı güller açıla
 Hakkıñ rahmeti halka saçıla
 Şırāt köprisini āsān vechile
 Geçer cānı dilden Allāh deyenler

- 4 Zümerden dirler anıñ yapusun⁷⁻¹
 Misk-i ezferden derler қоқusun
 Kendi eliyle cennet қapusun
 Açar cānı dilden namāz қılanlar

9

[Koşma/Şarkı]

[İlâhî]

[???

- 1 Bulduñ mı dünyāda derdiñe dermān
 Derse Allāh ben ne haber vereyin
 Efendiñe ne getürdüñ armağān
 Derse Allāh ben ne cevāb vereyin

- 2 Emr eyledüm sen emrimi tutmaduñ²⁻¹
 Çok günāhlar etdiñ tevbe etmedüñ
 Ben de seni defterime қatmadun²⁻³
 Derse Allāh [ben] ne cevāb vereyin

⁷⁻¹ Zümer Suresi *Kur'ân-ı Kerîm*'de 39. suredir. Toplamda 75 ayettir.

²⁻¹ Emr: Metinde "emir" şeklindedir. Ölçü gereği değiştirilmiştir.

²⁻³ қatmadun: Metinde "қatmadum" şeklindedir. Kafiye açısından değiştirilmiştir.

3 Abdesti almadiñ kılmadiñ namāz
Yalvarup Allāh[a] etmediñ namāz
Ben seniñ Rabbiñ degilin bey-namāz³⁻³
Derse Allāh ben ne ḥaber vereyin

4 Ondan buña geldiñ etmediñ āhı
Emrimi tıtmadiñ etdiñ günāhı

[30a] ‘İnāyet mi umarsıñ (sen) benden daḥı
Derse Mevlām ben ne cevāb vereyin

5 Ḥalk̄ eyledüm seni gönderdüm anda
Zerrece ĩmān da var mıdur sende⁵⁻²
Ṭurma mü'min kullarımıñ yanında
Derse Allah ben ne cevāb vereyin

10

[Koşma]

[İlâhî]

(Faşl)

[???

1 Yâ İlâhî ver murādım
Keremler kânısıñ (cümle ‘ âlem saña rāci‘)
Cümle ‘ âlem saña rāci‘
Cümlesinüñ sulṭānısıñ¹⁻⁴

³⁻³ bey-namāz: Metinde “biye-namāz” şeklinde yazılmıştır.

⁵⁻² Mürettip “zerrece” kelimesini bir önceki mısraın sonuna yazmıştır. Anlam gereği bu kelime ikinci mısraın başına eklenmiştir.

¹⁻⁴ Cümlesinüñ: Metinde “Cümlenüñ” şeklindedir.

2 Gelmişem ben kapuña çün
Zahmıma eyle bir devā
Ver devāmı derdime sen
Dertleriniñ dermānısın²⁻⁴

3 Yā İlähî ‘adliñ ile
‘Āşiye nār eylediñ
Ol behiştı fazlıñ ile
‘Ābidi yār eylediñ

4 Kāf [u] nūndan on biñ⁴⁻¹
‘Ālemi var eylediñ
Hikmetiñi kimse bilmez
‘Ālemiñ Yezdānısñ

[30b]

11

[Koşma]⁷⁹

[İlähî]

[???

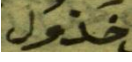
1 Yā İlähî ni‘ metiñ baña ihsān eylediñ
Yetmiş iki millet içre ehl-i ĩmān eylediñ
Ehl-i ĩmā[n] içre yā Rabb(i) sır-ı Ni‘ mān eylediñ
Halk seniñdür yā İlähî cümleñiñ Deyyānısñ

²⁻⁴ Dertleriniñ: Metinde "Dertleriñ" şeklindedir.

⁴⁻¹ Kāf [u]: Kāfi M30a.

⁷⁹ Mürettip, mısraları sığdıramayınca alt satıra geçmiştir. Şiirde anlam bütünlüğü korumak için mısralar birleştirilmiştir.

2 Yâ İlâhî devr-i ‘âlem açre? açre? aḥvâlim benim²⁻¹
Yedd-i kârı kizb-i ğayb cümle aḥvâlim benim
Kim bilür çün rûz-ı maḥşer içre aḥvâlim benim
Sen bilürsün yâ İlâhî cümleñiñ Ğufrâñıñ

3 Yek çeşimiñ derd(i) yâ Rabb(i) yâ Râûf yâ Kerîm
Yâ Sabûr yâ Şekûr yâ Ğafûr yâ Raḥîm
Ol bed-fi‘ âliñ eyle mekrinden selîm
Tâ şığındım saña yâ Rabb(i) cümleñiñ Sübhâñıñ

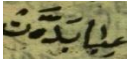
[31a]

12

[?]⁸⁰

[İlâhî]

[???

1 Yâ İlâhî cümleñiñ maḥşûdısın
Seniñ tâ ezelden yoğ nazîriñ
Hem mişâliñ tâ k(i) sensin kim yezâl
Çün ‘ibâdetten? murâdım

2 Rû'yet-i lemmâ yezâl
Anıñ için intizârım var benim
Yâ İlâhî birliğine bunca eşhâr eylediñ
Her birinden gûne gûne dürlü işmâr eylediñ

3 Çün çıkardıñ âb(1) yerden nice enhâr eylediñ

²⁻¹ Mürettip, “içre” kelimesini iki kez yazmıştır. Anlam gereği kelime teke düşürülmüştür.

⁸⁰ Bu ilâhînin nazım biçimi tespit edilememiştir.

Çün degilem ben i' tibārım var benim

Ya İlähî gök(l)eri halk eylediñ (sen)

Bî-⁶imād halk etdiñ cümle maḥlūkı ⁶ibād

4 Cümlesin merzūk eylediñ sen anlarıñ hep infirād

Ne miḳdārı eylediñse ḳanā⁶ atım var benim

Yā İlähî çün muşarri⁶ eylediñ (sen)

⁶Ālemi ḳuru balçıḳdan yaratdıñ

5 Çünkü Ḥazret-i Ādemi şanı ki delil durur

Muḥammed enbiyāniñ ḥātemi

Ümmetinden olduğuma iftiḥārım var benim

Yek-çeşimi der ki yā Rabb(i) dā'im efkārım var benim

[31b]

6 Zāt-ı pākin cümle ismiñ daḥı ezkār eylerüm

Çün zünūbum ḳatı çoḳdur anı iḳrār eylerüm

Yā İlähî pür-ḳuşūrum i' tizārım var benim⁶⁻¹

13

[Gazel]

(Faşl)

[???

Mefâ'ılün/ Mefâ'ılün/Mefâ'ılün/Mefâ'ılün

1 Elā ey Ḥazret-i Ḥallāḳ çü Ḥaḳsın lā-yezāl Allāh

Elā ey Ḥazret-i Rezzāḳ çü Ḥaḳsın sen [bî]-zevāl? Allāh

⁶⁻¹ "pür" (پُر) kelimesini "بور" şeklinde yanlış yazmıştır.

2 Yarattı evvele bir nūr kim ol nūrı Muḥammed(d)ür
nūrdan cüml(e) ḥalk etdi ki mevcudât(ı) Te'ālā Allāh²⁻²

3 Ḥuşūşā cenneti'l-me'vā daḥı hem Ādem Ḥavvā
Cem' -i kā'inātı hem yarattı zü' l-Celāl Allāh³⁻²

4 Muşavver kıldı insanı idüpdür aña iḥsānı
Getürdi cümle Ḳur'ānı (ki) Cebrā'īl-i emīn Allāh⁴⁻²

[32a]

5 Oğudur ḳulların Allāh aña raḥmet ider Vallāh
Olurlar cümleden efḍal veripdür çok ḥışāl Allāh

6 İder Ḳur'ān şefā' at (hem) hem oğuyanı kıyāmetde
Ki red olmaz şefā' at ḳabūl ider Te'ālā Allāh⁶⁻²

7 Anasına babasına birer tāç geydürür Allāh
Ziyāsı çok güneşden dūr virüpdür ol Cemālullāh

8 Ḳabirde oğudur Allāh oğurken ölen insānı
Gelür iki melek anda oğurlar bi-izni'llāh⁸⁻²

9 Daḥı yevm-i kıyāmetde gelüpdür ḥüsn-i şüretde
Yapışır eline anıñ geçipdür hem şırāt(a) Allāh

²⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

³⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

⁴⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

⁶⁻² şefā' at: Metinde "şefā' ati" şeklindedir.

⁸⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

- 10 Zehî devlet Şu kıllar oğur evlâdları ebedî¹⁹⁻¹
Anuñ ki mekteblerde her günde oęur ur'ân-ı Nazmullâh¹⁰⁻²
- 11 Melekler kınadın dūŐer ayaklarınıñ altına
[32b] Yazar anıñ berâtına biliñ kim çok Şevâb Allâh
- 12 Velî   ilminiñ fażlı ki yegdir biñ   âbitden¹²⁻¹
Var imdi sen kıyâs eyle   ilimdir luş-ı Fazlullâh
- 13 İlâhî sen naŐîb eyle   ilimden hiŐŐe-dâr eyle
Olavuz   ilm ile   âmil var imdi çok Kemâl(e) Allâh
- 14 Seniñ dergâhına yŐzler sŐrŐp feryâd idŐp ağlar
Bu ma  ŐŐmlar deyŐp emîn kıabŐl ide Celâ(l) Allâh
- 15 Kıamu Őstâzlarımızıñ ki cennet kııl maķâmına
Huşuşa dŐze ednâya ver imdi Hâķ nev(â)l Allâh

14

[Gazel]

[HŐdâî]

Mefâ'îlŐn/ Mefâ'îlŐn/Mefâ'îlŐn/Mefâ'îlŐn

- 1 Őn eşitdi Âdem Havvâ tariķinden Hâķķıñ i  raz
Bî- i  râz etdiler anı neler kııldı baķıñ i  râz

¹⁹⁻¹ zehî (ذاهى): Kelimenin aslı "زهى" Şeklindedir (Parlatır, 2011, s. 1862). kıllar: Metinde "kıllara" Şeklindedir.

¹⁰⁻² Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

¹²⁻¹ Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

2 2Buyurdı bunlara Allāh ki cennetden çıkardılar²⁻¹
Didi Havvāya bes senden bulasın hecr ile emrāz

[33a]

3 Ki nāḳız eyledüm seni ‘ aḳılda dinde mīraşda
Esīr etdüm ḥayātuñda çekesin cevır ile emrāz

4 4Muḳadder eyledüm seni ki oğlanlar toğa senden
Ölüm acısı ṭadup göresin ḳahr ile iḥlāş⁴⁻²

5 Dedi Havva ki yā Rabb(i) ki cennetden nice çıkayım^{5-1,2}
Çü maḥrūm eyledüñ beni eyledüñ iḳbāz?

6 Çün Ādem çıḳdı cennetden ferīştehler anı gördi
Dediler bu durur yā Rabb(i) bedī‘ -i Fıṭratı Feyyāz

7 Ḳomuşdı şağ elin başa şolun ud yerine ḥāşā
Ḳılmazdı yaşı yaşıñ aḳıtdı Heybet-i Feyyāz⁷⁻²

8 Dediler kim niçün şayduñ Ḥüdāīniñ aḥdini şaḳın⁸⁻¹
Ḳanı ol ‘ izzeti ikrām ḳanı ol Ni‘ met-i Feyyāz

[33b]

9 Şu gördi dil uzatdılar dedi kim yā Ferīştehler

²⁻¹ bunlara: Metinde "bunlar" şeklindedir.

⁴⁻² Mürettip "iḥlāş" kelimesini kafiye uydurmak için " ض " harfi ile yazmaya çalışmıştır. Ancak metinde kelimenin doğru yazımı tercih edilmiştir. İnceleme kısmında ise kafiyenin bozulmaması açısından mürettibin yanlış yazımı esas alınmıştır. ḳahr: Metinde " ḳahr" şeklindedir.

^{5-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

⁷⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

⁸⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

Esirgegil merhamet idiñ bu idi Hikmet-i Feyyāz⁹⁻²

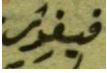
- 10 Huşūşa kim buyurmuşdur ki ol yere de ħalīfe¹⁰⁻¹
Pes anıñ çün bu taqđır idipdür Kudret-i Feyyāz

15

[Gazel]

[???

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün

- 1 Serviler aydur kaçankim evveli tū āhiri sen
Bir yere kim cem^ç olalar hep şığār ile kibār¹⁻²
- 2 Turalar şāf şāf melā'ike kuşadalar^ç ālemi
Haq Te^ç ālā emir eyle Cebrā'ile kim yūri vār²⁻¹
- 3 Var getür gelsün cehennem şimdi vaqit oldı añā
Vara ide yā cehennem gel kim oqur Kirdigār
- 4 Qorqa bu sözden cehennem ide kim ne der beni eyzā[n]⁴⁻¹
Kim^ç azāb etmek içün mi baña etdi i^ç tibār
- 5 İde kim anuñçün şimdi seni⁵⁻¹
Var idi dünyāda bu nice kāfir^ç āşī şirer

⁹⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

¹⁰⁻¹ ħalīfe: "Metinde " ħalīfe ben" şeklindedir.

¹⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

²⁻¹ Kafiye gereği "var kelimesi "vār" olarak değiştirilmiştir.

⁴⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

⁵⁻¹ Mısradaki okunamayan kelime olduğundan vezin bulunamamıştır.

[34a]

6 İntikām etmek diler bugün senüñle bunlara⁶⁻¹
Seni anuñçün yaratmışdur ki yana ehl-i nār

7 Pes çekeler anı yetmiş biñ zemmām ile bu kez^{7-1,2}
Her zemmāmıñ olıserdür halkası yetmiş hezār

8 Halkanıñ birine yetmiş biñ zebānī yapışa^{8-1,2}
Şol zebāniler ki biri ider tağı ğubār

9 Pes cehennem şu şıǵırı şüretinde yüreye
Tutuşından çıқа odlar odlar tārımār⁹⁻²

10 Çünk(i) yıllık yollara yüriye halk üstüne¹⁰⁻¹
Boşana nā-gāh zebāniler elinden ıztırār işbu¹⁰⁻⁴

11 İşbu kōrkudan cemī⁶ Enbiyā-i mürselīn¹¹⁻¹
Dizleriniñ üzerine çökeler bī-ihtiyār

12 Yapışa pes ʿarşa İbrāhim Mūsā kōrkudan¹²⁻¹

[34b] Hem yapışa ʿarşa ʿİsā kōrkudan ey Şehriyār

⁶⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

^{7-1,2} Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

^{8-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

⁹⁻² Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹⁰⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹⁰⁻⁴ ıztırār: Metinde şeklinde yazılmıştır.

¹¹⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

¹²⁻¹ Bu mısradā vezin tutmamaktadır.

- 13 Onda İbrāhim anda oğlı İsmā' ilini
Kardaşı Hārūn(ı) Mūsā Meryem-i 'İsā ey yār
- 14 Edeler yā Rabb(i) nefsī nefsi bize kıl meded^{14-1,2}
Ancağ anı isterüz kim kılma bizi ser-meşār
- 15 Cümle nefsī nefsī deyüp yalvarıncağ Teñriye^{15-1,2}
Pes Muḥammed Muştafa bu bu resme ede i' tizār
- 16 Kim gerekmez nefsī yā Rabb(i) dilerün ümmetim^{16-1,2}
Bunlar ile selāmet ver necāt ey bi-
- 17 Nefsini ḫurbān ediser ümmetiçün ol Kerim^{17-1,2}
Cānını iṣār idiser Rabbine kılup nişār

[35a]

16

[Gazel]

(Faşl)

[???

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 İlāhî isterem senden şü dört nesnei kıl iḫsān
Biri ni' met biri ' izzet biri cennet biri imān

^{14-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{15-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{16-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{17-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

- 2 Umaram cennet içinde şu dört nesnei gör melek²⁻¹
Biri dīzār biri vildan biri hūrī biri ğılmān
- 3 Dilerem senden ey Bārī şu dört nesnei kıl yārī
Biri ʿilim biri ʿamel biri emīn biri amān
- 4 Bizi haşır eylegil yā Rabb(i) şu dört kimse ile ancak⁴⁻¹
Biri Şiddik biri Fārık biri Haydar biri ʿOşmān
- 5 Şu dört di kıl bize āsān keremler birle Ḥasībān?⁵⁻²
Biri su'āl biri ʿazāb biri Şirāt biri Mīzān
- 6 İlāhī eyleme muhtāç şu dört kimse kapusuna
Biri kādī biri velī biri cāhil biri nā-merd
- [35b]**
- 7 Şu dört kimseniñ şerrinden bize uğratmağıl yā Rabb(i)⁷⁻¹
Biri fāsīd biri müfsīd biri mülhīd biri Şeytān
- 8 Eyā Bārī marāzlardan şu dört eşyāya sen hıfz et⁸⁻¹
Biri beşerdür biri kulağ biri cisim biri āsān⁸⁻²
- 9 Qabūl et hācetim yā Rabb(i) çü peygamberler haqqıçün⁹⁻¹
Biri Ādem biri İdris biri ʿİsā biri Būrḥān?

²⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

⁴⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

⁵⁻² Ḥasībān: Metinde "yā Ḥasībān" şeklindedir.

⁷⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

⁸⁻¹ Eyā Bārī marāzlardan: Metinde "Eyā Bārī her marāzlardan" şeklindedir.

⁸⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

⁹⁻¹ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

[Koşma]**[İlâhî]****(Faşl)****[???**

- 1 Mü'mîn olan hisâb olunca cümle¹
 Bizde haqqı olur deyü aña ağlaram
 Kâfirler gözünden kanlı yaş döker
 Bu hâllere fikr idüp aña ağlaram

- 2 Nedür gülülük bilmem cevân eyledi
 Delilimiz yol yol oldu su eyledi
 Kavim kardeş figân idüp ağladı
 Hâlime kimse bilmez aña ağlaram

- 3 Ayağlarım kervân oldu yollara
 Söyleyeyim destân olsun dillere
 Ben de qarîb düşdüm kırbete ellere
 'Aqıl perişân oldu aña ağlaram

- 4 Şıladan ayrıldık birkaç zamândur
 Çekene kırbetiñ hâli yamandır
 Bize lâzım olan hemân imândur
 Anıñ şükürin bilemedüm aña ağlaram

[36a]

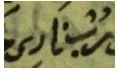
- 5 'Işkıñ deryâsınıñ dîne şaldum

¹ Bu dörtlük metinde 7. dörtlüktür. Ancak kafiye gereği ilk dörtlük olarak alınmıştır.

Getdi yārenlerim ben gerü qaldum
Ayrılıq derdiyle pervāne oldum
Şālih yāren bulamadum aña aqlaram

6 Çekerem qurbeti on üç yaşımdan
Elüm eksik degil hergün başımdan
Cenneti gördüm birgün düşümden
Dünyā yalan imiş aña aqlaram

7 ‘Ömür dükeñdi kemāline bulunca
N'olurdu hālim kıyāmette varınca
Mü'min olan cümle şırātı geçer
Cennetiñ qapusın cevherler açar

8 Muḥammed Muştafāniñ ümmeti
İdegörsünler kendüleri himmeti
İ‘raf ehli gördi cenneti
Hāli nedür bilmem aña aqlaram

9 Kitābın oqup ‘amel idenler
Ḥaqqiñ toğrı yollarına gidenler
Tübā ağacından tāze fidanlar
Veyvāsını yesem deyü aqlaram

10 Zālīm begler yaqup mü'min cānına
Şefā‘atle görüp cennet yolına

[36b] On? bu dünyā qadar ednā qulına

Cennet vereceğini bilüp aña ağlaram

- 11 Hürî ğilmân anda hizmet iderler
Diledikleri yere giderler
Bürâĝiñ yularını kimler yederler
Bunları fikir idüp aña ağlaram

18

[Koşma]

[İlâhî]

(Faşl)

[Yûnus]

- 1 Yarın ol maşşer yerinde
Bu halkı cem^ç eyleyeler
N'eyleyüben n'etdiñ deyü
Bir bir su'âl eyleyeler¹⁻⁴

- 2 Kimisi cevâbın vire
Kimisi ğarğ oldu tere
Çaĝrışurlar peyğambere
Fiğâmı zâr eyleyeler

- 3 Peyğamber bunlara tuya
Pes andan secideye vara
Ümmet olanı kırtara
^ç Āşilere neyleyeler

¹⁻⁴ su'âl: Metinde şeklinde yazılmıştır.

4 Bu h aller gelicek başa
Bağmaya  ardaŐ  ardaŐa
Mazl mlar z lime d Őe
Hađđın  aleb eyleyeler

5 Begler sar yından ine
Zerreye ber ber ola

[37a] M 'minler B r ga bine
Cenneti seyr n eyleyeler

6 Y nus sen zulm etme Şağın^{6-1,2}
Zulm idene olma yağın
Alursıñ mazl mıñ hađđıñ
Saña neler eyleyeler

19

[Gazel]

(Faşl)

[Őadıđı]

Mef ' l n/Mef ' l n

1 Buyurdı Server-i    lim Res l-i Fahr-ı Mevc d t
Gel r m 'minler e f li  ıy metde diler hağc t

2 HiŐab i  n  amu  ullar ki cem  olduğda d v ne
O yerde Ő f  utup c mle ki el bağlayalar  at  at

^{6-1,2} Zulm: Metinde "zul m" Őeklinindedir.

- 3 Deye Cebrā'il(e) Allāh buları cennete irgür
Gideler cennete cümle kapuda duralar bi'z-zāt
- 4 Deyeler xanı babamız dağı sevgüli anamız
Anasız babasız bize yağışmaz deyeler cennāt⁴⁻²
- 5 Melekler deyeler anda siziñ atañuz anañuz
Siziñ gibi degil ma' şüm günāhlar etdiler heyhāt

[37b]

- 6 Uyup nağsa ki her biri Hūdāya oldılar ' āşī
Yanısarlar cehennemde ki zāyi' etdiler evkāt
- 7 İşideler meleklerden bu sözi ideler şayhaya^{7-1,2}
Fiğānı zırılıqlara xanı ağlaşlar kerrāt
- 8 Bilür iken şorar Allāh nedir bu şayhaya yā Cebrā'il^{8-1,2}
Deye mü'minler eţfāli şayhası dir degil zulmāt
- 9 Anasız babasız bize gerekmez cenneti derler
Anlar olmayıcağ bize ola mı zevk ile lezzāt⁹⁻²
- 10 Olarıñ suçların bize bağışlaya Kerīm Hāğğ^{10-1,2}
Vallā bize yā Cebrā'il anlar ile şamuya at

⁴⁻² cennāt: Metinde "cennet" şeklindedir.

^{7-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{8-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

⁹⁻² Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

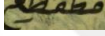
^{10-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

11 Deye Cebrā'ile anda Ġanī bi'z-zāt olan Allāh
Ki var maḥşer yerin yoḡla enimiçün al ḡacāt¹¹⁻⁴

12 Atalarıñ analarıñ bulup anlara teslīm it

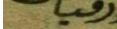
[38a] Baḡışladum ḡamusını ki ḡıldum yerlerin rūḡāt

13 Bu kez şāz olalar cümle elin ellerine alup^{13-1,2}
Şefā' at ile ḡamu anda olalar dāḡhili cennāt

14 Anısar yazdı bu naḡli diñle ey 'āşıḡ¹⁴⁻¹
Ne devlet ol kişiy e kim añā ide bu neşirāt

15 İlāhī Şādıḡī ḡulıñ bulardan ḡişşemend eyle¹⁵⁻²
İki 'ālemde i' tā it añā ' izzetle tekrimāt

16 ḡamu aḡbābına daḡı atasına anasına

Keremden baḡşı raḡmet et sürerler dürlü ¹⁶⁻²

20

[Mesnevi]

[Haz[ā] Kit[ā]b-1 İlāhī Ḳuşı]

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'îlün

1 Diñle imdi bir ' acāyib ḡ'oş ḡaber

¹¹⁻⁴ Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

^{13-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹⁴⁻¹ Mısradaki okunamayan kelime olduğundan vezin uygulanamamıştır.

¹⁵⁻² ḡişşemend: Metinde "ḡişşemende" şeklindedir.

¹⁶⁻² Mısradaki okunamayan kelime olduğundan vezin uygulanamamıştır.

Gör ne buyurdu Resûl-i Mu' teber

[38b]

2 Resûl ikinci namâzın kılmış idi^{2-1,2}

Du' â idüp el yüze sürmüş idi

3 Sağ yanından bir güvircin uçar^{3-1,2}

Çondı Resûliñ dizine kıanlar şaçar

4 4Şığına geldüm yâ Resûlu'llâh gizlegil^{4-1,2}

Bir toğan gelürse gözlegil

5 Üç gün oldu beni bir toğan kıogar

Cânım almak kıaşdına oldu sivâr?

6 Şaklarsañ şakla şimdi gelür^{6-1,2}

Üç yavrım üçide yetim kıalur

7 Şaklamazsañ destür ver uçayım⁷⁻¹

Yüce yüce kıayalara kıaçayım

8 Resûl aydur gir yeñüme yâ Hümâm^{8-1,2}

Buraya geldiñ her işiñ oldu tamâm

^{2-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{3-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{4-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{6-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

⁷⁻¹ Bu mısradâ vezin tutmamaktadır.

^{8-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

9 Biñ dañı ıoğan gelse vermeyem^{9-1,2}
Kıyametde senden utlu olmayam

10 Gögercin girdi Resūliñ yeñin(e)^{10-1,2}
Bağındı sen Mevlāniñ tağdırine

11 Gördiler kim gökden endi bir ıoğan
Yeri gögi titredüp kıldı fiđān

12 Yā Resūl benim avım gizleme
Bunı kıoyup ğayrısına gözleme

13 Üç gün oldı ben havada gezerin
Gice gündüz anıñ yolun gözlerin¹³⁻²

[39a]

14 Altı yavrım var dir aç baña bağar
Anları terk eylemek yürek yaçar

15 Yā Resūl benim avım vergil baña
Yarın āhretde da^c vacıyım ben saña¹⁵⁻²

16 Resūl aydur kıoyunlar virem saña¹⁶⁻¹
Gel bağışla bu güvercini baña

^{9-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

^{10-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

¹³⁻² Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

¹⁵⁻² Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

¹⁶⁻¹ Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

17 Biñ dağı oyunlar vermesiñ almayam¹⁷⁻¹

Bir g yercin adın anda bulmayam

18 Res l aydur s z eşit s z uqludur

 dem eti c mlesinden taqludur

19 Kendi etimden kes p virem saña

Gel bağışla bu g yercini baña

20 R zı oldu toğan iş bu alv ile

Yer Res liñ etin alup ²⁰⁻²

21 Dest r oldu bıağı get rdiler

C mle aŐhab g yuya otu[r]dılar

22 Şağ elin aldı bıağı bir uŐ l

M b rek tenine aldı bir uŐ l

23   kerre aldı kesmedi bıağ^{23-1,2}

Kesm(e) dedi nice kessiñ bıağ

24 Keseriseñ ab biñ tenini

Alur seniñ cehennem ber tini²⁴⁻²

¹⁷⁻¹ Bu mısradada vezin tutmamaktadır.

²⁰⁻² Mısradada okunamayan kelime olduğundan vezin uygulanamamıştır.

^{23-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

²⁴⁻² Ber t: Metinde Şeklinde yazılmıştır. Mısradada vezin tutmamaktadır.

- 25 Her kimse hükmiñe fermân olmaya
Yedi cehennemde teni kaynaya²⁵⁻²

[39b]

21

[Mesnevi]

Hazā serencāmı [Hazā serencāmı

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

- 1 Eşit imdi ğāfil insān hālîñi
Fevtiñ hālinde ev aḥvālîñi¹⁻²
- 2 Rûḥ teslim edince bunca fenādan^{2-1,2}
Ḳurtulu[r] denī şaneme derdi belādan
- 3 İşidüp bu sözüme eyle nazār
Tövbesiz ḳullar(a) neler olur neler
- 4 Ecel...4

[40a]⁸¹

[40b]⁸²

22

[41a]^{41a}

Bāb-ı ve'd-duḡa temregü için oḡuya üzerine tüküre üfüre

²⁵⁻² teni kaynaya: Metinde "tenini kaynasıya" şeklindedir.

¹⁻² Bu mısradaki vezin tutmamaktadır.

^{2-1,2} Bu beyitte vezin tutmamaktadır.

⁴ Bu kelimeden sonra iki sayfa boş bırakılmıştır. Kelimenin devamı getirilmemiştir.

⁸¹ *Mecmû'a*'da bu varak boştur.

⁸² *Mecmû'a*'da bu varak boştur.

^{41a} Mürettip bu sayfada "temrege" hastalığı için dua vermiştir. Sayfanın altına da aynı dua ve ifadeleri tekrar yazmıştır. Ayrıca sayfanın ortasında eski yazıyla "hüsn" ve "fî-265462" ifadeleri bulunmaktadır.

Bi'smi'llāhi'r-raḥmani'r-raḥīm x Ve yes'eluneka ʿani'l-cibālī fe ḳul yensifuha⁸³

[41b]

Bi'smi'llāhi'r-raḥmani'r-raḥīm

El-ḥamdü lillāhi rabbi'l-ʿālemīn ve's-ṣalavatü's-selām ʿAlā Seyyidinā Muḥammed ve ālihi ve şaḥbiḥī ecma ʿīn .

Bundan ma ʿlüm ola ki her ʿāḳıl u bālīg ü mükellef olalar. Vācib ü farz ʿayndur ki işledügi ʿamelleriñ delīlin bileler ve añlıyalar Zīrā Teñri Te ʿālā Ḥazretleri kelām-ı ḳadīmīnde buyurd[ı] ki “ḳul hātü burhāneküm in küntüm şādīḳīn ”⁸⁴ ya ʿnī ḥucet kim ve daḥı Peyḡamber ʿAleyhi's-selāmdan rivāyet [42a] olmuşdur ki ḳaçan ḳıyāmet günü olduḡda her kişi işledügi ʿamelleriñ şevābın taleb ideler. Ol zamān Cenāb-ı Bārī ḳıbelinden bir münādī nidā ider ki yā ehl-i cemā ʿat ya ʿnī "Ey şevāb isteyen mü'minler eger şevāb isterseñüz işledügiñüz ʿamellere delīl getiriñ. Andan şoñra şevābıñızı alıñ ve eger delīliñüz yoḡsa ḳuru ḳuru ummaḡ olmaz. Zīrā Ḥazret-i Allāh cenneti mü'min olup işledügi ʿamelleri delīlile bilen mü'minlerine? va ʿdi vardur. "A ʿadde lil-muttaḳīn"?⁸⁵ diyü buyurdı. İmdi "Ey mü'min [42b] ḳarındaş sen daḥı çalışup işledügi ʿamelleri delīl bile gör. Ola ki Rabbü'l-ʿālemīn Ḥazretleri cümlemüze hidāyet eyleye. Evvelā şehādetiñ delīli budur ḳavlihi Te ʿālā "Fā ʿlem ennehu lā-ilāhe illallāhu⁸⁶ kānet ʿale'l-mü'minīne kitāben mevḳūten."⁸⁷ Ve daḥı şavmıñ delīli ḳavlihi Te ʿālā "Kutibe ʿaleykemü's-şıyāmü"⁸⁸ Ve daḥı ḥaccıñ delīli budur ḳavlihi Te ʿālā "Ve lillāhi ʿale'n-nāsi ḥıccu'l-beyt"⁸⁹ Ve daḥı zekatiñ delīli budur ḳavlihi Te ʿālā "Ve ātū'z-zekāte"⁹⁰ Ve daḥı abdestiñ delīli budur ḳavlihi Te ʿālā "Yā eyyühe'l-lezīne āmenü izā ḳumtüm ilā's-şalati feḡsilü [43a] vüçüheküm ve eydiyeküm ile'l-

⁸³ Tâ-Hâ 20/105. " (Ey Muhammed!) Sana dağların (kıyamet günündeki) hâlini soruyorlar. De ki: "Rabbim onları toz edip savuracak." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/T%C3%A2h%C3%A2-suresi/2453/105-112-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁸⁴ Neml 27/64. "De ki: "Eğer doğru söylüyorsanız kesin delilinizi getirin bakalım!" Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Neml-suresi/3223/64-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁸⁵ Hangi sure olduğu bulunamamıştır.

⁸⁶ Mürettip buraya kadar Muhammed Suresi 19. ayetin baş kısmını almıştır (Muhammed 47/19). "Bil ki Allah'tan başka tanrı yoktur." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Muhammed-suresi/4564/19-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁸⁷ Surenin devamında Nisâ Suresi 103. ayetin son kısmını almıştır (Nisâ 4/103). "Müminler üzerine vakitleri belli olarak yazılmış bir ödevdir." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/596/103-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁸⁸ Bakara 2/183. "Sizin üzerinize de oruç yazıldı." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/190/183-184-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁸⁹ Âl-i İmrân 3/97. "(Gitmeye gücü yetenin) o evi ziyaret etmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/390/97-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁹⁰ Bu ibare Müzzemmil 73/20, Hac 22/78, Bakara 2/43, 83, 110, Nisâ 4/77, Mücâdele 58/13 ayetlerinde bulunmaktadır. "Zekatı verin." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%BCzzemmil-suresi/5495/20-ayet-tefsiri> ; <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Hac-suresi/2672/77-78-ayet-tefsiri> ; <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/49/42-43-ayet-tefsiri> ; <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/117/110-ayet-tefsiri> ; <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/570/77-ayet-tefsiri> ; <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%BCc%C3%A2dele-suresi/5117/13-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

merâfıkı ve'msehu bi-ru'usikum ve ercüküm ile'l-ka' beyni"⁹¹ Ve dağı ğuslũn delĩli budur şavlihi Te' ālā "İn kũntũm cũnuben fe't-řehherũ"⁹² Ve dağı teyemmũmũn delĩli budur şavlihi Te' ālā "Fe teyemmẽmũ řa' ĩden şayyiben"⁹³ Ve dağı esbābın ve bedenin ve mekānın pāk etmek delĩli budur şavlihi Te' ālā" Ve řiyābeke feşahhir"⁹⁴ Ve dağı ' avretõ[r]tũnmenĩn delĩli budur şavlihi Te' ālā "řũzũ zĩnetekũm ' inde kũlli mescidin"⁹⁵ Ve dağı şıbleye yõlenmenĩn delĩli budur şavlihi Te' ālā "Fe velli vecheke şaşra'l- mescidi'l-řārami ve řayřũ mā-kuntũm. Fevellũ vũcũhekũm şaşrahu"⁹⁶ Ve dağı vařt **[43b]** bilmenĩn delili budur şavlihi Te' ālā "fe-sũbhān Allāhi řine tumsune ve řine tuřbiřũn ve leřu'l-şamdu fi's-semavāti ve'l-arđı ve ' aşıyyen ve řine tuzřurũn"⁹⁷ Ve dağı niyyet etmenĩn delĩli budur şavlihi Te' ālā "Ve mā umuru illā li' budu'l-lāhe muşlişine le-hud dĩne řunefā"⁹⁸ Ve dağı iftitāř tekbĩriniñ delĩli budur şavlihi Te' ālā "rabbeke fe-kebbir"⁹⁹ Ve dağı řıyāmiñ delĩli budur şavlihi Te' ālā "řumu lillāhi řānitĩn"¹⁰⁰ Ve dağı şıra'atiñ delĩli budur şavlihi Te' ālā "faşreu mā teyessere mine'l-řur'ān"¹⁰¹ Ve dağı rũkũ' uñ ve sũcũduñ delĩli budur şavlihi Te' ālā "yā eyyũhe'l-lezĩne **[44a]** āmenũr-keũ ve'scudũ va' budũ rabbekum vef'alu'l-hayre le'allekum tufliřũn"¹⁰² Ve dağı řa' de-i āřirde oturmak delili budur şavlihi Te' ālā "Ellezĩne yezkirũnallāhe řıyāmen ve řu'ũden ve ālā cunũbihim [ve] yetefekkerũne "¹⁰³

⁹¹ Māide 5/6. "Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı mesh edin, ayaklarınızı da topuk kemiklerine kadar (yıkayın.)" Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/675/6-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁹² Māide 5/6. "Eğer cũnũp olursanız temizlenin." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/675/6-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁹³ Māide 5/6. "Temiz bir toprağa yönelin (teyemmũm edin.)" Tefsir- Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/675/6-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁹⁴ Müddesır 74/4. "Elbiseni tertemiz tut." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi:<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%BCddessir-suresi/5496/1-5-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁹⁵ A'rāf 7/31. "Her namaz kılacaağınızda güzelce giyinin." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi:<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/A'r%C3%A2f-suresi/985/31-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁹⁶ Bakara 2/144, 149, 150. "Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir; nerede olursanız olun yüzünüzü o yöne çevirin." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi:<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/151/144-ayet-tefsiri> ; <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/156/149-150-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁹⁷ Rũm 30/17,18. "17- Bu sebeple akşam vaktine eriştiğinizde ve sabah kalktđımızda Allah'ı tesbih edin. 18- Gõklerde ve yerde her türlü õvgũ O'na mahsustur. Gũndũzũn sonunda ve õgle vaktine eriştiğinizde de O'nu tesbih edin." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/R%C3%BBm-suresi/3426/17-18-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁹⁸ Beyyine 98/5. "Hālbũ ki onlara Allah'a kulluk etmeleri, Hanifler olarak O'na yũrekte inanın boyun eğmeleri, namaz kılmaları..." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi:<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Beyyine-suresi/6135/5-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

⁹⁹ Müddesır 74/3. "Sadece Rabb'inin bũyũklũđũnũ dile getir." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi:<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%BCddessir-suresi/5496/1-5-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹⁰⁰ Bakara 2/238. "Huşu içinde Allah'ın huzurunda durun." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi:<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/245/238-239-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹⁰¹ Mũzemmil 73/20. "Artık Kuran'dan kolayınıza geleni okuyun." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi:<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%BCzzemmil-suresi/5495/20-ayet-tefsiri> Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹⁰² Hac 22/77. "Ey iman edenler! Rũkũ edin, secdeye kapanın, Rabb'inize ibadet edin, dũnya ve ahret için faydalı işler yapın ki kurtuluşa eresiniz." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Hac-suresi/2672/77-78-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹⁰³ Āl-i İmrān 3/191. "Onlar ayakta dururken, otururken, yatarken hep Allah'ı anarlar, gõklerin ve yerin yaratılışını dũřũnürler." Ayetin sonunda yukarıda alıntı olarak verilen ifade ayetin aslında geçmemektedir. Tefsir-Diyanet İşleri

Ve dağı Allāhu Te'ālā hakkında bizim üzerimize bilmesi vācib ve farz-ı 'ayn olan şıfatlarıñ delīllerin bileler ve dağı Allāhu Te'ālā'nıñ varlığına delīli budur kavlihi Te'ālā "innenī ena'llāhu"¹⁰⁴ Ve dağı qadīmine delīli ve beķāsına delīli budur kavlihi Te'ālā "Hūve'l-evvelü ve'l-āhıru"¹⁰⁵ Ve dağı kıyām bî-nefsihiniñ [44b] delīli budur kavlihi Te'ālā "Yā eyyuhe'n-nāsu entumu'l-fuķarau ilallāhi vallāhu hūve'l-ġaniyyu'l-ħamīd"¹⁰⁶ Ve dağı muħālefetün lil-ħavādiş delīli kavlihi Te'ālā "leyse kemişlihi şey'un"¹⁰⁷ Ve dağı vaħdāniyyetiniñ delīli budur kavlihi Te'ālā "ķul huvallāhu eħad"¹⁰⁸ Ve dağı ħayātın delīli budur kavlihi Te'ālā"lā ilahe illā hūve'l-ħayyü'l-ķayyüm"¹⁰⁹ Ve dağı ilmiñ delīli budur kavli Te'ālā "'ālimu'l-ġaybi ve's-şehādet"¹¹⁰ Ve dağı sem'iniñ delīli budur kavlihi Te'ālā "ve hūve's-semi'ü'l-'alīm"¹¹¹ Ve dağı ķudretiñ delīli budur kavlihi Te'ālā "inna'llāhe 'alā kulli şey'in qadīr"¹¹² Ve dağı [45a] irādetiñ delīli budur kavlihi Te'ālā "yef'alu mā yeşā'"¹¹³ ve "yeħkumu mā-yürid"¹¹⁴ Ve dağı kelāmıñ delīli budur kavlihi Te'ālā"Ve kellemallāhu Mūsā teklamā"¹¹⁵ Ve dağı peyġamberler hakkında bilmesi vācib olan şıfatlar budur kavlihi Te'ālā"ve mā ātākumu'r-resūlu fe-ħuzūhu ve mā nehaküm 'anhu fenteħü"¹¹⁶ Ve dağı mü'min bihiñ delīli budur kavlihi Te'ālā "ve lakinne'l-birre men āmene bi'llāhi ve'l-

Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i-%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/483/190-191-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹⁰⁴ Tâ-hâ 20/14. "Kuşkusuz ben, yalnız ben Allah'ım." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/T%C3%A2h%C3%A2-suresi/2357/9-24-ayet-tefsiri> Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹⁰⁵ Hadīd 57/3. "O, evvel ve ahir(dir.)" Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Had%C3%AEd-suresi/5076/1-6-ayet-tefsiri> Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹⁰⁶ Fâtır 35/15. "Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizlersiniz. Allah ise hiçbir şeye muhtaç değildir ve mutlak kemaliyle hep övgüye layık olan O'dur." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/F%C3%A2t%C4%B1r-suresi/3675/15-ayet-tefsiri> Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹⁰⁷ Şûrâ 42/11. "O'na benzer hiçbir şey yoktur." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C5%9E%C3%BBr%C3%A2-suresi/4283/11-12-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹⁰⁸ İhlâs 112/1. "De ki: "O, Allah'tır, tektir." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C4%B0hl%C3%A2s-suresi/6222/1-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹⁰⁹ Bakara 2/255. "(Ayete'l-Kürsi'den.) O'ndan başka Tanrı yoktur; diridir. Her şeyin varlığı O'na bağlı ve dayalıdır." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/262/255-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹¹⁰ Ra'd 13/9. "O, görüneni de görünmeyeni de bilir." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Ra'd-suresi/1715/8-10-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹¹¹ Bakara 2/137. "O, işitendir, bilendir." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/144/137-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹¹² Bakara 2/20. "Şüphesiz Allah her şeye kadirdir." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/24/17-20-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹¹³ Âl-i İmrân 3/40. "Allah dilediğini yapar." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i-%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/331/38-41-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹¹⁴ Mâide 5/1. "Allah dilediği gibi hükmeder." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/670/1-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹¹⁵ Nisâ 4/164. "Allah Musa ile sözle konuştu." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/656/163-165-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹¹⁶ Haşr 59/7. "Peygamber size ne vermişse onu alın ve size neyi yasaklamışsa ondan kaçının." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Ha%C5%9Fr-suresi/5132/6-10-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

yevmi'l-âhîri ve'l-melâ'iketi [ve'l-kitâbi] ve'n-nebiyyin"¹¹⁷ ilâ-âhîrihi ve fî innehu âhîri?"yu'minûn bi'llâhi ve'l-yevmil ahîr"¹¹⁸ Ve dağı bir bilüp zikretmeniñ delîli budur şavlihi Te'âlâ "Yâ eyyuhe'l-lezîne âmenûz_kurû'l-lâhe [45b] zikren keşîrâ."¹¹⁹ Ve dağı ve peygâmbere[e] mu'tî' i olmanıñ delîli budur şavlihi Te'âlâ "etiû'llâhe ve'r-resûl"¹²⁰ Ve dağı îmâniñ delili budur şavlihi Te'âlâ "Fe-âminû bi'llâhi ve resûlihi"¹²¹ Ve dağı dîniñ delîli budur şavlihi Te'âlâ "İnne'd-dîne 'inda'llâhi'l-İslâm"¹²² Ve dağı zinâ etmeniñ delîli budur şavlihi Te'âlâ "ve lâ yeznûn ve men yef'al zâlîke yelķa eşâmâ"¹²³ Ve dağı şarâb içmeniñ delîli budur şavlihi Te'âlâ "Yâ eyyuhe'l-lezîne âmenû inneme'l-ķamrû ve'l-meysîrû ve'l-enşâbu ve'l-ez'lâmu ricsûn min 'ameli's-şeytâni fectenibûhu"¹²⁴ Ve dağı ģelâl yemeniñ delîli budur şavlihi Te'âlâ [46a] "kulû mimmâ fi'l-arđi ģalâlen"¹²⁵ Ve dağı tevbe etmeniñ delîli budur şavlihi Te'âlâ "tûbû ila'llâhi tevbeten naşûģa"¹²⁶ Ve dağı şükr etmeniñ delîli budur şavlihi Te'âlâ "ve le'in şekertüm le-zîdenneküm"¹²⁷ Ve dağı yalan söylememeniñ delîli budur şavlihi Te'âlâ "kûnû me'a's-şâđiķin"¹²⁸ "129 Ya'ni mü'minler ile bile oluñ."¹³⁰

¹¹⁷ Bakara 2/177. "Asıl erdemli kişi Allah'a, ahret gününe, meleklere, kitaba ve peygamberlere iman eden(dir)." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/184/177-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹¹⁸ Talâk 65/2. "İşte Allah'a ve ahiret gününe inananlara..." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Tal%C3%A2k-suresi/5218/1-7-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹¹⁹ Ahzâb 33/41. "Ey iman edenler! Allah'ı çok çok anın." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Ahz%C3%A2b-suresi/3574/41-42-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹²⁰ Âl-i İmrân 3/32. "Allah'a ve Resul'e itaat edin." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i-%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/325/32-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹²¹ Tegâbün 64/8. "Şu hâlde Allah'a ve peygamberine iman edin." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Teg%C3%A2b%C3%BCn-suresi/5205/6-10-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹²² Âl-i İmrân 3/19. "Kuşkusuz Allah katında din İslâm'dır." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i-%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/312/19-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹²³ Furkân 25/68. "Zira (bilirler ki) bunları işleyen kimse cezasını bulacak." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Furk%C3%A2n-suresi/2923/68-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹²⁴ Mâide 5/90. "Ey iman edenler! İķki, kumar, dikili taşlar, fal okları şeytan işi iğrenç şeylerden ibarettir. Bunlardan kaçının." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/759/90-91-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹²⁵ Bakara 2/168. "Yeryüzünde bulunan maddelerin helal (ve temiz) olanlarından yiyin." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/175/168-169-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹²⁶ Tahrîm 66/8. "İçtenlikle ve kararlılık içinde Allah'a tövbe edin." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Tahr%C3%AEEm-suresi/5237/8-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹²⁷ İbrâhim 14/7. "Ve eğer şükrederseniz size (nimetimi) daha çok vereceğim." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C4%B0br%C3%A2h%C3%AEEm-suresi/1757/7-8-ayet-tefsiri> Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹²⁸ Metinde kelime "şâbirîn" olarak geçmekte. Ancak anlam olarak ve ayetin bulunduğu yer olarak bu kelime tarafımızdan "şâđiķin" şeklinde yazılmıştır.

¹²⁹ Tevbe 9/119. "Doğrularla beraber olun." Tefsir-Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim adresi: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Tevbe-suresi/1354/119-ayet-tefsiri> . Erişim tarihi: 19.04.2022.

¹³⁰ Son kelime süslemenin içine yazılmıştır.

[54 FARZ]¹³¹

Bi'smi'llâhi'r-raḥmani'r-raḥîm

Şeyḫ Ḥasan Başrî Raḥmetu'llâhi Te'âlâ 'aleyhiden rivâyet olundu. "Elli dört" farz vardır. Her mü'mine ve mü'miniñ üzerine farzdur. **[46b]** Bilmesi bilmese ve ezberlemese ve 'amel etmese ol kimse 'âşî vü câhil ü mezmûmdur. Kıyâmet gününde ma'zûr degüldür. "Evvelkisi" Allâhu Te'âlâ'yı bir bilüp zıkr etmeğdür. "İkincisi" ḥelâlden pâk libâs giymek. "Üçüncüsü" âbdest almağdür. "Dördüncüsü" beş vaqt namâzı kılmakdur. "Beşincisi" cenâbetden ğusl etmek. "Altıncısı" her kişiniñ rızkına Allâhu Te'âlâ kefiledür anı ḥaqq bilmek. "Yedincisi" kanâ'at etmeğdür. "Sekizincisi" ḥelâlden yemekdür. "Toğuzuncısı" tevekkül etmeğdür. "Onuncısı" Allâhu Te'âlâ'dan her gelen kazâyâ **[47a]** râzî olmağdür. "On birincisi" ni'mete şükr etmeğdür. "On ikincisi" şiddete şabr etmeğdür. "On üçüncüsü" şevâb etmeğdür. "On dördüncü" 'ibâdeti ihlâşla etmeğdür. "On beşinci" şeyḫanı düşmân dutunmağdür."On altıncı" 'ibâdetinde Qur'an[1] hüccet tutmağdür. "On yedinci" ölümi ḥaqq bilmek. "On sekizinci" Ḥaqq Te'âlâ'nıñ dostların dost bilüp düşmânların düşmân tutmağdür. "On toğuzuncı" emir bi'l-ma'rûf ve nehiy 'ani'l-münker¹³² etmeğdür. "Yigirminci" anaya ve ataya eyilik etmeğdür. "Yigirmi birinci" nikâh-ı şaḥîḥ olmayan **[47b]** akrabayı ziyâret etmeğdür. "Yigirmi ikinci" emânete ḥıyânet etmemekdür. "Yigirmi üçüncü" ferâḥ[1] terk etmeğdür. "Yigirmi dördüncü" Allâhu Te'âlâ'ya ve peygamberlere itâ'at etmeğdür. "Yigirmi beşinci" günâhdan kaçup 'ibâdete meşğül olmağdür. "Yigirmi altıncı" Allâhu Te'âlâ'dan korğmağdür. "Yigirmi yedinci" 'ibretle nazar etmeğdür. "Yigirmi sekizinci" tefekkür etmeğdür. "Yigirmi toğuzuncı" günâhdan kendin ḥıfz etmeğdür. "Otuzuncı" yaramaz işlerden kaçmağdür. "Otuz birinci" Müslümân qarındaşınıñ ḥârununa nazar etmemekdür. "Otuz ikinci" **[48a]** bir kimse[y]i maşkaralara almamağdür. "Otuz üçüncü" her ḥelâlde şâdık olmağdür. "Otuz dö[r]dinci" kulağını yaramaz nesne diñlemekden şaḫınmağdür. "Otuz beşinci" 'ilm taleb etmeğdür. "Otuz altıncı" kîlesin ve terâzûsın ḥaqq üzre dutmakdur. "Otuz yedinci" Allâhu Te'âlâ'nıñ mekrinden emîn olmamağdür. "Otuz sekizinci" miskînlere ve faqrlara şadağa virmeğdür. "Otuz toğuzuncı" Allâhu Te'âlâ'nıñ raḥmetinden umudun kesmemekdür. "Kırkıncı" nefis hevâsına tâbi' olmamakdur. "Kırk birinci" Fî Sebîl'ullâh ta'âm ittifâk etmeğdür. **[48b]** "Kırk ikinci" kifâyet miğdârı rızk taleb etmeğdür. "Kırk üçüncü" zekâtın edâ etmeğdür. "Kırk dördüncü" ḥayz u nifâs ḥâlinde 'avret ile cem' olmamağdür. "Kırk beşinci" cemî'-i me'âşdan ḫalbin arı etmeğdür. "Kırk altıncı" tekebbürlük terk etmeğdür. "Kırk yedinci" yetim mâl[1] yememekdür. "Kırk sekizinci" tâze civân oğlanlara yakın olmamağdür. "Kırk toğuzuncı" beş vaqt namâzı ḥıfz etmeğdür. "Ellinci" zulmile yetim mâlın yememekdür. "Elli birinci" Ḥaqq Te'âlâ'ya şerîk koşmamağdür. "Elli ikinci" zinâdan ve livâtdan şaḫınmağdür."Elli üçüncü" ḥamr içmekden şaḫınmağdür. "Elli dördüncü" Allâhu Te'âlâ[ya] ḫasem etmemekdür.

Temmet tamam oldu. Kitâb El-ḥamdü lillâh. Heme? oldu kitâb El-ḥamdü lillâh. Şâḫib Monlâ Muḥammed.

¹³¹ Farz: Metinde şeklinde yazılmıştır.

¹³² Mustafa Çağrı (1995). "İyiliği emredip kötülükten vazgeçirmeye çalışma yönündeki faaliyetler için kullanılan dinî, ahlâkî ve hukukî bir tabir." *TDVİA*. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/emir-bil-maruf-nehiy-anil-munker>. Erişim tarihi: 19.04.2022.

[49a](...)

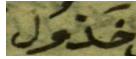
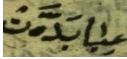

MESTAP'A GÖRE MECMÛ'A'NIN DÖKÜMÜ

Tablo 4.2. 06 Mil Yz A 3616/1 Numaralı Mecmû'a'nın MESTAP Dökümü

Yer Nu.: Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Nu. 06 Mil Yz A 3616/1 Mecmû'a-İ Eş'âr							
Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti/ bendi	Makta' beyti/ bendi	Nazım şekli/ birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
1b		Diñle imdi bir dağı hem mu'cizât Kim Resûlden soñra oldı beyyinât	Oğıyanı yazanı diñleyeni Rađmetiñle yar-lıgağıl yâ Ğani	Mesnevi/ 263	Dinî	-.-/-.-/- .-	Hazâ Mevlûd-1 Kız
13a		Ğaniñenüñ sözün qabûl eylesün Aña telqin ile imân eyle-sün	MuĞammed Ğanefi bağrım pâresi Ciger güşem gözüm çiresi?	Mesnevi/ 337	Dinî- kahrama nlık	-.-/-.-/- .-	
25b	Muhıbbî	... Yaradılmış dile geldi MuĞammed doğduğı gice	Gider MuĞıbbi Ğafleti cân ile sev MuĞammedi O mevlûd-1 AĞmedi MuĞammed toğdığı gice	Gazel/9	Mevlîd	-.-/-.-/- -./.-	
26a	Muhıbbî	Yâ Rabb(i) şükür bu kıllarıñ yetişdiler bu mevlûdı Görüp bu ayda bu yevmi yetişdiler bu mevlûdı	Ğabibiñ hürmetiçün cümle imân ehli bile MuĞıbbiyyi hem bağışlagil MuĞammediñ mevlûdına	Gazel/16	Mevlîd	-.-/-.-	
27a		Şoyun Ğaflet libâsını Bu qalbin girü Yâ-Sin[i]?	Derün-1 derin düşüne Kitâbm ala destine	Koşma/8 dörtlük	İlâhî		Yâ-Sini/ Fasl

		Dilersen Teñriden ‘izzet Oķu Şıdkile <i>Yā-Sīmi</i>	Ölürsem ķabrim üstüne Oķu Şıdkile <i>Yā-Sīmi</i>				
28a	Devriş	... Geliñ hey yārenler biz de varalum Ayağı tozımı yüzler sürelüm Muħammed düğüyini var cennete	Devriş dedim aydur ħublar içinde Misk-i ‘amber ķoķar anıñ Şaçında Firdevsi bağçesinde cennet içind(e) Cān Aħmediñ düğüni var cennede	Koşma/5 dörtlük	İlāhî		
28a	Yūnus	Ĥaķ Te‘āla Cebrā‘il(e) Gelsün Cebrā‘ilüm dimiş Varuñ söyleyiñ Ĥalīle Görsün ‘ahd-i yolum dimiş	Yūnus bayrām günü et ķurbān Olur her dertlere dermān Őırāta giçmeñiz āsān Ķorķmasın ķullarum dimiŐ	Koşma/13 dörtlük	İlāhî		Fasl
29a		Ĥani bizden evvel gelen velīler Bunu böyle buyurmuş dir ulular Āb u Kevsēr ırmağından toľular İçer cāni dilden Allāh deyenler	<i>Zümerden</i> dirler anıñ yapusun Misk-i ezferden derler ķoķusun Kendi eliyle cennet ķapusun Açar cāni dilden namāz ķılanlar	Koşma/4 dörtlük	İlāhî		Fasl
29b		Bulduñ mı dünyāda derdiñe dermān Derse Allāh ben ne ĥaber vereyin Efendiñe ne getürdüñ armađān Derse Allāh ben ne cevāb vereyin	Ĥaľķ eyledüm seni gönderdüm anda Zerrece ĩmān da var mıdur sende Tırma mü'min ķullarımıñ yanında Derse Allah ben ne cevāb vereyin	Koşma- Şarkı/5 dörtlük	İlāhî		

30a	<p>Yâ İlähî ver murâdım</p> <p>Keremler kânısıñ (cümle ‘âlem saña râci’)</p> <p>Cümle ‘âlem saña râci’</p> <p>Cümlesinüñ sulţânısıñ</p>	<p>Kâf [u] nûndan on biñ</p> <p>‘Âlemi var eylediñ</p> <p>Ĥikmetiñi kimse bilmez</p> <p>‘Âlemiñ Yezdânısıñ</p>	Koşma/4 dörtlük	İlähî		Fasl
30b	<p>Yâ İlähî ni‘ metiñ baña ihsân eylediñ</p> <p>Yetmiş iki millet içre ehl-i îmân eylediñ</p> <p>Ehl-i îmâ[n] içre yâ Rabb(i) sırr-ı Ni‘ mân eylediñ</p> <p>Ĥalk seniñdür yâ İlähî</p>	<p>Yek çeşimiñ derd(i) yâ Rabb(i) yâ Râûf yâ Kerîm</p> <p>Yâ Sabûr yâ Şekûr yâ Ğafûr yâ Raĥîm</p> <p>Ol bed-fi‘ âliñ eyle mekrinden selîm</p> <p>Tâ şıgındım saña yâ Rabb(i) cümleñiñ Sübhânısıñ</p>	Koşma/3 dörtlük	İlähî		
31a	<p>Yâ İlähî cümleñiñ maqşûdısm</p> <p>Seniñ tâ ezelden yoq nazîriñ</p> <p>Hem mişâliñ tâ k(i) sensin kim yezâl</p> <p>Çün ‘ibâdetten? murâdım</p>	<p>Zât-ı pâkin cümle ismiñ daĥı ezkâr eylerüm</p> <p>Çün zünûbum katı çoqdur anı ikrâr eylerüm</p> <p>Yâ İlähî pür-kuşûrum i‘tizârım var benim</p>	?/5 dörtlük+3 mısra	İlähî		
31b	<p>Elâ ey Ĥazret-i Ĥallâq çü Ĥaqsın lâ-yezâl Allâh</p> <p>Elâ ey Ĥazret-i Rezzâq çü Ĥaqsın sen [bî]-zevâl? Allâh</p>	<p>Ĥamu üstâzlarımızıñ ki cennet kıl maqâmına</p> <p>Ĥuşûşa düze ednâya ver imdi Ĥağ nev(â)l Allâh</p>	Gazel/15	Tevhîd	---/---/.- --/---	Fasl

32b	Hüdâî	Çün eşitdi Âdem Havvâ tariķinden Haķķıñ i' rāz Bî- i' rāz etdiler anı neler kıldı baķıñ i' rāz	Huşuşa kim buyurmuşdur ki ol yere de ħalife Pes anıñ çün bu taķdır idipdür Ķudret-i Feyyāz	Gazel/10	Tevhîd	.---/---/-. --/---	
33b		Serviler aydur kaçankim evveli tū āhiri sen Bir yere kim cem' olalar hep şıĝār ile kibār	Nefsini ħurbān ediser ümmetiçün ol Kerim Cānını ĩşār idiser Rabbine ħılup nişār	Gazel/17	Na't	---/---/-. ---/---	
35a		İlāhî isterem senden şu dört nesnei ħıl ihsān Biri ni' met biri ' izzet biri cennet biri imān	Ķabül et ħācetim yā Rabb(i) çü peyĝamberler ħaķķıçün Biri Ādem biri İdris biri ' İsā biri Būrĝān?	Gazel/9	Münâcât	.---/---/-. --/---	Fasl
35b		Mü'min olan ħişāb olunca cümle Bizde ħaķķı olur deyü aña aĝlaram Kāfirler gözünden ħanlı yaş döker Bu ħāllere fikir idüp aña aĝlaram	Hürî ĝilmān anda ħizmet iderler Diledikleri yere giderler Būrāĝıñ yularını kimler yederler Bunları fikir idüp aña aĝlaram	Koşma/11	İlāhî		Fasl
37a	Yünus	Yarın ol maĝşer yerinde Bu ħaķķı cem' eyleyeler N'eyleyüben n'etdiñ deyü Bir bir su'al eyleyeler	Yünus sen zulum etme şaķın Zulum idene olma yaķın Alursıñ mazlümüñ ħaķķıñ Saña neler eyleyeler	Koşma/6 dörtlük	İlāhî		Fasl
37a	Sadıkî	Buyurdi Server-i ' Ālim Resül-i Faĝr-ı Mevcüdāt	Ķamu aĝbābına daĝı atasına anasına Keremden baĝşı rahmet et sürerler dürlü	Gazel/16	Münâcât	.---/---/-. --/---	Fasl

		Gelür mü'minler eţfâli kıyâmetde diler hâcât					
38a		Diñle imdi bir 'acâyib h'uş haber Gör ne buyurdu Resül-i Mu' teber	Her kimse hükmiñe fermân olmaya Yedi cehennemde teni kaynaya	Mesnevi/ 25	Dinî	.---/.---/.- -	Haz[â] Kit[â]b-1 İlâhî Kuşu
39b		Eşit imdi gâfil insân hâliñi Fevtiñ hâlinde ev aĥvâliñi	Ecel ...	Mesnevi/ 3 beyit+1 mısra	Dinî	-.---/-.---/-. .-	Hazâ serencâm [Hazâ serencâm]

Tablo 4.3. Mensur Bölümler Tablosu

Yp. nu.	Müellif	Eser adı (varsa)	Baş	Son	Konu	Açıklamalar
41a	Monla Muhammed		Bâb-1 ve'd-duĥa temregü için oĥuya üzerine tüküre üfüre	Bi'smi'llâhi'r-raĥmani'r-raĥim x Ve yes'eluneke 'ani'l-cibâli fe ĥul yensifuha	Dua	
41b	Monla Muhammed		Bi'smi'llâhi'r-raĥmani'r-raĥim El-ĥamdü lillâhi rabbi'l-'âlemîn ve's-şalavatü's-selâm' Alâ Seyyidinâ Muĥammed ve âlihi ve şaĥbihî ecma'în .	Ya'ni mü'minler ile bile oluñ.	Dinî	

45b	Monla Muhammed		Bi'smi'llāhi'r-raḥmani'r-raḥīm Şeyḫ Ḥasan Başrī Raḥmetu'llāhi Te'ālā 'aleyhiden rivāyet olundu."Elli dört" farz vardır.	"Elli dördüncü" Allāhu Te'ālā[ya] ḳasem etmemekdür.	54 Farz	Şeyh Hasan Başrī'den rivayet olunan
-----	-------------------	--	---	--	------------	---

SONUÇ

Bu çalışmada 06 Mil Yz A 3616 numarada kayıtlı *Mecmû'a* incelenmiş ve çeviriyazısı yapılmıştır.

Mecmû'a'da manzum kısımlarda toplamda 4 mesnevi, 9 adet koşma biçiminde ilâhî, 1 adet biçimi tespit edilememiş ilâhî, 7 adet gazel biçiminde yazılmış ilâhî tespit edilmiştir. Mensur kısımlarda ise 1 tane Peygamber efendimize salât u selâm, 1 tane "Temre" hastalığına okunacak dua, farz ve vacipler, en sonda da 54 farz tespit edilmiştir. 10 adet ilâhînin yalnızca 3'ü mahlas ile yazılmıştır. Mensur kısımlardaki "54 Farz" kısmı, Şeyh Hasan Basri'den rivayet olunduğunu mürettep kendisi belirtmiştir.

Eserin manzum kısımlarında bulunan mesneviler, mesnevi tertibine uygun olarak yazılmamıştır. Bu durum ya anlatıcıdan ya da mürettepten kaynaklıdır. Birinci mesnevinin varyantı bulunamadığından mesnevinin eksik ya da farklı kısımları tespit edilememiştir. Diğer üç mesnevinin ise diğer çalışmalarla karşılaştırmaları sonucunda eksik veya farklı kısımlarının olduğu tespit edilmiştir. Yine bu farklılıklar anlatıcıdan veya mürettepten kaynaklı olabilir. Nitekim bir anlatının birden fazla varyantının bulunmasının sebebi ise anlatıyı dinleyenlerin bu anlatıyı başkalarına anlatırken kendilerinden bir şey katmaları veya çıkarmalarından kaynaklıdır. İncelenen *Mecmû'a*'da da bu durum karşımıza çıkmaktadır.

Mecmû'a'da yer alan gazel ve koşmaların tamamı ise dinî içeriklidir. Yazıldığı dönemdeki okuryazarlık göz önünde bulundurulacak olursa gerek meclislerde gerek törenlerde gerek dergâhlarda söylenen bu ilâhîler sayesinde insanlar dinî öğretilere, Kur'ân'daki ayetlere konu edilmiş bir olaya, ayet veya hadislerden bir parçaya ya da İslâm'ın inceliklerine vâkıf olurlar. Bu dinî içerikli bilgileri de müziğin ve tının akılda kalıcılığı sayesinde öğrenmeleri daha kolay olmuştur.

Mecmû'a'nın mensur kısımları da dinî içeriğe sahip olduğundan, aktarılan bilgiler de sahih kişilerden ya da kutsal kitaplardan elde edilmiştir. Bu sebeple aktarılan bilgiler hemen hemen birbirini tutmaktadır.

Eserde ocaklığa kaynaklık edecek bilgiler de yer almaktadır. Genelde ocakların hastalığı iyileştirmek için yaptığı dualar, ilaçlar ve tedavi yöntemleri Kur'ân-ı Kerîm'in ışığında yapılmıştır. Nitekim halk arasında "El benden, sebep senden!" deyişi de yapılanların faydası Allah'ın isteği ve azameti ile olacağı belirtilir. İncelenen metinde de yine "Temre" hastalığı için okunacak olan Allah'ın kelamına rastlanmıştır.

Müslümanlığın ve Hz. Peygamber'in ümmeti olmanın sebebiyle de çoğu eserde olduğu gibi *Mecmû'a*'da da Peygamber'e ve soyundan gelenlere "salât u selâm" getirilmiştir. Ayrıca *Mecmû'a*'da yer alan, ancak eksik bırakılmış olan dördüncü mesnevinin incelenen başka çalışmaların devamında da Hz. Muhammed'e salât u selâm getirilmesi gerektiği yoksa Peygamber'in inananlara ümmetim demeyeceği belirtilmiştir.

Sonuç olarak metnin bilimsel olarak ayrıntılı bir Şekilde incelenmesi amaçlanmıŐtır. Yapılan incelemeler ıŐıĝında elde edilen verilerin, yapılacak yeni çalıŐmalara da kaynaklık etmesini temenni ederiz.

KAYNAKÇA

- Akpınar, S. ve Gökşen, E., (2018). Sapma Ekseninde Günlük Dil ve Şiir Dili Etkileşimi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. 6(13), 432-442.
- Argin, Ş. (2021). Ankara Milli Kütüphane’de Bulunan 06 Mil Yz Cönk 16 Numaralı Cönk İnceleme-Metin (s.44-45). Yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Argunşah, M. (2002). Kirdecî Ali Kesikbaş Destanı (s.11). Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aslan, N. (2006). Manzum Dinî Hikâyeler ve Kirdecî Ali’ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâyeye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları). *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1 (20), 189-207.
- Atalan, M. (2007). Muhammed b. El-Hanefiyye ve Anadolu’daki Tezahürleri Muhammed Hanefî Cenknâmeleri. Ankara: Avrasya.
- Bilge, B. (2014). Celâl Muhibbî Mevlidi: Tuhfetü'l-Hakîr (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin). Yüksek lisans tezi, Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.
- Çağrı, M. (1995). “Emir bi’l-ma’rûf nehiy ani’l-münker”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11: 138-141. İstanbul: TDV Yayınları.
- Çetin, İ. (2002). Tursun Fakih: Hayatı-Edebi Şahsiyeti-Mesnevileri. Ankara: İlesam.
- Demirtaş, Y. (2009). Türk Din Mûsikîsi Formları. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1), 224.
- Devellioğlu, F. (2004). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilçin, C. (1995). Örneklerle Türk Şiir Bilgisi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilçin, C. (2018). Yeni Tarama Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Diyanet İşleri Başkanlığı/Tefsir, (2022). web: <https://kuran.diyaret.gov.tr/Tefsir/> . Erişim tarihi: 04.19.2022.
- Efendioğlu, M. (2008). “Sahâbe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35: 491-500. İstanbul: TDV Yayınları.
- Fayda, M. (1998). “Hulefâ-yi Râşidîn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 18: 324-338. İstanbul: TDV Yayınları.
- Gülüm, E. (2014). “Muhammed Hanefî Hazretleri Cengi” Tabut Savaşı Hikâyesi Motif Denemesi ve Transkripsiyonlu Metin. *Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*. 9(12), 301-348.
- Gürbüz, M. (2012). Şiir Mecmuaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*. (ss.97-113). (Haz. Hatice Aynur, Hanife Koncu, Müjgan Çakır, Selim S. Kuru ve Ali Emre Özyıldırım). İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- Gürbüz, M. (2012). Mecmû’a Tasnifine Dair. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmû’a: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* (ss. 81-95). (Haz. Hatice Aynur, Hanife Koncu, Müjgan Çakır, Selim S. Kuru ve Ali Emre Özyıldırım). İstanbul: Turkuaz Yayınları.

Güven, A. E. (2013). Sâdikî Şâir-Vâiz Kayserili Şeyh Mustafa Sâdik Baba (Âşık-ı hahikî- Baba Sâdikî) Şiirleri-Va'zleri. Kayseri Yakın Tarihinden Kültürel Araştırmalar XIV. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Hacıeminoğlu, N. (1996). Karahanlı Türkçesi Grameri. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Harman, Ö. F. (1997). "Hârûn". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 16: 254-256. İstanbul: TDV Yayınları.

Harman, Ö. F. (2020). "Mûsâ". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 31: 207-213. Ankara: TDV Yayınları.

İpekten, H. (2012). Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz. İstanbul: Dergâh Yayınları.

İpekten, H. (2012). Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kartal, A. (2018). Doğu'nun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevi. İstanbul: Doğu Yayınevi.

Kılıç, A. (2012). Mecmû'a Tasnifine Dair. Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmû'a: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı (ss.75-96). (Haz. Hatice Aynur, Hanife Koncu, Müjgan Çakır, Selim S. Kuru ve Ali Emre Özyıldırım). İstanbul: Turkuaz Yayınları.

Kılıç, A. (2012). Mecmû'a Tasnifine Dair. Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmû'a: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı (ss.81-95). (Haz. Hatice Aynur, Hanife Koncu, Müjgan Çakır, Selim S. Kuru ve Ali Emre Özyıldırım). İstanbul: Turkuaz Yayınları.

Koyuncu, Z. (2020). Edebî Türlerden Cenk-nâme/Gazavat-nâme Karşılaştırması ve Muhammed Hanefî-Tabut Cengi'nin Yeni Bir Nüshası. Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi. 21, 133-192. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/342533648_Alevilik-Bektaşilik_Arastirmalari_Dergisi_2020_21_133_EDEBI_TURLERDEN_CENK-NAMEGAZAVAT-NAME_KARSILASTIRMASI_VE_MUHAMMED_HANEFI-TABUT_CENGI'NIN_YENI_BIR_NUSHASI

Kuşoğlu, O. M. (2020). Eski Türk Edebiyatına Ait Bir Ahvâl-ı Kıyâmet: Cemâlî-Kitâb-ı Serencâm [06 Mil Yz A 8631/1 Nüshası]. Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4(1).

Kut, G. (1986). "Mecmû'a". Türk Dili ve edebiyatı Ansiklopedisi Devirler / İsimler/ Eserler/ Terimler. 6/170-173. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Levend, A. S. (1998). Türk Edebiyatı Tarihi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Pala, İ. (2011). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü. İstanbul: Kapı Yayınları.

Parlatır, İ. (2011). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Yargı Yayınevi.

Sav, T. (2017). Cönk (Şeyh Hamza Ocağında Ait), İnceleme-Metin-Dizin. Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

TDK (2022). Web: <https://sozluk.gov.tr/> . Erişim tarihi: 28.04.2022.

Tören, H. (2006). Kirdeci Ali, Dâsîtân-ı Hamâme-i Ar'ar. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi. 34(34),177-204. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutded/issue/17034/178431>.

Tunç, S. (2000). Konya Mevlana Müzesi Kütüphanesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmuası. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 6,105-139.

Uzun, M. (2003). "Mecmua". Türkiye Diyânet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 28: 265-268. İstanbul: TDV Yayınları.

Ünlüer, C. (2010). Muhammed bin Hanefiyye Cengi Alevî-Bektâşî Klasikleri. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Üstün, A. K. (2011). Elli Dört Farz Şerhi. İstanbul: Semerkand.

Yavuz, Y. Ş. ve Çetin, A. (1991). "Âyet". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. .4: 242-244. İstanbul: TDV Yayınları.

Zariç, M. (2013). Güvercin Destanı-Destan-ı Gögercin. Hece Dergisi. 197, 134-140.

EKLER

(Mecmû'a'dan Örnek Sayfalar)

EK-1. 1b-2a

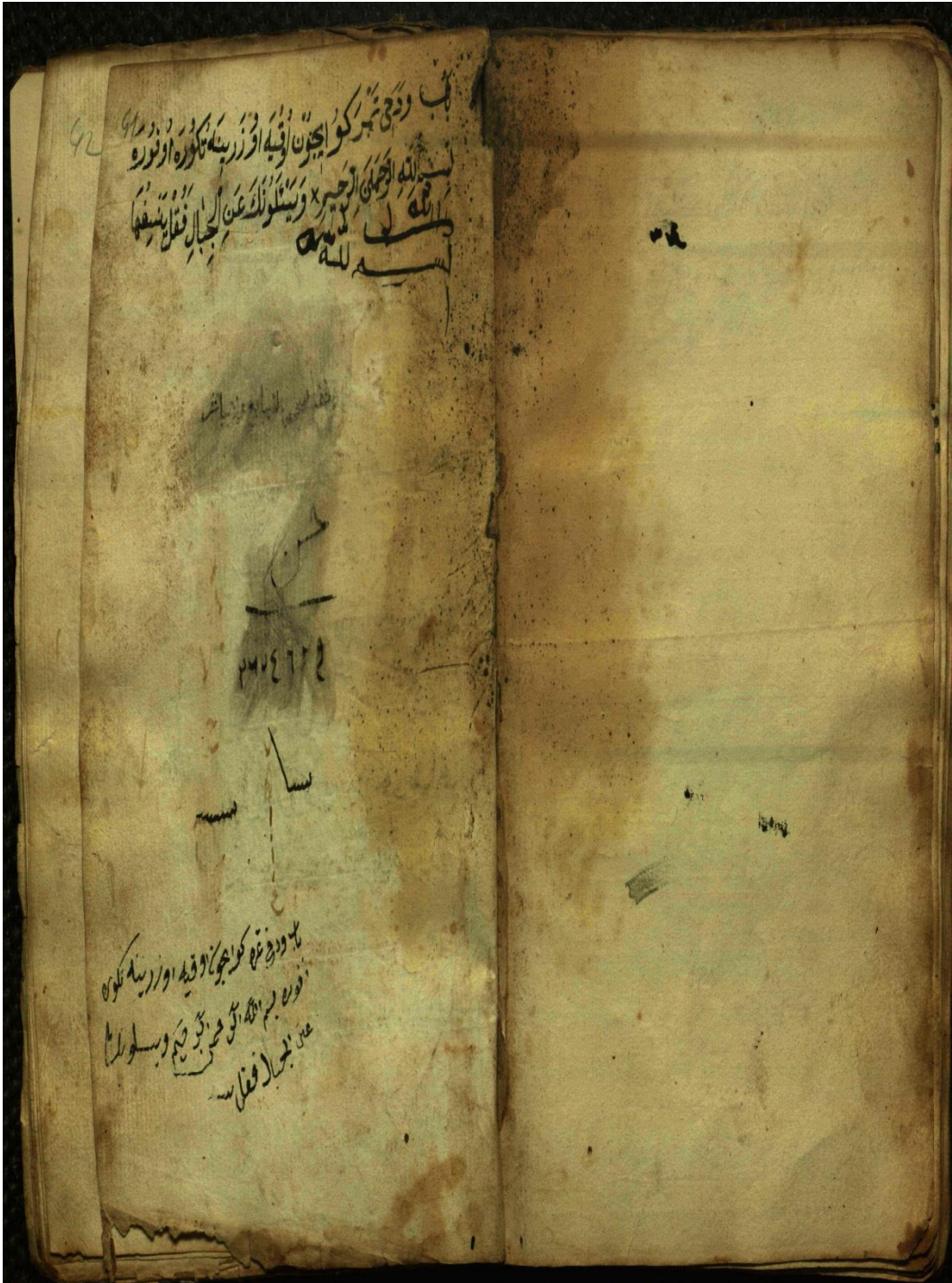
عَيْفُكَ سَوَزِينِ قَبُولِ اَيْلَه سَوْنِ اَكَا تَلْقِيَنِ اَيْلَه اِيْمَانِ اَيْلُونِ
 دُونْدِي حَيْفِيَه سَوِيلْدِي رَسُولِ دَيْلَه كَوْنِ هَبْتَمَلَه سَو اَوْلْدِي قَبُولِ
 اِقْرَارِ اَيْدُونِ حَوْشِ شَهَادَتِ اَيْدِي بَرْمَغِيَنِ قَلْدِرْدِي تَوْحِيدِ سَوِيلْدِي
 اِنْتِي عَلَيْهِ نِكَاحِ اَيْلْدِي فَاطِمَه دَخِي وَادِي سَوِيلْدِي
 حَيْفِدَرِ عَلِيْكَ اوْغُلِي طَوْغُرِي يُوْزُنْكَ نُورِي عَرَشِ طَوْغُرِي
 مُحَمَّدِ حَيْفِي اِدِ وَيَرِي دِيْلَا اَكَا يُوْزُنْ كُوْرِنِ كَتِي قَالُوْر طِيْكَ
 جُوْنِ عَمْرِي اَرِيْشِي هُوْرِيْشِي اَيْشِي دُوْشِي اَوْلْدِمِ دَائِمِ اَخِرِنِ اَيْشِيَه
 يَدِي يَانِيْئَه كَرِيْجَه اَوْلِ اِيْمَانِ اَيْشِي كُوْچِي اَوْلْدِي صَلَوَاتِ صِيَامِ
 طَوْقُرِ كَجْدِي اَرِيْشِي اَوِيْئَه غَزَا نِيْكَ طَمَا حِي دُوْشِي جَانِيْئَه
 عَلِي اَيْشِي غَزَا اَيْلَه سَه تَوَلُّ اَوْلِ هُوْشِي اَيْدِي دِيْلِيْجَه كِيْدِ
 جُوْنِ بَر كُوْنِ دِلْدَلَه بِنْدِي عَلِي يَمِيْنِي غَزَا اَمَكَه طُوْنِي يُوْلِي
 بِيْلَه چَقْدِي اَوْلِ غَزَا يَه كَمَلَه اَقَا سِيْلَه جَنْدِ غَوْقَا اَمَكَه
 عَلِي اَوْلْدِمِ اوْپَدِي قَوْقُدِي اِنْتِي دِي صَقْلَا سَوْنِ پِلَادِنِ حَوْشِي

EK-2. 13a

هَمَّ بِابْتِغَاءِ عِزِّ مَهْ عِيسَى قَدْ قُوْدَهُ اَي شَهْرِيَانِ
 اَوْدَهُ اَبْرَاهِيْمَ اَنْدَهُ اَنْفَا اِسْمَاعِيْلِي
 قَدْ دَشِي هَارُونَ مُوسَى مَرَّ بَعِي عِيسَى اَي بِالْا
 اَدَّ كَرَّ بِاَمْرِ نَفْسِي نَفْسِي سَيِّدُهُ قَلَمِدَد
 اَنْجَقَ اَنْبِي اِسْرَارِكُمْ فَلِهَ بَرِي سَرِّ مَشَار
 جَمَلَهُ نَفْسِي نَفْسِي دُبُو بِالْوَرِيحِ تَكْرِيْبِي
 بَرِي مَحَلِّ مِصْطَفَى بَرِي بُو سَرِّ اَدَّ اَنْفَادِي
 كَرَمُ كَرَمِ نَفْسِي بَارِي دَلَامُ اَسْتَمِي
 بُو نُو اَبْلَهَ سَلَامَتِ وَرِجَالِ اَي بِي رِيَا
 نَفْسِي قَرَّ اَنْ اَدْبَسِ اَنْجِيُونِ اَوَّلِ كَرِيْمِ
 جَانِبِي اِبْتِغَاءِ اِبْدِيَسْتِ مَرْتَبَتِهِ قَلْوَرِ مَشَار

35
 الالهى اسنرم سندن شو دَرْتِ شَنْبَرِ قَلِ اَمْسَانِ
 بَرِي نَفْتِ بَرِي مَوْتِ بَرِي جَنَّتِ بَرِي اِيْمَانِ
 اَوَامَرِ جَنَّتِ اِحْتِكَلِ شُو دَرْتِ شَنْبَرِ كُوْرِ مَلَكُو
 بَرِي دِيْزَاتِ بَرِي وَدَلْتِ بَرِي حُوْمَرِ بَرِي غَلْمَانِ
 دَلَامِ سَنْدَنِ اَي اَمْرِي شُو دَرْتِ شَنْبَرِ قَلِ اَمْرِي
 بَرِي عِلْمِ بَرِي عَمَلِ بَرِي اَمْنِ بَرِي اَمَانِ
 بَرِي عَشْرِ اَبْلِكِ بَارِي شُو دَرْتِ كِسْتِ اَيْلَهَ اَنْجَقِ
 بَرِي صِلَتِي بَرِي فَاوَرِي بَرِي حَبْدَرِ بَرِي عَشْمَانِ
 شُو دَرْتِ دِي قَلِ بِنَهْ اَمَانِ كُوْرِ مَرْتَبَتِهِ بَا حَبِيْبَانِ
 بَرِي سُوْكَلِ بَرِي عَذَابِ بَرِي صِدْقِ بَرِي مِيْدَانِ
 الالهى اَبْلَهَ فَتْحَانِ شُو دَرْتِ كِسْتِ قَلْوَرِ سِنَهْ بَرِي
 بَرِي قَاضِي بَرِي وَلي بَرِي جَاهِلِ بَرِي نَامَسَدِ

EK-4. 40b-41a

Ek-5. 47b-48a

